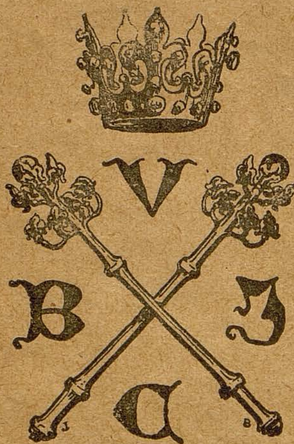

B V J C
C.R. BIBLIOTHECA
UNIVER. IAGELL.
CRACOVIENSIS

V
B J
C
10736

Tome [illegible]

HISTORYA
POWSZECHNA
CZYLI
KONTYNUACYA
JAKOBA BENIGNA BOSSUETA

Obiaśniaiąca Porządek, wzrost Religii i Odmiany Państw.

TOM DRUGI.
CZĘSC PIERWSZA.

Od początku Panowania Karola Wielkiego, aż do Roku 1558.

Przez X. ZYGMUNTA LINOWSKIEGO *Scholarum Piarum*.

Powtóre Przedrukowana.

W WARSZAWIE 1790.
w Drukarni J. K. Mci, i Rzeczypospolitey u XX. *Scholarum Piarum*.

Z książek Ks. Linowskiego

BIBLIOTH: UNIV.
JAGELLONICAE

HISTORYA POWSZECHNA,

Zawieraiąca w sobie znaczniey-sze przypadki, które się przytrafiły od Roku 800. od Narodzenia Jezusa Chrystusa, aż do Roku 1688.

PO śmierci Konstantyna, Irena na 802.
Wschodzie sama panowała: ale nie długo tym swoim wielowładnym cieszyła się panowaniem, Grecy bowiem, których przez swoie zdradliwe podstępy, i okrucieństwa obraziła, Nicefora Logoteta, czyli Kanclerza Państwa Wschodniego Cesarzem obwołali; Irena do Wyspy Lezbos na wygnanie posłana, tamże tegoż roku życia swego doko-

 nała.

nała. Nowy Cesarz człowiek łakomy, i niecnotliwy kacerstwu Manicheyczyków sprzyiaiący, a zatym nieprzyiaciel i prześladowca Duchownych i Zakonników, zawarłszy pokoy haniebny z Saracenami, zginął podczas woyny, którą z Bulgarami prowadził, którzy go w nocy, na niespodzianego napadłszy, zabili. Syn iego Staurацy kilka tylko
811. panował miesięcy. Michał Kuropalates iego następca, a Zięć Nicefora, widząc się niezdolnym do obronienia Państwa naprzeciw Bulgarom, i straciwszy zupełnie serce, po iedney przegraney z niemi batalii, ustąpił korony dobro-
813. wolnie Leonowi Armeńczykowi. Nowy Monarcha prowadził woynę chwalebnie naprzeciw Bulgarom, i odnowił prześladowanie naprzeciw czci Obrazów, które iego Przodkowie wzniecili byli. Wielkie okrucieństwa, które czynił, pochopem były pierwszym Panom do spiknienia się naprzeciw niemu. Michał Balbus czyli Zaiąkliwy, wpadłszy w podeyrzenie, iż on był głową tego spisku, do więzienia iest wtrącony, ale iego przyiaciele uwolnili go z niego, wprzód Cesarza zabiwszy w samę noc Bożego Narodzenia, roku siodmego panowania iego.

814. Ludwik Pobożny albo raczey Łaska-
816. wy, równie Cesarskiey godności na Zacho-

chodzie, iako i Królestwa Francuzkiego po Oycu swoim Karolu wielkim został następcą. Od Szczepana V. Papieża w mieście Rems iest koronowanym na godność Cesarską: wkrótce potym przyiął od Paschalisa I. Następcy Szczepana V. Papieża, sprawiedliwe exkuzy, z przyczyny, iż nie otrzymawszy potwierdzenia swego obrania, wszelkiey władzy i zwierzchności swey używał godności. Saxonów i Fryzonów rebellizuiących poskromił; od Haralda Króla Duńskiego hołd odebrał, który w Moguncyi z Zoną, i z swoim Potomstwem Chrzest święty przyiął. Ludwik z swoiey Familii wielkich znalazł nieprzyiacioł, tak dalece, iż politowaniu i wierności swych Poddanych winien przywrócenie swego Państwa, i wolności, którą mu własne iego odebrały dzieci.

Michał Zaiąkliwy Monarcha dziki, 820.
nieludzki, i iawny Katolików nieprzyiaciel Tron Wschodni posiadał. Eutymiusza wołowemi żyłami katować na śmierć rozkazał, i Teofila Syna iego przymusił, że sam tego okrutnego i dzikiego wyroku musiał bydź wykonaczem. Za iego panowania Saracenowie 823.
Hiszpańscy, Kretę wyspę opanowali, na którey miasto Kandyą wystawili; a Saraceni Afrykańscy, Sycylii Panami się stali 828.

przez zdradzięctwo Eufemiusza. Kalabria, Apulia, i insze Prowincye Włoch, łupem tych stały się niewiernych. Kościoł za panowania Teofila wiele bardzo ucierpiał, lubo z inney miary nader się w sprawiedliwości kochał.

Synowie Ludwika Pobożnego woynę między sobą prowadzili, z okazyi
841. sukcessyi po Oycu swoim. Batalia pod Fontenay, na którey 100,000. Francuzów na placu legło, te między niemi zaspokoiła niezgody. Lotaryusz, który ją przegrał batalią, przymuszony był przestać na Godności Cesarskiey, Królestwie Włoskim, Prowincyi, i Państwach między Eskaldą, Mozą, Renem i Saoną rzekami leżących, których część dotąd ieszcze Imię iego zatrzymuie. Ludwikowi zaś Niemcy, a Francya Karolowi nazwanemu Łysy w dziale się dostała.

W Hiszpani Ramir ledwie uspokoił rebellią Komesa Nepotiana, aż oto Abderam II. Król Maurów Korduenskich, przysłał do niego Posłów, domagaiąc się haraczu sta Panien, który Mawegurt wyplacać przyobiecał. Ramir dalekim będąc od tey podłości, zachęcony we śnie od Swiętego Jakoba Apostoła, ruszył w Woyskiem naprzeciw tym Barbarzyńcom, i sławne nader nad niemi
846. odebrał zwycięstwo.

Kró-

Królowie Angielscy nie przestawali swey okazywać gorliwości. Etelwulf będąc w Rzymie za czasów Leona IV. 850.
Papieża, wypłacać przyobiecał z Królestwa swego Kościołowi Rzymskiemu roczną daninę, po groszu od każdey Familii. Danina ta, którą nazwano Grosz Swiętego Piotra, wypłacana była aż do czasów Henryka VIII.

Kościoł Wschodni pod Opiekunów iednowładztwem Teodory, Wdowy Teofila, nader pobożney i prawowierney Cesarzowy, nieco odetchnął był, ale ledwo co Michał doszedł lat zdolnych do pa- 855.
nowania, natychmiast z wszelkiey, z porady Bardy, wyzuł ią powagi.

W tym także roku Lotaryusz Cesarz Zachodni wzgardziwszy okazałością i wspaniałością świata, podzieliwszy swoie Państwo między trzech swoich Synów, w Opactwie de Prom blisko Trewiru Mnichem został. Ludwik Syn iego starszy, był czwartym Zachodnim Cesarzem. Prowadził woynę z Saracenami Afrykańskiemi, którzy Włochy pustoszyli; Aldegizy Xiążęcia Beneweutu poskromił dumę, i przymusił go, iż na Wyspę Korsykę ustąpić musiał. Swięty Ignacy, ieden z Synów Michała Kuropalaty Cesarza, Patryarchą był Konstantynopolitańskim. Bardus rozgniewany, że Swięty ten Biskup do

Swię-

Swiętych Taiemnic przypuścić go nie-
858. chciał, i że Teodory nie postrzygł według iego woli na Mniszkę, z iego wygnał go Stolicy, i Focyusza Patryarchą uczynił. Bardus, a wkrótce potym sam Michał Cesarz, zabici są od Bazyliusza
867. Macedończyka, który Tron Wschodni posiadał. Monarcha ten, wiele nad Saracenami odebrał zwycięstw nie bez znaczney korzyści. Co zaś panowanie iego czyni naysławnieysze, to to, iż za
869. iego panowania czwarty Zbor Konstantynopolitański, czyli *Concilium* był zgromadzony pod Adryanem II. Papieżem, na którym Focyusz z Stolicy swoiey był złożony, a Swięty Ignacy iest powrócony.

Normandowie nie przestawali Francyi pustoszyć. Wielkie zniszczenie kraiu przez rabunki, które czyuili, przymusiło Karola Łysego do opłacenia się im pieniędzmi. Król ten po śmierci Cesarza Ludwika, o niczym bardziey nie zamyślał, iako żeby całych Włoch stał się Panem, ale prócz korony Cesarskiey, która mu iest dana w Rzymie od Jana
875. VIII. niczego dokazać nie mógł. Karol w nadgrodę Papieżowi za koronę, zupełnego nad Rzymem ustąpił iedynowładztwa. Nowy Cesarz wziął Dalmatykę na wzor Cesarzów Greckich, lecz powracaiąc do Francyi, umarł w mieście

Bres,

Bres, będąc od swego otruty Lekarza. 877.
Ludwik Zaiąkliwy Syn iego ua Tron Francuzki po nim nastąpił. W rok potym Monarcha ten przyiąwszy w Troż Jana VIII. Papieża, który uciekł przed prześladowaniem Lamberta Xiążęcia Spoletu, Cesarską od niego odebrał koronę. 878.

Bazyli Cesarz Wschodni zwiedziony od iednego Mnicha, imieniem Santabarena, powrócił Focyusza na Stolicę Konstantynopolitańską po śmierci Swiętego Ignacego, oraz dozwolił mu Zbor zgromadzić. Na tym Zborze przy powadze tego Odszczepieńca, który pierwsze na nim zasiadł mieysce, decydowano, że Łacinnicy niepotrzebnie w składzie Wiary czyli w *Symbolum* włożyli, że Duch Swięty równie od Syna, iako i od Oyca pochodzi; i Posłowie Papieża Jana VIII. tak słabego i nikczemnego umysłu byli, iż Zbor ten podpisali. Wprawdzie Jan VIII. Papież wyrokiem swoim wszystkie czyny Zboru tego skassował, Grecy atoli zawsze statecznie przy nim się utrzymywali, i spor ten źrzodłem był okropnego rozdwoienia Kościoła, które od tego czasu trwało zawsze między Kościołem Greckim i Łacińskim.

Ludwik, i Karoloman Synowie Ludwika Zaiąkliwego, panowali we Francyi z niewypowiedzianą zgodą, i iedno- 882.

dnością, i w krótkim czasie ieden po
884. drugim do wieczności przeszli. Karol
Gruby ostatni Syn Ludwika Króla Nie-
885. mieckiego, został Cesarzem Zachodnim.
Francuzi mniemaiąc, iż w nim wielkiego na przeciw Normanom znaydą Obrońcę, obrali go Królem swoim pod czas młodoletności Karola Prostaka, Syna Pogrobkowego Ludwika Zaiąkliwe-
887. go. Ale niepomyślne powodzenia, i niesposobność do rządzenia dla miałkiego nader rozumu, wyzuły go z Państwa, wszyscy Poddani opuścili go, i Monarcha ten nieszczęśliwy, ledwie mogąc się wyżywić przez rok za szczupłą Pensyą, którą mu Arnulfus dawał,
888. umarł z nędzy we wsi iedney Szwabskiey. Francya potrzebowała wielkiego naprzeciw Normanom Obrońcy; w śrzod tylu nieszczęśliwości, któremi zewsząd była otoczona, znalazła nakoniec Obrońcę w Osobie Eudesa Syna Roberta Mocnego, i w Adelaidzie Corce Ludwika Łaskawego. Król ten wiele z Normanów odniosł zwycięstw, i okazawszy, iż mimo usiłowania, które czyniono dla odebrania mu korony, może ią utrzymać, z tą samą złożył ią wspaniałością, z którą iey bronił.

889. Leo zostawszy Cesarzem Wschodnim po śmierci Oyca swego Bazyliusza, Filozofią, w którey wielkie miał upodo-

dobanie, po całym swym rozkrzewił Państwie. Focyusza z Stolicy wygnał Konstantynopolitańskiey, i Santubarenowi oczy wyłupić kazał. Podczas woyny, którą prowadził z Bulgarami, Turcy wielkie mu czynili wsparcie.

Alfons III. Wnuk Ramira, panował w Hiszpanii, który sławnieyszym się czynił przez stałość swoiego umysłu w niepomyślnych powodzeniach, aniżeli przez chwałę swych zwycięstw.

Korona Cesarska Zachodnia przez 896.
czas nieiaki w wielu zostawała rękach; ale Arnulf, który ią odebrał był od Papieża Formoza, naywiększe miał do niey prawo. Papież ten przeniesiony iest z
Biskupstwa Portenskiego, na Rzymskie 897.
Biskupstwo. Po iego śmierci Szczepan VII. następca iego, dobyć go z grobu rozkazał, i zapozwawszy go przed sąd swoy, za to, iż z iednego na drugie przeszedł Biskupstwo, kazał zedrzeć z niego suknie Papiezkie, w które go przyobległ był, także trzy palce u ręki uciąć mu, i do Tybru rzeki wrzucić go rozkazał. Sprawa ta, która na pozor karność zdawała się utrzymać kościelną, mało nader miała potwierdzicielów, i można mówić, że kara ta więcey sprawiła zgorszenia, aniżeli błąd popełniony.

Ludwik Syn Arnulfa na Tron wstą- 900.
pił Oyca swego, Panował lat dwanaście,

nie

nie biorąc korony Cesarskiey, ani imienia Cesarza. Węgrzyni Narod ze Scytyi pochodzący, zwyciężywszy Ludwika, bezkarnie całe pustoszyli Niemce. W tym
910. czasie Zakon Kluniaceński powstał. Bogate to Opactwo od Gwilelma Xiążęcia Akwitanyi iest założone.
911. Alexander, Brat Leona, Cesarstwo opanował Wschodnie pod imieniem Opiekuna Konstantyna Porfirogenety. Młody ten Xiąże był Synem Leona, i Zoy czwartey żony iego. Patryarcha Mikołay, który wygnany był, że to ganił małżeństwo, iest powrócony; i po śmierci Alexandra wziął staranie wraz z Zoą względem wychowania młodego Xiążęcia. Konstantyn Dukas Tyran, wzniecił zamięszanie, które nie długo trwało. Bulgarowie pod Hetmaństwem Króla swego Symeona, na Prowincye Cesarskie się rzucili, ale pokonani zostali od Leona Foki, który chcąc potym iedynowładne przywłaszczyć sobie panonowanie, utracił życie.

Normanowie nie przestawali pustoszyć Francyi. Karol Simplex przymuszony był ustąpić im Neustryi, która od imienia ich nazwana iest Normandyą; żeby zaś Traktat ten był trwalszy i wieczysty, zaślubił Corkę swoię z ich Xiążęciem, który Chrzest i Wiarę przyiął Chrześciańską.

Ordo-

Ordoniusz II. Syn Alfonsa, prze- 918.
niosłszy Stolicę Królestwa z Owiedo do Leona, tak strasznym stał się Saracenom, przez znakomite, które nad niemi odebrał zwycięstwa, iż ich przymusił do kupienia sobie od niego pokoiu do iakiegoś czasu. Jego waleczność w tym się osobliwiey okazała, iż przegrawszy wielką iednę z temi niewiernemi batalią, bynaymniey na umysle nie upadł, ale owszem resztę zebrawszy Woyska, iuż i Zwycięzca, i Zwyciężony, wtargnął z Woyskiem w granice ich Królestwa Kordubeńskiego, i wiele miast sobie podbił. Chwała iego żadney nie podpadałaby plamie, gdyby zazdrość, którą się uniosł był naprzeciw Panom, którym obronę powierzył Kastylyi, nie przywiodła go była do zafarbowania w ich krwi mściwych rąk swoich przez zdradę niegodziwą. Rebellia Kastylii skutkiem była tego dzikiego postępku, atoli naprzeciw Saracenom przy swoiey utrzymała się całości.

Konrad obrany Królem Niemieckim, wiele miał trudności w utrzymaniu się przy koronie: panował lat siedm, umieraiąc zachęcał Panów Niemieckich, aby po nim Cesarzem obrali Henryka Xią- 919.
żęcia Saxonii, ale iak pierwszy, tak i drugi Cesarskiey od Papieża nie odebrali korony.

Ro-

Roman Lekapan Teść Konstantyna, wygnawszy Zoę, nazwał się Stróżem, i Oycem Państwa Rzymskiego, Imiona dotąd w tym Państwie ieszcze nie używane. Do tych Imion dodał potym sobie imię Cesarza, i Augusta.

Kościoł Swięty dotychczas ieszcze czuie żal z przyczyny zgorszeń, które w tym poniosł wieku. Wspomnienie obcowania nieprzyzwoitego i życia nieforemnego Sergiusza III. i Jana X. Papieżow, úmysł przeraża. Ostatni więcey ducha woiennego, iak pobożności i obyczayności w sobie maiący, dwa znaczne nad Saracenami odebrał zwy-
920. cięstwa, i cale ich z Włoch wygnał.

Henryk nazwany Ptasznik, przeto, iż miał wielkie upodobanie w polowaniu na ptaszki, niemoiey naprzeciw Węgrom był szczęśliwym, nie tylko bowiem zupełnie ich pokonał, ale i całe
922. Niemcy uwolnił od haraczu, który im płacić przymuszone były.

Francya przez domowe rozterki w zamięszaniu zostawała, Karol Simplex zbytecznie daiąc się powodować Haganonowi swemu Ministrowi, ściągnął na siebie nienawiść pierwszych Panów Królestwa. Natychmiast stawili naprzeciw niemu Roberta Komesa Paryskiego, Brata Króla Eudesa, i w Rems od Arcy-Biskupa iest koronowany, ale gdy w rok,

nowy

nowy ten Król iest zabity w batalii pod miastem Soezonem, (mówią niektórzy, iż z ręki samego zginął Karola) buntownicy obrali nowego Króla Raoula, Xiążęcia Burgonii, a Karol przez zdradę 923.
uczynioną od Heberta Xiążęcia Wermondeńskiego, wtrącony iest do więzienia. Żona iego, która była z Anglii, uszła z Synem swoim do Anglii, i tam pomyślnieyszych oczekiwała czasów.
Raoul znaczną część podbił sobie Lotaryngii, a Gwilelma Xiążęcia Akwitanii 924.
przymusił do oddania mu hołdu. Z Normanami wiele użył trudności, oprócz bowiem tych, którzy w Neustryi byli, wielu ich po różnych Francyi znaydowało się Prowincyach, pokonał ich atoli w Limozynie. Sporka, którą miał z Hebertem względem miasta Laonu, sprawiła nieszczęśliwemu Królowi szczęście oglądania światła, i zupełną cieszenia się wolnością, ale ugoda, która między niemi zaszła, znowu go niewolnikiem uczyniła, umarł w więzieniu w 929.
mieście Peron.

Stolica Rzymska znowu skażoną została przez niesprawiedliwe osadzenie na niey Jana XI. który w dwudziestym roku 931.
ku został Papieżem.

Alfons Syn Ordoniusza ustąpiwszy korony Ramirowi Bratu swemu, chciał znowu nazad ią odebrać. Kastyliyczykowie

kowie umieli z tego korzystać zamięszania, które iego wzniecała ambicya: zupełnie bowiem w swey utwierdzili się rebellii, i Ferdynandowi Gonzalowi nadali tytuł Komesa udzielnego Kastylii. Ztymwszystkim Ramir, i Ferdynand na przeciw Maurom wzaiemnie się wspie-
934. rali, których w iedney sprawie 30,000. na placu położyli.
936. Otto po Henryku Oycu swoim na Królestwo wstąpił Niemieckie. W tym samym roku po śmierci Raoula Panowie Francuzcy wielkie do Anglii wysłali Poselstwo, z proźbą do Ludwika, aby odziedziczył swoie Królestwo, iż z wielką w Bulonie od wszystkich przyięty iest radością, gdy na brzeg z swego wysiadł okrętu. Ztąd to Krol ten nazwany iest Ludwikiem Zamorskim. Otto nazwany iest Wielkim, i nader sprawie-
936. dliwie. Uskromił fakcyą Henryka Brata swego młodszego, który domagał się korony, przeto, iż potym się urodził, gdy Oyciec iego Cesarzem został. Ludwika Zamorskiego wypędził z Lotaryngii, Słowaków, i Czechów zawoiował, i wszystkim swym strasznym się stał nieprzyiaciołom. Ludwik Zamorski wtargnął z Woyskiem do Normandyi, gdy młody panował Rychard; ale sam
943. w niewolą się dostał, i z wielką trudnością wolność otrzymał. Lotaryusz,

który

który po nim nastąpił, podobnyż przedsięwziął zamysł; lecz równy los miał, 944.
co i Ludwik. Krew Marozyi utrzymy- 954.
wała się na Katedrze Swiętego Piotra.
Oktawian Wnuk iey Papieżem iest zro- 955.
biony w Roku 18. wieku swego. Nazwał się Janem XII. On pierwszy z Papieżów imię swoie odmienił. Mnogość wielka Węgrzynów w Bawaryą wtargnęła, ale Otto znaczne nad niemi odebrał zwycięstwo, i wszystkich prawie w pień wyciął.

Hugo Biały Xiąże Francuzki, Syn Roberta, który wraz z Karolem o koronę się dobiiał, Wnuk Króla Eudesa,
a Oyciec Hugona Kapety umarł w Pa- 956.
ryżu, godnieyszy korony, niżeli ci, którzy od dwudziestu lat imię Królów na sobie nosili; nazywano go także Hugo Opat, przeto, iż dzierzył Opactwa Swiętego Dionizego we Francyi, Swiętego Germana, i Swiętego Marcina Turońskiego.

Niczego Ottonowi prócz korony nie brakowało Cesarskiey. Odbiera więc
ią w Rzymie z rąk Jana XII. lecz gdy 962.
ten Papież z iego związał się nieprzyiaciołmi, Otto natychmiast wraca się
do Rzymu, składa z Papieztwa na Zbo- 963.
rze Jana, a na mieysce iego Leon VIII. iest obrany. Po wyieździe Cesarza Jan na Stolicę swoię przywrócony, Leona

z niey spycha, ale nakoniec rozwiozłe życie iego o śmierć go przyprawiło. Otto powróciwszy do Rzymu, zastał iuż
964. od Rzymian obranego Benedykta na mieysce Jana, mimo więc tego obrania, Leona przywraca na Stolicę Rzymską, a Benedykta do Hamburgu odesłał na więzienie. Tyle bezprawiów i zgorszeń przyczyną były Leonowi, iż dał moc Cesarzowi obierania Papieżów.

965. W roku następuiącym w Polszcze pod Mieczysławem I. Wiara Chrześciańska iest wprowadzona za staraniem Dombrowki Córki Bolesława Xiążęcia Czeskiego, która pomienionemu Mieczysławowi zaślubiona była.

W tym czasie był Xiąże wyższey Lotaryngii, czyli Lotaryngii Mozellanickiey imieniem Gerard, od którego według zdania niektórych, pochodzić maią teraźnieyszy Xiążęta Lotaryńscy.

959. Konstantyn Cesarz Wschodni, otruty iest od Romana Syna swego, ale ten Oycoboyca nie długo skutkiem swey cie-
639. szył się zbrodni. Za iego panowania Nicefor Fokas odebrał Kandyą Saracenom, co mu dopomogło do korony po śmierci Romana. Nicefor wiele wygrał batalii w Syryi, i Cylicyi nad temi niewiernemi, i między innemi miastami Antyochią im odebrał, ale Otto odebrał mu Apulią i Kalabryą, i stawszy się

Pa-

Panem Włoch całych, które od 60. lat łupem były niesprawiedliwych Przywłaszczycielów, Ottona Syna swego w Milanie przez Papieża Jana XIII. na Cesarza koronował. W tym czasie Zakon Kamedułów swoy wziął początek, który swoie postanowienie Swiętemu winien Romualdowi. Zwyczay poświęcania dzwonów Kościoła wprowadzony iest od Jana XIII. który w Rzymie wielki dzwon na Lateranie poświęcił, i dał mu imię Jana, od imienia Swiętego Jana Chrzciciela, Patrona tey Bazyliki. 968.

Nicefor przez zdradę Zony swoiey Theofany, i Jana Zemiszhy zginął, który natychmiast Cesarzem iest obrany. Monarcha ten przybrał sobie do rządów Państwa Bazylego, i Konstantyna Synów Romana; z rady zaś Poliekta Patryarchy Konstantynopolitańskiego, Teofanę, i wszystkich wspól z nią występców śmierci Nicefora, na wygnanie skazał. Saracenów z Antyochii wyrugował, zwyciężył Bulgarów, i przymusił ich, że o pokoy prosić się musieli. Po tak sławnych zwycięstwach, i szczęśliwych powodzeniach, Obraz Matki Boskiey z wielką okazałością i wspaniałością na tryumfalnym wozie po ulicach Konstantynopolu prowadzić rozkazał, wdzięcznym się okazuiąc za zwycięstwa, które za Jey odniosł był 969.

975. przyczyną. Gdy w Syryi woynę prowadził, otruty iest od swego Podkomorzego, imieniem Bazyli, którego rozwiozłe skarcił był obyczaie.

Otto II. Cesarz, panował w Niemczech. Karola, Brata Lotaryusza, Xiążęciem niższey uczynił Lotaryngii. Gre-
977. cy przy pomocy Saracenów domagaiąc się od niego o przywrócenie sobie Apulii, i Kalabryi, krwawą z nim stoczyli bitwę, woysko iego do szczętu iest
982. zniesione, sam Otto zaledwie wodą wpław puściwszy się, życie salwował. Ta przegrana w smutek go wprawiła, i
983. śmierci mu przyśpieszyła. Zostawił Syna iednego, tegoż imienia, lat siedm dopiero maiącego.

986. Lotaryusz, Król Francuzki, umarł od swoiey otruty Zony, i Ludwik Syn iego iednorodzony, w roku następuiącym podobnąż z tego świata zszedł
987. śmiercią. Nikt się iuż nie został z płci męzkiey z Familii Karola Wielkiego, tylko Karol Xiąże Lotaryński, Stryi zmarłego Króla, ale Xiąże ten stawszy się nienawisnym Francuzom, przeto, że Ottonowi II. oddał hołd z tego Xięstwa, i że nieiako zrzekł się swego kraiu, przez swoie w Niemczech zamieszkanie, przeto Francuzi koronę Francuzką oddali Hugonowi Kapetowi, którego Ludwik, iak twierdzą, umieraiąc

swoim

swoim mianował następcą. Jakożkolwiek iest, Hugo koronowany iest w Noyon, a potym namaszczony w Rems od Arcy-Biskupa Adalberona, od niego zaczyna się trzecie pokolenie Królów Francuzkich.

To Królestwo podzielone natenczas było na różne udzielne Prowincye. Woyny domowe, pustoszenie kraiu przez Normanów, i młodoletność, albo nikczemność niektórych Królów, dały pochop niektórym Panom do przywłaszczenia sobie naypięknieyszych Prowincyi, których przedtym Rządcami tylko byli. Hugo Kapetes wstąpiwszy na Tron, potwierdził im to sobie przywłaszczenie, i zezwolił, aby dziedzicznemi ich byli Panami, ten tylko na nich wkładaiąc obowiązek, ażeby Hołdownikami byli Królestwa Francuzkiego. Z drugiey strony małe Państwo Królów, którzy prawie tylko Rems i Laonu Panami byli, przyczyną było, iż od tego czasu młodsi Bracia do działu nie szli z pierworodnemi Synami Królów, ale tylko nieiakie wyznaczone sobie mieli włości, których dochody ich służyły Osobom, z tym warunkiem, iż gdyby z płci męzkiey żadnego po sobie nie zostawili Potomka, tedy włości te nazad do Królów wrócić się powinny były Francuzkich.

988. Karol z tym wszystkim nie omięszkał wszystkich użyć sposobów do odzyskania utraconey korony. Opanował miasto Laon, a potym i Rems, ale zdradzony od Biskupa Laońskiego Ancelina, i wydany iest Hugonowi Królowi,
991. który go do Orleanu na więzienie odesłał, w którym i umarł. Arnulf Arcy-Biskup Remski wraz z nim iest wzięty. Biskupi Francuzcy przed swoy Sąd go
992. pozwali i złożyli go z Arcy-Biskupstwa, przeto, iż niedotrzymał wiary Hugonowi Królowi. Gerbert Zakonnik Swiętego Benedykta, który był Nauczycielem Ottona III. i Roberta Syna Hugona, na iego iest obrany mieysce. Mąż ten wielkiey był doskonałości, i mądrości, Lud prosty miał go za Czarnoxiężnika, przeto, iż znał się na Matematyce i Astronomii. Jan XV. Papież nie potwierdził złożenia z Arcy-Biskupstwa Arnulfa. Wyklął Biskupów tych, którzy byli przytomni na Zborze Remskim,
994. i wysłał swego do Francyi Posła, aby nowy w tymże mieście Zbor złożył, na którym Arnulf iest na swoie powrócony Arcy-Biskupstwo, a Gerbert z niego iest złożony, który natychmiast udał się do Ottona, który go Arcy-Biskupem zrobił Rawenskim.

Bazyli i Konstantyn Państwem władali Wschodnim. Wielu Tyranów na-

prze-

przeciw tym dwòm powstało Braciom, ale sami siebie przez niezgody zniszczyli i zgubili. Bazyli od swoich uwolniony nieprzyiacioł, Syryą uspokoił, opanował Bulgaryą, zwyciężywszy Kròla Samuela. Wykonał potym ślub, ktòry uczynił, iż Mnichem miał zostać, ieżliby zwycięstwo otrzymał, całe bowiem potym życie pod Sukniami Cesarskiemi nosił habit Zakonny, i mięsa nie iadał.

Otto III. znakomity wielkiey surowości całemu światu zostawił przykład. Marya z Arragonii Zona iego będąc przekonana, iż namawiała iednego młodego Xiążęcia na zły uczynek, i że fałszywie go o występek ten oskarżyła, ktòrego on popełnić niechciał, żywo spalić ią kazał. Ten Monarcha w Rzymie Cesarską odebrał koronę od Grzegorza V. ktòry iego był krewnym. Po 996. wyieździe Cesarza z Rzymu, Krescencyusz Tyranem uczyniwszy się w Rzymie, wypędził Grzegorza, a na iego mieysce Filagata wybrał Biskupa Placenckiego, ktòry nazwał się Janem XVI. ale Cesarz do Rzymu powròciwszy, 968. Krescencyuszowi głowę uciąć rozkazał, a Jana Antypapę, oczy mu wyłupiwszy, Rzymianom w ręce oddał, ktòrzy rozlicznemi napełnili go zelżywościami. Na iednym Zborze, ktòry się w Rzymie odpra-

odprawował, Grzegorz wdzięcznym się swey krwi i swemu okazuiąc Narodowi, nadał prawo Niemcom obierania Cesarzów, z tym warunkiem, aby obrany Cesarz dopóty tylko Imię Króla nosił Rzymskiego, aż póki Cesarskiey z rąk Papieża nie odebrałby korony. Nie mogą się tu zgodzić Dzieiopisowie, ieżeli to iest ten sam Grzegorz, który siedmiu ustanowił Elektorów.

Maurowie z rozterków korzystaiąc Chrześciańskich, o mało Królestwa nie zruynowali Legionu. Już miasto Stołeczne opanowali byli, ale Król Bermond II Wnuk Ramira II. a Garcyasz Fernandes, Komes Kastylii, razem z sobą się złączywszy, odebrawszy przytym posiłki od Garcyasza Króla Nawarry, sławne z tych niewiernych odnieśli zwycięstwo, i z swych ich wygnali Królestw.

999. Po śmierci Grzegorza V. Gerbert Papieżem iest obrany, nazwał się Sylwester II.

Tegoż samego roku Mieczysław, Xiąże Polski, umarł, pochowany iest w Poznaniu. Za panowania tego Xiążęcia nastał w Polszcze zwyczay dobywania podczas Ewangelii szabel, na znak gotowości do obrony Wiary Swiętey, który to zwyczay nie dawnemi ustał czasy. Po śmierci Mieczysława, Bolesław I. Chrobry czyli Waleczny, rządy

Pań-

Państwa obiął, ten z swego własnego domysłu, w Gnieźnie się koronować kazał, i Królem się mianował. Otto Cesarz, odwiedzaiąc Grob Swiętego Woyciecha Męczennika od Prusaków zabitego, który wprzód Biskupem był Pruskim, a potym Arcy-Biskupem Gnieźnieńskim, wspaniale od Bolesława przyięty, okazuiąc wdzięczność Bolesławowi, za okazaną sobie tę ludzkość, za Króla go uznał.

Roku następuiącego Węgry tytuł Królestwa odebrały od Sylwestra II. Papieża, przez wzgląd na Szczepana Geyzę, który pierwszy z tego Narodu Wiarę przyiął Chrześciańską. 1000.

W tym czasie karność Kościoła nader była surowa względem Małżeństwa zawartego w stopniach zakazanych. Robert Rròl Francuzki, Syn i Następca Hugona Kapety za dozwoleniem Biskupów swego Królestwa zaślubił się z Bertą Siostrą Raoula Leniwca, Króla Burgońskiego, a Wdową Eudesa I. Komesa Karnuteńskiego, czyli *de Chartres*, a która w czwartym stopniu z nim była spokrewniona, którey nakoniec dzieci do Chrztu trzymał. Papież Małżeń- 1003.
stwo to za nieprawne swym ogłosił wyrokiem, a gdy Krol Berty od siebie nie oddalił, wyklął go od społeczeństwa Kościoła, i na całe Królestwo inter-

dykt

dykt włożył. To wyklęcie taką sprawiło boiaźń, że wszyscy iego domownicy, prócz dwóch lub trzech, opuścili go, nadto, wszystko to, co z iego schodziło stołu, psom wyrzucano. Surowość ta Papieża, przynagliła Króla do posłuszeństwa: musiał do tego iechać do Rzymu, dla poiednania się z Kościo-
1006. łem. Robert odzyskał mocą oręża Xięstwo Burgundyi, które Hrabia Gwilhelm wyższey Burgundyi, albo iak pospolicie ią nazywano, Hrabstwo Frankonii, opanował był, z przyczyny Testamentu uczynionego od Henryka Brata Hugona Kapeta; także odebrał Renardowi Hrabstwo *de Sens*, na ukaranie złego iego obeyścia się z swoim Arcy-Biskupem. Król ten niemniey był woienny, iako i pobożny, i Kościoł dotychczas ieszcze iego wyśpiewuie pienia, które był na cześć Swiętych i Męczenników ułożył. Wiele nader znosić musiał od Zony swoiey Konstancyi, Corki Grafa Arelateńskiego, która będąc umysłu wyniosłego, i dumnego, prześladowała aż do grobu Hugona Syna starszego. Chciała ieszcze do tego, ażeby na Roberta naymłodszego Syna spadła korona, z krzywdą Henryka drugiego Syna, ale ten wsparty od Roberta Xiążęcia Normandyi, umiał swe utrzymać prawo.

Hen-

Henryk Bawarczyk, następca Ottona III. odebrał Cesarską koronę od Benedykta VIII. ktory darował mu także kulę złotą na wierzchu krzyż złoty maiącą, a ktora cały świat wyrażała. 1014.

Pobożny ten, i świątobliwy Cesarz, namowił Papieża, aby rozkazał odtąd w Rzymie na Mszy Swiętey śpiewać skład Niceński, gdyż ten zwyczay był zachowany w całym Chrześciaństwie. Znakomitemi swoiemi cnotami, a osobliwie czystością, ktorą w stanie nawet zachował małżeńskim, wielkim był dla wszystkich zbudowaniem.

Normanowie sadowić się we Włoszech poczynali. Od roku 1003. czterdziestu Woluntaryuszow tego Narodu powracaiąc z Ziemi Swiętey, przedsięwzięli obronę Galmara Pana Salernu, ktorego Saraceni w tym mieście trzymali w oblężeniu, i odpędziwszy ich dawszy rozliczne dowody swey waleczności, powrocili do swego kraiu, pełni nie tylko chwały, ale i rozlicznych podarunkow. Okoliczność ta wzbudziła innych wsławić się przez podobne dzieła. Drengot Osmond przymuszony był tey chwycić się drogi, zabiwszy bowiem w obecności samego Xiążęcia Normandyi, Gwilelma Repostela, ktory się szczycił, iż iego zgwałcił Corkę, a nie śmieiąc się po tym popełnionym zaboystwie

Xią-

Xiążęcia, pokazać, poszedł ze czterema swoiemi Braćmi, i kilku przyiaciołami do Włoch, swe ofiaruiąc usługi Mellonowi Xiążęciu Baru, i Pandulfowi Xiążęciu Kapuy, którzy naprzeciw Grekom zrebellizowali byli. Ci dway Panowie otwartym przyięli ich sercem, i nadali im iedno miasto.

1022. Około tego prawie czasu, Guy Aretin Zakonnik siedm Not wynalazł muzycznych, których do dziś dnia używamy.

1025. W tym roku Polska zasmuconą została przez śmierć Bolesława Chrobrego, który przez swoie panowanie obszernie Państwa swego rozszerzył granice, pochowany iest w Poznaniu. Po iego śmierci Tron Polski posiadł Syn iego Mieczysław, który gnuśne prowadząc życie, wiele nader z zawoiowanych od Oyca utracił Prowincyi.

Swięty Odylo Opat Kluniaceński, pobudzony obiawieniami nieiakiemi, ustanowił w swoim Opactwie nabożeństwo coroczne nazaiutrz po wszystkich Swiętych za dusze zmarłych, i Kościoł ustanowienie to osądziwszy za świątobliwe, po całym go ustanowił Chrześciaństwie.

Roman Argyr nim na Tron wstąpił Grecki, przymuszony był rozwieść się z pierwszą Zoną swoią, a zaślubić

się

się z Zoną Corką Konstantyna. Na początku panowania swego nie małe dał dowody pomiarkowania i sprawiedliwości, ale wkrótce potym odmiennie postępować sobie począł, lud bowiem wielkiemi uciążał podatkami. Część znaczną utracił Syryi, którą iego Przodkowie odzyskali byli.

Sanche IV. Król Nawarry, złączywszy w osobie swoiey kilka koron Królestw, wziął imię Cesarza Hiszpańskiego, przytym rozliczne zwycięstwa, które nad Maurami odebrał, imię Wielkiego Monarchy mu ziednały. Zaślubił się był Sanche z Nugną Corką starszą Garcyasza Sanchy, który był Synem Garcyasza Ferdynanda, Hrabi Kastylii. Z niey trzech miał Synów, Garcyasza, Ferdynanda, i Gonzala, oprócz tych miał ieszcze z nieprawego łoża czwartego Syna, imieniem Ramira, któ- 1033.
ry naywiększych ludzi wszelkie posiadał przymioty. Sanche ieszcze za życia swe Państwo między swoich podzielił Synów. Chciał naprzód, ażeby Garcyasz Królem był Nawarry, Ferdynandowi dał Kastylią wraz z Królewską godnością. Gonzagowi dostało się Królestwo Sobrabskie, a Ramir dostał Arragonią, któremu i koronę dał Królewską. Rodolf, czyli Raoul Król Burgundyi, testamentem swoim Królestwo to dał Kon-

rado-

radowi, Cesarzowi Następcy Henryka Bawarczyka Konrad umiał przy swym utrzymać się prawie naprzeciw Eudesowi Hrabi Kampanii, ktòry do tego Krolestwa większe od niego miał prawo, będąc zaślubiony z starszą Siostrą zmarłego Krola, gdy Konrad młodszą poiął za Zonę. Z tym wszystkim Cesarze utracili potym tę Prowincyą.

Henryk zostawszy Krolem Francuzkim, Bratu swemu Robertowi ustąpił Xięstwa Burgundyi. Przez zdanie wdzięczności, i wspaniałości, Gwilelma Syna nieprawego Roberta, Xiążęcia Normandyi swoią wsparł pomocą, ktorego Oyciec dziedzicem swego uczynił Państwa, ale chwała ta, ktorą przez tę nabył uczynność, ztarta iest, i zagładzona, przez chęć niegodziwą, ktorą okazał, gdy mu chciał iego wydrzeć Państwo.

Kościoł Swięty nowemu podpadł zgorszeniu przez wtrącenie na Stolicę Swiętego Piotra Benedykta IX. ktory dwanaście dopiero miał lat.

W Polszcze Mieczysław gnuśne swe zakończywszy życie, zostawił Syna, imieniem Kazimierza, ktory będąc ieszcze niezdolnym do rządzenia, Ryxa Matka iego, a Wnuczka Ottona II. Cesarza, rządy Państwa trzymała; Ta większe ku Niemcom, iak ku Polakom okazuiąc

zuiąc przywiązanie, wpadła u wszystkich w nienawiść, nieufaiąc zatym Polskiemu Narodowi, zabrawszy korony, i skarby, uszła do Konrada II. Cesarza z Synem swoim, który w Paryżu bawiąc się Naukami, został Benedyktynem w Opactwie Kluniackim, wkrótce potym na Dyakona iest poświęcony. Tym czasem w Polszcze wielki nierząd i domowe kłótnie pod niebytność iego coraz bardziey się wzmagały, które przymusiły Polaków, iż wysłali Posłów do Benedykta IX. aby Kazimierza prawego Tronu Dziedzica, do kraiu powrócił, uwalniaiąc go od ślubów Zakonnych. Zezwolił Benedykt Papież na te proźby Polaków, pod obowiązkiem iednak płacenia Stolicy Apostolskiey grosza od głowy (co Swięto Pietrzem nazwano.) Grosza tego płacenie iuż dawno w Polszcze ustało, pewności atoli niemasz, którego roku. Powtóre, żeby Polacy w uroczyste Swięta białey na szyi używali chusty, na wzor Stuły Dyakońskiey, nakoniec, aby głowy golili na wzor Tonsury. Za takowym pozwoleniem Kazimierz do Polski powraca, i koronowany iest w roku 1041.

Benedykt Papież opuszcza Stolicę Swiętego Piotra, i znowu na nią się powraca, co dało okazyą wielkiemu rozdwoieniu Kościoła.

Roman

1034. Roman przez zdradę Zony swoiey Zoy zginął. Michał Paflagończyk iey cudzołożnik, przez cały czas panowania swego od czarta był dręczony, w iednym Klasztorze życia swego doko-
1039. nał. Ten Cesarz użył Normanów z Wodzem ich, ktory się nazywał Fierabras, Syn starszy Tankreda, dla wyrugowania Saracenów z Sycylii, z tym warunkiem, iż ich uczestnikami uczyni ko-
1040. rzyści, ktore z ich zwycięstw mieć będzie. Niedotrzymanie im słowa, pobudziło Normanów, iż na Apulią uderzyli, i że tę mu odebrali Prowincyą.

Ferdynand I. Krol Kastylii panowanie swoie wsławiał przez rozliczne
1038. i pełne waleczności woienne dzieła. Nabył on korony Legiońskiey przez zaślubienie się z Siostrą Bermonda III.
1039. Wnuka Bermonda II. Granice swego Krolestwa rozszerzył aż do rzeki Mondego, ktora iest w śrzodku Portugalii, i korzystaiąc z całego rządu Maurów, ktorzy kilka sobie porobiwszy Krolestw,
1040. Krolestwo Korduby nadwątlili, ktore naymocnieyszym w Hiszpanii ich było siedliskiem, przymusił do kupienia sobie od niego pokoiu, i do dawania mu haraczu.

Henryk III. nastąpił po Oycu swoim Konradzie; i koronowany iest w Rzymie od Papieża Klemensa II. Cesara ten

zawo-

zawoiował Czechów i Węgrzynów, i 1041.
powrócił Piotra na Tron, którego od
siebie Węgrzyni wygnali byli.

Zoe przybrała sobie do rządów Michała Kalafatę, ale ten niewdzięcznik, gdy zamyślał ią zgubić, Zoe oczy mu wyłupić kazała, i Konstantynowi Monomakowi się zaślubiła. Ten Kościoł 1042.
Jerozolimski na nowo postawił, który 1043.
Saraceni przed 39. lat zruynowali byli. W tym samym czasie Turcy, którzy na Zołdzie byli u Machmeta Sarrazina Króla Perskiego, broń swoię na niegoż obrócili, i zbiwszy go po kilka razy, Królestwo mu odebrali. Wtenczas dopiero Sektę przyięli Mahometańską, a za czasem Panami się stali Mezopotamii, Assyryi, i całey prawie Azyi. Henryk III. Papieżem mianował Brunona Biskupa Tulońskiego, który wziął imię Leona IX. Ten gdy się puścił w drogę do Rzymu, przeieżdżaiąc przez Opactwo Kluniackie, Hildebrand Zakonnik tego Opactwa, który był wychowany przy Kościele Swiętego Piotra w Rzymie, i który pragnął, aby obieranie Papieżów do Rzymskiego powróciło się ludu, perswadował Leonowi, aby zrzucił suknie swey godności, i iako prywatna Osoba wiechał do Rzymu, okazuiąc mu, że Cesarz nie ma prawa stanowienia

Papieżów, i że lepiey będzie dla niego, gdy od ludu Papieżem będzie obrany. Usłuchał rady Leo, i co tylko wiechał do Rzymu, natychmiast Lud, i ca-
1053. łe Duchowieństwo Papieżem go obwołało. Ten Papież woynę prowadził z Normanami, którzy włości do Kościoła należące, przywłaszczac sobie poczynali, ale woysko iego do szczętu iest zniesione, i sam Leo w niewolą im się dostał. Normanowie zwycięstwa tego dobrze używać umieli, obchodząc się z Papieżem ludzko, i wolność mu daiąc: Papież z swey strony te wszystkie darował im ziemie, które zawoiowali byli, i które mogliby Grekom i Saracenom odebrać. Nowe coraz okoliczności powstawały rozterków i niezgody między Kościołem Greckim i Łacińskim, Michał Patryarcha Konstantynopolitański, wydał iedno Pismo naprzeciw Kościołowi Rzymskiemu, zbił go bardzo rozumnie i gruntownie, w rok potym wysłał swych Posłów do Konstantynopola, którzy przyniewolili
1054. Mnicha Nicetę do odwołania tego, co lekkomyślnie naprzeciw Kościołowi Łacińskiemu mówić i pisać odważył się. A że Michał w swym trwał odszczepieństwie, wyklęli go, i klątew tę położyli na wielkim Ołtarzu w Kościele Swiętey Zofii, w obecności Duchowieństwa,

stwa, i zgromadzonego Ludu. Po śmierci Leona, Benedykt IX. po tylekroć z Stolicy Rzymskiey złożony, chcąc znowu na nię się powrócić, Rzymianie wysłali Hildebranda do Cesarza Henryka III. z prożną, aby im dał za Papieża Gebharda Biskupa Bysztadzkiego: Podczas tego Poselstwa Hildebrand, 1055. człowiek obrotny, nominował na Następcę Tronu Cesarskiego Henryka Syna Cesarza, a to, aby okazał, iż zamiast tego, co Cesarz przywłaszczał sobie prawo stanowienia Papieżów, tedy Papieżom przynależało bardziey, czynić Cesarzów. Wiktor II. (imię to iest Gebharda, które wziął był zostawszy Papieżem) posłał Hildebranda do Francyi, gdzie Zbor złożył w Lionie, potym przeniosł do Miasta Tours, gdzie przekonał Berengaryusza, i zniewolił do podpisania odwołania swych błędów.

Kazimierz Król Polski umarł tego roku, pochowany iest w Poznaniu. Zostawił z Maryi Dobrogniewy, Córki Włodzimierza I. Xiążęcia Ruskiego, i Anny Siostry Bazylego i Konstantyna Cesarzów Wschodnich dwóch Synów Bolesława II. i Władysława Hermana, i Córkę iedną Swiętochnę, którą wydał za Władysława Xiążęcia Czeskiego. Ten Król Opactwo Tynieckie Benedyktynów fundował, i obszernemi nadał

maiętnościami. Za tego Króla poczęto bić monetę w Polszcze. Do tego bowiem aż czasu żadney monety srebrney lub złotey w tym nie było kraiu, ale tylko zamianą rzeczy się obchodzono.

Henryk III. chciał Hiszpanią danną uczynić Cesarskiey koronie, oraz żeby Ferdynand Cesarzem mianować się zaprzestał, który tytuł iego mu nadali poddani. Zamysł ten iego by pomyślniey przyszedł do skutku Wiktora II. na swoię pociągnął stronę. Ferdynand obawiał się, aby od tych dwóch mocnych Potencyi nie był przyciśniony, ale Rodryk Syn Komesa Diegi, którego dzieła Rycerskie całą zadziwiały Europę, radził mu, aby odważnie honor, i sławę swey utrzymywał korony: iakoż gdy ta rzecz poszła w rozprawę, zgodzono się iednostaynie, że Cesarz żadnego nie ma prawa do Hiszpanii.

1057. Zachod krótko panowaniem cieszył się Teodory Siostry Zoy, i Michała Stratyotyka. Izaaka zaś Kommena dwóma tylko laty dłużey trwało panowanie. Był to Monarcha bystrego i dowcipnego rozumu, wielki woiownik, ale pełen dumy, i pychy. Długa i nieuleczona choroba przymusiła go, iż do Klasztoru *de Studium* się oddalił, mianowawszy Następcę swego Konstantyna Dukę.

Piotr

Piotr Damianin żył natenczas, rzadkie iego cnoty, i wielka umieiętność, nie małą wiekowi temu przyniosła chwałę. Szczepan X. wyprowadził go z puszczy, chcąc go Kardynałem Ostyeńskim uczynić. Normanowie coraz bardziey we Włoszech się wzmacniali. Robert Gwichard podbiwszy sobie Kalabryą, wziął tytuł Xiążęcia tey Prowincyi. Po śmierci Szczepana X. Sto- 1058.
lica Piotra Swiętego mocą oręża iest opanowana przez pewnego Jana, z familii Hrabiów Tuskanellów, ale Hildebrand powróciwszy z swego Poselstwa, pokoy przywrócił Kościołowi, przez prawne obranie Gerarda Biskupa Floren- 1059.
ckiego, który się nazwał Mikołaiem II. Papież ten złożył Zbor w Rzymie, na którym Berengaryusz nie tylko stawić się musiał, ale i własną spalić ręką Xiążkę Skota Erygenesa, z którego swoię wyczerpnął był naukę.

Henryk I. po swoiey śmierci Królestwo Francuzkie zostawił Synowi swemu Filipowi, pod opieką Baduina Hrabi Flandryi. Ta małodoletność nader szczęśliwie, i pomyślnie iest przepędzona.

Anglia wielkiey podpadła rewo- 1060.
lucyi, Edward ostatni z Królów Angielskich, i ostatni także z tych, których Kościoł Swięty Swiętemi ogłosił,

żyiąc w czystości całe swoie życie,
1066. postanowił Gwilelma Xiążęcia Normandyi swoim Następcą. Gwilelm pokonał Haralda, którego Anglikowie za Króla sobie obrali, a który był Synem Godwina, iednego z naypierwszych Panów tego kraiu, i opanowawszy Królestwo mocą oręża, na imię Mocarza u potomności zasłużył sobie. Wkrótce potym odmienił Prawa tego Narodu, i swoie mu nadał.

1067. Państwo Greckie od grubych nader było ściśnione Narodów pod panowaniem Konstantyna Duki. Cesarz ten, gdy bliskim iuż był śmierci, Zona iego Eudoxya przyrzekła mu, iż stanu nie powtórzy Małżeńskiego, na co pismem nawet się obowiązała, które w ręku Jana złożyła Xyfilina, Patryarchy Konstantynopolitańskiego: ale w siedm miesięcy po śmierci Cesarza, sztucznie odebrała to swoie Pismo od Patryarchy, udaiąc, iż chce z iednym z iego krewnych w ślubne zayść kontrakty, i natychmiast zaślubiła się Romanowi Dyogenesowi. Był to Monarcha, Woiownik, i taki, iakiego upadaiące Państwo Greckie wymagało. Szczęśliwie po kilka razy z Turkami się potykał, ale nakoniec zwyciężony iest przez zdradę Andronika, iednego z swoich Pasierbów, i w ręce dostał się Sułtana.

Dzię-

Dzieiopisowie Greccy twierdzą: iż Turcy zwycięztwa tego z wielkim użyli pomiarkowaniem, i że wszelkie godności iego czyniąc honory, wolno go puścili. Atoli poddani iego okrutnieyszemi niżeli nieprzyiaciele okazali się, gdy wyłupiwszy mu oczy, Michała Parapinacę na Tron wywyższyli, który był Synem 1071.
starszym Konstantyna Duki.

Hiszpania przez domowe kłótnie w zamięszaniu zostawała. Sanche Syn naystarszy Ferdynanda, wyzuł z włości dwóch Braci swoich, Alfonsa, i Garcyasza, które mieli sobie wydzielone, i złączył w osobie swoiey korony Kastylii, Legionu, i Gallicyi. Ale gdy usiłuie ieszcze Zamorę miasto swey odebrać Siostrze, od iednego Kastyliyczyka iest zabity; po iego śmierci, trzech tych Królestw Królem iest obwołany Alfons, szosty tego imienia.

Normanowie coraz bardziey się wzmagali. Roger posłany do Sycylii przez Roberta Gwicharda Brata swego, opanował Messynę, i Palermo, które to miasta drogę mu otworzyły do całey sobie tey wyspy zawoiowania.

W tych czasach wielka między Papieżami, i Cesarzami powstała sporka; Cesarze przywłaszczali sobie prawo stanowienia Papieżów, a przynaymniey potwierdzenia ich obrania, a Papieże

chcieli odebrać Cesarzom władzę rozdawania Beneficiów w Państwach pod ich rządem zostaiących. Cesarz Henryk IV. maiąc za złe, iż w Rzymie obrano Alexandra II. bez odezwy do niego, nominował Papieżem Biskupa Par-
1072. meńskiego, który się nazwał Honory II. Papież ten wszedł potym w związek z Bawarczykami, i Saxonami naprzeciw Henrykowi, i zapozwał go przed
1073. Sąd swoy do Rzymu, przeto, iż Biskupstwa przedawał. Zatargi te bardziey ieszcze powiększyły się za rządów następuiącego Papieża. Hildebrand Papieżem zostawszy pod imieniem Grzegorza VII. Cesarza z Tronu złożył, czego dotąd ieszcze żaden z Papieżów czynić nie ważył się. Cesarz z początku przymuszony był ustąpić, ale gdy do dawnych swoich powrócił się zamysłów, dwóch, iednego po drugim obrano Cesarzów, z których ieden w batalii zginął, drugi zaś złożony chorobą,
1077. umarł. Henryk z swoiey strony Gwiberta czyli Giberta Arcy-Biskupa Rawenneńskiego stawił naprzeciw Grzegorzowi, czyniąc go Papieżem, który się nazwał Klemens III. i sprawadziwszy go do Rzymu, byłby był przymusił bez wątpienia Grzegorza do ustąpienia z Stolicy Rzymskiey, którego obległ był w Zamku Swiętego Anioła, gdyby Grzegorz

nie

nie wezwał był na pomoc Normanów, których wyklął był przedtym, iako niesprawiedliwych Przywłaścicielów Sycylii. Po uwolnieniu więc ich od klątwy, Robert Gwichard z Woyskiem przybył do Rzymu, woysko rozpędził Cesarskie, Papieża uwolnił, który się do Salernu schronił, gdzie też i umarł. Z tych krwawych kłótni między Cesarzami, i Papieżami, dwie się we Włoszech zrobiły partye, iedna Gwelfow, która stronę utrzymywała Papieżów, druga Gibellinów, która przy Cesarzach obstawała. Grzegorz nabył dla Kościoła Rzymskiego miasto Ferrarę, które mu iest dane od Hrabiny Matyldy, z Domu Est; od tego czasu z tego pochodzący Domu, tych nie dzierżyli włości, tylko iako Wikaryuszowie Stolicy Swiętey. Na Zborze, który zwołał był ten 1078.
Papież, Berengaryusz dobrowolnie swoich wyrzekł się błędów, i schroniwszy się do Klasztoru Swiętego Kosmy, który iest położony o dwie mile od miasta Tours, resztę dni życia swego w surowey przepędził pokucie.

Bolesław II. inaczey nazwany Smiały, Król Polski, zostawszy Królem po śmierci Oyca swego Kazimierza, w roku 1058, pierwsze lata swego panowania chwalebnie, i z chwałą Polski przepędził. Nie tylko bowiem z Rusi, z Czechów,

chów, Węgrów, znaczne odniosł zwycięztwa, ale i Prusaków mocno poraził: w dalszych zaś czasach panowania swego, gdy podczas swoiey wyprawy na woynę naprzeciw Xiążętom Ruskim w Kiiowie się zamieszkał, na wszelkie bezprawia, nierządy nie tylko sam się puścił, ale i woysko iego, idąc przykładem Króla, w podobne wdało się nieprawości. Stanisław Szczepanowski, Mąż pełen pobożności, świątobliwości, natenczas Biskupem był Krakowskim, który tchnięty prawdziwą gorliwością o honor Boski, i zbawienie Króla, za powrotem iego z Kiiowa do Krakowa, upomniał Króla o złe iego, i cały Narod gorszące życie. Bolesław roziątrzony, Swiętego Biskupa prześladować począł, lecz gdy widział, iż nieulęknionym sercem powinność sprawował
1078. Pasterską, dnia osmego Maia dowiedziawszy się, że Swięty Biskup na Skałce za Krakowem Nayświętszą sprawował Ofiarę, zaślepiony passyą, wpada do Kościoła, i własną ręką Swiętego zabiia Biskupa. Tak straszny, dziki, popełniwszy występek, u wszystkich w pogardę idzie, wszyscy go opuszczaią; Grzegorz Papież powziąwszy wiadomość o tey Króla zbrodni, wyklina go, i tytuł Królestwa całey odbiera Polszcze, iakoż od tego czasu przez lat

200.

220. aż do Przemysława Polska pod rządem Xiążąt zostawała. Bolesław widząc się od wszystkich opuszczonym, nayprzód udał się do Węgier, a potym do Karyntyi, gdzie w Klasztorze Ossyackim, życia z przykładną dokonał pokutą.

Nicefor Botaniates wsparty od Turków, miasto Konstantynopol opanował, 1079.
i Cesarzem Państwa Greckiego się uczynił, przymusiwszy Michała do ustąpienia z Tronu do iednego Klasztoru. We trzy lata potym Alexyus Komnenus, 1081.
Wodz iego woysk, podobnież iako i Nicefor uczyniwszy, Cesarstwo opanował Greckie. Robert Gwichard wkroczywszy do Tracyi z 15000. Normanów, zbił tego Cesarza, który mu zaszedł drogę z 17000. Woyska.

Alfons Król Kastylii podbił miasto 1083.
Toledo do Maurów należące, i imię swoie wsławił z nie małym tych niewiernych uszczerbkiem. Wziął ten Król za Zonę Xiężniczkę Maurów, imieniem Zaidę, Córkę Almankamusa Aben Ameta, Króla Sewilii, która na Krzcie świętym nazwana iest Marya.

W tym prawie czasie wiele nowych powstało Zakonów. Swięty Bruno, Kanonik i Scholastyk Kościoła Katedralnego Remskiego, wsparty radą dobrą i pomocą Hugona Biskupa Gracyanopol-

1086. nopolskiego, ustanowił Zakon Kartuzów, których ustawne milczenie i osobność, żywym iest obrazem dawnych Pustelników. Zakon zaś Grammont nazwany, ustanowiony iest dziesięcią lat pierwiey od iednego Szlachcica z Arwernii, imieniem Szczepana.

W Polszcze po ustąpieniu Bolesława Smiałego z kraiu, Władysław I. nazwany Herman, Brat iego, rządy Państwa obiął, ten usilnie starał się u Stolicy Apostolskiey o odzyskanie tytułu Królewskiego, ale staranie iego próżne było, przeto pod imieniem Xiążęcia rządy Państwa sprawował. Prowadził woynę z Czechami, których pokonał, i Prusaków granice iego napastuiących, poraził.

Czechowie, którzy dotąd przez Xiążęta rządzeni byli, tytułem Królestwa od Henryka IV. są ozdobieni, który na Seymie Rzeszy Niemieckiey Władysławowi ich Xiążęciu tytuł Króla przyznał.

1091. Z pomiędzy dzieci Alfonsa, którym on swoie podzielił Państwo, Teressa iedna z Corek pobocznych, zaślubiona iest Henrykowi Lotaryńczykowi Hrabi Limburskiemu, i w posagu dostał wszystkie włości, które Ferdynand Dziad iey w Portugalii był nabył, z tytułem Hrabi z prawem dziedzictwa dla następców

ptòw iego z prawego pochodzących ło-
ża. Z tego małżeństwa urodził się Syn, 1094.
ktòry był nazwany Alfons Henryk.

Filip Krol Francuzki pod pozorem pokrewieństwa rozwiodł się z Małżonką swoią Bertą, ktòra była Còrką Florentego I. Hrabi Hollenderskiego i Gertrudy Saski, a wziął za Zonę Bertradę 1094.
de Monfort, ktòra nie tylko z nim była w pokrewieństwie, ale nadto Zoną była podtenczas Fulka Rechina Hrabi Andegaweńskiego. Iwo Biskup Karnuteński gorliwy obrońca karności kościelney, na Zborze Autuńskim rzucił klątew na Krola, ktòrą atoli Urban II. Papież aż do przyszłego zawiesił roku, w ktòrym sam Papież na Zborze Kler- 1094.
monckim go wyklął. Na tym to Zborze Piotr Pustelnik, Szlachcic z Amianu, obszernie opowiedział okrucieństwa niewiernych, ktòre oni w Ziemi Swiętey naprzeciw czynili Chrześcia- 1095.
nom tam mieszkaiącym, Papież gorliwą miał natychmiast mowę, przez ktòrą wszystkich pobudził wiernych do związku uczynienia dla odebrania niewiernym Ziemi Swiętey. Mowa ta iego, taki uczyniła skutek, iż więcey iak 300,000. woyska się zebrawszy, na Wschod przeszło, ktòre dwudziestu udzielnych prowadziło Panòw. Gdy do 1096.
Bitynii przyszli, obrali sobie za Wodza

Gode-

Godefryda Xiążęcia de Bouillon, i niższey Lotaryngii. Wyprawy te nazywały się Krucyatami, a to, iż ci, którzy w tym znaydowali się woysku, nosili krzyż czerwony na lewym wyszyty boku. Papież dla ziednania Boskiey pomocy przez przyczynę Maryi Panny rozkazał Duchownym, aby Officium o Nayświętszey Maryi Pannie mówili, które Kartuzi, i Pustelnicy ustanowieni od Piotra Damiana iuż mówić zwyczay mieli. Woysko Krucyatów, które przez Włochy przechodziło, odprowadziło Papieża do Rzymu, z którego uchodzić był przymuszonym, i na Stolicę go przywróciło mimo iego nieprzyiacioł.

W tym samym czasie nowy powstał Zakon w Widniu w Prowincyi Delfinackiey, nazwany Swiętego Antoniego. Z początku było to tylko ludzi świeckich zgromadzenie, którzy się poświęcili na usługi ogniem piekielnym tkniętych, którzy przychodzili do Wiednia, iednaiąc sobie przyczynę tego Swiętego, gdzie ciało iego było sprowadzone z Konstantynopola przez Jocelina Hrabię Albońskiego, za panowania Lotaryusza Króla Francuzkiego; ale po nieiakim czasie Zgromadzenie odmieniło się w Zakon pod regułą Swię-
1098. tego Augustyna. Robert Opat Molimeński, ustanowił Zakon Cystersów, który

w dal-

w dalszych czasach nader był sławnym i możnym. Drugi Robert d'Abrissel Dyecezyi Redeńskiey Autorem był nowego Zakonu Fontevrault nazwanego, 1100.
którego dwoiste są Klasztory, Męzkie i Białogłowskie, pod regułą i suknią Swiętego Benedykta. Xieni nie tylko Panieńskiemi, ale i Zakonników rządzi Klasztorami.

Po rozlicznych odniesionych zwy- 1099.
cięztwach, po zawoiowanych wielkich Prowincyach, Krucyaci aż o Swięte oparli się miasto, którego dobyli szczęśliwie dnia 15. Lipca; odtąd początek swoy Królestwo bierze Jerozolimskie, którego Godefryd de Bouillon Królem pierwszym iest obrany.

Po śmierci Władysława Hermana, 1102.
Bolesław III. nazwany Krzywousty Syn iego, zostawszy Xiążęciem Polskim, z wielką chwałą Imienia swego rządy Państwa sprawował. Wiele on bardzo szczęśliwie wygrał batalii, nayznacznieysze były z Czechami, i Pomorzanami, których przeciwko niemu Brat iego Zbigniew Wiarołomca, i Duchem fakcyi tchnący, oraz władzy naywyższey w Bracie swoim zazdrosny, ustawicznie pobudzał, za co też śmiercią iest ukarany. Pomorzanów za staraniem Ottona Biskupa Bamberskiégo do Wiary Swiętey przywiodł. Henryka V. Cesarza pod

Wro-

Wrocławiem na głowę poraził, i do Traktatu przymusił, przez który w Bambergu Cesarz wszystkich pretensyi do Polski odstąpił, a Bolesław dla gruntownieyszego przymierza stwierdzenia, Władysławowi Synowi swemu naystarszemu Krystynę Córkę Cesarską zaślubił. Król ten między naywaleczniejszemi wieku swego liczyć się może Rycerzami, atoli w Polityce mniey biegłym się okazał, gdy Państwo swoie między trzech swoich podzieliwszy Synów, przyczyną był wielkiego w kraiu zamięszania i kłótni między Familią, która blisko lat 50. trwała. Nakoniec panuiąc lat 37. przegrawszy ostatnią z Haliczanami potyczkę, umarł ze smutku.

Maurowie Hiszpańscy na małe Prowincye podzieleni, i nie będący w stanie oparcia się potędze Panów Chrześciańskich, pod iedynowładne Jozefa Króla Marokańskiego ziączyli się panowanie, który z Afryki z licznym do Hiszpanii wkroczywszy woyskiem, w niektórych iey Prowincyach swe założył panowanie. Haly Syn iego i na-
1100. stępca Tronu, powtórnie do Hiszpanii wkroczył, i wielkie z woysk Alfonsa VI. któremi hetmanił Sanche Syn iego, odebrał zwycięztwo.

Filip Król Francuzki, gdy niechciał opuścić Bertrady, nieprawey swoiey

Mał-

Małżonki, zwołano przeto Zbor w Piktawie, na którym zasiadali Posłowie Papiezcy, Kardynali Jan, i Benedykt. Na tym Zborze Król wyklętym od Kościoła Bożego został, i na Królestwo Interdykt włożono: ale gdy trwał upornie w swym przedsięwzięciu, nakoniec otrzymał z Rzymu dyspensę od pokrewieństwa, i iego Małżeństwo odtąd za ważne z Bertradą iest potwierdzone.

Sporka względem Inwestytur utratę Cesarstwa przyniosła Henrykowi, który od Syna swego wyzuty iest z tey godności, w rok potym umarł Henryk w mieście Leodium. Gwilelm Łysy Król 1106.
Angielski, a potym Henryk Brat iego, obydwa Synowie Gwilelma Zwycięzcy długo przeciwnemi okazali się Swiętemu Anzelmowi Arcy-Biskupowi Kantuaryiskiemu z przyczyny Inwestytur, a co większa, Anzelm z Królestwa
iest wygnany. Po długich nakoniec 1107.
sporkach Henryk musiał odstąpić prawa rozdawania Beneficyów, z warunkiem, ażeby mu Biskupi hołd oddawali. Henryk V. nie tak się łatwym pokazał.
Znalazł on sposob zabrania Papieża Pa- 1110.
schalisa II. którego zamknąwszy z Kardynałami w Fortecy na górze Sorakt położoney, przymusił go, iż mu pozwolił czynienia Inwestytur, ale to po-

zwolenie zniesione iest przez Zbor, który się potym odprawił w Rzymie.
1118. Postępek ten Zboru, i obranie Gelazyusza II. tak Cesarza rozgniewało, iż Antypapę obrał, i przymusił Gelażego, że z Rzymu do Francyi uchodzić musiał. Ludwik Gruby panował natenczas we Francyi, który powagę Królewską przez zruynowanie i zniszczenie niektórych Tyranów, którzy naprzeciw niemu powstali byli, wzmocnił i utwierdził.

W Hiszpani Alfons Król Arragoński Zięć Alfonsa VI. Króla Kastylii, utrzymywał się przy Królestwach należących do Zony iego Urraki, lubo się z nią rozwiodł był dla cudzołoztw, i miasto Sarragocę Maurom odebrał.

Alexys Komnen Cesarz Grecki umarł, tak powszechnie od wszystkich nienawidzony, że bez wszelkiey pogrzebiony iest okazałości, lubo Syn iego Następcą był Tronu.

Górliwość na obronę Ziemi Swiętey wznieciła nowe Zakony Woyskowe. Naypierwszy ustanowiony iest pod Imieniem *ubogich Kawalerów Swiętego Miasta.* Wkrótce potym nazwani są Templaryuszami, a to, iż nayprzód mieszkanie swe założyli przy Kościele Jerozolimskim, ztąd potym wszystkie Klasztory, które mieli we Francyi i w innych

nych Państwach nazywane były Kościołami. Ustanowienie Kawalerów Swiętego Jana Jerozolimskiego następuiącego stało się roku. Około tegoż samego 1119.
czasu Swięty Norbert zostaiąc na puszczy o dwie mile od miasta Laonu, założył Zakon Premonstrateński, który 1120.
tak nazwany iest od mieysca tego, w którym ten Swięty przemieszkiwał. Ztymwszystkim dni życia swego na tey nie dokończył puszczy, albowiem na Arcy-Biskupstwo Magdeburskie iest wywyższony.

Stolica Swiętego Piotra ozdobiona iest Papieżem niemniey zacnością urodzenia sławnym, iak czci godnym dla pobożności i życia świątobliwości, a ten był Kalixt II. z Domu Hrabiów Burgońskich. Bóg zostawił mu chwałę zakończenia Schizmy Niemieckiey. Cesarz wyklęty powtórnie na Zborze Remskim, który ten zwołał Papież, i widząc się w niebeśpieczeństwie postradania wszystkiego, iako Oyciec iego, zrzekł się prawa Inwestytur na pierwszym Zborze powszechnym Lateraneńskim, który tym końcem iest zwołany od tego Papieża. 1122.
Ztymwszystkim zamięszanie, które z tego rozdwoienia w Niemczech i we Włoszech się zaięło, dało pochop wielu Miastom do rebellizowania naprzeciw Cesarzowi. W Niemczech Bi-

skupi uczyniwszy się głowami rebellizujących, publiczne sobie przywłaszczyli dochody i prawa Królewskie, i potym przy tym iedynowładztwie stale się utrzymywali, oddaiąc atoli hołd zawsze Cesarzowi.

Wschod zostawał pod panowaniem Greków, Saracenów, i Turków, ale ci ostatni coraz to bardziey możnieyszemi się stali. Jan Komnenus Cesarz Grecki, pokonał Scytów i Węgrzynów, ktorzy za Dunay przeszli byli, i w Azyi zwyciężył Persameńczyków. Zwycięstwa te odebrane, przypisywał przyczynie Nayświętszey Maryi Panny, idąc za tym przykładem Zemiszka z wielką okazałością, i uroczystością na tryumfalnym wozie Obraz Matki Boskiey po ulicach Konstatynopolitańskich prowadzić rozkazał.

Urraka miała Syna z pierwszego zamęścia imieniem Alfonsa. Ta Królowa stawszy się poddanym nienawisną, Syna iey na Tronie posadzili, który po śmierci Matki swoiey, która wkrótce potym nastąpiła, spokoynie Tronem wła-
1126. dał Kastyliyskim.

Nowe znowu powstało w Kościele Bożym zamięszanie. Po śmierci Honorego II. Następcy Kalixta, obrano ie-
1130. dnegoż dnia dwóch Papieżów. Swiat Chrześciański względem prawego ich

obra-

obrania na dwie podzielił się strony. Biskupi Francuzcy zebrawszy się na Zborze Stampeńskim, Innocentemu II. posłuszeństwo poprzysięgli, na perswazyą Swiętego Bernarda Opata Klarawallenskiego, który dla swoich wielkich cnot i znakomitey pobożności, stał się godnym nayzawilszych spraw Sędzią i iednaczem. Cesarz Lotaryusz, następca Henryka V. chciał Innocentego uznać za prawego Papieża, byle mu prawo Inwestytur od niego przywrócone było, ale Swięty Bernard odwiodł go od tey niesprawiedliwey pretensyi. Powrócił
także do iedności Kościoła Gwilelma 1135.
IX. Xiążęcia Akwitani, który utrzymywał stronę Anakleta, i mocne uwagi i przełożenia tego Swiętego Opata, pobudziły tego Xiążęcia, iż przykładną czyniąc pokutę, drogę Pielgrzymską do grobu Swiętego Jakoba Apostoła w Kompostelli będącego odprawić przedsięwziął, podczas którey do wieczności przeszedł. Przykładem Francyi i Państw Cesarskich, Anglia, i cały poszedł Za-
chod. Sam tylko Rogeryusz Xiąże Sy- 1138.
cylii, przy Anaklecie obstawał, a to, że ten Antypapa tytuł dał mu Króla, z warunkiem, ażeby corocznie 600. talerów na znak lenności Stolicy Swiętey płacił: po śmierci nawet Anakleta, innego obrał
Papieża, który się nazwał Wiktor IV. 1139.

ale ten natychmiast Innocentemu Papieżowi posłuszeństwo oświadczył, i w obecności iego z głęboką stawił się pokorą, będąc od Swiętego Bernarda do niego przyprowadzony. Innocenty Papież, drugi Zbor Lateraneński w Rzymie złożył, na którym do reszty rozdwoienie Kościoła iest uspokoione, oraz Petrobuzyanie i niektóre Propozycye Abeillarda, które przeciwne były nauce Kościoła Rzymskiego względem Taiemnicy Troycy Swiętey, są potępione. Nakoniec naprzeciw Rogeryuszowi woynę prowadził, ale Rogeryusz pokonał Papieża, i w niewolą go zabrał. A że korzyści zwycięztwa swego użył pomiarkowanie, łatwo ugoda nastała. Rogeryusz Innocentego za prawego uznał Papieża, a Papież iego za Króla. Ten Papież wydał Konstytucyą, przez którą Ludowi odebrał prawo obierania Papieżów, ale przy samym go tylko zostawił Duchowieństwie, iakoż do obrania Następcy iego Celestyna II. Lud cale nic nie należał.

Nowe małe w Europie powstało Królestwo. Alfons Henryk Hrabia Portugalski, Wnuk Alfonsa VI. Króla Kastyliyskiego, będąc iuż w pogotowiu wydania batalii pięciu Królikom Maurów, którzy naprzeciw niemu związali się, Królem od swego woyska iest ogłoszo-

ny.

ny. Z pięciu Chorągwi tych Królów, których on pokonał, Herb Królestwa ustanowił Portugalskiego, i wśrzod iedney błękitney tarczy pięć mnieyszych położył. Zwycięztwo tak było znakomite, że Portugalczykowie do dziś dnia iego obchodzą pamiątkę.

Podług rozrządzenia uczynionego 1140.
od Bolesława II. Krzywoustego, i po iego śmierci Władysław, którego Spluwaczem nazwano, wziął w dziale Xięstwa Krakowskie, Sieradzkie, Łęczyckie, i Sląsk z tytułem Pierwszeństwa, i władzy naywyższey. Bolesław dostał Xięstwa Mazowieckie i Kuiaw. Mieczysław zaś Xięstwa Poznańskie i Kaliskie, a Henryk Sendomirskie i Lubelskie. Naymłodszy zaś Kazimierz pod opieką zostawiony iest Braci. Z tego podziału kraiu, domowe nastały niezgody. Władysław Spluwacz, człowiek pełen ambicyi, nie kontentuiąc się podziałem od Oyca uczynionym, za radą przewrotney i dumney Zony swoiey Krystyny, wezwawszy na pomoc Xiążąt Ruskich, woynę Braciom wypowiedział, których też w Poznaniu obległ, lecz porażony od nich, do Niemiec uciekać musiał do Konrada III. Brata Zony swoiey, którą Bracia Władysława do Niemiec za Mężem wyprawili; Bolesław zaś nazwany Kędzierzawy,

wy, prawem starszeństwa przywłaszczył sobie Xięstwa po Władysławie.

1141. Ludwik VII. Król Francuzki krwawą prowadził woynę z Teobaldem Hrabią Kampanii, który utrzymywał prawo Piotra *de Castro* Arcy-Biskupa Biturycenskiego, i który pobudził Innocentego II. naprzeciw Raoulowi, który rozwiodł się był z Gerbertą pokrewną Hrabi, ażeby się mógł był zaślubić z Alixą Pernellą Siostrą Królowy Alienory. Woysko Królewskie weszło do Kampanii, i cale po nieprzyiacielsku sobie postępowało, między innemi dowodami nieprzyiacielstwa Kościoł w mieście

1143. Witryakum zapalili, gdzie więcey iak 300. osob, które się do niego schroniły od ognia zginęło. Ludwik tyle uczuł zgryzoty sumnienia z okazyi tego okrucieństwa, że Bernard Swięty wiele użył pracy w zniewoleniu go, iż może otrzymać odpuszczenie i miłosierdzie od Boga; od tego prawie momentu Król ten ślubem się obowiązał iść z woyskiem do Ziemi Swiętey. Przedsięwzięcie to iego tym bardziey w nim było utwierdzone, gdy odebrał wiadomość, że Saraceni miasto Edessę wzięli. Ztymwszystkim posłał radzić się Eugeniusza III. Papieża, który rozkazał Bernardowi Swiętemu Krucyatę opowiadać. Papież ten był przedtym uczniem

czniem Swiętego Bernarda, i tymże co i on nazywał się imieniem, z Opata Swiętego Anastazyusza od trzech źrzodeł Papieżem został. Krucyata iest ustanowiona na Zborze Karnuteńskim, 1146.
chciano nawet, aby Swięty Bernard nią hetmanił, ale on wymówił się z tego, i dosyć miał na tym, iż iey dobre czynił nadzieie. Ludwik przed swoią wy- 1147.
prawą we Francyi przyiął Eugeniusza Papieża, który przymuszony był ucieczką się salwować z śrzod zamięszania, które wzniecił był Arnauldus *de Bresse*, który nauczał, że Papież nie ma żadnego prawa do doczesnego panowania, i że sami Rzymianie miastem rządzić i władać powinni. Ludwik rządy Państwa zostawił Raoulowi Hrabi Wermonckiemu, i Sugeryuszowi Opatowi Swiętego Dyonizego, i za Konradem III. który pierwiey ruszył był, puścił się do Ziemi Swiętey. Wielka była nadzieia pomyślnego skutku tey tak znaczney wyprawy, ale przez zdradę Emanuela Cesarza Greckiego, zupełnie spełzła, nie tylko bowiem mąki wapnem, i inne żywności trucizną pozarażał, ale nadto takowych woysku Chrześciańskiemu dawał przewodników, że ie zawsze na zasadzki i mieysca niebeśpieczne naprowadzali. Sam Ludwik, gdy do Francyi morzem powracał, od woyska mor-

1149. skiego Greczynów był zaczepiony, i byłby był zabrany w niewolą, gdyby Flotta Rogeryusza Króla Sycyliyskiego nie wsparła go była. Królowie Hiszpańscy lepsze mieli powodzenie z Saracenami Hiszpańskiemi, albowiem obydwa Alfonsowie ieden Kastylii, a drugi Portugalii, odebrali im miasta Almerią, i Lizbonę.

W krótkim po tym czasie Gracyan Zakonnik z Bononii wydał Zbior Kanonów na Zborach ustanowionych, i ustawy czyli wyroki Ojców Swiętych pod napisem: *Compendiosum Decretum.*

1152. Cesarz Konrad umarłszy bezdzietny, Elektorowie koronę Cesarską oddali Fryderykowi Barbarossie Xiążęciu Niemieckiemu, czyli Szwabskiemu, i od tego to dopiero czasu prawdziwie mówiąc, Germanowie Niemcami są nazwani.

Ludwik VII. Król Francuzki, nie będąc kontent z postępków Zony swoiey Alienory Córki Gwilelma IX. Xiążęcia Akwitanii, która do tego pokrewną iego była, na Bulgencyackim Zborze z nią się rozwiodł, ale lepieyby był uczynił, gdyby był tey swoiey zaprzestał imprezy, wkrótce bowiem przynaglony był powrócić tey Królowy Gaskonią i Piktawią, które ona zaślubiwszy się Henrykowi II. Królowi Angiel-

gielskiemu, który iuż natenczas był Xiążęciem Normandyi, Hrabią Andegaweńskim i Cenomaneńskim, w posagu przyniosła. Król ten mocnieyszym stał się we Francyi, niżeli był Król Francuzki.

Fryderyk w Rzymie koronę odebrał 1155.
Cesarską z rąk Papieża Adryana IV. Zaszła wprawdzie była między niemi sporka, lecz do oczywistych dowodów między niemi nie przyszło nieprzyiaźni.

Hiszpania nowy wydała Zakon Ry- 1158.
cerski, którego taki iest początek. Templaryuszowie na odgłos zbliżaiących się Maurów, gdy opuścili miasto Kallatrawę, które im było dane, i oddawszy ie w ręce Sanchy III. Króla Kastylliskiego i Toledu, który po Alfonsie VIII. Oycu swoim nastąpił, dwóch Zakonników z Zakonu Cystersów ofiarowało się wniyść do miasta i bronić go, Sanche chcąc tym bardziey ich zachęcić, przyobiecał im, iż ich Zakonowi to da miasto, ieżeli będą go mogli w całości utrzymać; Maurowie powziąwszy wiadomość, że miasto to było napełnione woyskiem i ammunicyą, nie śmieli do niego przystąpić, i nazad się cofnęli. Tym czasem wielu z Kastyliyczyków wziąwszy się do broni dla poparcia męztwa tych dwóch Zakonników, odebrali z rąk ich nieiakieś nowe suknie, któremi napotym od innych się różnili, i ztąd

i ztąd to początek swoy ma Zakon Kawalerów de Callatrawa, który pod następuiącym panowaniem zaczął mieć wielkich Mistrzów, i który dotychczas w Hiszpanii w wielkim iest poważeniu. Don Sanche nie długo cieszył się koroną, zostawił ią z tym się rozstawszy światem, Alfonsowi Synowi swemu, który natenczas w dziecinnym ieszcze był wieku, a który potym nazwany iest Szlachetnym.

W tym samym czasie pewien Waldo, Obywatel bogaty Lionu, rozdawszy swe wszystkie dobra ubogim, był Autorem Sekty Waldensów, albo Ubogich Lionu, którzy podobną prawie trzymali naukę iako i Zwinglianie, Kalwini, którą we 400. lat po Waldensach wznowili byli. Inni kacerze także powstali, i w Prowincyi Langwedocyi się rozkrzewili, nazywali się zaś Albigenses, a to, iż pod protekcyą zostawali Roberta Hrabi d'Alby.

1159. Po śmierci Adryana IV. Kardynał Roland obrany iest Papieżem, który nazwany iest Alexander III. ale tegoż samego dnia dway Kardynali pobudzeni od małey cząstki Duchowieństwa obrali Kardynała Oktawiana, który nazwał się Wiktór IV. Francya zwoławszy Zbor, przystała do Alexandra, i cały Zachod za iey poszedł przykładem, oprócz Cesarza

sarza Fryderyka, który za Antypapą trzymał, przeto że Alexander nie prosił go o potwierdzenie swego obrania. A tak nowe w Niemczech powstało Schizma; po śmierci bowiem Wiktora, Fryderyk nowych znowu dwóch iednego po drugim ustanowił Antypapów, którzy utrzymywali stare zgorszenie, które to Schizma czyniło w Kościele. Alexander III. będąc przymuszony uciekać do Francyi, przyięty był w mieście Torfy od Królów Francuzkiego i Angielskiego, Ludwika VII. i Henryka II. którzy zsiadłszy z koni na iego przybycie, każdy z nich cugli wędzidła konia iego trzymaiąc, zaprowadzili go do Pałacu, który mu był wyznaczony. Henryk podbiia sobie Irlandyą, i kray ten od tego czasu iest do Anglii przyłączony. Alexander kilka zwołał był Zborów we Francyi naprzeciw Antypapie Wiktorowi, Fryderykowi Cesarzowi, i iego adherentom; dał także protekcyą Swiętemu Tomaszowi Arcy-Biskupowi 1165.
Kantuaryiskiemu, którego Król wygnał był z Biskupstwa, przeto iż górliwie obstawał przy prawach i wolności Duchowieństwa, Arcy-Biskup ten przemieszkiwał nieiaki czas w Opactwie Pontyniackim w Dyecezyi Seneńskiey, i potym na swoie przywrócony iest Arcy-Biskupstwo za przyczyną Ludwika VII.

ale gdy znowu mężnie stawił się Henrykowi gwałcącemu prawa i wolność Kościoła, czterech z Dworskich Henryka, rozumieiąc, iż przysługę miłą uczynią Henrykowi, wszedłszy do Kościoła w dzień Bożego Narodzenia, w którym ten Swięty Arcy-Biskup sprawował ofiarę, okrutnie go zabili u Ołtarza. Interesa Fryderyka Cesarza, gdy się we Włoszech odmieniły, Papież do Rzymu iest wezwany, zkąd do Henryka swych wysłał Posłów, którzy pokutę mu naznaczyli za zabicie Swiętego Tomasza, a którą on z wielkim wszystkich wy-
1171. konał zbudowaniem. Tomasz od Kościoła między Swiętych i Męczenników iest policzony. Po powrocie swoim do Rzymu, Papież potwierdził Alfonsowi Henrykowi tytuł Króla Portugalii, z wa-
1169. runkiem płacenia Stolicy Apostolskiey dwóch grzywien złota.

1174. Roku tego Bolesław Kędaierzawy Xiąże Polski uspokoiwszy kłotnie z Niemcami o powrot Władysława do Polski, przymusiwszy Prusaków do hołdu wyłamuiących się z posłuszeństwa, przegrawszy potym z niemi iednę walną batalią, na którey straciwszy Henryka Xiążęcia Lubelskiego Brata swego, sam do wieczności się przeniosł, panuiąc lat 26. Na iego mieysce Mieczysław III. dla poważnych obyczaiów *Starym* nazwa-

zwany Xiąże Poznański a Brat Bolesława na Tron wstąpił, którego nie długie było panowanie, udawszy się bowiem na zdzierstwa nadzwyczayne, za sprawą Gedeona Biskupa Krakowskiego, który go upominał o te zbytnie z poddanych exakcye, z Tronu był złożony czwartego roku panowania swego, to iest 1178.

Zakon Kawalerów Swiętego Jakoba, ieden z nayslawnieyszych w Hiszpanii, podtenczas się zaczął z powodu gorliwości niektórych Kawalerów Hiszpańskich, którzy chcąc bespieczne uczynić drogi od rozboiów Maurów dla tych, którzy przychodzili odwiedzać Grob Swiętego Jakoba Apostoła, dobra swoie wspólne uczynili dla tym prędszego uskutecznienia przedsięwziętego zamysłu. 1175.

Cesarz Fryderyk wygnany z Włoch, a lękaiąc się rebellii naprzeciw sobie w Niemczech, przymuszony był przeiednać sobie Papieża, z którym w mieście Wenecyi zupełnie pogodził się. 1177.
Następuiącego roku Antypapa Kalixtus z Alexandrem Papieżem się poiednał, a tak po burzy spokoyność nastąpiła. 1178.
Papież ten zwołał Zbor w Rzymie trzeci Lateraneński, na którym Waldensowie, Albigensowie są potępieni, oraz zakazano Swieckim dziesięciny Kościo- 1179.

ła

ła dzierżącym innym puszczać lub przedawać. Na tym także Zborze Alexander III. samym tylko Kardynałom Prawo obierania Papieża nadał, odebrawszy go od reszty Duchowieństwa, tak iako Innocenty II. wyzuł Lud Rzymski z tegoż prawa.

1178. Po odebranych rządach w Polszcze Mieczysławowi Staremu, Polacy Kazimierzowi Bratu iego rządy Państwa oddali, mimo woli iego. Naypierwsze Kazimierz obrócił był starania w początkach swego panowania do skassowania nadzwyczaynych podatków, i tym końcem zwołał Stany Królestwa do Łęczycy. Gdy zaś woyną Ruską się zatrudnia, Mieczysław Stary zamyślać począł o powrocie na Tron, i iuż wielu Panów na swoię przeciągnął był stronę, ale za przybyciem śpiesznym Kazimierza ten iego spełzł zamysł. Umarł nagle Kazimierz w Krakowie nie bez podeyrzenia zadaney mu trucizny z wielkim wszystkich dla wielkich cnot iego, a osobliwie dla sprawiedliwości żalem, zkąd też nazwany iest Sprawiedliwym. Zostawił dwóch Synów z Heleny Córki Wussewolda, Xiążęcia Bełzkiego, Leszka, który po nim panował, i Konrada, któremu dał Xięstwo Mazowieckie, i Córkę iednę Salomeę, która za Kolomana Króla Halickiego była wydana. On pierwszy

wszy z Królów Kanclerzego, i Podkanclerzego Koronnego postanowił. Za iego także panowania powstało z hat Rybackich miasto Gdańsk, które teraz z naypierwszemi Europy miastami o prym zdaie się dobiiać.

Alexis Komnenus po Oycu swoim 1180.
Manuelu nastąpił. Przymuszony był przybrać sobie do Tronu Andronika swego krewnego, który pozabiiawszy wprzód wszystkich Łacinników, a osobliwie Francuzów, którzy się w Konstantynopolu znaydowali, samego potym Alexego zgładził z świata, aby sam iednowładnie w całym panował Państwie.

Filip August Syn Ludwika VII. pa- 1183.
nował we Francyi. Początki swego wsławił panowania przez ukaranie niektórych Panów, którzy uciążali Duchownych, oraz przez surowe wyroki naprzeciw tym, którzy Imię Boskie bluźnili, nakoniec przez wygnanie Zydów, Komedyantów, i Kuglarzów.

Codzienne straty, które Saraceni w Hiszpanii ponosili, przymusiły Abena Jakoba ich Króla, iż z wielkim bardzo woyskiem wkroczył do Hiszpanii, ale Alfons Henryk Król Portugalski 90. już lat natenczas maiący, odniosł znakomite nad temi Barbarzyńcami zwycięz- 1184.
two, i do ucieczki ich przymusił. Ten waleczny Król, nie długo potym zwy-

ciężtwie życiem się cieszył, wkrótce bowiem pełen chwały, i lat umarł, zostawiwszy koronę Synowi swemu Sanche nazwanemu.

Andronik Cesarz Grecki, sprawiedliwą za swe zbrodnie odebrał nadgrodę. We dwa lata po zabiciu Alexego, gdy zamyśla zgubić Jzaaka Anioła, który mu był przeciwny, wszyscy Poddani naprzeciw niemu zrebellizowali. Na-
1185. tychmiast rękę mu iednę ucięto, i iedno wyłupiono oko, potym wsadziwszy go na wielbłąda, po ulicach miasta go oprowadzano, a nakoniec w sztuki iest rozsiekany. Po tey okropney exekucyi Lud na Tron Cesarski Jzaaka Anioła wywyższył.

Saladyn, Król Syryi i Egiptu, wiele bardzo nad Chrześcianami odniosłszy zwycięztw, nakoniec święte miasto Jeruzalem im wydarł, którego wten-
1187. czas Guy *de Lusiniano* był Królem. Nowina o tey niespodzianey rewolucyi, pobudziła Monarchów Chrześciańskich do nowych obmyślenia posiłków na
1188. woynę przeciw Saladynowi. Na Parlamencie, który Filip August zwołał był, ustanowiono, ażeby na koszta tey woyny wybierano dziesiątą część z dóbr Duchownych i Swieckich, oprócz Cysterskich i Kartuskich, i tę daninę nazwano Dziesięcina Saladynowa. FrydeTyk

ryk Barbarossa pierwszy z woyskiem na Wschod przeszedł, mimo wszelkich przeszkod czynionych od Jzaaka Anioła Cesarza Greckiego, lecz gdy wiele dowodów waleczności w Azyi i Francyi oka- 1190.
zuie naprzeciw Saladynowi i Saracenom, niespodzianie kąpiąc się w rzece Serra między Antyochią i Niceą, utonął. Henryk Syn iego po nim nastąpił, 1191.
i w Rzymie koronę odebrał Cesarską z rąk Papieża Celestyna III.

Filip August Krol Francuzki, i Rychard Krol Angielski, Syn i Następca Henryka II. przybyli pod miasto Akr, przedtym nazwane Ptolomaida. Rychard we dwa miesiące po Filipie z woyskiem pod to przyciągnął miasto, gdy bowiem z woyskiem ciągnął, po drodze Królestwo Cypru zawoiował, i iego Króla Jzaaka wraz z Zoną w niewolą zabrał. Akr poddało się pod pewnemi warunkami, pomyślność ta w odebraniu tego miasta, inne za sobą pociągnęła; ale zaraźliwe choroby, które się w woysku tych zagęściły Monarchów, i ich między sobą niezgoda, przywiodła ich do utraty korzyści ich prac, i przymusiła do oddania Saladynowi wszystkich zawoiowanych Miast, z warunkiem trzechletniego pokoiu. Gdy ieszcze pomyślnie fortuna służyła, Rychard nabył prawa od Guy *de Lusiniano* do Króle-

stwa Jerozolimskiego, dawszy mu w zamianę Królestwo Cypru, od siebie zawoiowane, ale z tego wszystkiego, prócz samego tytułu nic więcey się nie zostało Rychardowi. Nadto gdy powracał z tey wyprawy, i przez Niemce
1192. przechodził, zatrzymany był od Leopolda Xiążęcia Austryackiego, który go wydał Cesarzowi Henrykowi VI. a który przez czternaście miesięcy trzymał go w niewoli, wymogłszy na nim na wykup siebie summę pieniężną. Cesarz ten wziął był za Zonę Konstancyą Córkę Rogeryusza pierwszego Króla Sycyliyskiego. Po śmierci Gwilelma Syna, i drugiego Gwilelma Wnuka Rogeryusza, opanował to Królestwo, wypędziwszy z
1193. niego Tankreda, nieprawego łoża Syna Rogeryusza, który się na Tronie przez nieiaki czas utrzymymał.

1194. Po śmierci Kazimierza, Leszek V. od białych włosów *Białym* nazwany, Syn iego, Tron Polski po długich z Mieczysławem Starym utarczkach, odziedzicza; a że dla młodych swoich lat nie był ieszcze zdolnym do rządów, przeto władza Xiążęca Matce Helenie była powierzona, którey do rady przydano Fulkona czyla Pełkę Biskupa, i Mikołaia Brata iego Woiewodę, Krakowskich, którzy mężnie odpor dawali wdzieraiącemu się Mieczysławowi na

Tron

Tron Polski, i woysko iego pod Mozgawą rzeczką rozproszyli, w którey Mieczysław ciężko raniony, a Bolesław Syn iego, zabity został. Tyle atoli Mieczysław użył sposobów, iż Helenę uwiodł, że mu Tronu wraz z Synem swoim szostego roku panowania ustąpiła, lecz gdy przyrzeczonych nie pełni kondycyi, znowu Polacy Leszka do Tronu wzywaią. Mieczysław przez swoie chytrości potrzecie na Tron się powraca, ale wkrótce umiera, i Synowcą swego, oraz Oyczyznę od kłótni i trosków uwalnia.

Hiszpania nagle napełnioną została licznym woyskiem Maurów i Murzynów, którzy pod Hetmaństwem przeszli z Afryki Abena Jozefa Wielkiego Miramolina Arabów. Alfons IX. Król Kastylii, napadałszy na nich pod miastem Alarkos, które w oblężeniu trzymali, chciał ich pokonać, nie czekaiąc Królów Nawarry i Legionu, którzy z woyskiem szli mu na pomoc, ale przegrał tę batalią, po którey Król Maurów wie- 1195.
le miast opanował. Mimo atoli tych korzyści, Barbarzyńcowie ci pokoy zawarli z Kastyliyczykami, powracaiąc się zaś do Afryki, wtargnęli do Portugalii, gdzie krwawe dowody swego zostawili okrucieństwa.

Alexis Anioł nie tylko Izaakowi oczy wyłupił, ale i koronę mu odebrał Cesarską. Henryk VI. Cesarz Niemiecki przez postrach woyska swego przymusił go do płacenia sobie haraczu, ale
1197. wkrótce sam w Messynie od trucizny zadaney sobie od Zony, życie dokonał. Po iego śmierci wielka zaszła sporka względem obrania po nim następcy.
1198. Niemcy Filipa Brata iego Cesarzem obwołali, ale Innocenty III. Papież nie chciał go za Cesarza uznać, y Ottona utrzymywał Xiążęcia Saskiego, który też był koronowany w Akwizgranie. Filip August Król Francuzki rozwiodł się z Izemburgą Zoną swoią, chcąc się z inną zaślubić. Kanut Król Duński Brat Królowy oddaloney, nalegał na Papieża, aby mu sprawiedliwość uczy-
1199. nił, z tey przyczyny w Dionie Zbor iest zwołany, na którym Król wyklęty został, i na Królestwo Interdykt iest włożony; ale zgorszenie to nie długo trwało, w siedm bowiem miesięcy nowy Zbor w Swessyonie iest zgromadzony, dla lepszego tey sprawy roztrząśnienia; przestrzeżony Król, iż rzeczy nie po iego idą stronie, sam przybył do odebrania na powrot Izemburgi, która mieszkała w iednym Swessyoneńskim Klasztorze, i z nią się powrócił. Odmiana ta przyczyną była śmierci Ma-

ryi Agnieszki Meranii powtórney iego Małżonki, którey atoli dzieci Papież za prawe uznał.

Rzecz nader przytrudna była, aże- 1200.
by Król tak woienny i tak wspaniałego umysłu, iak był Filip, mógł spokoynie się zapatrywać na Króla obcego panuiącego w naypięknieyszych iego Królestwa Prowincyach, przeto też ustawną z Rychardem prowadził woynę. Miękkość i gnusność Jana bez ziemi i następca Rycharda, piękną podał mu porę do odzyskania znaczney części tego, co Królowie Francuzscy iego Przodkowie, nieprawnie przywłaszczyć sobie dozwolili. Artuz Xiąże Brytanii pozor pod rękę mu poddał. Ten Xiąże powinien był nastąpić po Rychardzie na Tron Angielski, będąc Synem Brata iego Godefryda, który był starszym od Jana bez ziemi, iakoż mocą oręża swego dochodził prawa, ale Jan zszedłszy go na łóżku leżącego, gdy się znaydował przed Mirebeau w Piktawie, wziął go, i do miasta Falazu na więzienie ode- 1201.
słał, a nakoniec tak się go pozbył, iż co się z nim stało, nigdy się dowiedzieć nie można było. Konstancya Matka iego, domagała się u Filipa o sprawiedliwość z zaboystwa w iego Państwie popełnionego, przez osobę iednego z iego hołdowników. Jan zapozwany

ny iest na Sądy Zadworne do Paryża, a gdy się nie stawił, przeświadczonym
1202. został o zaboystwie i niewierności ku swoiemu Monarsze, a zatym osądzony iest na stratę wszystkich ziem, które dziedziczył w Francyi, a które Królo-
1203. wi Francuzkiemu są przysądzone. Dekret ten do skutku przyprowadzaiąc, Fi-
1204. lip w czasie lat trzech odebrał mu Normandyą, Andegawią, Cenomanią, Turyngią, i prawie całą Piktawią.

W Polszcze po śmierci Mieczysława Starego, znowu Leszek Biały Tron posiadł, lecz gdy Mikołay Woiewoda Krakowski sprzeciwia się Leszka wywyższeniu, nalegaiąc, aby ieżeli chce panować, Goworka Woiewodę Sandomirskiego od siebie oddalił, z którym Mikołay dawne miał nieprzyiaźni, na co lubo Goworek zezwalał, Leszek atoli Biały szacuiąc sobie wierność Goworka i przywiązanie ku sobie, wolał odstąpić pretensyi do Tronu, aniżeli go z swey rugować łaski; ustępuie więc Tronu Władysławowi *Laskonogi* nazwanemu, Synowi Mieczysława Starego. Nie długo atoli Władysław tym cieszył się Tronem; albowiem Leszek poraziwszy pod Zawichostem Haliczanów, Polaków oczy i serca na siebie obrócił, iż go znowu na Tron zapraszać poczęli. Władysław żadney w tym

Le-

Leszkowi nie czyniąc trudności, dobrowolnie mu Tronu ustąpił. Godna wiekopomney sławy i naśladowania moderacya iak w osobie Władysława, tak i Leszka Białego, który życzliwość i wierność przyiaciela więcey sobie iak sam Tron szacował.

W tym czasie wielka zdarzyła się 1205.
rewolucya w Państwie Greckim. Alexys Syn Izaaka po przypadku nieszczęśliwym Oyca swego, uciekł się do Cesarza Filipa, który z iego zaślubił się był Siostrą. Młody ten Xiąże dowiedziawszy się, że w Wenecyi znayduie się woysko Krucyatów, które miało ciągnąć do Ziemi Swiętey, udał się do 1201.
niego, i upraszał go, aby swego użyło oręża na przywrócenie go na Tron, i na wypędzenie Alexego Tyrana, który go nieprawnie opanował. Krucyaci chętnie zezwolili z warunkiem tym, że Alexys koszta tey im zapłaci wyprawy, i że Kościoł Grecki pod posłuszeństwo podda Papieża. Tyran nie był w stanie odporu dania Krucyatom, i ucieczką 1203.
salwować się musiał z Teodorem Laskaryuszem. Izaak wyzwolony został, a Alexys na Tronie osadzony. Ale gdy woysko zimowało około Konstantynopola, oczekuiąc skutku obietnic uczynionych, trzeci Alexys nazwany Murzulf, naypierwszy iego Szatnik, korzy-

staiąc

staiąc z nieukontentowania ludu, iż wielkie składać musiał podatki, schwytawszy Alexego, gdy Izaak Oyciec iego iuż iuż do wieczności się zbliżał, zadusił go, i Cesarzem obwołać się rozkazał. Wyszedł potym naprzeciw woysku Krucyatów, ale odpędzonym został, potym Krucyaci Konstantynopol oblegli, i w sześćdziesiąt dni go dobyli. Zwy-
1204. ciężcy dali moc dwunastu znaczniey-
szym z pomiędzy siebie, ażeby obrali Cesarza, z tym warunkiem, iż ieżeliby Francuz Cesarzem był obrany, tedy Patryarchą Weneta bydź powinien, a gdyby Weneta Cesarzem stanął, tedy Patryarcha Francuz bydź ma. Przez zgodne więc wota Boduin Hrabia Flandryi, Cesarzem iest obrany, a Patryarchą Tomasz Morozyni Weneta iest uczyniony. Krucyaci nie wiele mieli trudności w zawoiowaniu tego wszystkiego, cokolwiek tylko Grecy w Europie posiadali, z tych zaś zawoiowanych Prowincyi podzieliwszy ie między siebie, wiele Państw udzielnych porobili. Tessalia dostała się Bonifacemu Markizowi Montferrackiemu, z tytułem Królestwa, za co ustąpił Wenetom wyspy Kandyi. Z drugiey strony Grecy utrzymali się przy tych Państwach, które w Azyi mieli. Teodor Laskarys znaki godności Cesarskiey wziął w Nicei w Bytynii, i swe pano-

panowanie wielkim wsławił zwycięztwem, które nad Turkami odebrał, których Sułtana własną swoią zabił ręką. Z Domu Komnenów Alexys opanował miasto Trebizond nad Pontem Euxyńskim, i ztąd nowe powstało Państwo Trebizontskie, które zawsze oddalone było od Konstantynopolitańskiego, i które do tych aż trwało czasów, w których Turcy iak pierwsze, tak i drugie pod moc swoię zawoiowali, iako o tym na swoim mówić będziemy mieyscu.

Wiele nowych w tych czasach powstało Zakonów. Swięty Dominik
z szlachetney Guzmanów familii Hi- 1208.
szpańskiey, Kanonik Osmeński, założył Zakon Kaznodzieyski, albo inaczey nazwany Jakobitów, a Swięty Franciszek, Syn Kupca iednego z Assyżu we Włoszech, ustanowił Zakon Minorytów. Pierwszy osobliwsze maiąc Nabożeństwo do Nayświętszey Maryi Panny, nowe do niey wynalazł Nabożeństwo, to iest Rożaniec, które po całym Chrześciańskim rozkrzewiony iest świecie. Już od nieiakiego czasu Zakon Karmelitów w Syryi, swe założył był fudamenta, przez zgromadzenie się wielu Pielgrzymów z Zachodu, którzy na różnych puszczach Syryiskich przemieszkiwali. Emeryk Poseł Papiezki, i Patryarcha

An-

Antyocheński zgromadził ich wszystkich pod Górę Karmelu, od którey są także
1205. Karmelitami nazwanemi, Albert zaś Patryarcha Jerozolimski regułę im przepisał. Zakon Swiętey Troycy, albo Trynitarski *de Redemptione captivorum* w tych także powstał czasach. Zakon ten twierdzi: iż od samego iest ustanowiony Boga, który natchnął Swiętego Jana de Matta, rodem z Prowincyi Francuzkiey, i Doktora Paryskiego Swiętey Teoligii, i Swiętego Felixa Pustelnika, którzy na puszczą nazwaną *Corfroy*, czyli *Corvus frigidus* w Dyecezyi Meldeńskiey ustąpili byli.

Raymond Hrabia Tolozański, ściągnął na siebie klątew Papiezką, za to, iż iawnie wspierał Albigensów, i że Piotra z Zamku nowego Cystersa zabić rozkazał, który był Posłem Papiezkim, i który pierwszy urząd Sędziego Swiętey sprawował Inkwizyicyi. Papież nietylko wyklął Hrabię, ale od przysięgi uwolnił poddanych, i dał iego Państwo temu, który pierwszy go opanuie. Wyrokiem tym tak Raymond był przerażony, i że przytym Krucyatę przeciw niemu opowiadano, że dla odwrócenia tey okropney od siebie burzy pod naysurowszą poddał się karę: naprzód bowiem u drzwi Kościelnych Swiętego Idziego, gdzie Piotr od niego zabity, był

był pochowany, rozgami był bity, potym na powrozie, który miał na szyi, prawadzony był od Posła Papiezkiego do iego Grobu w przytowności 20. Arcy-Biskupów i niezliczoney liczby ludu. Krucyaci nie przestawali prześladować kacerzów, wzięli im miasto Bezyer, w którym około 60,000. ich wycięto, insze miasta, wytrzymać nie mogąc, ustąpiły waleczności Szymona Hrabi Monfortskiego, który Wodzem był podczas tey woyny.

Filip, Cesarz Niemiecki będąc zabity, spokoyne dziedzictwo Cesarstwa Niemieckiego Ottonowi IV. zostawił. Papież Innocenty III. który dotąd Ottona popierał stronę, i który w tymże roku sam go ukoronował, w krótkim potym czasie wyklął go, a to, iż dobra Kościelne nachodził, i Królestwo Sycylii, które hołdowniczym było Stolicy Swiętey, przywłaszczyć sobie usiłował. 1210.

W tym czasie Hiszpania w wielkim zostawała niebespieczeństwie. Aben Mahomed Cesarz Maurów Afrykańskich, przebywszy morze, wkroczył do Hiszpanii z woyskiem piechoty 300,000, a iazhy 120,000, ale gdy Papież Krucyatę nakazał naprzeciw tym niewiernym, w pień zostali wycięci na polach Tolozańskich, sam ich Cesarz z wielką 1211.

bar-

bardzo trudnością z życiem uszedł. Wielkiemi nader łancuchami opasał mieysce to obozu, w którym on zostawał, ale Sanche Król Nawarry rozerwał to opasanie, i na pamiątkę tego w Herbie swoim łancuchy położył, zkąd też początek iest Herbu Królestwa Nawarry.

Francya także szturm nie mały od mocnego związku, który między sobą uczynili byli Otto Cesarz, Jan Król Angielski, Ferrand Hrabia Flandryi Syn Sanchy I. Króla Portugalskiego, i Reginald Hrabia Boloński, wytrzymała. Jan woynę zaczął w Andegawii, ale nie doczekawszy się woyska Francuzkiego, z pośpiechem nazad się cofnął. Wielka zaszła batalia pod Bouvines wioską, leżącą między Wyspą i Tornakiem. Zwiątkowi mieli woysko składaiące się z 150,000, Filip zaś połową mniey
1214. miał, ale pięciu było Xiążąt. Dnia więc 15. Lipca woyska ztarły się z sobą, i bitwa trwała od południa aż do wieczora. Filip w wielkim był niebespieczeństwie, zrzucony z konia, i od koni zdeptany w kark rannym został, ztym wszystkim zupełne odniosł zwycięztwo. Cesarz ucieczką salwować się był przymuszony: wielki iego Sztandar, czyli Chorągiew i powoz iego na kawałki były porąbane, pięciu Hrabiów, między któremi byli Ferrand, i Regi-

nald

nałd z dwudziestu dwoma Panami, ktòrzy Chorągwie trzymali, w niewolą są zabrani. Ferrand do Paryża w kaydanach na tryumf iest zaprowadzony, a tak wypełnił w skutku przeciwnym, przepowiedzenie, ktòre uczynione było tłumaczeniu iego, od siebie uczynionym. Opactwo Nayświętszey Maryi Panny *de Victoria* blisko Senlis, ktòre Krol ten założył, z tey przyczyny iest wieczną waleczności, i pobożności tego Monarchy pamiątką.

Henryk I. nastąpił po Oycu swoim Alfonsie Szlachetnym, maiący lat dziewięć, Opiekunowładztwo Krolestwa Kastylii dane iest Berengelli Siostrze iego, Zonie Krola Legionu, ale Hrabia *de Lara* o to spor wiodł z nią, co też zamięszanie w Państwie sprawiło, ktòre pod następuiącym panowaniem bardziey się rozszerzyło. Henryk bowiem umarłszy we trzy lata od rany, ktòrą odebrał z spadłey na głowę iego dachowki, Berengella Syna swego Ferdynanda III. Krolem Kastylii koronować każe. Krol Legionu głową przeciwney uczynił się partyi, chcąc własnego z Tronu wyzuć Syna, ale niepomyślnie stoczona od niego pod Burgos bitwa, i śmierć Hrabi *de Lara* przywròciły pokoy Krolestwu.

Nau-

Nauka Kościoła Swiętego względem Nayświętszego Sakramentu dokładnieyszego potrzebuiąc oświecenia, dla zupełnego przekonania błędów kacerskich, czwarty Lateraneński Zbor w Rzymie od Innocentego III. Papieża iest
1215. zgromadzony, na którym słowo *Transsubstantiationis* iest przyięte. Na tymże Zborze potępiono Xiążki Joachima Opata, iako szkodliwe w sobie zawieraiące Propozycye, i wierze Chrześciańskiey przeciwne. Przysądzono także Szymonowi de Montfort dziedzictwo Ziem Raymonda Hrabi Tolozańskiego, który po zgodzie uczynioney podniosłszy woynę, zupełnie z nich był wyzuty. Podobnego losu doznał Jan Król Angielski. Poróżnił się on był z Papieżem, z przyczyny, iż uznać niechciał Arcy-Biskupem Kantuaryiskim Kardynała Szczepana Langtona, który obrany był bez iego wiadomości; a że Papież pogroził mu, iż na Królestwo iego włoży Interdykt, on wszystkich Duchownych i Zakonników z swego wygnał Królestwa. Król ten będąc wyklęty, i bliskim się widząc utracenia korony, chciał wnyiść w zgodę z Papieżem, i Królestwo swoie hołdownicze Stolicy Swiętey uczynił, obiecuiąc płacić rocznie 1000. Grzywien srebra, ale Poddani iego iuż Ludwikowi VIII. Królowi

Francuzkiemu Synowi Filipa Augusta, wierność poprzysięgli byli, i wezwawszy go do Anglii, w Londynie Królem go swoim uznali. To gdy się dzieie, Jan nieszczęśliwy umiera; Angielczykowie tknięci politowaniem nad iego dziećmi, Henryka Syna iego starszego za Króla uznaią, Ludwik do Francyi powrócić się iest przymuszony. W czasie tych zamięszań Parlament Angielski swoy wziął początek, i swe otrzymał Prawa, lubo niższa Izba dopiero przy końcu wieku piętnastego do tychże Praw iest przypuszczona. Co się tycze Raymunda Hrabi Tolozańskiego, ten za pomocą Jakoba Króla Arragońskiego, który był Siostrzeńcem iego Żony, w swym Stołecznym Mieście iedynowładnym 1217.
Hrabstwa ogłosił się Panem, Szymon Montfort natychmiast w tym samym obległ go mieście, ale podczas iedney wycieczki zabity iest, zostawiwszy dzieci niezdolne do utrzymania nabytego od Oyca Państwa. A tak Raymond odebrał swe w całości Państwo.

Nowy we Francyi powstał Zakon Swiętey Katarzyny, *Vallis Scholarium* nazwany, w Dyecezyi Lingoneńskiey. Ustanowiony iest pod regułą Swiętego Augustyna przez Gwilelma Doktora Akademii Paryzkiey, który naprzód w Paryżu w wyzwolonych ćwiczył się nau-

 kach,

kach, a potym sam w Burgundyi Nauczycielem będąc, ustąpił z swemi Uczniami na puszczą, otrzymawszy potwierdzenie od swego Biskupa ustanowionego od siebie Zakonu. Siedmiu, albo ośmiu latami pierwey, powstał także był nowy Zakon w teyże samey Dyecezyi pod regułą Cystersów.

Po śmierci Ottona IV. Fryderyk Syn Henryka VI. i Konstancyi Córki
1219. Rogeryusza I. Króla Sycylii Cesarzem został Niemieckim, która godność ie-
1222. szcze za życia Ottona była mu dana, koronowanym iest od Honorego III. Papieża. Fryderyk wziął za Zonę Yolandę Córkę Jana Bryena Króla Jerozolimskiego, i od tego to czasu tytuł Królestwa Jerozolimskiego przyłączony iest do Korony Sycyliyskiey.

1223. Jan Dukas po Teodorze Laskarys swym Oyczymie nastąpił, i podczas swego panowania wiele miast Łacinnikom poodbierał.

Zakon Nayświętszey Maryi Panny *de Mercede* w tym się zaczął czasie. Założenie iego uczynione iest od Jakoba Króla Arragońskiego, Raymunda z Pennafort, z Zakonu Swiętego Dominika, i Piotra de Nolasko rodem z Francyi,

W tymże samym roku Filip August umiera, i koronę Synowi swemu Ludwiko-

dwikowi VIII. zostawuie. Ludwik wygrawszy iednę bitwę z Angielczykami w Piktawii, zdobył na nich miasto Niort, Saint Jean d'Angely, i Rupellę i wszystko aż do rzeki Garumny. Krucyatę naprzeciw Albigensom odnowił, i wziąwszy Awignon i inne miasta Prowincyi, zbliżył się o cztery mile od Tolozy: ale powracaiąc do Francyi, ku schyłkowi iesieni otruty iest przez iednego z Panów, którego Dzieiopisowstwo nie wzmiankuie, i umarł w Zamku de Montpesier w Awernii. Młodoletność Swiętego Ludwika przez zazdrość niektórych Panów Francuzkich w zakłóceniu i zamięszaniu wielkim była przepędzona, którzy znieść tego nie mogli, że Opiekunowładztwo w ręku było iedney Niewiasty, to iest Blanki Matki iego, a Córki Alfonsa IX. Króla Kastylii, urodziwey i pobożney Królowy. Korzystaiąc ta Królowa z przywiązania ku sobie Tybauda Hrabi Kampanii, odwiodła go od Panów związkowych, i szczęśliwie ich rozpędziła Partyą.

1224.

1226.

W Polszcze Leszek Biały wszystkie swoie myśli i starania obracaiąc ku wprowadzeniu w kray dobrego porządku, naprzód wszczynaiące się bunty w Pomorzu uśmierzył, i w nim Swiatopełce rządy powierzył, Mazowsza zaś 1227.

i Kuiaw Bratu swemu zupełnie ustąpił, który gdy od Prusaków ustawne cierpiał naiazdy i kraiu spustoszenie, wezwał naprzeciw nim Krzyżaków, dawszy im ziemię Chełmińską; ale ciż sami Krzyżacy z przyiacioł, wielkiemi Polski stali się nieprzyiaciołami, całe sobie za czasem zawoiowawszy Prusy. W tym Swiatopełek Rządca Pomeranii daniny Leszkowi wypłacać niechce, o tytuł Xiążęcia tak dla siebie, iako i dla swoich upomina się następców. Leszek zgromadziwszy Stany do Gązawy, gdy tam sprawę Swiatopełka rozsądzaią, on nagle do Gązawy wpadłszy z Pomorzanami, Leszka zabiia roku 1227. Za panowania tego Króla w roku 1220. na usilne prożby Grzymisławy Zony iego Córki Jarosława Xiążęcia Ruskiego, Religia Obrządków Ormiańskich iest wprowadzona. Zostawił Leszek Syna Bolesława V. nazwanego Wstydliwy, który sześć lat miał dopiero, gdy go Leszek odumarł. O iego opiekę wielkie między Konradem Xiążęciem Mazowieckim Stryiem, i Henrykiem Xiążęciem Wrocławskim Bratem Stryiecznym Bolesława zaszły kłótnie. Henryk poraziwszy po dwakroć Konrada przy Opiekunowładztwie się utrzymał, ale wkrótce od Konrada schwytany, odstąpić go musiał.

Cesarz

Cesarz Fryderyk II. przyobiecał był 1228.
Papieżowi przy swoiey koronacyi, iż poydzie na wyprawę do Ziemi Swiętey. Jakoż obietnicę swoię uskutecznił; ale stanąwszy w Syryi, zdraycą się stał całego woiuiącego Chrześciaństwa przez zawarcie haniebnego Traktatu z Sołtanem, przestaiąc na iednym mieście z murów ogołoconym, i niektórych małych włościach.

Raymond VII. Hrabia Tolozański, zawarł pokoy z Swiętym Ludwikiem przez zaślubienie Córki swoiey Joanny, z Alfonsem Bratem Swiętego Ludwika, i wyznanie publiczne swey winy, w Kościele Nayświętszey Maryi Panny, w Wielki Piątek w koszuli tylko będąc przybrany i boso, uczynił. Poseł Papiezki w kraiu iego Sąd świętey 1231.
ustanowił Inkwizycyi. Francya maiąc zawsze Królów sobie hołduiących, widziała Tybauda Hrabię Kampanii na Tron Nawarry wstępuiącego, który spadł na niego po śmierci Sanchy Wuia iego.

Saraceni nowe codziennie ponosili 1230.
straty. Jakob Król Arragoński wypędził ich z Maiorki, i Minorki wysp, i pod- 1231.
bił sobie Królestwo Walencyi. Z drugiey strony Ferdynand III. Król Kastylii, i Legionu wziął im miasto Kordubę, i Hudielowi Królestwo odebrał Murcyi, 1239.

waruiąc mu na połowie z niego dochodów dożywocie.

1232. Bolesław Wstydliwy Xiąże Polski do lat zdolnych do rządu przyszedłszy, dla lepszego na Tronie się ugruntowania, z Belą IV. Królem Węgierskim wszedł w Traktaty, i z Córką iego Ku-
1240. negundą się zaślubił. Konrad Xiąże Mazowiecki przez przywod Zony swoiey Agazyi, kazał obwiesić Jana Czaplę Scholastyka Wrocławskiego, Kanclerza Płockiego. Arcy-Biskup Gnieźnieński na całą Dyecezyą Płocką włożył interdykt. Konrad winę swoię uznawszy, Łowicz z przyległościami do Arcy-Biskupstwa Gnieźnieńskiego przyłącza, i od tego to czasu, Arcy-Biskupi Gnieźnieńscy urodzonemi są Kanonikami Pło-
1241. ckiemi. W następuiącym roku Tatarowie, lud po nad morzem Czarnym, Kaspiskim, i ieziorem Meotys mieszkaiący, zawoiowawszy znaczną część Azyi Południowey, wpadaią do Polski, i kray ten ogniem i mieczem pustoszą. Pod Szydłowem Polacy zaszli im drogę, ale na głowę są porażeni. O tey klęsce Bolesław powziąwszy wiadomość, do Węgier uchodzi; w czasie tego iego się oddalenia, iuż Bolesław Łysy Syn starszy Henryka Pobożnego Xiążęcia Wrocławskiego, iuż Konrad Xiąże Mazowiecki Tron iego sobie uzurpuią, ale

za

za powrotem Bolesława, od swey odstąpić musieli uzurpacyi. Tatarowie Polskie poraziwszy woysko, nie oparli się aż w Szląsku, i tam pod Lignicą woysko Xiążąt Szląskich na głowę porazili. Henryk Pobożny, i Pompo Mistrz Krzyżacki na placu polegli.

Fryderyk Cesarz Włochy napełniał zamięszaniem, i Gwelfów i Gibellinów wznawiał fakcye. Henryk Syn iego w Niemczech rokosz naprzeciw niemu podniosł, ale w krótkim czasie umarł w Apulii. 1246.

Około tego czasu Papież Grzegorz IX. wydał Dekreta Papiezkie, to iest: Zbior wszystkich Konstytucyi Papieżow, zacząwszy od Alexandra III. aż do iego czasów. Jeden także z iego następców podobnyż Zbior uczynił, przy końcu którego dodano Konstytucye niektórych Papieżów poźnieyszych, co wszystko z Dekretem Gracyana składa Prawo Kanoniczne

Państwo Łacinników w Grecyi, bliskie swego było upadku. Boduin II. przymuszony był zastawić Wenetom koronę Cierniową Zbawiciela Pana, za 1239. znaczną summę pieniężną, którą przybywszy do Francyi, Swiętemu ofiarował Ludwikowi, który natychmiast od Wenetów ią wykupił. Z tey przyczyny Swięty Ludwik w swym Pałacu wy-

stawił

stawił Kaplicę w Paryżu, w którey tę złożył koronę, i przy niey fundował Kanoników i Kapełanów. Król ten do swoiey przyprowadził powinności Hugona *de Lusignan* Hrabię Marchii, którego Zona Izabella Wdowa Króla Jana Angielskiego, nie chciała zezwolić, aby oddała hołd Alfonsowi nowemu Hrabi
1242. Piktawii Bratu Królewskiemu. Batalia pod Taillebourg, którą Ludwik wygrał z Angielczykami, przymusiła Hugona i iego Zonę do poddania się.

Fryderyk II. Cesarz, iawnym Papieża okazywał się nieprzyiacielem, i po nieprzyiacielsku w włościach do Ko-
1245. ścioła należących sobie postępował. Innocenty IV. uciekaiąc przed prześladowaniem, uszedł do Francyi, i tam zwołał pierwszy Zbor Powszechny Lugduński, na którym Fryderyk nie tylko wyklętym od Kościoła, ale i ze wszystkich Państw oraz Cesarskiey godności wyzutym został. Panowie Niemieccy na iego mieysce obrali Królem Rzymskim Henryka Landgrafa Hassyi i Turyngii. Na tym samym Zborze Papież, chcąc uczcić iakim znakomitszych swych Kardynałów znakiem, rozkazał, aby czerwone nosili kapelusze, na znak, iż zawsze do wylania krwi za Wiarę Swiętą gotowemi bydź powinni.

Gdy w Hiszpanii Ferdynand III. hołdownicze Królestwo Grenady sobie uczynił, i Królestwo Sewilli do swych Państw przyłączał, Swięty Ludwik Król 1248.
Francuzki, na wyprawę do Swiętey Ziemi wszelkie czynił przygotowania. Ruszył się z woyskiem, i Swiętą woynę 1249.
do Egiptu wprowadziwszy, Damiatę miasto, i przyległe włości Saracenom odebrał. Po wzięciu miasta tego, gdy po całym szerzyć się począł Egipcie, otoczony od woyska nieprzyiacielskiego, w niewolą dostaie się z dwoma 1250.
swoiemi Braćmi, Alfonsem i Karolem, i nie pierwey z niey iest uwolniony, aż po warunku summy 400,000. Liwrów.

W tych czasach Tatarowie przedtym Króla Indyiskiego Poddani, wypędzili Turków z Persyi, i to wielkie zawoiowali sobie Państwo.

Elektorowie po śmierci Henryka, obrali na mieysce iego Gwilelma Hrabię Hollandyi. Monarcha ten Tomaszowi Hrabi Sabaudzkiemu darował miasto Turyn, przeto iż się z Synowicą zaślubił Innocentego IV. Nieszczęśliwy Fryderyk długo z swą passuiąc się fortuną, nagłą nakoniec swe zakończył życie śmiercią, czyli to otruty będąc przez Manfreda Syna nieprawego, czyli też iak inni mówią, uduszony z iego rozkazu.

Aka-

Akademia Paryzka coraz bardziey wsławiać się poczynała, Robert Doktor Swiętey Teologii, rodem ze wsi Sorbona, blisko Senonu, od Swiętego Ludwika wielce ukochany, wystawił Kollegium *Ubogich Nauczycielów Sorbońskich*, czyli *de Pauvres Maitres de Sorbonne*, które w wielkiey iest od dawnych czasów estymie. Królowa Matka Swiętego Ludwika, roku tegoż do wieczności poszła, ciało na złotym złożone krześle, twarz maiąc odkrytą: na sukienkę Zakonu Cysterskiego, którą przed śmiercią przyięła była, w suknie przybrana królewskie, zaniesiona iest na barkach znacznieyszych Dworu Królewskiego Panów do Klasztoru Mobussońskiego, tegoż Zakonu, który Swięty Ludwik dla niey był wystawił.

Alfons X. który po Oycu swoim Ferdynandzie nastąpił, nie poczytał sobie za podłość doskonalić się w Astronomii, iakoż doskonałą tey nauki wiadomością, sławne swoie uczynił imię.

1251. Roku tego w Polszcze Zupy Solne naprzód w Bochni, a potym w następuiącym roku w Wieliczce są odkryte. Za staraniem Bolesława i Prandoty Biskupa Krakowskiego, Swięty Stanisław Biskup Krakowski w poczet Swiętych i Męczenników iest policzony od Innocen-

nocentego IV. Papieża, i za Patrona Koronie Polskiey nadany.

Zbrodnie i występki Manfreda, drogę mu usłały do Tronu Sycyliyskiego. Otruł on Konrada Syna Fryderyka, któ- 1254.
ry nie sądząc go Sprawcą swey śmierci, uczynił go opiekunem Konradyna Syna swego.

Gwilelm Hrabia Hollandyi, zginą- 1255.
wszy w zasadzce uczynioney sobie od Fryzonów, Godność Cesarska od iedney Elektorów części oddana iest Rychar- 1256.
dowi Xiążęciu Kornubii Bratu Henryka III. Króla Angielskiego, druga zaś część obrała Alfonsa X. Króla Kastylii. Ostatni nie przybył w Osobie swoiey do Niemiec, i przez wielkie tylko pieniądze dał się Niemcom poznać. Rychard bez omięszkania przybył do Frankfortu, i Tron posiadł Cesarski, ale skarb swoy wyproźniwszy przez zbytnią swoię szczodrobliwość, poszedł w pogardę u tych samych, którzy go na Tron wywyższyli, i przymuszony był we dwa lata powrócić do Anglii.

Augustyanów imię i Zakon słynąć w tych począł czasach. Zakon ten składał się naprzód z różnych Zgromadzeń Pustelników Zachodnich, którzy i sukniami i ustawami od siebie się różnili. Papież Alexander IV. przez swoię Konstytucyą w miesiącu Maiu wydaną, złą-

czył

czył w iedno te wszystkie zgromadzenia pod Regułą Swiętego Augustyna, nakazawszy, aby czarną nosili suknią.
1257. Następuiącego zaś roku tenże Papież potwierdził postanowienie nowego Zakonu, pod imieniem Sług Matki Boskiey, czyli iak pospolicie ich nazywaią Białe Płaszcze *les Blancs Manteaux* uczynione, od Przełożonego i Zakonników Klasztoru Maryi Panny na Piaskach Marsylskich będącego.

Po śmierci Teodora Laskarysa, który po Janie Dukas nastąpił, Michał Paleolog z Matki od Alexego Komnena pochodzący, rządził Państwem Greckim pod imieniem Opiekuna Jana, Syna Teodora, a w przeciągu lat czterech, kazawszy Janowi oczy wyłupić, sam się Cesarzem ogłosił. Cesarz ten korzystaiąc z rady sobie daney, wziął miasto
1261. Konstantynopol, i koniec uczynił panowaniu Łacinników.

Manfred nienawisnym stał się wszystkim dla swoich występków, a osobliwie nienawiść ściągnął na siebie Papieża, przeto, iż nieprawnie dobra i włości sobie przywłaszczał Kościoła. Chcąc zaś gruntowniey się na swym utwier-
1262. dzić Tronie, Córkę swoię Konstancyą zaślubił Piotrowi, Synowi starszemu Jakoba Króla Arragońskiego, i Król ten partyą tą bynaymniey nie wzgardził,

w na-

w nadziei otrzymania Tronu Sycyliyskiego. Ale Papież Urban IV. Królestwo to oddał Karolowi Hrabi Andegaweńskiemu Bratu Swiętego Ludwika. Papież ten zostawił pamiątkę w Kościele, która imię iego nieśmiertelne uczyniła, to iest ustanowienie Swięta Bożego Cia- 1264.
ła, z okazyi cudu, który się stał we wsi blisko Orwietu, gdy dla zawstydzenia niedowiarstwa iednego Kapłana Mszą maiącego, krew z Hostyi płynęła. Swięty Tomasz z Akwinu, który natenczas w Orwieto był Professorem Teologii, ułożył Pacierze Kapłańskie o tym Swięcie. Klemens IV. następca Urbana, 1265.
potwierdził Karolowi prawo do Królestwa Sycylii. Król ten przyięty iest w Rzymie z wielkiemi honorami, i zbiwszy Manfreda w iedney sprawie, 1266.
w którey i życie ten Uzurpator położył, Królestwo odziedziczył Sycylii. Konradyn Wnuk Fryderyka, liczne zebrał woysko dla odzyskania dziedzictwa Przodków swoich, ale zbity iest przy 1268.
iezior ze Celańskim, i w niewolą zabrany. Roku następuiącego Karol głowę 1269.
mu w śrzod miasta Neapolu uciąć rozkazał, i w nim zagubił ostatki Domu Szwabskiego. Ten Xiążę będąc na placu los swoy opłakawszy nieszczęśliwy, rzucił swoię na ziemię rękawiczkę, chcąc niby tym sposobem dać prawo do

iego Królestw, któremu z krewnych swoich, ieżeliby chciał iego popierać sprawy. Jeden Kapitan podniosłszy ią, zaniosł ią Piotrowi Infantowi Arragońskiemu. Swięty Ludwik bez wątpienia był prawym dziedzicem Królestwa Kastylii, iako Syn Blanki Córki starszey Alfonsa IX., a Alfons X. szedł tylko od młodszey Berengelii; chcąc więc Ludwik wszelkie zaspokoić kłótnie, zaślubił Córkę swoię Blankę z Ferdynandem starszym Synem Alfonsa, to warując, iż gdyby Ferdynand pierwey iak Oyciec miał umrzeć, tedy dzieci, któreby z tego pochodziły Małżeństwa, na Tron nastąpić powinny były, oddalaiąc zupełnie od Tronu Stryiów ich, i Wuiów; pod temi tedy warunkami zupełnie z wszelkiego do Kastylii zrzekł się prawa. Swięty ten Król tknięty nieszczęśliwościami, które Chrześcianie na Wschodzie ponosili, i chcąc Egipt sobie podbić, aby tym łatwiey mógł ich wspomagać, umyślił zacząć to swoie dzieło od zawoiowania sobie Królestwa Tunetańskiego. Wybrał się więc z woyskiem, i zostawiwszy rządy Państwa Macieiowi Opatowi Swiętego Dyonizego, i Szymonowi Hrabi *de Nele* pod to przyciągnął miasto, ale po oblężeniu pięciu-tygodniowym wielkość upałów, niedostatek wod, powietrze grube mor-

skie,

skie, i inne niewygody, sprawiły w woysku iego gorączki zaraźliwe, i biegunki, któremi sam będąc zarażony, tamże do wiecznego przeniosł się Królestwa. Filip nazwany Smiały, Syn ie- 1270.
go, po nim na Tron nastąpił, i wkrótce po śmierci Joanny, Wdowy Alfonsa, swego Stryia, który umarł bezdzietny dwunastu dniami przed iey zeyściem, został dziedzicem Hrabstwa Tolozańskiego, według umowy uczynioney z Hrabią Raymundem.

Rodolf Hrabia Haupsburski obrany 1273.
iest Cesarzem Niemieckim. Jemu to Dom Austryacki, którego iest głową, winien iest tę moc, potęgę, sławę i wielkość, którą się po dziś dzień w całey zaszczyca Europie.

Wiele przyczyn nader ważnych, ale osobliwie nadzieia iedności Kościoła Greckiego z Łacińskim pobudziły Grzegorza X. do zwołania drugiego Zboru powszechnego Lugduńskiego. Mi- 1274.
chał Paleolog Cesarz Grecki na ten Zbor wysłał swych Posłów z listami, w których swego wyrzekał się odszczepieństwa, oraz oświadczył się, iż chciał przyiąć Wiarę Swiętą Rzymską Katolicką. Ale te wszystkie oświadczenia szczerym tylko były zmysłem, chcąc tym sposobem zwrócić od siebie oręż Balduina, który z nim o Cesarską do-

biiał

biiał się koronę, oraz i Karola Króla Sycyliyskiego, który mu był straszny dla swoiey potęgi. Na tym Zborze uczyniono rozrządzenie Elekcyi Papieżów, i Panów Chrześciańskich wzbudzono do odebrania Ziemi Swiętey. Kościoł utracił dwòch z naysławnieyszych Nauczycielòw, toiest: Swiętego Tomasza z Akwinu, który umarł w drodze, gdy na ten Zbor iechał, i Swiętego Bonawenturę, którego Papież podczas tego Zboru Kardynałem uczynił.

1276. Po śmierci Jakoba Króla Arragońskiego, Wyspy Maiorka i Minorka dane są według iego testamentu Jakobowi śrzedniemu iego Synowi, z tytułem Królestwa.

1278. Cesarz Rodolf znaczną wygrał bataliją z Odoakrem Królem Czeskim, który na placu poległ. Korzyść zwycięztwa tego iest Xięstwo Austryackie, które dał Synowi swemi Albertowi, i które nazawsze przy iego zostało potomkach.

1279. Roku tego Bolesław żadnego nie zostawiwszy Potomstwa, gdyż wieczną czystość z Swiętą Kunegundą Małżonką swoią zachował, przybiera za Syna i następcę Tronu Leszka Xiążęcia Sieradzkiego, a swego Synowca, a potym doczesne w wieczne odmienia życie. Po iego śmierci Swięta Kunegunda w starym Sądczu w Klasztorze Panien Franciszka-

oiszkanek, przyiąwszy ich sukienkę, resztę dni swoich przepędza, zapisawszy z posagu swego, który iey był warowany na Powiecie Sądeckim, trzydzieści wsi z miastem Sączem temuż Klasztorowi. Za panowania Bolesława Wstydliwego Zydzi w Polszcze okazywać się poczęli, roku 1264., którym Bolesław Xiąże Kaliski wielkie nadał swobody i przywileie, Kazimierz zaś Wielki nie tylko im ie potwierdził, ale i powiększył, a Alexander do Statutu ie włożył. Za tegoż panowania Jadźwingowie, Lud posiadaiący kraie Podlaskie, po kilkakrotnych do Polski wycieczkach, są na głowę zwyciężeni, i w pień prawie wycięci, niedobitkowie zaś Wiarę Swiętą przyięli.

Europa nagle w wielkim widziała się zamięszaniu, z przyczyny nieukontentowania iedney prywatney osoby. Jan, Pan wyspy Procydy, zostawszy wyzutym przez Karola Króla Sycyliyskiego z dóbr swoich, umyślił wyzuć Karola z korony, i na mieysce iego Króla Arragońskiego Panem uczynić Sycylii. We wszystkich Monarchach Europeyskich wszelką znalazł był łatwość do wykonania ułożonego od siebie zamysłu. Dway Cesarze, Grecki i Niemiecki, lękali się wzmagaiącey się coraz bardziey potęgi Karola, i Papież

Mikołay III. z Domu Ursynów niechętnym na Karola moc zapatrywał się okiem, zwłaszcza, iż mu odmówił iedney z swoich Córek dla iednego z iego Synowców. Obiechawszy więc Jan różne Dwory w postaci Zakonnika, taki swego spisku sprawił skutek,
1282. że 30. Marca w dzień Wielkanocny, za pierwszym w dzwon uderzeniem na Nieszpory, wszyscy Francuzi wyrznięci byli po całey wyspie Sycylii, i to z taką zaiadłością, i okrucieństwem, że Oycowie brzemienne Córki za Francuzów wydane, zabiiali, i z ich wnętrzności dzieci dobywaiąc, o skały, i mury rozbiiali. Mikołay III. przed wykonaniem tey okropney Tragedyi swe skończył życie. Karol w Toskanii podtenczas się znaydował, gdy smutną tę i okropną odebrał nowinę. Natychmiast ruszył z woyskiem dla oblężenia Messyny, ale Sycyliyczykowie przytomnością Piotra Króla Arragońskiego, który do Palermu przybył, utwierdzeni zostali. Do tego Karol nie mało czasu strawił na roztrząsaniu Propozycyi, którą mu Król Arragoński podał względem poiedynku osobistego, który atoli nie przyszedł do skutku.

Leszek VI. od czarnych włosów Czarnym nazwany, po Stryiu swoim Bolesławie obiąwszy rządy Państwa, Leona Kró-

Króla Halickiego wspartego posiłkami Litewskiemi poraził, w Konrada Xiążęcia Mazowieckiego Państwo wpada, przeto, iż chciał sobie Xięstwo przywłaszczyć Sandomirskie, Mazowsze pustoszy, plon wielki zgromadza, ale nakoniec ustąpić musiał.

Michał Paleolog w tym roku u- 1283.
marł, a że wszedł był w nieiakiś związek i przyiaźń z Łacinnikami, Andronik Syn iego i następca, obrządków pogrzebowych czynić mu zakazał, i tak go prywatnie pochować rozkazał, iak gdyby nayostatnieyszego z gminu człowieka.

Marcin II. Papież rzucił klątwę na Piotra Króla Arragońskiego, i swe Królestwo Sycylii dał Konradowi, drugiemu Synowi Filippa Smiałego, i posłał Kardynała Jana Choleta Posła swego, ażeby dał Inwestyturę Karolowi na to Królestwo. Wszystko to atoli nie mogło zatrzymać pomyślnych powodzeń Piotra, któremu fortuna nową dała okazyą tryumfu: Admirał bowiem iego Rogeryusz de Lauria obległszy miasto Neapol w niebytności Króla Sycyliiskiego, znalazł sposób pociągnienia Karola Chromego do wydania batalii morskiey, na 1284.
którey Karola w niewolą wziętego, do Palermu zaprowadził.

Filip Smiały w Dom swoy nową wprowadził koronę przez zaślubienie Syna swego starszego Filippa Pięknego, z Joanną dziedziczką Królestwa Nawarry.

Kastylia była w nieiakim długo zamięszaniu przez czynności Sanchy Syna Alfonsa X. który wyzuł prawie ze wszystkiego Oyca swego, i wstąpił na Tron z krzywdą Dzieci Ferdynanda Brata swego starszego, który ieszcze za
1285. życia Oyca swego umarł, i przeciw wyraźney umowie zaszłey przy intercyzach ślubnych Ferdynanda z Blanką Córką Swiętego Ludwika.

Rok następuiący fatalny był dla trzech Królów, to iest dla Króla Sycyliiskiego Karola, dla Piotra Króla Arragońskiego, który w Walencyi umarł z rany odebraney, gdy chciał miasto Gironu posiłkować, ale który zostawił trzech Synów, z tych starszy Alfons na iego nastąpił mieysce, a Jakob drugi Królestwo opanował Sycylii. Trzeci Król był Filip Smiały Król Francuzki, który w głąb wkroczywszy Katalaunii, przymuszony był cofnąć się z przyczyny
1286. wszczętych chorob w woysku iego, i umarł w Perpignan ze smutku tak nagłey straty swych zwycięztw.

1287. W Polszcze Tatarzy znowu bezkarnie Polskę plondrowali, i z niey

21,000.

21.000. samych Panien, prócz niezmiernego mnóstwa innych ludzi zabrali. Leszek Czarny nic z swey nie spuszczaiąc zawziętości naprzeciw Konradowi, Mazowsze pustoszy przez swego Hetmana Woiewodę Sieradzkiego, który gdy z znacznym powraca plonem, niespodzianie napadłszy na zasadzki, i plon i życie utraca. Nowina ta, tak Leszka zasmuciła, iż wkrótce potym śmiertelne zakończył życie. Za tego Króla Królestwo Halickie założone w roku 1208. ustało. Pierwszym iego Królem był Koloman Syn Jędrzeia Króla Węgierskiego. Drugim Daniel Romanowicz Syn Romana Xiążęcia Rusi Czerwoney. Trzecim i ostatnim, Leo Syn Daniela Fundator Lwowa. 1288.

Cesarz Rudolff wielu miastom Włoskim za pieniądze wolność ponadawał, przez co nie mały Państwu Rzymskiemu uczynił uszczerbek. Karol Chromy wypuszczony iest z niewoli pod pewnemi kondycyami, które nie były wypełnione: a tak kłótnia o Królestwo Sycylii przez czas ieszcze trwała nieiaki.

Chrześcianie do reszty utracili to wszystko, co ieszcze na Zachodzie posiadali. Alfir Sułtan Egiptu wydarł im miasta Trypoli, Sydon, i Tyr, i inne Fortece, i iakoby sami do swego przykładali się upadku, Traktat uczyniony

zerwali, i nie mogąc mocy wydołać nieprzyiacielskiey, ostatnie, które ie-
1191. szcze pod swą mocą mieli miasto Ptolomaidę, utracili; Od tego więc czasu woyny Swięte ustały, i nikt prócz Pielgrzymów napotym Ziemi Swiętey nie odwiedził.

1289. Po zmarłym bezpotomnie Leszku
1290. Czarnym, Polska w wielkim przez lat
1291. kilka zostawała zamięszaniu dla niezgodnych umysłów Polaków, którzy już Bolesławowi Bratu Konrada Xiążęcia Mazowieckiego, iuż Henrykowi Xiążęciu Wrocławskiemu, po iego zaś śmierci Przemysławowi rządy Państwa ofiarowali. Przemysław siły swoie widząc niedostarczaiące dla utrzymania się przy Xięstwie Krakowskim, ustępuie Prawa swego Wacławowi Królowi Czeskiemu. Z tey okazyi wybuchnęła woyna między Wacławem i *Łokietkiem* Władysławem, która przez trzy prawie lata Polskę w zakłóceniu trzymała. Nakoniec Polacy znużeni, woyną, wzywaią do Tronu Przemysława, i doradzaią mu, aby dla przywrócenia pokoiu, i oddalenia kłótni tytuł wskrzesił Królewski od Bolesława Smiałego niegdyś utracony, co i uczynił, kazawszy się w Gnieźnie koronować z Zoną swoią Ryxą Córką Waldemara I. Króla Szwedzkiego.

Około

Około tych właśnie czasów Dom Nayświętszey Maryi Panny w Nazarecie będący, w którym Wcielenie Słowa Przedwiecznego iest Jey od Anioła zwiastowane, był, iak mówią, przez Aniołów na pewną w Dalmacyi przeniesiony górę, przy brzegu morza Adryatyckiego. We trzy potym lata znowu podobnież iest przeniesiony na drugi brzeg tegoż morza do lasku, który należał do pewney Wdowy imieniem Loretta, gdzie potym nie wielkie założone iest miasteczko i Kościoł arcywspaniały, który ieszcze dotychczas imię tey Wdowy zachowuie.

Lubo zrzeczenie się, które Swięty Ludwik uczynił, wszelkiego Prawa do Królestwa Kastylii mogło bydź odwołane dla niedopełnienia Intercyz szlubnych Blanki Królewny Francuzkiey, ztymwszystkim Filip Piękny Syn i następca 1299.
Filippa Smiałego odnowił to zrzeczenie się do tey korony przez Traktat, który uczynił był z Sankcyuszem.

Po śmierci Rudolfa Adolf Hrabia 1292.
Nassawski obrany był Cesarzem. Dzieiopisowie względem przymiotów tego Monarchy, cale się z sobą nie zgadzaią.

Stolica Swięta zostaiąc bez Rządcy przez dwa lata, po śmierci Mikołaia IV. i Kardynali nie mogąc w swych zgodzić

dzić się wotach, obrali Papieżem iednego pobożnego Pustelnika imieniem Piotra Morona, który tak wielkiey cale niespodziewaiąc się godności, wszelkie dla oddalenia iey od siebie czynił usiłowania; ale nakoniec przymuszony był przystać na proźby i nalegania usilne Kardynałów, wziął on imię Celestyna, które też nadał i Zakonnikom, których był Zakonodawcą. Swięty ten Mąż widząc się niezdolnym do sprawowania doczesnych interessów, Kardynał Benedykt Kaietan umiał korzystać z iego nieukontentowania, i wyperswadowawszy Celestynowi, iż mógł tę złożyć godność, po sześciu miesiącach sam się na mieysce Celestyna Papieżem obrać kazał, wziąwszy imię Bonifacego VIII. Nowy Papież obawiaiąc się, ażeby Celestyn nie żałował, iż tak znakomitą i naywyższą porzucił godność, w ścisłym do zgonu iego życia trzymał go więzieniu. Chcąc zaś pokoy uczynić między Panami Chrześciańskiemi dla ziednoczenia ich w węzeł przymierza końcem odebrania Ziemi Swiętey, zniewolił Jakoba Króla Sycyliiskiego, który po śmierci Alfonsa Brata swego Królem został Arragońskim, do oddania tey wyspy Karolowi Chromemu, ale Fryderyk Brat iego śrzedni, któremu Alfons to nadał Królestwo, od Sycyliiczyków Królem

iest

iest ogłoszony. Od tego czasu wyspa Sycylii przy domie została Arragońskim, a Królestwo Neapolitańskie pod panowaniem zostało Karola.

Nowy tytuł Xiążęcia we Włoszech 1295.
powstał, Matiasz Visconti Xiążęciem Medyolańskim iest postanowiony, i na to Inwestyturę, od Cesarza odebrał Adolfa.

Tego roku Przemysław Król Polski przez zdradę Ottona, i Jana Margrabiów Brandeburskich zazdrosnych potędze wzrastaiącey Przemysława, zabity iest w Rogoźnie, zostawiwszy iednę tylko Córkę imieniem Ryxę, która się Wacławowi Królowi Czeskiemu w małżeństwo dostała.

Papież Bonifacy z różnych okoliczności z Filippem pięknym w wielkie wszedł był zakłócenia, atoli osobliwie, że Opactwo Swiętego Antoniego *de Pamiers* w Biskupstwo Papież Bonifacy 1296.
odmienił, i nominował na toż Biskupstwo Bernarda Suisseta, czym Król Filip mocno był urażony, i przez dwa blisko lata nie dopuścił temuż Biskupowi odebrać swoiey Possessyi. Podczas tych zatargów Papież Swiętego Ludwika w poczet Swiętych policzył. Tym czasem Filip i Edward I. Król Angielski woynę między sobą prowadzili. Zerwanie między niemi przyiaźni stało się

z przy-

z przyczyny wszczętey kłótni między dwóma Zeglarzami poddanemi tych dwóch Królów na brzegach Gwinei, Edward na swoię pociągnął stronę Gwidona Dampiera Hrabię Flandryi, ale wkrótce stracił serce, przegrawszy batalią pod Furnes i po stracie kilku miast, nakoniec oblężony będąc w Gand, dostał się z całą swoią familią w niewolą, poddawszy się Filippowi na iego dyskrecyą.

1298. Cesarz Adolf nienawisnym stawszy się Panom Niemieckim, z Tronu iest zło-
1300. żony, a Albert Austryak Syn Rudolfa na iego iest obrany mieysce. Batalia Spirska, na którey Adolf swe utracił życie, utwierdziła panowanie Alberta.

W tym to dopiero czasie, chwalebny ów zwyczay odwiedzania w sto lat grobu Swiętych Apostołów w Rzymie był solenną obchodzony i uczczony uroczystością. Papież Bonifacy VIII. będąc o tym uwiadomiony zwyczaiu, wydał Bullę do wiekopomney pamięci, przez którą zupełny nadał odpust wszystkim wiernym, którzyby temu zadosyć czynili zwyczaiowi. W tym atoli czasie zaspokoienia nowy przypadek wskrzesił większe ieszcze, niżeli pierwsze, niesnaski między Bonifacym Papieżem i Filippem Pięknym. Bernard Suisset, którego Papież posłał był do Francyi, aby

Fi-

Filippa zachęcał do przedsięwzięcia woienney wyprawy do Ziemi Swiętey, tak dumno i absolutnie zlecony sobie sprawował urząd, iż Filipp przymuszony był do więzienia go odesłać. Od tego więc czasu tym bardziey nienawiść między Filippem i Bonifacym VIII. się wzmogła, iż do takich między niemi przyszło nieprzyzwoitych kroków, że trudno wiarę daćby im można, gdyby i Dzieiopisowie nam ich nie opisali byli, i publiczne pamiątki, które pozostały, zupełnie ich prawdy nie utwierdzały.

Turcy nie przestawali szerzyć się 1296. na Wschodzie. Zawoiowane kraie na siedm podzielili Prowincyi. Prowincyą 1300. Bitynii Ottoman zawoiował, a wkrótce i reszty pozostałych kraiów stał się Panem, i swoie imię nowo założonemu od siebie Państwu nadał.

Po śmierci Przemysława Króla Polskiego Władysław Łokietek, dla małego wzrostu tak nazywany, Brat Leszka Czarnego Xiąże Sieradzki, na zieździe Poznańskim Królem iest obrany, lecz gdy przykrym bydź swym poczyna poddanym, ci bunt przeciw niemu podniosłszy, Wacławowi Królowi Czeskiemu się poddaią, który Mało-Polską Prowincyą w swoiey podtenczas miał dzierżawie. Ten szczęścia swego mimo sie-

bie

bie nie puszczaiąc, śpieszno do Gniezna ziechał, i tam się koronował. Władysław przez trzy całe lata, po różnych postronnych kraiach się zabawiwszy, powraca do Polski, i usiłuie
1305. niektóre z kraiu do siebie należące odebrać Prowincye. Wacław lat sześć panowawszy Polszcze, umiera, który lubo w Czechach nieustannie przemieszkiwał, atoli umiał i nieprzytomny Polską rozsądnie i przezornie rządzić. On iest pierwszy, który grosze Czeskie do Polski wprowadził, a które wielki potym bieg miały, a osobliwie w Krakowskim. Po zeyściu Wacława Władysław Łokietek rządy Państwa obeymuie, Margrabiowie Brandeburscy ziemię Pomorską sobie przywłaszczaią, Gdańsk podbiwszy nawet, zamek iego w oblężeniu trzymaią. Krzyżacy za prośbą Łokietka od oblężenia ich odpędzaią, lecz gdy Łokietek trudnym się okazał w powróceniu im woiennych na-
1309. kładów, Gdańsk, i część Pomorza prawem zastawnym biorą. W tym roku Henryk Xiąże Głogowski umiera, a Władysław Wielko-Polskę do swego przyłącza Państwa.

Filip Piękny niechcąc uznać władzy Papiezkiey w doczesnych rządach, i zupełne we wszystkim Bonifacemu VIII. okazuiąc przeciwieństwo, zgromadził

madził Stany Narodu do Kościoła Panny Maryi w Paryżu; na tym więc zgromadzeniu wszyscy iednostaynie się oświadczyli, iż inney w doczesnych sprawach nie uznaią Zwierżchności, tylko samego Króla. Nadto uczynili Appellacyą imieniem Króla do przyszłego Zboru naprzeciw wszelkim Bonifacego VIII. przeszłym i przyszłym czynnościom. Papież z swey strony wysłał Kardynała iednego do Francyi, aby porozumiał Duchowieństwo, ieżeli iego trzyma stronę, ale usiłowania iego mniey były skuteczne. Nakoniec Francuzi osądziwszy u siebie Bonifacego za nieprawego Papieża, Gwilhelm Nogaret, złączywszy się z Sciarrą, kolumną we dwieście koni wpada do Anagnii miasta Włoskiego, gdzie Papież podtenczas się znaydował i iego w niewolą zabrał. We cztery dni Papież od ludu tego miasta był uwolniony, i Francuzi są wypędzeni z miasta. Krzywda atoli, którą odniosł podczas swey niewoli Bonifacy od tych dwóch zuchwalców, niezmiernym serce iego ścisnęła smutkiem, z którego powróciwszy do Rzymu, wkrótce swe zakończył życie.

1310.

1303.

Filip wszystkie korzyści swych zwycięztw we Flandryi utracił. Batalia pod Kurtray, którą Flamanczykowie wygrali nad Robertem z Artezyi, wzbudziła 1302.

dziła w nich męztwo i odwagę niewypowiedzianą; sam nawet Król poszedłszy z woyskiem na nich we dwa lata nagle i natarczywie od nieprzyiacioł otoczony, omało w ich się nie dostał ręce. Zupełne atoli odebrał zwycięztwo w iedney batalii, w ktorey
1304. 25,000. Flamanczyków na placu legło. Na wieczną tego zwycięztwa pamiątkę, które przyczynie Matki Boskiey przypisywał, wystawił w Kościele Paryskim przed Kaplicą Maryi Panny Statuę, która wyrażała Nayświętszą Pannę na koniu siedzącą, a która po dziśdzień widzieć się daie. Nakoniec trzymaiąc miasto Lille w oblężeniu, zawarł pokoy z tym Narodem i Hrabię do swego powrócił Państwa, wyłączywszy sobie niektóre miasta, które do tego trzymał czasu, aż póki mu nie wypłacono 800,000. liwrów; oprócz tego zachował sobie prawo wygnania z kraiu 3000. hersztów rebellii.

Sprawiedliwe Prawo Alfonsa *de la Cerda* Wnuka Alfonsa X. Króla Kastylii niespokoynym czyniło Ferdynanda IV. który iawnie poznawał, iż lepsze Alfonsa, iak iego było prawo. Przeto zniewolił go, aby na sąd polubowny zdał się Królów Arragońskiego i Portugalskiego, którzy mu przysądzili 32. miast, z których składa się Xięstwo *de Medina*

Cæli,

Celi, a które po dziś dzień w rękach iest iego następców.

Benedykt IX. i Klemens V. następcy Bonifacego, wszystkie Dekreta Bonifacego Papieża znieśli, i wszelkim żądaniom Filippa Pięknego zadosyć uczynili. Król ten rozgniewany naprzeciw Templaryuszom, (którzy nie tylko poddanych iego do rebellii naprzeciw niemu wzbudzili byli, ale nadto zaciągali na siebie niesławę nayczarnieyszych i nayobrzydliwszych zbrodni) otrzymał pozwolenie od Klemensa V. na zupełne 1307.
ich Zakonu zniesienie. Natychmiast we wszystkich Państwach Chrześciańskich wszyscy do więzienia są pobrani, w Paryżu zaś pięćdziesiąt i siedmiu na stos ognia skazano, oprócz Jakoba de Molay Wielkiego ich Mistrza, który po nich w krótkim czasie podobnąż odniosł karę. W niemnieyszey i Żydzi u Fran- 1308.
cuzów podtenczas byli nienawiści: Jednostaynie bowiem zgodzili się wszyscy, na zupełne ich z Państwa wygnanie, oddaiąc wszelkie ich dobra na skarb publiczny. Klemens V. Stolicę swoię przeniosł do Awenionu, która to nowość arcy szkodliwe za sobą pociągnęła skutki. Mieszkanie Papieżów w Awenionie przez lat zupełnie 70. trwało. Albert Cesarz iest zabity, a Henryk Hrabia Luxemburski na iego mieysce Cesarzem iest

iest obrany. Karol Kulawy Krol Neapolitański sławny w pokoiu, ale nader nieszczęśliwy podczas woyny, w tym umarł roku. Po iego śmierci wielka zaszła sprzeczka o następstwo na Tron Neapolitański między Karobertem Krolem Węgierskim Synem starszym Karola Martela, i Robertem trzecim Synem iego, (Ludwik bowiem Syn iego śrzedni suknią Swiętego Franciszka przyiął był, i Biskupem był Tolozańskim,) Klemens V. Robertowi koronę przysądził Neapolitańską. Wyspę Rodu Saraceni Grekom odebrali, a Saracenom Turcy wydarli. Kawalerowie Swiętego
1310. Jana Jerozolimskiego, wypędziwszy Turkow z tey wyspy, zupełnie ią sobie przywłaszczyli. Usiłowali wprawdzie Turcy utraconą odzyskać wyspę, ale przy wsparciu Amadeusza Xiążęcia Sabaudyi, prożne ich były usiłowania, na-
1311. koniec odstąpić swego musieli zamy-
1312. słu. Ci Kawalerowie pozostałemi dobrami po Templaryuszach, ktorych Zakon na Zborze powszechnym Wiedeńskim w Delfinacie iest zniesiony, znacznie się zbogacili. Dobra atoli, ktore Templaryuszowie w Portugalii posiadali, przysądzone są po nieiakim czasie Kawalerom Zakonu Chrystusa, ktory Dyonizy Krol Portugalski w sześć lat potym ustanowił był. Na Zborze Wiedeń-

skim

skim potępiono błędy Begwardów i Begwinów; byli to kacerze z rodzaiu kacerzów Bogomyślni nazwani, którzy nosili suknie Zakonne, żadnemi nie będąc obowiązani ślubami, i którzy swey nauki ten mieli fundament, iż w stanie doskonałości, nikt nie iest żadnemu podległy prawu. Związek Helwetów wzmagać się poczynał, i iuż trzy Kantony w lidze z sobą będące, odpor dawały uciążliwościom, które ponosiły od Rządcy Austryackiego, który Xięstwo posiadał Szwabskie. Henryk VII. Cesarz prowadził woynę we Włoszech naprzeciw Gwelfom, w czasie którey otruty iest w Hostyi od iednego Kapłana. 1313.
Filip Piękny Król Francuzki roku 1314.
następuiącego z tym się rozstał światem. Trzey iego Synowie następnie po sobie panowali, i oprócz starszego, którego Syn Pogrobkowy w czasie dni ośmiu umarł, żadnego z męzkiey płci nie zostawili potomstwa. Ludwik Wrzaskliwy nazwany, iednę zostawił Córkę, wtenczas Francuzi po długich naradzeniach wydali wyrok, przez który wszystkie Córki Królewskie od następstwa do korony nazawsze odsądzili. Panowanie Filippa Pięknego fatalne było niektórym zawiaduiącym cłami, osobliwie zaś Engwarrandowi de Marigny i Gerardowi de la Grette, z których pier-

wszy iest obwieszony, drugi zaś na torturach ciągniony, życia dokonał. Drugi także nazwany Piotr Remy de Montygny, obwieszony iest za panowania następuiącego po Filippie Króla. We dwa lata po śmierci Klemensa V. Kardynasi nie mogąc się zgodzić względem obrania następcy iego, nakoniec na tym
1316. przestali, iż tego uznaią za Papieża, którego im Jakob Dossa Kardynał i Biskup Portueński mianować będzie. Jakob Dossa sam się Papieżem nominował, i wziął Imię Jana XXII. Był to człowiek podłego urodzenia, ale umysłu wspaniałego i rozumu wielkiego. Pomnożył on Biskupstwa i dochody Dworu Rzymskiego. Alfons XI. po Ferdynandzie IV. Królu Kastyliyskim Oycu swoim Tron posiadł, a że nader był młodoletnim, nie małe wszczęły się kłótnie względem Opiekunowładztwa między Piotrem Stryiem iego, i Janem iego Dziadem; nakoniec obydwa ci Panowie poiednali się z sobą, i rządy Państwa między sobą podzielili. Lecz nie długo cieszyli się pomienionego Państwa rządami, bo wtargnąwszy z swym woyskiem w Prowincye Króla Grenady, i nabrawszy tam wiele łupów, gdy z niemi do swoich powracali się Włości, od Maurów obskoczeni i zbici, oby-
1319. dwa w tey okazyi zginęli. Tegoż czasu wiel-

wielkie zamięszania wznowiły się w Państwach Cesarskim i Włoskim. Ludwik Bawarczyk, i Fryderyk z Domu Austryackiego o koronę walczyli między sobą Cesarską, będąc obydwa obrani od Elektorów rozdwoionych; Fryderyk pokonany w niewolą dostał się Ludwikowi: ale Jan XXII. rozgniewany, że 1323.
Ludwik Cesarzem się nazywał bez iego dozwolenia, wyklął go od społeczeństwa Wiernych. Ludwik nie omie- 1324.
szkał pośpieszyć do Rzymu, gdzie się i koronował. Na Stolicy Swiętego Piotra osadził Michała de Corbiere z Zakonu Swiętego Franciszka, który nazwał się Mikołay V. Ztąd krwawe wynikły woyny, i niespodziane odmiany. Wielu Panów Włoskich Panami się miast Włoskich poczynili, których tylko Rządzcami byli, i Benedykt XII. chcąc mieć wsparcie naprzeciw Ludwikowi Cesarzowi, nieprawne to ich przywłaszczenie miast za prawne przysądził. A tak Skaligerowie panowali w Weronie, i w innych pobliższych miastach, Xiążęta z Domu Est w Ferrarze, a Gonzagowie w Mantuy.

Anglia w równym zostawała zamięszaniu. Spanserowie Syn i Ociec na złe swey używaiąc powagi, dwudziestu i dwóm Baronom głowy uciąć rozkazali, i Izabellę Królową Zonę Ed-

warda II. tak obarczyli, iż do Fran-
1325. cyi uciekać, i tam się bawić przy Karolu Pięknym, swoim Bracie iest przymuszona. Karol postrzegłszy podeyrzaną przyiaźń Siostry swoiey z pewnym Rogeryuszem de Martimer, Szlachcicem Normandyi, który nie dawno z wieży uszedł był Londyńskiey, wygnał ią z swego Państwa, ale Królowa ta wkrótce znalazła protekcyą u Dworu Gwilelma Hrabi Hannonii i zgromadziwszy woysko, które coraz brdziey się pomnażało, powróciła do Anglii, Spanserów pod miecz skazała katowski, a Męża swego na wieczyste osadziła więzienie. W krótkim potym czasie zabić rozkazała tego nieszczęśliwego Króla sposobem tak dzikim, że Edward III. Syn pomścić się na niey tey okrutney musiał śmierci.

1328. Filip Walezyusz po zeyściu płci męzkiey pochodzącey od Filippa Pięknego, koronę odziedziczył Francuzką mimo wszelkich pretensyi Edwarda, który pochodził z Córki Filippa Pięknego. Nawarra i Hrabstwa Bryeńskie i Kampanii były dziedzictwem Jonny Córki Ludwika Wrzaskliwego, która zaślubiona była Hrabi Ebroiceńskiemu, ze krwi Królów pochodzącemu; te atoli Państwa, ostatni dway Królowie Francuzcy przy swoim zatrzymywali pano-
waniu,

wanin. Filip oddał iey Nawarrę, a w zamianę i nadgrodę Hrabstwa Bryeńskiego i Kampanii, które do swego przyłączył Państwa, insze nadał im włości. Filip Walezyusz wziąwszy przedsię obronę Ludwika Hrabi Flandryi, naprzeciw któremu właśni poddani rokosz podnieśli, sławną nad niemi pod miastem Kassel wygrał bitwę, i do winnego swemu Panu przywiodł ich posłuszeństwa. A iako w czasie tey swoiey wyprawy osobliwszą okazał waleczność; tak nie mnieyszy swey pobożności dał dowod w zachowaniu, i utrzymywaniu władzy Duchowieństwa, którą chcieli mu 1329. odebrać Sędziowie Parlamentowi z powodu Piotra de Cugnieres Adwokata Generalnego Parlamentu Paryzkiego.

Państwo Greckie łupem się stało okrucieństw i zdzierstw wielkich Andronika młodego. Monarcha ten pełen dumy, przykrząc sobie w długim życiu Dziada swego, który go swym naznaczył następcą, po kilkakroć bunt naprzeciw niemu podniosł, i nakoniec do złożenia przymusił go Cesarskiey godności.

Papież Jan XXII. dawnę wznowił był zdanie, względem stanu dusz 1332. po śmierci aż do dnia sądu ostatniego, lubo wielką znalazł przeciwność w

1333. zdaniach wszystkich Teologów Paryzkiey Akademii naprzeciw swoiemu mnie-maniu, przecięż w swym trwał zdaniu. Papież ten wkrótce potym z tym się rozstał światem, po którym Bene-
1334. dykt XII. nastąpił, który zdanie względem stanu dusz po śmierci, aż do dnia sądu ostatniego potępił, i który Kościołem z wielkim rządził pomiarkowaniem. Nigdy swoich krewnych dochodami kościelnemi zbogacać niechciał, często nader te Proroka powtarzaiąc słowa. *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero.*

W Polszcze Władysław Łokietek z okazyi zaślubienia Syna swego Kazimierza z Anną Gedymina Xiążęcia Litewskiego Córką, postanawia Order Orła Białego roku 1325, który iednak z czasem poszedł w zaniedbanie, i dopiero roku 1705, od Augusta II. w Tykocinie iest odnowiony. Krzyżacy niechcąc oddać Pomeranii Polakom na usilne nalegania Papieża Jana XXII. dali okazyą do dalszych kłótni i krwawych woien. Łokietek z znacznym naprzeciw nim wyprawiwszy się woyskiem,
1335. pod Połowcami w Kuiawach na dwadzieścia tysięcy na placu położył. Krwawa ta potyczka, i znaczna klęska Krzyżaków, była im pochopem do zawarcia z Polakami Traktatu w Wyszogro-

dzie

dzie, za pośrzednictwem Karola Węgierskiego, i Jana Czeskiego Krolow; Przez ten Traktat Krzyżacy Pomorze sobie zatrzymawszy, Polakom Chełmińską, i Dobrzyńską Ziemię powrocili, i sto pięćdziesiąt tysięcy grzywien groszy Praskich za koszty woienne wyliczyć pod karą założoney klątwy Papiezkiey przymuszeni byli. Władysław Łokietek do Oycow swoich przeszedł roku 1333. panowania swego 29. Za niego *Insignia*, i korony z Gniezna do Krakowa są przeniesione. Za niego także Szląsk zupełnie od Polski odpadł, a to częścią przez dobrowolne Xiążąt Szląskich Czechom poddanie się, lub przedaż onymże Państw swoich, częścią przez niezgody i kłótnie ich wzaiemne, ktore naymocnieysze i naylepiey rozrządzone Państwa do ruiny koniecznie przyprowadzić powinny: a co nayprawdziwsza iest, złość i zawziętość Obywatelow i Xiążąt Szląskich ku Polakom to sprawiła, przeto, iż podczas kilku bez-Krolewiow o następstwo na Tron z niemi się nie znosili, ani żadnego z nich na Tron nie wezwali. Łokietek zostawił iednego Syna imieniem Kazimierza z Jadwigi Corki Bolesława Pobożnego Xiążęcia Poznańskiego, i Corek dwie, Elżbietę, ktorą wydał za Karoberta Krola Węgier-

gierskiego, i Małgorzatę, ktòra Bernardowi Xiążęciu Swidnickiemu była zaślubiona.

Lubo Edward III. Krol Angielski przestał był na kilkokrotnych wyrokach wydanych od Panòw pierwszych Francuzkich, przed ktòremi prawo swoie do korony popierał, a ktòrzy Filippowi Walezyuszowi koronę przysądzili Francuzką; lubo w Osobie swoiey oddał Filippowi hołd iako Xiąże Akwitanii, z tym wszystkim pobudzony ustawnemi Roberta naleganiami, (ktòry twierdził, iż mu Francya sprawiedliwości nie uczyniła względem Hrabstwa Artezyi, ktòre przysądziła z krzywdą iego Siostrze ostatniego Hrabi Artezyi, a Dziada iego,) przedsięwziął zatym mocą oręża tey korony stać się Panem. Natychmiast Flamańczykòw wzburzył za pomocą Jakoba Artewela Piwowara w mieście Gand, ktòry w tym kraiu nader był mocny, gdy więc Narod ten za Krola uznał go Francuzkiego, Krolem się Francyi mianować począł, i do Herbu swego trzy dodał Lilie.

Po zeyściu Władysława Łokietka, na Tron Polski nastąpił Syn iego Kazimierz Wielki, ktòry z Małżonką swoią Anną w Krakowie iest koronowany. Wprawdzie Jadwiga Matka Kazimie-

mierza, nie dozwalała koronacyi Anny Małżonki Krolewskiey, daiąc przyczynę, iż dwie Krolowe w Polszcze bydź nie powinny, ale nakoniec tey swoiey odstąpiła pretensyi, i do Klasztoru na osobne udała się życie. Kazimierz z 1339. Krzyżakami w ugodę wchodzić zamyśla, ofiaruie im Pomorze, Michałowską, i Chełmińską Ziemię, ale Panowie Polscy tey ugody przyiąć niechcieli.

Już od dawnego czasu Hiszpania w zupełnym od Maurow, ktorzy w Hiszpanii ieszcze się utrzymywali, zostawała bezpieczeństwie, ale czasami podpadała rabunkom od tych, ktorzy w Afryce mieszkali. Albowiem z wielkim i walecznym do Hiszpanii wtargnąwszy woyskiem, miasto oblegli Taryfę. Natychmiast Krolowie Kastylii i 1340. Portugalii na odsiecz temu przyśpieszyli miastu, i zupełne nad temi niewiernemi odebrali zwycięztwo. 200,000. na placu legło Maurow, i Krol ich ucieczką do Afryki salwował życie swoie. Wielkie to odniesione zwycięztwo 1341. przyczyną było Maurom do straty wielu miast, Krolestwa Grenady, ktore ie- 1344. szcze posiadali, między zaś inszemi, miasto Algezyr Hiszpanom oddać musieli, ktorego oblężenie przez całe dwa trwaiąc lata, było okazyą obydwom

stro-

stronom do okazywania swey odwagi i waleczności.

1341. Andronik Cesarz Grecki w tym umarł roku, naznaczywszy Jana Kantakużena za Opiekuna dwòm Synom swoim młodoletnim.

Wszczęła się podtenczas woyna znaczna o Sukcessyą po Janie II. Xiążęciu Brytanii. Zostawił on Synowicę iednę, Còrkę Gwidona Brata swego rodzonego, ktòrą zaślubił był Karolowi Wnukowi Krola Filippa, a bliskiego krewnego Jana *de Montfort*. Panowie Francuzcy, przed ktòremi obydwie strony do rozprawy stanęły, Xięstwo Brytanii Karolowi przysądzili, ale przeciwnik iego, przeciwnym temu okazał się Sądowi, i długo z niepomyślną dla siebie passuiąc się fortuną, zostawił Synowi swemu sprawę tę, ktòry lepiey umiał ią popierać.

1343. Robert Krol Neapolitański wielki Astrolog dni swoie zakończył, i miał następcę po sobie Joannę swoię Wnuczkę, ktòrą zaślubił był Jędrzeiowi Bratu Ludwika Krola Węgierskiego. Krolowa ta we dwa lata udusić rozkazawszy Męża swego, zaślubiła się powtòrnie Ludwikowi Xiążęciu Tarantu.

1345. Roku tego Edward III. Krol Angielski ustanowił Order Podwiązkowy.

Spo-

Spodziewano się, że za wdaniem się Klemensa VI. Papieża wszczęte między Edwardem i Królem Francuzkim kłótnie uspokoione będą, ugoda ta, nader od wszystkich upragniona była, ale zabicie Oliwiera *de Clisson*, i dziesiąciu lub więcey znacznieyszych Panów Brytanii, wszelkie użyte do niey śrzodki nieskuteczne uczyniło, Edward bowiem z większą niż przedtym ponowił woynę żwawością. Batalia pod 1346.
miastem Crecy, którą wygrał, i wzię- 1347.
cie miasta Calais, początkiem były nieszczęśliwości, któremi Francya przez kilka czasów uciążona była. Twierdzą, że podczas batalii wydaney pod Crecy Angielczykowie z pięciu lub mniey armat nieprzyiaciela razili, co wielką Francuzów napełniło boiaźnią, ponieważ dopiero pierwszy raz Francuzi ten rodzay machin piorunuiących widzieli.

Kazimierz Król Polski z Janem Kró- 1339.
lem Czeskim zawiera Traktat, na któ- 1340.
rym Jan Król Czeski wszelkiego do ko- 1343
rony Polskiey zrzeka się prawa, któ- 1346.
re tylko mógł mieć z przyczyny Ry- 1347.
xy swoiey Macochy, wzaiemnie Kazimierz swego do Szląska odstępuie Prawa. Bolesław Xiąże Rusi, będąc otruty umiera, Kazimierz do tego Xięstwa z woyskiem wkracza, Lwów mocą dobywa,

bywa, i całą sobie Ruś przywłaszcza; chcąc zaś uiąć sobie Narod ten nowo zawoiowany, przyrzeka mu, iż wszelkie obowiązki Greckie na Rusi zachowane będą. Kazimierz prowadząc woynę na Rusi i Litwie, a obawiaiąc się, aby Krzyżacy do tych naprzeciw niemu nieprzyłączyli się nieprzyiacioł, zawiera sławny ów z niemi pokoy, mocą którego Pomorza, i Ziemi Chełmińskiey, i Michałowskiey im ustępuie, sam zaś Ziemię Kuiawską i Dobrzyńską odbiera. Lubo zaś pokoy ten od Panów i Miast znacznieyszych Polskich był podpisany, Arcy-Biskup atoli Gnieźnieński, i Biskupi wszyczy podpisać go niechcieli. Ziazd sławny roku 1347. w Wiślicy odprawiony iest wszystkich Biskupów, Woiewodów, Kasztelanów, i Urzędników Polskich. Na tym zieździe Kazimierz wszelkie bezprawia wniesione w czynieniu sprawiedliwości zniosł, i nowe ogłosił prawa.

Ludwik Bawarczyk z tego zszedłszy świata, Karol Luxemburski, króry iuż Królem Rzymskim był ogłoszony, Tron posiadł Cesarski. Ile zaś dawnieysi Cesarze nieposłusznemi okazali się Stolicy Apostolskiey, tyle ten dał dowodów swey ku niey powolności i uszanowania. Powrócił w Niemczech powagę Stolicy Swiętey, która iuż nad za-

miar nadwątlona i obarczona była. Monarcha ten, ułożył Konstytucyą (która nazwana iest *Bulla Aurea*) a która zawiera w sobie wiele ustaw dla Elektorów, i Xiążąt Niemieckich.

Francya w pośrzod naywiększych swoich nieszczęśliwości wzmagać się i
szerzyć nie przestała. Humbert Delfin 1349.
nie maiąc dzieci, darem dał Prowincyą Delfinatu Francyi, z warunkiem, ażeby starszy Syn Krolów Francużkich Imię i Herb tey nosił Prowincyi Jan Syn starszy Filippa Walezyusza, ktory iuż był Xiążęciem Normandyi, ustąpił tytułu Delfina Synowi swemu starszemu Karolowi, i ten iest pierwszy, który imię
nosił Delfina. Wkrótce potym Jan po 1350.
swoim Oycu Tron osiadł Francuzki, i woynę prowadził z Anglikami z większą nierównie dla siebie i Królestwa niepomyślnością, niżeli Oyciec iego.

W tym samym roku Piotr nazwany Okrutny, nastąpił po Oycu swoim Alfonsie XI. i całą napełnił Kastylią zamięszaniem, i okrucieństwem. Zabicie Eleonory z Guzmanów Familii Metressy Oyca swego, i niemałey liczby znacznieyszych Panów, oraz Króla Grenady, który na słowo mu się poddał, nie tak pamięć iego przyćmiło, iako wyrzucie z życia Żony swoiey Blanki z Burbońskiey Familii. Młoda ta, i piękney

urody

urody Pani, która mu żadney nigdy nie zadała przykrości, odrzucona iest od niego we dwa dni po wziętym z nią ślubie, a to, aby tym łatwiey mógł się powrócić do nieprzystoyney przyiaźni z Maryą, nakoniec otruć ią kazał we cztery lata, wprzód ią trzymaiąc w więzieniu przez trzy całe lata.

1343. W pół wieku tego, Klemens VI. Papież rozkazał, ażeby Odpusty zupełne panawiane były co 50. lat, i wtenczas to dopiero Odpustom tym nadane iest imię Jubileusz.

Joanna Królowa Neapolitańska uchodzić musiała do Hrabstwa swego Prowincya nazwanego, ponieważ Ludwik Król Węgierski z woyskiem wkroczył był dla zemszczenia się śmierci Brata swego, i dla odzyskania tey Korony, która mu należeć powinna była, iako idącemu z starszych Synów Karola Kulawego.
1352. Klemens VI. Papież z tych korzystaiąc okoliczności, przywiódł Joannę do przedaży mu Hrabstwa Aweniońskiego, i ugodziwszy ią z Ludwikiem, do Korony powrócił ią Neapolitańskiey.

Turcy swe coraz bardziey pomnażali Państwa, i gdy Kantakużen z Janem Paleologiem Synem Andronika woynę prowadził, Orchan Syn Ottomana opanował Mizyą, Likaonią, Frygią,

Ka-

Karyą, i inne Prowincye, aż do Hellespontu. Nakoniec Jan Paleolog wzmocniwszy się, wypędził Kantakużena, i sam reszty Państwa Greckiego został 1355.
Panem.

Francya w większe nierównie niż przedtym wpadła nieszczęśliwości. Przegrana pod Piktawą i zabranie w niewo- 1356.
lą Jana, w wielkie to Królestwo wprawiło zamięszanie. Podczas tego zamięszania, miasta o swey myśleć poczęły obronie, i temu to czasowi przypisuią początek łańcuchów, których na ulicach w Paryżu używaią.

Amurat Syn Orchana po swoim na- 1357.
stąpił Oycu, i swe pomnożył Państwo przez podbicie sobie Gallipoli, Adryanopolu, oraz pobliższych Prowincyi.

Zamięszanie i rozterki nie ustawały we Francyi. Karol nazwany Złośliwy Król Nawarry, wydobywszy się z więzienia, w którym od Króla był
trzymany, rebellią utrzymywał Obywa- 1358.
telów miasta Paryża, z których niektórzy nosili zawoie na dwoie rozdzielone, wynalazek okropny Szczepana Marcella naystarszego Kupca. Powaga Delfina tak była znieważona, iż w pałacu iego, i w przytomności Marszałek Clermont, i dway inni znaczni Panowie zabici zostali, przeto, iż iego rozkazom posłuszni byli. Buntowni-

cy,

1360. cy, których bunt nazywano *la Jacquerie*, przeto, że Herszt tego buntu Imię nosił Jakoba) zgromadzili się i broń naprzeciw Szlachcie, która ich uciążała, wzięli, co wszystko iest dowodem, że i po Traktacie w Bretygni zawartym, i po uwolnieniu Króla Jana, zamieszki we Francyi nie były uspokoione.

W tym samym czasie Piotr Król Kastylii większą z Królem Arragońskim prowadził woynę, przez co u wszystkich wielką sobie ziednał nienawiść. Surowość nieprzebłagana, z ducha atoli sprawiedliwości pochodząca, właściwym była przymiotem Piotra Króla Portugalskiego, który przeto nazwany iest *Surowy* i *Sprawiedliwy*. Wszelką moc krasomówstwa w Sądach chcąc oddalić, wszystkich Patronów z swego wywołał Królestwa.

Król Jan dowiedziawszy się, że Syn iego Xiąże Andegaweński, ieden z Zastawników dawnych Edwardowi umknął był z Anglii, sam się nazad do Anglii powrócił, okazuiąc, iż nie był tey podłey akcyi uczęstnikiem, i tam-
1364. że tegoż umarł roku. Jemu to przypisuią to piękne i pełne szlachetności zdanie. ZE CHOCIAZBY WIARA i PRAWDA z CAŁEGO WYGNANE BYŁY SWIATA, ZTYMWSZYSTKIM

w U-

w USCIECH KROLOW ZNALESCBY SIĘ POWINNY. Karol V. Syn iego starszy z większą panował pomyślnością, i utracone odzyskał miasta. Xięstwo Brytanii w tak długiey będące rozprawie, nakoniec Janowi Montfortowi po wygraney batalii pod miastem Auray dostało się, gdzie Karol iego przeciwnik życie zakończył. Okropna zbrodnia przez zabicie Blanki Burbońskiey popełniona, nie była ieszcze z pamięci wyg'uzowana. Król Karol, który iey miał Siostrę za Zonę, nie mógł lepiey się iey pomścić, iako gdy Henryka Brata nieprawego łoża wzbudził naprzeciw Królowi Kastylii. Henryk, którego Piotr Okrutny Markę i Brata zabić kazał, sprawiedliwe naprzeciw niemu miał zażalenie Waleczność heroiczna Bertranda Gwesklina zupełną z tego okrutnika uczyniła sprawiedliwość; wielki ten Wodz wskróś całą plondrował Arragonią, Tyranna z Królestwa wypędza, a na iego mieysce Henryka na Tronie osadza. Ztymwszystkim, Piotr mimo swoich występków, znayduie protekcyą u Edwarda Xiążęcia Gallii, który wygrawszy z nieprzyiaciołami iednę batalią, na Tron go przywraca. Ale okazawszy się niewiernym Piotr ku swemu Dobrodzieiowi, opuszczony od niego, drugą przegrywa

1366. 1367. 1369.

pod Toledem batalią. Obarczony i od wszystkich opuszczony odważył się poyść do namiotu Gweskina, spodziewaiąc się, iż iakąś z nim mógł uczynić ugodę, lecz zastawszy tam swego Brata, Tyran ten swą przypłacił krwią za wylanie iey niesprawiedliwie podczas swego okrutnego i dzikiego panowania. A tak Henryk II. panował w Kastylii, i iego po nim Potomstwo.

Dom Burboński w samych zaraz swoich pierwiastkach do wielkiey podwyższył się mocy przez ślubne kontrakty Filippa Smiałego ostatniego Syna Króla Jana z Małgorzatą dziedziczką Flandryi. Król dał był to Xięstwo Synowi swemu, które spadło było na niego po śmierci drugiego Filippa, ostatniego z pierwszey linii Xiążąt Flandryi bezpotomnie zmarłego. Zdaie się, że wyroki Boskie skróciły dni życia tego
1370. Xiążęcia, ażeby iego Xięstwo, oraz iego Wdowa innemu tegoż imienia dostała się Xiążęciu.

1362. W Polszcze Kazimierz Wielki Arcy-Biskupstwo Halickie do Lwowa przenosi, wesele z wielkim kosztem i wspa-
1363. niałością w Krakowie odprawuie El-
1370. żbiety Wnuczki swoiey, Córki Bolesława Xiążęcia Pomorskiego, z Cesarzem Karolem IV. Na tym akcie weselnym znaydowali się Królowie Węgierski,

ski, Duński, i Cypryiski, oraz wielu innych Xiążąt. Wiernek czyli Wierzynek Obywatel miasta Krakowa, podczas tego Wesela wszystkich przytomnych gości do siebie zaprosiwszy, nie tylko wspaniale ich częstował, ale też i wielkie i kosztowne rozdał im podarunki. Przyszedł nakoniec kres dni ostatnich życia Naylepszego z Królów, którzy dotąd panowali. Ten dla swey dobroci i łaskawości ku swoim Poddanym Oycem iest nazwany, i dla dzieł woiennych i porządku dobrego wprowadzonego w swoie Państwo, Imię Wielkiego iest mu przydane. Kazimierz przestał panować i żyć roku 1370. panowania swego 37. Król ten przy wstępie swoim na Tron, zastał Królestwo Polskie wielce zakłócone przez wtargnienia różnych woysk Cudzoziemskich, iako też i przez uciemiężenie ludu, od tych, którzy sprawiedliwość sprawowali. Naprzód tedy pokoy z postronnemi zawarł Narodami, Traktat z Krzyżakami uczynił, przez co od potężnych wolnym stawszy się nieprzyiacioł, wszelką sobie uczynił łatwość do pokonania słabszych. Powtóre przez mądre i rozsądne ustawy, które poczynił, świętą do swoich obrębów przywiodł sprawiedliwość. Wiele miast nowych, a w starych wiele przednich i

wspaniałych fabryk iemu swoy przypisuie początek. Nauki w Polszcze rozkrzewił, on pierwszy w Krakowie Akademią założył, którey Biskupi Krakowscy wieczystemi są Kanclerzami. Lud i Kmiecie część tak znakomita Narodu za panowania iego, od Panów uciemiężani bydź nie mogli, sam Król skargi ich przyimował i rozsądzał, zkąd też przez żart Panowie nazywali go Królem Chłopów, ale Potomność zważaiąc dzieła iego wielkie, Wielkim go nazwała.

Karól V. Król Francuzki odebrał wszystkie Prowincye, które przez Traktat w Bretygni zawarty, Anglikom ustąpione były, oraz wielką część Akwitanii. Znaczne te korzyści przypisać się powinny waleczności i wspaniałości Bertranda Gweskina, którego Król godnością uczcił Hetmańską, i który po
1375. przegraney batalii iedney, przedał wszystkie swoie meble i kleynoty dla prędszego werbunku woyska. Słabe zdrowie, a potym śmierć Xiążęcia Gallii
1377. i Króla Edwarda III. Oyca iego, oraz młodoletność Rycharda II. Wnuka Edwarda pomyślność powiększyła Francyi. Dla zapobieżenia zamięszaniom, które zwykła sprawować małoletność w Państwie, Karol wydał wyrok, czyli ustawę godną iego mądrością, przez któ-

rą

rą ustanowił, ażeby Królowie Francuzcy w czternastu leciech rządy Państwa obeymowali, gdy przedtym we dwudziestym dopiero roku rządy Państwa sprawować zaczynali. 1374.

Już siedmdziesiąt i dwa lat miiało, iako Papieże w Awenionie przemieszkiwali, gdy Grzegorz XI. pobudzony przez obiawienia i ustawne nalegania Świętey Brygitty Szwedzkiey, i Świętey Katarzyny Seneńskiey, Stolicę swoię przeniosł znowu do Rzymu, dokąd Papież ten po wytrzymaney ciężkiey na morzu burzy, a którą wzięto potym za wróżby przyszłego zamięszania Kościoła, przybył. Jakoż Grzegorz Papież we czternaście potym miesięcy doczesne w wieczne przemienił życie. Rzymianie obawiaiąc się, ażeby Kardynali nie obrali z pomiędzy siebie którego z tych, którzy w Awenionie przemieszkiwali, i żeby tym samym znowu Stolica z Rzymu nie była przeniesiona, otoczyli Konklawe, grożąc Kardynałom, iż mieczem i ogniem ich wygubią, ieżeli za Papieża nie obiorą Włocha albo Rzymianina. Kardynali przerażeni wrzaskiem roziuszonego gminu, zgodzili się między sobą, iż któregoby teraz obrali, ten za prawego nie będzie uznany Papieża, i że inszą złożą potym Elekcyą, gdy na wolność będą

wypuszczeni. Pod tym warunkiem o-
1378. brali Bartłomieia Prygnana Neapolitań-
czyka Arcy-Biskupa Barskiego, który
nazwał się Urban VI. Ale Biskup ten,
zostawszy ukoronowany i w Rzymie za
prawego uznany Papieża, i będąc u sie-
bie przeświadczony, iż prawnie był o-
brany, przy swoiey się utrzymywał go-
dności. Jakoż żadnego nie doznałby
był sprzeciwieństwa, gdyby dumna su-
rowość i dzikie iego obchodzenie się
z Kardynałami nie było ich naprzeciw
niemu pobudziło. Wtenczas Kardyna-
li wspomniawszy sobie na swoię umo-
wę, pod pozorem wielkich upałów ie-
den po drugim z Rzymu wyiechali, i
ziechawszy się do Fundi pod protekcyą
Hrabi tego miasta, i Joanny Królowy
Neapolitańskiey obrali za Papieża Rober-
ta Brata Piotra Hrabi Genewy, który
nazwał się Klemens VII. Ztąd wielkie
owo wynikło Schizma, które przez lat
trwało czterdzieści. Nie mogąc bo-
wiem Klemens detronizować Urbana,
udał się do Awenionu, a tak w iednym
1379. czasie dwóch było Papieżów, ieden w
Rzymie, drugi w Awenionie, i każdy
z nich swoich miał następców, aż do
Zboru Pizańskiego czyli Konstancyeń-
skiego, który to zupełnie Kościoła u-
spokoił rozdwoienie, iako to na swoim
widzieć będziemy mieyscu. Francya po
od-

odprawionych kilku Zborach Prowincyalnych Klemensowi swe oddała posłuszeństwo, pociągnąwszy za sobą Kastylią i Szkocyą. Xiąże Sabaudyi, i Królowa Neapolitańska do tychże przystali strony. Piotr Król Arragoński oboiętność zachował, reszta zaś Państw Chrześciańskich Urbanowi posłusznemi byli. Słowem: iak Klemens, tak i Urban mieli za sobą naypierwsze Osoby, nie małą liczbę Duchowieństwa, i tak mocne racye, że tey sporki inaczey zakończyć nie można było, tylko przez złożenie obydwóch z Papieztwa.

Zamięszania, które się wszczęły były w Kościele Chrystusowym, wzniećiły inne w Państwach Chrześciańskich. Urban, chcąc się pomścić na Królowy Neapolitańskiey, Królestwo iey Karolowi Duras darem dał, który natychmiast zebrawszy woysko, Panem się iego 1380.
ogłosił. Królowa przybrała sobie do Tronu Xiążęcia Andegaweńskiego Brata Karola V. Króla Francuzkiego, i na pomoc go wezwała swoię, lecz nim Ludwik przybył Królowy na pomoc, Uzurpator przyięty do miasta Neapolu, i dobywszy Joannę i Siostrę iey, które się w iednym zamknęły były zamku, udusić obydwie rozkazał. Ludwik 1382.
ubezpieczywszy sobie panowanie w Prowincyi, puścił się w drogę dla pomszcze-

szczenia się śmierci Joanny, oraz dla odzyskania swego Królestwa, ale we dwa czyli trzy lata, woysko widząc swoie wycieńczone, umarł ze smutku.

Ludwik Król Węgierski, który po wygasłey Familii Piasta na Kazimierzu Wielkim, ieszcze za życia iego Królem Polskim był obrany, panuiąc w Polszcze lat 12. a w Węgrzech 40. w tym umarł roku. Jego panowanie, oraz obyczaie z humorem Polskim się nie zgadzaiące, różnych zatargów w Polszcze okazyą były. On pierwszy Szlachcie wielkie bardzo ponadawał wolności, Starostwa, czyli Dobra Królewskie rozdawać począł, z niemałym swoiey dostoyności uszczerbkiem. Za iego panowania Władysław Xiąże Opolski Rządzca Królestwa, Kościoł na Jasney Górze w Częstochowie założył, i w nim Obraz łaskami słynący Nayświęts: Maryi Panny z Rusi sprowadzony lokował. Niektórzy Dzieiopisowie dawnieysi wzmiankę czynią o Konfederacyi, czyli Rokoszu Gliniańskim, podczas którego Ziomkowie wspól Ziomków śmiercią ukarać mieli, za iakieś taiemnie z Królem poczynione tranzakcye, ale późnieysi Dzieiopisowie niezbitemi okazuią dowodami, że Rokosz ten szczerym iest zmysłem i bayką.

Wacław Cesarzem był Niemieckim, 1378.
i po Oycu swoim na Królestwo nastą-
pił Czeskie. Jan panował w Kastylii po 1379.
śmierci Henryka II. Oyca swego, a Ka-
rol VI. Syn Karola V. Tron osiadł Fran- 1380.
cuzki. Panowanie ostatniego pełne by-
ło nieszczęśliwości. Podatki niezmier-
ne, któremi lud był uciążony, częstych
rebellii okazyą były, których początki
zawsze były okropne.

Anglia w nie lepszym była stanie. 1382.
Pospólstwo naprzeciw Szlachcie powsta-
ło, przez co Królestwo w wielkim bli-
skiego upadku zostawało niebespieczeń-
stwie.

W Flandryi Obywatele miasta Gant
rokosz naprzeciw swemu podnieśli Xią-
żęciu, pod Hetmańswem Filippa Arte-
walla Syna owego Jakoba, o którym wy-
żey namieniliśmy, i ich buntowniczy
umysł po przegraney nawet batalii pod
Rozebek, którą Karól VI. wygrał był,
nie mógł bydź uspokoiony.

Smierć Ferdynanda Króla Portugal- 1384.
skiego wielkie w tym Królestwie wznie-
ciła rozruchy. Jan bowiem Król Ka-
stylii, Zięć iego, chcąc Tron po nim
osieść Portugalski, Portugalczykowie
Królem go swoim uznać niechcieli, i
obrali innego Jana sobie za Króla, Bra- 1385.
ta pobocznego Ferdynanda. Obydwie
strony mocą oręża przy swoich pra-

wach

wach utrzymać się przedsięwzięły. Portugalczykowie iednę znakomitą wygrywaią batalią, którey pamiątkę Narod ten po dziś dzień dnia 14. Września uroczyście obchodzi.

Po śmierci Ludwika Króla Węgierskiego, wielu o koronę Polską było Pretendentów, między niemi był Zygmunt Syn Karola IV. Cesarza, a Mąż Maryi starszey Ludwika Córki, i Ziemowit Xiążę Mazowiecki; ale Polacy uczyniwszy związek Stanów, czyli Konfederacyą, którą na znak żalu i smutku *Kapturem* nazwano (zkąd też początek Sądy maią Kapturowe, a które podczas tylko samego sądzić się zwykły bez Królewia) ubezpieczaiąc powszechną całego Narodu spokoyność, sprowadziwszy z Węgier Jadwigę Córkę młodszą Ludwika, za Królową sobie ią obieraią, i w Krakowie solenny Akt
1384. koronacyi odprawuią. W roku następuiącym, to iest 1385. Posłowie od Jagiellona Wielkiego Xiążęcia Litewskiego do Jadwigi przybywaią, z oświadczeniem pozyskania przyiaźni Królowy, i obietnicą przyprowadzenia do Wiary Swiętey, i przyłączenia do Polski Litwy, i odzyskania oderwanych Krain od Polski. Jadwiga lubo sekretnie Wilhelmowi Xiążęciu Rakuskiemu sprzyiała, przecież przez wzgląd na proźby

swo-

swoich poddanych, przyimuie przyiaźń Jagiellona. Jagiełło do Krakowa przybywa z powszechną Narodu radością, Chrzest Swięty przyimuie, na którym imię Władysława mu iest dane, ślub z Królową bierze, od Polaków za Króla iest uznany, i koronowany. Dopełniaiąc zaś Władysław swey obietnicy, do Litwy powraca, Religią Chrześciańską tam wprowadza, Biskupstwo zakłada Wileńskie, i Brata swego Kazimierza Skirgiełła na godność W. X. Litewskiego wynosi, o co się Witold Brat Stryieczny Królewski uraża, i udawszy się pod protekcyą Krzyżaków, rządy Xięstwa Litewskiego na Królu wymaga.

Państwo Greckie w ręce przeszło 1384.
Manuela II. Syna Jana Paleologa, i bliskie ostatniego już było upadku.

Karol Duras nayszkaradnieysze za mało sobie ważył występki, byleby swey mógł zadosyć uczynić ambicyi. Odebrawszy życie i koronę Joannie Kró- 1385.
lowy Neapolitańskiey, którey Siostrzenicę zaślubił był sobie, Sukcessorkę Królestwa Neapolitańskiego, rzucił się na Maryą Córkę i Dziedziczkę Ludwika Króla Węgierskiego, i nie tylko z korony, ale i wolności ią wyzuł. Ale nakoniec zdrayca ten we trzy miesiące po popełnioney tey niesprawiedliwości zabity iest. W tym samym cza- 1386.
sie

1386. sie za sprawą Tomasza Senseweryna Ludwik II. Syn Ludwika Xiążęcia Andegaweńskiego Królem Neapolitańskim iest ogłoszony, które przez wiele lat spokoynie sprawował.

1388. Baiazet po Oycu swoim Amuracie Cesarzem został Tureckim. Monarcha ten zuchwalszy i od swych Przodków walecznieyszy, Tessalią, Macedonią, Focydę, Attykę, Mizyą, Bulgaryą do swego przyłączył Państwa, i o mało samego Panem nie został Konstatynopolu.

Karol VI. Król Francuzki w pomięszanie opłakane wpadł rozumu. Przed-
1392. sięwziął on był prowadzić woynę naprzeciw Xiążęciu Brytanii. Jednego więc dnia, gdy z Mans wyiechał, i przez las przeieżdżał, straszna iakaś poczwara drogę mu zaszła, i uiąwszy konia za cugle, strasźliwym na Króla zawołała głosem: *Stoy Królu, dokąd to iedziesz? oto zdradzony iesteś*, to wyrzekłszy wydowisko to zniknęło okropne. W krótkim potym czasie Paź ieden zasnąwszy na koniu, uderzył iadącego drugiego przed sobą w szyszak włocznią, którą w ręku trzymał, szelest uczyniony włocznią, odnowił w umyśle Królewskim wyobrażenie owego okropnego widowiska, rozumiał, że przepowiedzenie mu uczynione iuż

się

się iściło: wpada więc w pomięszanie rozumu, cokolwiek mu się nawinie bije, zabiia, przeto schwytanego wiążą, na woz kładą, i do Mans przywożą. Od tego czasu, aż do ostatniego terminu życia swego, często takowemu pomięszaniu rozumu Karol podlegał. Niebezpieczeństwo, któremu podpadł był w roku następuiącym podczas maszek, które były na weselu iedney z Dam Królowy, pomnożyło tym bardziey iego szaleństwo, i Kaplica Orle- 1393.
ańska, która iest w Kościele Celestynów, iest pamiątką żalu Xiążęcia Orleańskiego Brata iego, że był przyczyną nieszczęścia Królewskiego.

Henryk III. Syn i następca Jana panował w Kastylii. Za iego panowania 1395.
Obywatele Biskaii i Gwipuskoa, wyspy wynaleźli Kanaryiskie, które z pożytkiem nie małym tego Królestwa Bentakurt Szlachcic Francuzki zawoiował.

Królestwo Francuzkie granice swo- 1396.
ie powiększyło, przez poddanie się Geneweńskiego Państwa, które Marszałka de Boucicant za Rządzcę przyięło od Karola tym końcem wysłanego.

Karol czyniąc zadosyć usilnym prożbom Zygmunta, przez które o pomoc się domagał naprzeciw Turkom, którzy wtargnęli byli do Węgier, posłał Xiążęcia de Nevers Syna Xiążęcia

Bur-

Burgońskiego, i wybor z szlachetney Młodzieży Francuzkiey na wsparcie Zygmunta. Posiłek ten w batalii pod Nikopoli zupełnie iest zniesiony, Wodzowie w niewolą się dostali, a Xiąże zaś Niwerneński okrutnego wprzód morderstwa sześciuset ze swoich będąc widzem, za znaczną Summę pieniężną powrot do Francyi, i wolność otrzymał.

Rozdwoienie Kościoła nie ustawało. Bonifacy IX. następca Urbana VI. starał się pokoy i iedność przywrócić Kościołowi. Tym końcem posłał iednego Kartuza do Klemensa VII. ale ten do żadney niechciał przystąpić ugody,
1394. umarł ze smutku po przeczytanym piśmie pełnym wolności i śmiałości od Akademii Paryzkiey sobie podanym. Benedykt XIII. iego następca w obietnicach nader był szczodry, ale w dotrzymaniu ich nie słowny, tak dalece, że Hiszpania i Francya innego zdatnieyszego nie widziała sposobu do zapobieżenia temu zgorszeniu, iako wypowiedzenie posłuszeństwa obydwóm Papieżom.

Niestateczna we wszystkich rzeczach fortuna, w czasiech lat trzech, czterech Monarchów z Tronu złożyła.
1398. Angielczykowie rozgniewani naprzeciw Królowi swemu Rychardowi II. że wzią-

wszy

wszy sobie za Małżonkę Izabellę Córkę Karola VI. oddał Brest i Herbourg Francuzom, koronę mu odebrali, dawszy ią Henrykowi Hrabi Derbeńskiemu, 1399.
który został Xiążęciem Lankastreńskim po śmierci Oyca swego. Nie dość na tym, dla zupełnego swemu nieukontentowaniu zadosyć uczynienia, nieszczęśliwy ten Król na wieczyste skazany iest więzienie; nie na tym ieszcze złość stanęła, świętokradzkie targnęła bowiem ręce na Króla swego, i w więzieniu go udusiła. Z drugiey strony Ludwik II. Xiąże Andegaweński wypędzony iest z Królestwa Neapolitańskiego, że niechciał zezwolić na Maryaż Karola Brata swego z Córką Tomasza Sansewetyna, a Władysław Syn Karola *de Duras* Królem iest uczyniony. Roku następuiącego Wacław, który przez swoie piiaństwo i okrucieństwo niegodnym się czynił korony Cesarskiey, złożony był z tey godności przez Elektorów, na iego mieysce obrali Henryka Xiążęcia Brunświckiego, który gdy powracaiąc z Seymu, od Waldeka Xiążęcia zabitym został, Elektorowie na iego mieysce oddaią koronę Robertowi Xiążęciu Bawarskiemu w liczbie Elektorów będącemu.

Tegoż samego roku Emmanuel II. Cesarz Grecki przybył do Francyi, żebrząc

brząc posiłków naprzeciw Turkom, Konstantynopol w oblężeniu trzymaiącym, od którego nie był uwolniony, tylko przez dostanie się w niewolą Baiazeta. Sułtan ten, poszedłszy z woyskiem naprzeciw Tymurlenkowi (inaczey nazwanemu Tamerlanowi) Królowi Tatarów, który wtargnął był do Azyi, przegrawszy z nim
1401. batalią, żywo w niewolą się dostał Zwycięzcy, który do śmierci trzymał go u siebie w klatce żelazney.

1403. Francya i Hiszpania powróciła się
1404. do posłuszeństwa Benedyktowi, ale to na krótki czas bardzo. Tegoż samego czasu Innocenty VII. i Grzegorz XII. następnie po sobie Stolicę Rzymską posiadali. Wielkie w tych czasach zda-
1405. rzyły się odmiany. Wenetowie opano-
1406. wawszy Weronę, koniec uczynili panowaniu Skaligerów, Piza zaś Florenczykom się poddała.

Chciwość panowania wznieciła między Janem Xiążęciem Burgundyi, i Ludwikiem Xiążęciem Orleanu nienawiść, która nie mogła bydź uśpiona, tylko
1407. przez zgubę i zabicie ostatniego; a co iest opłakania rzecz godna, że ieden znalazł się taki bez czoła Mówca, który podczas wielkiego zgromadzenia przedsięwziął obronę tego zaboystwa.

Po

Po śmierci Henryka III. Króla Kastylii, Panowie chcieli oddać koronę Bratu iego Ferdynandowi, ale Pan ten pełen sprawiedliwości, przyiąć iey niechciał, i pierwszy był do wykonania przysięgi wierności Janowi II. Synowcowi swemu, a Synowi zmarłego Króla.

Smierć Jadwigi Królowy, Władysława Jagiełłę nieukoionym napełniła smutkiem, tak dalece, że iuż Polskę opuścić, a do Litwy powrócić się zamyślał, ieden atoli z tych, którzy do Rady wchodzili, odwiodł go od tego przedsięwzięcia, radząc mu, aby poiął Annę Córkę Hrabi Cyliyskiego, a Wnuczkę Kazimierza Wielkiego, w ktòrey prawo do korony gruntownieysze, niżeli było, Jadwigi. Usłuchał Jagiełło tey rady, i w roku 1401. z Anną się zaślubił. Seym w Wilnie potym złożony, na ktòrym Unia z Polską iest potwierdzona. Wołochy na Podole wpadaią, ale z hańbą swoią są porażeni, i ich Hospodar w niewolą się dostaie. Krzyżacy Traktaty z Kròlem zawieraią, mocą ktòrych Kròl i Brat iego W. Xiąże Litewski obowięzuią się ustąpić im Zmudzi i wypłacić 40,000. Złotych, w ktòrey summie Xiąże Opolskie, zastawił im Ziemię Dobrzyńską. Mimo atoli tych Traktatòw Krzyżacy nie przestali

1399.

1401.

1402. &c.

w granice wdzierać się W. Xięstwa Litewskiego, Witold sam nie będąc zdolny do dania im odporu, Króla Władysława wciąga w woynę z Krzyżakami, która po wielu z obydwóch stron utarczkach, sławnym owym i pamiętnym
1410. zwycięztwem między Tannebergiem, i Grunwaldem w Prusach iest zakończona, gdzie Władysław Krzyżaków z Mistrzem ich Ulrykiem Jungingem, na 40,000. na placu położył. Podczas tey batalii Władysław Jagiełło o włos ieden na placu nie został, gdyby młodzieniec ieden, imieniem Zbigniew Oleśnicki, swoią go nie zastawił był walecznością, zwaliwszy z konia na ziemię tego, który cios śmiertelny chciał
1411. zadać Królowi. W następuiącym roku następca Ulryka, Krzyżaków upadłą podźwignął sprawę, i przymusił nieiako Króla do zawarcia z sobą zelżywego dla Polski pokoiu, a dla Litwy mało pożytecznego.

Przyszło nakoniec we Francyi do okazania iawnego nieukontentowania naprzeciw Benedyktowi III. i zupełne
1408. wypowiedzenie mu posłuszeństwa ogłoszono. Benedykt powziąwszy wiadomość o przedsięwziętym naprzeciw sobie zamyśle, kilka dniami przed iego wykonaniem, posłał listy do Króla, w których groził wyłączeniem go od Kościoła

ścioła, ieżeliby swe zamysły przywiodł do skutku: te listy, gdy były przeczytane, zdarte są publicznie przez Rektora Akademii Paryzkiey, i dla większey okazania wzgardy tey powagi, która nie była prawną, Posłów iego, na karach, oprowadzono po kilka razy po ulicach Paryzkich w Infułach papierowych i Dalmatykach płóciennych. Po odebraney tey nowinie, obydwa Papieże, którzy pozor czynili, że się do Sawony ziechać mieli, każdy w swoię udał się stronę. Benedykt do Katalonii morzem, a Grzegorz lądem do Syenny od swoich opuszczeni Kardynałów, pośpieszyli. Pracowano potym usilnie około zaspokoienia, rozdwoienia Kościoła. Kardynali obydwóch stron zgromadzeni do Pizów, obydwóch złożyli Papieżów, i obrali podług wszelkich przepisów Alexandra V. który rok ieden rządząc Kościołem miał za następcę Jana XXIII. Ale, że dway przeszli Papieże Benedykt, i Grzegorz poddać się nowemu prawnie obranemu Papieżowi niechcieli, zatym zamiast dwóch, trzech było Papieżów

Geneweńczykowie Narod niestateczny korzystaiąc z nieprzytomności Marszałka *de Boucicant* wypędzili Francuzów, i na wolność się wybili.

W tym samym czasie Jan Król Portugalski widząc swoie Królestwo w pokoiu, przedsięwziął kray iaki w Afryce pod swoie zawoiować panowanie, ażeby tym łatwiey moc Maurów mógł zmnieyszyć, i zapobiedz częstym ich do Państwa swego wtargnieniom. Wyprawił więc Flottę, i przebywszy morza, zdobył na tych niewiernych miasta Centy.

1410. Zygmunt Król Węgierski Brat Wacława obrany iest Cesarzem Niemieckim. Kościoł przy staraniu Cesarza tego pierwszy swoy odzyskał pokoy; posławszy bowiem Posłów do wszystkich Dworów Europeyskich, sam do Francyi, Hiszpanii, i Włoch udał się, i póty wszelkiego używał starania, póki Jan XXIII. nie przyobiecał, że Zbor zgromadzi powszechny.

Ferdynand Rządzca Kastylii zbił Maurów Grenadzkich w iedney sprawie, w którey 15,000. na placu ich położywszy, miasto *Antequera* im odebrał. Nieprzyięcie korony Kastyliyskiey godnym go uczyniło noszenia iąney, obrany iest bowiem Królem Arragońskim przez Wota dziewięciu pierwszych Panów Arragonii.

We Francyi przyiaciele Xiążęcia Orleańskiego przedsięwziąwszy iego pomścić się śmierci, znaczną uformowa-
li

li partyą, ktòrey głową był *Connetable d'Armagnac.* Ztąd dwie sławne powstały partye, iedna Burgunczyków, a druga Armanaków. Po długich zaś rewolucyach, pierwsza nad drugą gòrę otrzymała; Armanak, i Kanclerz ofiarą się stali. Kròl w też rozterki był po- 1413.
ciągniony, ktòry tyle okazał podłości, że do Parlamentu wszedł w kapeluszu białym, w który go buntownicy przybrali byli.

Henryk IV. Kròl Angielski umarł, i koronę swoię zostawił Synowi swemu Henrykowi V.

Synowie nieszczęśliwego Baiazeta iedni drugich zabiiali dla chciwości panowania. Z pięciu Synòw Mahomet się tylko pozostał, i Tron po swym posiadł Oycu.

Naglące potrzeby Kościoła, ktòry 1414.
w swoim rządzie był rozdzielony, oraz od kacerstw nowo wszczętych prześladowany, przyczyną były Zboru Konstancyeńskiego, ktòry otwarty był 16. Listopada. Cesarz Zygmunt przybył na ten Zbor w Wigilią Bożego Narodzenia, i w Dalmatyce Subdyakona śpiewał Epistołę na Mszy, ktòrą Jan XXIII. Papież o pòłnocy śpiewał. Papież ten publicznie się oświadczywszy na drugiey Sessyi, że gotów iest złożyć godność Papiezką, byle dway Papieże Be- 1415.

nedykt i Grzegorz swey się także zrzekli godności, uszedł w nocy, lecz gdy się tu i owdzie błąkał, nie mogąc nigdzie uprosić sobie skłonienia, wzięty iest, i do Konstancyi przyprowadzony, i z Papiezkiey złożony godności, dnia 18. Maia. Grzegorz także przez swego Prokuratora złożył swoię godność. Sam Benedykt trwał w swoiey Schizmie, i w Zamku Paniscola, w Arragonii przemieszkiwał.

Mniemane pretensye Krolow Angielskich do korony Francuzkiey pobudziły Henryka V. iż z woyskiem przebywszy morze, wtargnął do Francyi. Krolestwo to rozdwoione przez woyny domowe, po przegraney batalii pod Azinkourt wszelkich nieszczęśliwości stało się celem.

Zbor Konstancyeński sądzić zaczął Jana Hussa, ktory od nieiakiego czasu w Czechach zaczął był rozsiewać błędy Jana Wikleffa, do ktorych i swoie dodał. Oycowie Zboru sądząc, iż nie byli obowiązani zadosyć czynić listowi gleytownemu, ktory Cesarz dał był Janowi Hussowi, żywo spalić go
1416. kazali. Roku następuiącego Hieronym z Pragi podobnąż odniosł karę. Tegoż samego roku Cesarz Zygmunt Sabaudyą w Xięstwo obrocił, a to przez wzgląd na Amadeusza VIII. Zbor używszy

swey

swey mocy, którą miał złożenia Papieżów nieprawnie obranych, obrał za prawego Papieża Kardynała Ottona Kolumnę, który nazwał się Marcinem V. Na tym zborze potwierdzono zwyczay od dawnych czasów wprowadzony, ażeby Laikom nie dawano Kommunii, tylko pod przymiotami chleba, Kommunią zaś pod przymiotami wina dawać zakazano, daiąc atoli moc dyspensowania od tego prawa, gdy tego sprawiedliwa iaka wymagać będzie przyczyna.

Angielczykowie opanowali Normandyą, i większe ieszcze powzięli nadzieie, przez śmierć Jana Xiążęcia Burgońskiego, który zabity iest na 1419.
moście *Monterean*, Królowa Izabella rozgniewana naprzeciw Delfinowi, że pozwolił na iey oddalenie od swego Dworu, umyśliła zgubić go, i Francyą iego wydać nieprzyiaciołom. Kazała więc ogłosić, że Karol nie był sposobny do panowania, przeto zaślubiwszy Córkę swoię Katarzynę Henrykowi V. Królowi Angielskiemu, i koronę mu Francuzką ofiarowała.

Państwo Greckie, którego iuż tylko prawie imię było, przeszło do Jana Paleologa, przez dobrowolne ustąpienie go od Emmanuela II. Oyca iego.

W tym

1419. W tym samym czasie Portugalczy-
1420. kowie odkryli wyspę Maderę, i inne wielkie kraie przy brzegach Afryki, nad ktòremi Papieże zupełne nadali im panowanie.

1421. Amurat II. ktòry nastąpił po Machomecie Oycu swoim, przebywszy Hellespont, wziął Tessalonikę, i granice swego rozszerzył panowania.

Od nieiakiego czasu Joanna Wdowa Gwilhelma Austryackiego, a Còrka Władysława, nastąpiwszy po nim na Tron Neapolitański, powtòrnie zaślubiła się Jakubowi Burbończykowi Hrabi Marchii; lecz gdy nad to Jakub powagi i władzy przywłaszczać sobie począł, przymusiła go do powrotu do Francyi, gdzie Zakonnikiem został. Marcin V. rozgniewany naprzeciw Joannie, że z iego związała się nieprzyiacielmi, Ludwika III. Xiążęcia Andegaweńskiego, Syna Ludwika II. wezwał
1423. do Włoch, i Inwestyturę dał mu na Królestwo Neapolitańskie. Krolowa od Alfonsa V. Krola Arragońskiego i Sycylii, Syna i następcy Ferdynanda pomocy szukała, i do korony go przybrała; lecz Krol ten wszedłszy z nią w iakieś zatargi, Krolowa swoie odwołała przysposobienie go do korony, i Ludwika Xiążęcia Andegaweńskiego na iego przybrała sobie mieysce. Alfons z nienawiści

ku

ku Papieżowi, że przeciwną iemu utrzymywał stronę, przez pięć lat dawał pomoc Klemensowi VIII. Anty-Papieżowi, 1424.
Kanonikowi Barcelońskiemu, ktòrego dway obrali Kardynali, po śmierci Benedykta XIII. i przez ten cały czas Ludwik i Alfons następnie, Panami byli Krolestwa Neapolitańskiego.

Krol Władysław Jagiełło z Cesa- 1412.
rzem Zygmuntem przymierze zawiera. Cesarz kleynoty koronne od Ludwika do Węgier zabrane, Krolowi oddaie Polskiemu, i Ziemię Spiską, niegdyś od Bolesława Krzywoustego daną w posagu, za Judytą Còrką swoią Stefanowi Synowi Kolomana Krola Węgierskiego, Krolowi zastawia za summę 37,000. kop groszy Praskich, pod tym obowiązkiem, aby po upłynieniu naznaczonego terminu, wypłacenia teyże summy tyle drugie wypłacił. Zmudź w tym roku 1413.
do Wiary Chrześciańskiey iest nawrocona. W tym nawròceniu ta była osobliwość, iż dla niedostatku Kapłanow w ięzyku Zmudzkim biegłych, sam Krol im Ewangelią opowiadał. Władysław 1417.
po śmierci Anny Małżonki swoiey poymuie za Zonę Elżbietę Pilecką, ktòra iuż trzech pierwey Mężow miała, a ostatniego Granowskiego Kasztelana Nakielskiego. Ta Krolowa w nieprzytomności Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego,

od Arcy-Biskupa Lwowskiego iest koronowana, o co się Mikołay Trąba Arcy-Biskup Gnieźnieński uraża, i utrzymuiąc, że ta Ceremonia bez niego odprawować się nie powinna była, na Soborze Konstancyeńskim otrzymuie dla siebie, i Następców swoich tytuł Prymasa Korony Polski, i W. Xięstwa Li-
1421. tewskiego Czechowie zbuntowawszy się przeciw Zygmuntowi, Berło Władysławowi ofiaruią, wzgardził ich koroną, oznaymuiąc im, iż za rzecz przyzwoitą sobie nie poczyta panować nad temi Poddanemi, którzy się Wiarą od niego różnią.

Gnusność Wacława, powiększyła zuchwałość Hussytów, którzy wielkie w Czechach czynili spustoszenie. Zygmunt Brat i następca iego nie mógł oprzeć się Janowi Zysce ich Wodzowi. Powiadaią, że ten Wodz umieraiąc, rozkazał z swey skory zrobić taraban, żeby głos iego przerażał swych nieprzyiacioł

Smierć Henryka V. Króla Angielskiego, i Karola VI. Francuzkiego, która dwóma laty śmierć uprzedziła Henryka, nowego zamięszania przyczyną była. Xiąże de Betfort całą prawie Francyą przy panowaniu utrzymywał Angielczyków, wsparty będąc od Filippa Xiążęcia Burgońskiego, który śmierci Oyca

swego

swego chciał się pomścić, Karol VII. posiadał te kraie, które są położone za rzeką Ligerys, oprócz Akwitanii; a że pospolicie przebywał w Berry mieście, iego nieprzyiaciele przez żart nazywali go *Królem Wieyskim*. Król ten rozu- 1425.
miał, iż wielkiey dokaże rzeczy, gdy na swoię przeciągnie stronę Artura Hrabię *de Richemont* Brata Xiążęcia Brytanii, daiąc mu Hetmaństwo nad swoim woyskiem; ale zazdrość niektórych Panów wprawiwszy go u Króla w podeyrzenie, przymusiła go do oddalenia się od Karola. Moc Filippa Dobrego Xiążę- 1426.
cia Burgońskiego, nadzwyczaynie się wzmogła. We trzy prawie lata przyłą- 1428.
czył do swoich Państw, iuż przez sukcessyą, iuż przez nabycie Hannonią, Hollandyą, Zelandyą, Fryzyą, Hrabstwo Namurskie Zutphen, Xięstwo Braban- 1430.
skie, Limburskie, i Margrabstwo Antwerpskie. Chcąc zas zaszczycić swoy akt weselny, po trzeci raz powtórzony z Izabellą Córką Jana Króla Portugalskie- 1429.
go, który się odprawił w mieście Bruges, ustanowił Order Złotego Runa, którego Królowie Hiszpańscy iako Dziedzice Domu Filippa, są Rządzcami.

Francya w tym samym czasie Tea- 1429.
trum była woyny, która się zaięła między nią i Anglią. Angielczykowie o mało całey Francyi Panami nie zostali, gdy-

gdyby byli dobyli Orleanu, który długo w oblężeniu trzymali, i Karol VII. już chciał do Delfinatu uchodzić, gdy w tym Bóg, który używa słabych rzeczy świata tego, aby naymocnieysze zhańbił, i zawstydził, wzbudził iednę Wieśniaczkę ze wsi Damremi nad Mozą rzeką położoney, która stawiwszy się przed Królem, opowiedziała, iż iest od Boga posłana dla uwolnienia Orleanu od oblężenia, oraz żeby Króla do Rems przyprowadziła dla odprawienia koronacyi. W rozpaczaiących okolicznościach, rady nadzwyczayne zdaią się częstokroć naylepsze. Powierzaią więc woysko tey młodey Panience, i Marszałka *de Rieux* iey dodaią, i innych odważnych Kawalerów. Wpada do Orleanu, kilka wycieczek czyni, w których Angielczykowie tył dać zawsze przymuszeni byli, nakoniec do odstąpienia od oblężenia są przyniewoleni. Ztamtąd mimo wszelkiego podobieństwa, bierze przedsię, zaprowadzić Króla do Rems, lubo tak miasto, iako i cała Kampania w ręku była nieprzyiacielskich. Idąc więc do Rems, Auxer, Froię i Chalons, poddaią się Królowi, Rems dobrowolnie bramy mu otwiera. Król w Rems iest koronowany, nazad powracaiąc odbiera Laon, Soissons, Beauvais, Compiegne, Crepy i wszy-

stkie

stkie inne miasta aż do Paryża. Sens, i Malun z pod panowania wybiły się Angielskiego. Miasto atoli Compiegne, które oblężone było przez woysko Xiążęcia Burguńskiego, ocalaiąc siebie, Heroinie Orleańskiey zgubą się stało. Tu bowiem uczyniwszy wycieczkę na nieprzyiacioł, gdy nazad do miasta z znaczną chciała wniyść gromadą, bramy przed nią zamknęli. Angielczykowie, 1430.
którym wydana była, za Czarownicę ią osądziwszy, żywo w mieście Rouen ią spalili. Chcąc zaś ożywić waleczność 1431.
w woysku swoim, dwoistą Henryka VI. ukoronowali koroną, toiest: Królestwa Angielskiego i Francuzkiego w Paryżu, w Kościele Panny Maryi.

Hiszpania przez długi czas woynami domowemi zakłòcona była z okazyi wielkich łask od Króla świadczonych Alwarowi de Lune Wodzowi Kastylii. Mimo tych atoli zamięszań Jan II. Król wygrał iednę sławną batalią naprzeciw Machomadowi Królowi Grenady.

Ludwik Andegaweński tego imienia trzeci, umarł bezdzietni w Cosence 1434.
mieście Kalabryi. W kilka miesięcy potym Joanna II. Królowa umarła, naznaczywszy następcą na Tron Renata Brata Ludwika, który był Xiążęciem Lotaryńskim z Zony swoiey.

Eugeniusz IV. nastąpił po Marcinie V. na Stolicę Swiętego Piotra, i Sobor Bazyleyski pod iego zaczął się powagą.

Miłość osobności przywiodła Amadeusza VIII. pierwszego Xiążęcia Sabaudyi do oddania rządu Państw swoich Synom swoim, a to, aby tym łatwiey mògł ustąpić do Eremitorium, które sobie wybudował w Rypaille. Amadeusz nim się do swego udał Eremitorium, ustanowił Order Swiętego Maurycego.

Tegoż samego roku Władysław Jagiełło Krol Polski, w Grodku na Podlasiu doczesne w wieczne odmienił życie. Zgromadzeni w Bazylei na Sobor Biskupi, solenne za niego tamże odprawili Exekwie. Zostawił z Zofii Xiężniczki Kiiowskiey czwartey Zony swoiey dwòch Synów Władysława, i Kazimierza, a z Anny Còrki Hrabi Cyleyskiego Wnuczki Kazimierza Wielkiego Còrkę iednę Jadwigę, która za Fryderyka Margrabię Brandeburskiego wydana była. Za niego pierwszy raz Posłowie z Woiewództw i Ziem wezwani byli na Seym do Korczyna, albo Nowego Miasta, dla naradzenia się z Królem i Senatem względem wykupna Ziemi Dobrzyńskiey, którą Władysław Xiąże Opolski, Rządzca Królestwa w niebytności Ludwika w podarunku otrzymawszy, Krzyżakom w Summie 40,000.

Zło-

Złotych zastawił. Ten Seym można poczytać za Epokę początku Seymików, i Prawa, które Stan Szlachecki ma wchodzenia w Rady publiczne.

Usilne prożby Papieża i Soboru nakłoniły nakoniec Xiążęcia Burgońskiego. Osądził on za sprawiedliwą rzecz, niedotrzymać słowa Angielczykom danego, gdy przyiąć ugody niechcieli, mocą którey dawano im Normandyą, i Akwitanią, przetò zawarł ugodę z Karolem VII. Między innemi tey ugody warunkami ta była znakomita, że za 400,000. Talarów, które mu wypłacić miano, w zastawie trzymać miał okolice do Peronu, Roye, Mondidier należące, i miasta nad rzeką Sommoną leżące; co 1436.
nowych kłótni okazyą było w dalszym czasie. Od tego czasu los woienny zawsze był dla Angielczyków nieszczęśliwy. Woysko Królewskie weszło do Pa- 1437.
ryża, i sam Król z wielkim był do niego przyięty tryumfem.

Renaty Andegaweński, który był w niewolą zabrany od Xiążęcia Burgońskiego, nie mógł swey otrzymac wolności, tylko przez zezwolenie na ślub Yolandy Córki swoiey starszey, z Ferrym Synem Antoniego Hrabi *de Vondemont*, przez co Xięstwo Lotaryńskie do Męzkiey płci tego Domu iest powrócone.

Albert Xiążę Austryacki po Zygmuncie Cesarzu swoim Oyczymie dwóch
1438. razem Królestw Czeskiego, i Węgierskiego, a wkrótce potym i korony Cesarskiey stał się Następcą.

Niezgoda, która powstała była między Papieżem Eugeniuszem i Soborem Bazyleyskim, w Schizmę się potym przemieniła. Papież ogłosił Sobor rozwiązany, i nowy w Ferrarze zgromadził; ale Oycowie Bazyleyscy nie przestali swoich miewać Sessyi, i o niczym bardziey nie myśleli, iako o złożeniu Eugeniusza z Papiezkiey godności. Duchowieństwo Francuzkie zgromadziwszy się do Bourges miasta, zamysłem pogodzenia tych dwóch mocnych stron, ułożyło przy tey okazyi Sankcyą Pragmatyczną naprzeciw Dworowi Rzymskiemu, przez co okryślona moc była Papieżów w rozdawaniu Beneficyów Francuzkich; Sankcyi tey przez długi czas Papieże przeciwnemi byli, i nako-
1439. niec znieśli ią. Tym czasem Eugeniusz przeniosł swoy Sobor do Ferrary i Florencyi, na którym starano się o ziednoczenie Kościoła Greckiego z Łacińskim. Cesarz Grecki Jan Paleolog, sam w osobie swoiey stawił się na ten Sobor, maiąc z sobą Jozefa Patryarchę Konstantynopolitańskiego, i Bessaryona Biskupa Niceńskiego, i innych wielu go-

godnych Prałatów. Wyznano na tym Soborze, że Duch Swięty od Oyca i Syna pochodzi, oraz czyściec, i pierwszeństwo Papieża, który do tego na tym Zborze, Oycem i Doktorem całego nazwany iest Chrześciaństwa. Papież ten podał nawet wyznanie Wiary Armenom, lecz gdy się do swego powrócili kraiu, do dawnych swoich powrócili się błędów. Sława tego Soboru tym bardziey roziątrzyła Oyców Bazyleyskich, złożyli Eugeniusza z Papiezkiey godności, a na mieysce iego obrali Amadeusza VIII. Xiążęcia Sabaudyi, którego z iego wyprowadzili pustyni, i który nazwał się Felix V. Francya, Niemcy, i większa część Zachodu, uznawała go Papieżem przez cały czas panowania Eugeniusza, ale po iego śmierci, która aż dopiero w ośm lat przypadła, wszyscy do iedności przystąpili pod Mikołaiem V. iego Następcą, i Felix sam dobrowolnie z swoiey wyzuł się godności.

Francya nieprzestawała się wzmacniać przez szczere pogodzenie Domu Burgońskiego, z Domem Orleańskim. Filip wyprowadził z więzienia Karola Xiążęcia Orleanu, w którym u Anglików zostawał od batalii pod Azincourt. 1440.

W tym roku wynaleziona iest Drukarnia, którey wynalazek przypisuią ie-

 dne-

dnemu Szlachcicowi Moguncкiemu imieniem Jan Gattemberg. Wprawdzie przedtym w Chinach drukowano, ale to na tablicach rysowanych, a nie literami rozdzielonemi, i takiemi iakich teraz używaią. Druk we Francyi nie zaraz był używany, gdyż dopiero od trzech Niemcow w trzydzieści lat po wynalazku Drukarni, do Francyi iest przyniesiony.

Fryderyk III. Xiąże Austryacki obrany był Cesarzem. Renaty Andegaweński po swoim uwolnieniu dosyć pomyślnie Tron posiadł Neapolitański, ale Alfons Król Arragoński iego przeciwnik
1442. wygnał go z niego, dostawszy Stołecznego tego Królestwa miasta, przez osuszenie kanału iednego, którym woda do miasta wchodziła, a którym sposobem dawniey Bellizaryusz tegoż dobył był miasta.

1435. W Polszcze po śmierci Władysława Jagiellona, Władysław III. dziesięcioletni Królem iest ogłoszony, i w Krakowie koronowany, mimo przeciwnego zdania trzech przednieyszych Panów
1440. Polskich. Przywileie i wolności Naro-
1443. du przysięgą stwierdził. Po śmierci zaś Alberta Cesarza, który po Zygmuncie na Czeskie i Węgierskie Królestwo nastąpił był, Władysław Królem iest od Węgrów obrany, lecz gdy kłótnie się

w nich

w nich wszczęły, pośpiesza do Węgier, i tam swoią przytomnością domowe rozterki z okazyi rozdwoionych umysłów uspokaia. Król ten za poradą i pomocą Jana Korwina Huniady, i Jerzego Kastryoty, Skanderberga Króla Albanii, woynę podnosi przeciwko Amuratowi I. Cesarzowi Tureckiemu, Państwo Węgierskie od dawnych czasów podbić sobie usiłuiącemu; poraziwszy zaś Amurata na głowę, przymusza go w Segedzynie do zawarcia na lat dziesięć przymierza. We cztery atoli lata, idąc za radą niektórych, a osobliwie Juliana Kardynała poprzysiężony złamał Traktat. Przyszło zatym do bitwy pod Warną, gdzie Woysko Chrześciańskie na głowę porażone, Król sam w bi- 1444. twie, a Kardynał Julian w ucieczce iest zabity, który pierwszą tey woyny nieszczęśliwey był podnietą. Huniad z małą bardzo garstką Węgrów do swoiey powrócił Oyczyzny.

Konstantyn VIII. po Oycu swoim 1445. godność posiadł Cesarską, którą iego Potomstwo już się cieszyć nie miało.

Panowanie Wiskontów, gdy się 1447. w Medyolanie zakończyło na zmarłym Xiążęciu Filippie, wielu Monarchów z swoiemi się do tego Państwa odezwało pretensyami. Karol Xiąże Orleański naywiększe nad wszystkich do tego

Państwa miał pretensye, iako Wnuk ostatniego Xiążęcia, z Matki swoiey Walentyny. Ztymwszystkim nie mógł
1448. więcey otrzymać, iako Hrabstwo Ast, Narod bowiem poddał się Franciszkowi Sforcyuszowi, który wziął był Córkę nieprawego łoża Xiążęcia Filippa.
1449. Karol VII. w roku iednym, i dniach sześciu odzyskał Normandyą, i nie wię-
1450. cey potrzebował czasu do podbicia sobie Akwitanii, tak dalece, że Angli-
1451. cy prócz miasta Calais, i Hrabstwa *de*
1452. *Gvisnes*, nic więcey we Francyi iuż nie
1453. dzierżyli.
1452. Cesarz Fryderyk III. Państwo Medyolańskie do godności podwyższył Xiążęcey, które dotychczas swoich ma Xiążąt, i mieysce maią między udzielnemi Włoskiemi Panami.
1451. Po różnych i odmiennych powodzeniach, oraz znacznych kilku stratach, których waleczność Korwina, i Skanderberga Króla Albanii przyczyną była Państwu Tureckiemu, Sułtan Amurat umarł podczas oblężenia miasta Croye Stołecznego Epiru. Machomet II. Syn iego, lubo z Matki Chrześcianki urodzony, fatalnieyszym był dla Chrześciaństwa, niż który z iego Przodków. Dwa wielkie zniszczył Cesarstwa, i dwanaście zawoiował Królestw. Na początku zaraz panowania swego dobył Kon-

stan-

stantynopolu, i Cesarstwu Wschodniemu koniec położył.

Alwares Hetman Kastyliyski przykładem iest światu niestateczności fortuny. Faworyt ten, który siedmdziesiąt i dwa miast dzierżył, pod którego władzą przez lat 30. cała zostawała Hiszpania, nakoniec od miecza zginął Katowskiego. Roku następuiącego Król 1454.
Jan II. umarł, i zostawił koronę Synowi swemu Henrykowi IV. Jan w muzyce miał upodobanie, i uczonym ludziom wiele czynił dobrego.

Machometa duma upokorzona iest przez Jana Korwina Hunniadę, który wygrawszy iednę wielką batalią, przymusił go do ustąpienia Belgradu, który trzymał w oblężeniu. Na pamiątkę 1456.
tego to sławnego zwycięztwa, Kalixtus III. ustanowił Swięto Przemienienia Pańskiego. Machomet pomścił się tey swoiey hańby na Wenetach, którym wydarł Korynt, Lemnos, Mitylenę, i wyspę Eubeią.

Wieść, gdy doszła do Polski o 1445.
śmierci Władysława Króla pod Warną zabitego, wielka trwoga z smutkiem złączona w tym nastąpiła Państwie. Ziazd zatym nastąpił w Sieradzu, na którym prawo do korony przyznane iest Kazimierzowi IV. Synowi Władysława Jagiełły, który daiąc się uwo-

dzić Litwinów namowom, długo się wachał, czyli miał przyiąć Królestwo, czyli też onego się zrzec. Pod różnemi zatym pozorami długo odwłóczył, i nie prędzey do przyięcia korony się skłonił, aż Polscy Panowie zgromadzeni w Piotrkowie, postanowili wezwać do korony Bolesława Xiążęcia Mazowieckiego, gdyby iey Kazimierz nie przyiął. Nastąpiła zatym Koronacya Kazimierza w roku 1447. po którey tak Polskę, iako i Litwę, którey nader był przyiaźnym, sprawować zaczął.

We Francyi Ludwik Delfin nie małego smutku i żalu był przyczyną Karolowi VII. Oycu swemu, a to dla wielkich zdzierstw, które czynił w Delfinacie, dokąd był od Oyca na wygnanie posłany. Król posławszy woysko na zabranie go, on uciekł się do Xiążęcia Burgońskiego, i odtąd już się z swoim nie widział Oycem, lubo miał pozwolenie powrócić się do niego.

1458. Alfons Król Arragoński, chwalebne swe prace, wraz z życiem zakończył. Król ten wszystkie miał przymioty wielkiego Króla, i nieśmiertelną sobie ziednał chwałę. Brat iego Jan po nim nastąpił na Królestwo Arragońskie i Sycyliyskie, a Syn iego poboczny na Królestwo Neapolitańskie.

Ludwik

Ludwik Sabaudzki wziął był za Zonę Korolinę, Dziedziczkę Królestwa Cypryiskiego, iako Córkę Jana ostatniego Króla z Domu Łazynańskiego: ale Jakob Syn nieprawy tego Króla, uczyniwszy się Hołdownikiem Sułtana Egiptu, za pomocą tego niewiernego Monarchy, tę opanował Wyspę, wypędziwszy z niey Ludwika. W krótkim potym czasie Jozef wziął sobie za Zonę Katarzynę Córkę Marka Konara Wenecyana, którą Senat za swoię przysposobił Córkę. 1459.

Jan zatrzymywał przy sobie Nawarrę, która się należała przez Sukcessyą Karolowi Synowi iego po Matce swoiey Blance. Ztąd woyna wynikła domowa, podczas którey Syn niepomyślney zawsze dla siebie doznawał fortuny; ale nakoniec, gdy widziano, iż iego sprawiedliwa była sprawa, mocą trucizny z tego go zgładzono świasta. 1460.

Anglia od nieiakiego czasu w wielkim zostawała zamięszaniu, przez niezgody Domów Yorckiego i Lankastreńskiego. Rychard Xiąże Yorcki, korzystaiąc z niechęci ludu ku swemu Królowi, urościł sobie pretensyą, iakoby iemu należeć korona miała Angielska, a to, iż pochodził z płci Białogłowskiey z Lionelli de Clarence, drugiey Córki Edwarda III. gdy Henryk VI. pochodził z Ja-

z Jana Xiążęcia Lankastreńskiego, który był trzecim Synem Edwarda. Rychard dwie wygrał batalie naprzeciw Henrykowi, i w niewolą go zabrał: ale Małgorzata z Domu Andegaweńskiego Niewiasta waleczności męzkiey, zaciągnąwszy posiłków z Szkocyi zwyciężyła i zabiła Rycharda w batalii porządney, Męża z niewoli uwolniła, i na Tron przywróciła. Ztymwszystkim ieszcze raz fortuna swe koła obróciła na stronę Edwarda Syna Rycharda, który zupełne nad Henrykiem odniosł zwycięztwo, i przymusił go, że do Szkocyi uchodzić musiał, gdy zaś Zona iego do Francyi uszła, on w Londynie ko-
1461. ronować się rozkazał.

Rok ten był fatalny dla Karola VII. Krôla Francuzkiego, który wyperswadowawszy sobie, że go otruć chciano, wstrzymał się od wszelkiego przez dni kilka pokarmu, a tak sam sobie przyśpieszył śmierci, którey chciał uniknąć.

Pius II. znany przedtym pod imieniem Eneasz Sylwiusz Stolicę Swiętego posiadał Piotra. Zaden naprzeciw Papieżom, będąc prywatnym, ostrzey nad niego nie pisał, zostawszy zaś Papieżem, nikt nad niego mocniey władzy nieutrzymywał Papiezkiey. On zakazał, ażeby nikt do przyszłego Soboru nie ważył się odwoływać. Mikołay

V. ie-

V. iego poprzednik, zakazał pod klątwą czynić rozprawy, czyli Sobor powszechny iest nad Papieżem, czyli Papież nad Soborem powszechnym. Pius II. otrzymał od Ludwika XI. Syna Karola VII. odwołanie Sankcyi Pragmatyczney, ale Parlament i Akademia Paryzka sprzeciwiła się temu, a tak ieszcze przez lat 50. ta trwała Sankcya.

Henryk IV. Król Kastylii widząc, że u Narodu poszedł w pogardę, przeto, iż żadnego nie miał potomstwa, udał się do sposobu nadzwyczaynego. Postrzegł on, iż Małżonka iego miała nieiakie przywiązanie do iednego Pana u swego Dworu będącego, który się nazywał Bertrandus *de la Cueva*, zobligował więc, iak Królową, tak i Bertranda, ażeby o Potomka mu się postarali, a tak chciał swoię niemoc przez zbrodnią haniebną przed Narodem zataić. Królowa zległa Córkę, która nazwana iest imieniem Królowy Joanna, natychmiast Dziedziczką ią po wszy- 1462.
stkich Państwach swoich ogłosić kazał, Bertrandowi zaś w nadgrodę dał Hrabstwo Lodemskie.

Ludwik XI. u wszystkich Panów Królestwa nienawiść sobie czynił. Po- 1463.
słał z rozkazem do Xiążęcia Brytanii, ażeby się nie mianował *Xiążęciem z łaski Boga*, żeby monety nie bił, i żeby

cła

cła w swoim poznosił Xięstwie. Xiąże udał się do Hrabi *de Charolois* Syna Xiążęcia Burgońskiego, który iuż mocno naprzeciw Królowi był urażony, przeto, że odebrał Oycu iego miasta nad Sommoną leżące. Romeryusz Podkanclerzy Brytanii do Hollandyi się wybrał był, Król posłał Syna swego z nieprawego łoża *de Rubempré*, ażeby go poymał. Hrabia powziąwszy o tym wiadomość, poymać go kazał, i natychmiast dawszy o tym wiadomość Oycu swemu, który wyiechał był do Hesdin dla rozmówienia się z Królem, dał mu oraz do wyrozumienia, że o nich zamyślano. Xiąże z pośpiechem nazad powrócił, i we wszystkich swoich Państwach rozrzucić kazał Pisma zelżywe naprzeciw Królowi. Xiąże chciał potym ugody; posłał do Xiążęcia Kanclerza *de Moroilliers* człowieka dzikiego, i grubianina, który przez swoię dumę ieszcze bardziey obydwie roziątrzył strony, i zapalił pochodnią, którey ogień, całey niemal nie ogarnął Francyi.

Hiszpania niemniey była w zamięszaniu. Katalończykowie, którzy woynę prowadzili z Janem Królem Arragońskim, mszcząc się śmierci Karola swego Monarchy, posłali do Piotra Woysk Hetmana Królestwa Portugalskiego pocho-

chodzącego z płci białogłowskiey, ofiaruiąc mu koronę. Piotr przybył do Barcelony, i natychmiast iest koronowany, ale w krótkim czasie doznawszy nieprzyiazney dla siebie fortuny, przeszedł do wieczności. Z drugiey strony wielkie względy i łaski świadczone od Króla Kastyliyskiego Hrabi Lodemskiemu wzburzyły Kastyliyczyków, którzy zupełnie przeświadczeni byli, że Joanna nie była prawego łoża Córką ich Króla. Przeto zgromadzone Stany 1464.
ogłosiły; że Joanna zdolną nie była do korony, a Alfonsa Brata Królewskiego za prawego uznali Dziedzica, odebrali Godność Mistrza Orderu Swiętego Jakuba Bertrandowi, któremu Król w nadgrodę dał Xięstwo Alburklerskie. Nie 1465.
dosyć na tym, Alfons Królem iest ogłoszony; i mimo zaszłego potym Traktatu, byłby się mocno swemu naprzykrzał Bratu, gdyby śmierć iego niezatamowała była zamysłów. Izabella Sio- 1466.
stra Królewska, niechciała przyiąć korony, którą iey ofiarowano, ale przestała na tym, że się Dziedziczką naybliższą korony mianowała, niechąc zaś zezwolić na zamęście z Alfonsem Królem Portugalskim, nowych zamieszków przyczyną się stała.

We

1465. We Francyi woyna o *Dobro publiczne* wprawiła Króla w niebezpieczeństwo utraty swego Królestwa. Batalia de Montlehery nic wielkiego nie sprawiła, ale o niewele chodziło, że Paryż od Xiążąt w związku będących nie był wzięty. Ludwik XI. wyszedł z tey złey przygody przez radę Franciszka Sforcyusza Xiążęcia Medyolanu, wielkiego swego przyiaciela, zezwalaiąc każdemu z tych Xiążąt związku na to wszystko, czego tylko żądali,
1466. a tak ich zaspokoiwszy, łatwo każdego z osobna do powinnego sobie przywiodł posłuszeństwa. We dwa prawie miesiące całą odebrał Normandyą, którą ustąpić był musiał Królowi Bratu swemu, i przymusił go, iż schronić się musiał u Xiążęcia Brytanii. Xiąże ten byłby był także obarczony, ale trzeba
1467. było do tego odstrychnąć Hrabię *de Charlois* od niego, który został Xiążęciem Burgońskim po śmierci Oyca swego Filippa Dobrego. Król osądził, iż łatwo mógłby go na swoię przeciągnąć stronę, gdyby tylko mógł się z nim wi-
1468. dzieć. Odważył się zatym iechać do niego do Peronu. Gdy Król bawi się u Xiążęcia, Xiąże odbiera wiadomość, że Leodyiczykowie rebellią podnieśli, których on roku przeszłego pod swoie pod-

podbił panowanie, i nie powątpiewał, że to była sprawa Królewska. Ludwik widząc niebezpieczeństwo, w które się podał w tym mieyscu, które już dla iednego Króla Francuzkiego było fatalne, zawarł Traktat z Xiążęciem, przez który między innemi rzeczami ustąpił Xiążęciu Orleańskiemu Hrabstw Bryeńskiego i Kampańskiego, i przymuszony był iść z Xiążęciem na poskromienie Leodyiczyków, których on sam do rebellii pobudził. Z tym Ludwik tak dobrze potym rzeczy kierował, że Brat iego na samey przestał tylko Akwitanii.

W tym roku po długiey woynie 1466.
z Krzyżakami Kazimierz IV. Król Polski, sławny w Toruniu zawiera Traktat, przez który wszelkie rozterki i niezgody między Krzyżakami i Polską są umorzone. Głownieysze tego Traktatu obowiązki te były: iż Prussy, które dziś królewskiemi zowią, przy Królu zostaną; część zaś Wschodnia Pruskiey krainy do Krzyżaków z obowiązkiem hołdowania Polszcze, należeć będzie: że sam Mistrz Naywyższy hołd w osobie swoiey wykona, że on, i niektórzy Kommenderowie przednieysi do Rady Rzeczypospolitey przypuszczeni będą, że cały Zakon pod Protekcyą Korony Polskiey ma zostawać. Rudolf Biskup w Karyntyi Poseł Papiezki, który

ry naywięcey do tego dopomógł Traktatu, Kardynałem za rekommendacyą Króla został. Od tego czasu Królowie Polscy do Kardynalstwa iak i inni Królowie nominacyą dawać poczęli.

Roku tego Paweł II. wydał Konstytucyą, przez którą ustanowił, że sami tylko Kardynali Papieżami maią bydź napotym obierani.

1468. Woyna Katalończyków naprzeciw swemu Królowi nie ustawała. Narod ten po śmierci Piotra poddał się Renatowi Królowi Neapolitańskiemu. Jan Xiąże Kalabryi Syn iego wielki Wodz wygrał iednę batalią naprzeciw Ferdynandowi Infantowi Arragońskiemu, i wziął Gironę miasto. Ale ani ta, ani druga inna, którą odniosł z drugiego Ferdynanda dobiiaiąc się o Królestwo Neapolitańskie, nie wywyższyła go do tey godności, którey pragnął, śmierć
1469. bowiem nagle go zaskoczyła w Barcelonie, i iego zakończyła zamysły. Zamęście Izabelli Kastylii Królowy, z Infantem Arragońskim, te dwa z sobą ziednoczyło Królestwa, i początek uczyniło zbioru tych wielkich Prowincyi, z których potym Królestwo Hiszpanii iest złożone.

Ludwik XI. inszy związek wynalazł cale odmiennego rodzaiu, dla obowiązania sobie Panów większych, i żeby

żeby ich miał zawsze po swoiey woli. Był Order Swiętego Michała, który ustanowił był w zamku swoim Amboise nazwanym. Ale Xiąże Brytanii go nie przyiął, a Xiąże Burgoński wziął Order Podwiązkowy.

Tatarowie, którzy Persyi Panami byli przez lat 200. wypędzeni są z niey 1470.
przez Ussum Caffan Xiążęcia Tureckiego, który w Armenii panował. Nowy ten Król Persów, prowadził woynę z Ottomańczykami, i swe nader rozszerzył Państwo.

Anglia w trzech blisko latach cztery razy swych odmieniała Królów. Rychard Hrabia Warwicki, który stronę utrzymywał Edwarda, rebellizowawszy naprzeciw niemu, pokonał go, i w niewolą zabrał. Edward umknąwszy z więzienia, znowu Rycharda zwyciężył, i przymuszony iest ucieczką do Francyi życie salwować, i Ludwika XI. o pomoc prosić. Wsparty posiłka- 1471.
mi danemi sobie od tego Króla, powrócił do Anglii, Henryka VI. z więzienia Londyńskiego wydobył, i na Tron go przywrócił, Edwarda przymusił do ucieczki, który do Flandryi do Xiążęcia Burgońskiego swego pokrewnego się przebrał. W sześć miesięcy potym Edward dwie znaczne wygrawszy batalie, na których Hrabia Rychard

chard i Synowie Henryka na placu poległszy, samego Henryka nieszczęśliwego zabić rozkazawszy, sam się znowu Królem uczynił.

We Włoszech nowe godności mnożyć się poczęły, Paweł II. Ferrarę godnością Xięstwa uczcił, i godność ta przydała nowey ozdoby Domowi Est, który iuż posiadał i Xięstwo Modeńskie.

Alfons Król Portugalski swoie w Afryce rozszerzył panowanie. Dawniey iuż był zawoiował sobie Alcazar, Cegwer, miasta wielkie, nadto opanował ieszcze Arzys, i Tanger; i Maurowie, którzy tak strasznemi byli Hiszpanii, iuż się o swoy kray obawiać poczęli.
1472. Król Arragoński rebellizuiących swoich poskromił poddanych.

Francya w nowe omało znowu nie wpadła nieszczęśliwości. Xiąże Orleański będąc otruty od swego, iak mówią, Spowiednika, Karol Xiąże Burgoński na desperacyą się puścił. Wkroczył do Pikardyi, w iedney ręce trzymaiąc pochodnią, w drugiey szpadę, co znaczyło, iż ogniem i mieczem wszystko miał niszczyć. Gdy więc wszędzie postrach i spustoszenie po sobie zostawiał, wstrzymany był nakoniec w swoich zapędach w Bellowakum od
1473. iedney Niewiasty. Roku następuiącego

go

go odziedziczył Geldryą, która mu iest dana przez Arnolda, a to z nienawiści ku swemu Synowi Adolfowi, przeto, iż go w więzieniu trzymał.

W tym samym czasie początek swoy wziął Zakon Braci Naymnieyszych czyli *Minimorum*, który był założony od Swiętego Franciszka Martotyla, z Pauli miasteczka, w Kalabryi rodem. Syxtus IV. potwierdził ten Zakon. Tenże sam Papież czas Jubileuszu skrócił, naznaczywszy, aby w 25. lat odprawiał się.

Machowet II. zawoiował Paflagonią, i zwyciężywszy Dawida Komnena ostatniego Cesarza Trebizontu, zabrał go w niewolą, i z całą Familią iego do Konstantynopolu go przyprowadził. 1474.

Henryk IV. Król Kastylii Dziedziczką swego Joannę mianował Państwa, ale po iego śmierci natychmiast Panowie przednieysi wybrali się do Izabelli, która podtenczas w Segowii się znaydowała, i Królową ią powitali tak Kastylii, iako i Legionu. Naradzano się potym, ieżeli Mąż iey Ferdynand Królem także miał bydź ogłoszony, nakoniec ustanowiono, żeby imiona Izabelli i Ferdynanda we wszystkich Aktach używano, żeby ich Herby wraz były złączone na monecie, żeby Herb Kastylii pierwsze miał mieysce, nakoniec żeby każde z nich tą rządziło Prowin-

cyą, w ktorey znaydować się będzie, nie będąc wraz z sobą.

Karol Xiąże Burgoński wieczysty Francyi nieprzyiaciel, chciał znowu Anglików zwabić do tego kraiu. Ed-
1475. ward IV. iuż się był wyprawił do Calais z znacznym bardzo woyskiem. Ale że z przyrodzenia nie wielkim był woiownikiem, i że dla zdarcia Narodu swego z pieniędzy, tę woynę przedsięwziął, łatwo nader było Ludwikowi XI. zaspokoić chęci iego, dawszy znaczną Summę pieniężną, i wielkiemi napotym ułudziwszy go obietnicami. A tak dway ci Krolowie zszedłszy się na moście de Pequigny, w przyiaźni z sobą się rozstali, i Edward do swoiey powrócił się wyspy, ukontentowany, że z honorem we Francyi był przyięty. Xiąże Burgoński, zawiedziony w swey nadziei, cały swoy gniew obrócił naprzeciw młodemu Renatowi Xiążęciu Lotaryńskiemu Wnukowi przez Matkę starego Xiążęcia Renata, i wyzuł go z Xięstwa. Podczas tey to wyprawy wydawał Krolowi Connetabla de Saint Pol, ktory niechcąc czekać, aby go przez moc dobyto w mieście Swiętego Kwintyna, ktore był opanował, schronił się u Xiążęcia Burgońskiego, ale okazawszy się zdraycą oboiey strony, sam był zdradzony, i od miecza w Pa-
ryżu

ryżu zginął katowskiego. Karol, ktòrego ambicya granic nie miała, chciał sobie podbić Szwaycarów, ktòrzy natenczas w wielkim zostawali prostactwie, gòrliwemi atoli o swoię byli wolność. Moc tego Xiążęcia o tę rozbiła się skałę; batalia Morateńska, ktòrą przegrał, inszą postać dała iego zamysłom, i Xiąże Renaty odebrał swoie miasto Nancy. Xiąże Burgoński lubo zwyciężony i osłabiony przez swoię przegraną, obległ to miasto, ale zniesiony przez zdradę Compobassona Neapolitańczyka zaufałego swego przyiaciela, poległ na placu. 1476.

Gdy się to działo, woyna zaięła się w Hiszpanii, z okazyi Korony Kastyliyskiey. Alfons Król Portugalski zaślubiwszy się z Joanną, opanował wiele miast, i wielkie z początku miał powodzenia, ale przegrawszy potym batalią z Ferdynandem, osobiście przymuszony był żebrać posiłków od Ludwika XI. ktòry nie był w stanie wspomożenia go. 1477.

Po śmierci Jakoba Kròla Cypryiskiego, Zony iego, i Syna ich Pogrobowca, Rzeczpospolita Wenecka iako ich Dziedzieczka wyspę tę do swoich przyłączyła rządów, i tak używała owoców swoiego przysposobienia Katarzyny Còrki Marka Wenety, a Małżonki Jakoba.

Muley Alboacen Krol Grenady, obawiaiąc się, aby Ferdynand zwycięzca, w iego nie wkroczył Krolestwo, wysłał do niego Posłow, domagaiąc się o przedłużenie Traktatu między niemi zawartego. Ferdynand przystał na to, z warunkiem, aby Maurowie wypłacili mu zatrzymane daniny; ale Posłowie odpowiedzieli: „ że Krolowie Grenady, ktorzy byli Hołdownikami, iuż „ zmarli, że iuż w Państwie ich Krola „ nie bito monety ani złotey, ani srebrney, i że niczym się bardziey nie „ zatrudniaią, iako robieniem strzał, „ spis, i broni." Harda ta odpowiedź źle była przyięta.

Francya od swoich uwolniona nieprzyiacioł, przez oddalenie się Edwarda, i śmierć Karola, przez długi czas pomyślnemi dla siebie cieszyła się powodzeniami. Ludwik XI. nie tylko odzyskał miasta Pikardyi, i nabył Boulogne, ktore należało do Bertranda de la Tour d'Auvergne, waruiąc mu Hrabstwo de Laurages, ktore mu dał w zamianę; ale nadto do swey przyłączył Korony Xięstwo i Hrabstwo Burgońskie, pierwsze, przez prawo powrotu po wygasłych Dziedzicach płci męzkiey, a drugie prawem podarunku dawniey Francyi uczynionego, przez Hrabię Ottona V. gdy Corkę swoię Filippowi Długie-

mu

mu zaślubił był. Xiężniczka Marya Dziedziczka Burgundyi zostawała pod Tyranią Obywatelòw Gent miasta, ktòrzy w iey obecności, i bez względu na iey prożby i łzy, poucinać głowy kazali Kanclerzowi Hugonetowi, i Panu Imberkurtowi naywiernieyszym iey sługom. Zaślubiła się potym Maxymilianowi Synowi Fryderyka Cesarza, od ktòrego lubo ubogiego znaczne odbiera wsparcie i pomoc.

Włochy nie były także wyięte od zamięszania. Dwie znaczne Familie walczyły z sobą o większość powagi i władzy w Florencyi, toiest: Familia Passi dawnieysza, a druga Medyceuszòw bogatsza. Ostatnia natenczas trzymała Rządy, i dway Bracia Wawrzyniec, i Julian Rządy sprawowali Passowie pod protekcyą taiemną Papieża Syxtusa IV. ktòry Domu nienawidził Medyceuszòw, spiknęli się naprzeciw tym dwòm Braciom, i przedsięwzięli zabić ich w Kościele wtenczas, gdy na Mszy znaydować się będą. Julian w Kościele trupem iest położony, Wawrzyniec uszedł do Zakrystyi. Lud wziął się do broni. 1478.
Koniuraci, ktòrzy do pałacu wpadli, aby go opanowali, w nim zostali zamknięci, a między innemi Bartłomiey Salwiati Arcy-Biskup Pizański, Poseł Pa-

piezki w oknach iest powieszony w suknie Biskupie przybrany.

W tym samym czasie Inkwizycya w Hiszpanii była ustanowiona. Ferdynand ten nowy sąd wprowadził, dla zapobieżenia, ażeby Żydzi i Machometani nowo nawróceni do swoich się
1479. nie powrócili błędów. Król ten, i Królowa Małżonka iego stwierdzili sobie Koronę Kastyliyską przez zawarty Traktat z Alfonsem Królem Portugalskim, z którym ugodzili się, ażeby Izabella ich starsza Córka zaślubiła się Wnukowi tego Króla, i żeby Jan ich Syn wziął za Żonę Joannę. A że Jan był ieszcze młodoletni, i nie mógł do stanu ieszcze zabierać się małżeńskiego, ustanowiono, iż gdy przyidzie do lat, a niechciałby się zaślubić, Joannie dano na wolą obrać sobie wziąść, albo 10,000. Talerów, lub też do Zakonu wstąpić. Joanna natychmiast wzgardziwszy łudzącemi obietnicami świata tego, została Zakonnicą w Klasztorze Swiętey Klary, gdzie świątobliwe prowadziła życie.

Wielowładność Wielkich Carôw Rossyiskich czyli Moskiewskich, wzmagać się w tych poczęła czasach. Nie trzeba zaś rozumieć, ażeby kray ten obszerny, od dawnych czasôw nie miał mieć swych Xiążąt, ale ci nieiako w pod-

poddaństwie zostawali Hana tych Tatarów, którzy z tamtey strony Wolgi mieszkali. Jan Car wybił się z jarzma tey niewoli, podbił wiele miast na Rusi białey, które do Xiążęcia należały Litewskiego, do swego panowania przyłączył wielkie i sławne miasto Nowogrod Stołeczne Rusi, a potym i Moskwę, która od rzeki swoie imię bierze, nad którą iest położona, i to imię wszystkim swoim nadaie Państwom.

Jan Król Arragoński, i Renaty Król tytularny Neapolitański umarli w sędziwey nader starości. Ten Wnuka swego Karola Cenomaneńskiego Dziedzicem wszystkich swoich uczynił Państw, oprócz Baru Xięstwa, które zostawił Renatemu Xiążęciu Lotaryńskiemu Wnukowi swoiemu.

Wielowładztwo Ottomanów groziło zawoiowaniem całego świata. 1480. Wprawdzie przy oblężeniu Rodu ciężki raz moc Ottomanów odebrała, ale wzmogła się z drugiey strony przez wzięcie Ottrantu nad brzegami Kalabryi położonego, i całe Włochy boiaźnią napełniła. Machomet II. przygotowanie czynił do ponowienia oblężenia Rodu, i do posłania nowego woyska do Ottrantu, gdy przez los pomyślny dla Państwa Zachodniego umarł w Nikomedyi. 1481. Niezgoda, która nastąpiła między Zyzymem, i Bajaze-

iazetem Synami iego, z których ostatni na Tron od Janczarów iest podwyższony, co z krzywdą starszego, dało porę Papieżowi i Ferdynandowi Królowi Neapolitańskiemu, do odebrania Ottrantu. Zyzym dwie przegrawszy batalie schronił się do Rodu, ale tam był od Kawalerów przytrzymany, gdyż Baiazet 5000. Talerów corocznie im płacić przyobiecał, ieżeli go na wolność niewypuszczą. Wkrótce potym posłali go do Francyi, zkąd Innocentemu VIII. Papieżowi był wydany.

Karol Andegaweński Hrabia Cenomaneński umarł w Marsylii, i Ludwika XI. swym mianował Dziedzicem, oraz i wszystkich Królów Francuzkich iego następców. Tym sposobem Prowincya przyłączona iest do korony Francuzkiey, i tak Hrabstwa Andegaweńskie i Cenomaneńskie iey rozszerzyły granice. Palamode *de Fourbin* pierwszy Konsyliarz Hrabi, wielką w tey okazyi uczynił przysługę Królowi.

1482. Marya Burgońska spadłszy z konia na polowaniu z tym się rozstała światem, które posiadała Państwa, Filippowi iey Synowi się nie dostały. Zostawiła była także Córkę iednę imieniem Małgorzatę, która trzy lata dopiero maiąc, zaręczona iest Karolowi Delfinowi Synowi Ludwika XI.

Po

Po śmierci Edwarda IV. Króla Angielskiego, Rychard Xiążę *de Glocester* Brat iego, opanował koronę, z krzywdą Synów zmarłego Króla, twierdząc, iż z nieprawego pochodzili łoża. Obydwa Synowcowie iego zabici byli, a Córki ogłoszone za nieprawe dzieci. 1483.

Już od kilku lat Ludwik słabe i mdłe prowadził życie. Ustawne na święte mieysca podroże, i iego poufałość z Swiętym Franciszkiem à Paulo, którego z umysłu z Włoch sprowadził, nie mogły iego przedłużyć życia, umarł, i pochowany iest w Kościele Panny Maryi w Klery. Smierć 1484.
iego fatalną była iego Balwierzowi, Oliwierowi, *le Diable*, albo *Daim* nazwanemu, który się nazwać kazał Hrabią *de Meulanc*, a który obwieszony iest w początkach następuiącego panowania.

Ferdynand, i Izabella prowadzili woynę naprzeciw Mauroin Grenady, i czas się zbliżał, w którym panowanie tych niewiernych w Hiszpanii zupełnie miało bydź zniszczone.

We Francyi Xiążęta, a osobliwie Xiąże Orleański wielce był nieukontentowany, że rządy Państwa w ręku były Anny Xiężny *de Beaujeu* Córki Ludwika XI. a Siostry Karola VIII. Ligę więc uczynili z Xiążęciem Brytanii,

który woyną z swoiemi poddanemi był zatrudniony z przyczyny Landaysa iego Ministra, którego zbytniey znieść nie mogli powagi. Landays obwieszony. Panowie Brytanii powtórnie wszedłszy z Xiążęciem swoim w zatargi, poiednali się z nim, i Xiążęciem Orleańskim, dla zastawienia się wielkim sukcessom Karola VIII. który pod pozorem bronienia ich, chciał Panem stać się Brytanii. Batalia Swiętego Albina, którą Ludwik z Tryomwilu wygrał, i śmierć Xiążęcia Franciszka, która wkrótce potym nastąpiła, wszelką łatwość uczyniła Karolowi do zawoiowania tey Prowincyi, ale wolał raczey przez pokoy to otrzymać, czego iuż Panem był, przez zwycięztwo; woyna więc zakończona iest przez zaślubienie się z Anną Córką, i Dziedziczką zmarłego Xiążęcia. Maxymilian przez wzgląd, którym Fryderyk Austryi nadał Arcy-Xięstwa, i który dwóma laty wprzód z tą się zaślubił był Xiężniczką przez Prokuratora, musiał użyć cierpliwości, oraz znieść cierpliwie odesłanie mu Córki iego Małgorzaty, zitymwstkim Król musiał przez Traktat ustąpić dla niego Hrabstwa Artezyi i Burgońskiego.

1485.

Anglia pod panowaniem zostawała Henryka VII. który zasadzaiąc swoie prawa do korony, na prawach Do-

mu

mu Lankastreńskiego, lubo iednym stopniem od niego był oddalony, w szykowney batalii zabił Rycharda, i Tron posiadł Angielski; to uczyniwszy, chcąc złączyć prawa obydwòch Domòw Lankastreńskiego, i Yorckiego zaślubił się z Elżbietą Còrką Edwarda IV.

Królestwo Nawarry od nieiakiego czasu w różnych zostawało ręku, bo z Domu Ebroiceńskiego, przeszło do Domu Arragońskiego, przez zamężcie Blanki Còrki Karola Szlachetnego z Janem Arragończykiém, potỳm wpadło w Dom Foxeński przez zaślubienie się Eleonory Còrki Blanki z Gastonem Hrabią Foxeńskim, natenczas zaś Jan Albert panował, który się zaślubił z Katarzyną Còrką tego Hrabi.

Po ośmioletniey woynie, Ferdynand zupełnie Królestwo opanował Grenady. Zwycięztwo tym sławnieysze dla tego Króla, że przez niego, panowanie Maurów w Hiszpanii zupełnie iest zniszczone, i że cale uwolnił kray swoy od panowania grubego tego Narodu, który przez 800. lat blisko swoią go uciążał tyranią. Wypędził także Żydów z swoich Państw, i twierdzą, że ich z Hiszpanii wyszło 170,000. Familii. Ledwie co tak wielkie zakończył dzieło, Krzysztof Kolumbus Genueńczyk, ru- 1492.

szył

szył z Cadyx dla wsławienia Imienia iego w nowym Swiecie, i iego tam ugruntowania panowania. Biegły ten Zeglarz wnosząc sobie rozsądnie z okrągłości globu Ziemi, że muszą znaydować się kraie osiadłe na części drugiey połowicy ziemi, otrzymał trzy okręty od tego Monarchy, i tak daleko się w swym żeglowaniu po morzu zapuścił,
1493. że odkrył wyspy Florydy bliskie, zkąd do Hiszpanii powrócił w miesiącu Marcu w roku następuiącym, opowiadaiąc pewne dowody swego wynalazku, oraz bagactwa niezmierne tego kraiu. Papież Alexander VI. który rodem był Arragończyk dał Ferdynandowi, i Izabelli i ich Następcom Królom Kastylii wszystkie te ziemie, i inne, któreby w tamtych stronach odkryć mogli, z obowiązkiem, aby tam posyłali Kapłanów, i uczonych ludzi dla nauczenia tamtych Narodów Wiary Chrześciańskiey. W tym samym czasie Bartłomiey Dyas Protugalczyk odkrył Przylądek nazwany: *Bon-Esperance*, czyli *Dobrey Nadziei*, i otworzył swoim drogę do Indów Wschodnich.

Cesarz Fryderyk III. umarł, a Maxymilian Syn iego, który iuż był Królem Rzymskim, osiadł Tron Państwa Niemieckiego.

Fran-

Francya ciesząc się swobodnym pokoiem, Karol VIII. obròcił swe myśli na Kròlestwo Neapolitańskie, do ktòrego prawo sobie rościł, iako Dziedzic Domu Andegaweńskiego. Ludwik Sforcyusz nie przestawał pobudzać go do wykonania swego zamysłu, i podbicia sobie tego Kròlestwa, a to, iż nie mògł innym sposobem pokonać Jana Galeazy Xiążęcia Medyolanu Wnuka swego, ktòry był Szwagrem Alfonsa Syna Ferdynanda Krola Neapolitańskiego. Gdy Krol przybył 1494.
do Padwy, zastał tego młodego Xiążęcia mocno chorego, a w Placencyi o iego śmierci powziął wiadomość. Ferdynand tegoż samego umarł roku, i Alfons po nim nastąpił. Karol przebiegł Włochy nakształt błyskawicy, i wszędzie przyięty iest za Pana, oddał wolność Pizanom, ktòrzy byli pod panowaniem Floreńczykòw. Ci wygnali Piotra Medyceusza, ktòry władzą sobie nad niemi przywłaczezał, i otworzyli bramy miasta swego Krolowi, ktòry wszedł do niego z woyskiem uszykowanym iak do batalii. Sam Rzym uniżył się przed tym Zwycięzcą, woysko swoie do niego wprowadził, i na mieyscach publicznych swe woysko i Artylleryą rozstawił. Alexander VI. ktòry ròżne miał przyczyny obawiania się, ażeby

ażeby go nie złożono, zamknął się w Zamku Swiętego Anioła, ale wolnym został za kilka Kapeluszów Kardynalskich, które dał pierwszym Króla Ministrom, i za niektóre zastawy, z któremi wydał Zyzyma, ale już otrutego.

Wtenczas to powstał Zakon Panien pokutuiących. Początek swoy Zakon ten winien iednemu Bernardynowi, który się nazywał Brat Jan Tisseran, którego Kazania tak były gorliwe, i tkliwe, że wiele osob tey płci, które w rozwiozłości swe pędziły życie, nawróciło się na drogę zbawienia.

1492. Kazimierz IV. Król Polski panuiąc lat 45. zszedł z tego świata w Grodnie. Zostawił po sobie z Elżbiety Córki Alberta Xiążęcia Austryackiego Synów sześciu, Władysława Króla Czeskiego i Węgierskiego. Swiętego Kazimierza, którego ciało w Wilnie spoczywa, Jana Alberta, Alexandra, Zygmunta, którzy ieden po drugim panowali, i Fryderyka Kardynała, Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego, i Biskupa Krakowskiego. Córek siedm, Jadwigę, która zaślubiona była Jerzemu Xiążęciu Bawarskiemu, Zofią, którą wydał Fryderykowi Margrabi Brandeburskiemu, Elżbietę, ta poszła za Fryderyka Xiążęcia Lignickiego, a po iego śmierci, Bogdanowi Woiewodzie, czyli Hospodarowi Multańskie-

skiemu się dostała, Annę, którą wziął za Małżonkę, Bogusław Xiąże Pomorski, Barbarę, tę sobie poślubił Jerzy nazwany Bogaty, Xiąże Saski z Linii Albertyńskiey, która dziś Xięstwo Saskie Elektorskie dziedziczy. Joanna i Małgorzata w młodym wieku pomarły. Za tego to Króla uchwalono w roku 1455. ażeby Król swoią powagą, żadnego nie ważył się prawa stanowić, bez dołożenia się Stanów Senatorskiego, i Rycerskiego. Za iegoż panowania Mikołay Kopernicki urodził się w roku 1473. w Toruniu sławny na całą Europę Matematyk i Astronom, umarł Kanonikiem Warmińskim. Po śmierci Kazimierza, 1493.
Polacy ziechali się do Piotrkowa na Seym dla naradzenia się o nowego Króla obraniu. Obrany iest zatym przy staranności pozostałey Królowey Jan Albert. Ten w początkach panowania swego dwa wielkie odebrał Poselstwa, iedno od Wenetów, drugie od Turków, pierwsi domagali się, aby Król z Turkami pokoy zawarł, drudzy zaś o potwierdzenie iego dopraszali się. Albert naradziwszy się, Turkom Traktat pokoiu na trzy potwierdza lata. W roku na- 1494.
stępuiącym Król od Xiążęcia Janusza Xięstwo kupuie Zatorskie, za 80,000. Czerwonych Złotych, Ziemię zaś Płocką po zmarłym bez-potomnie Janie Xiążęciu

zęciu Mazowieckim do korony przyłącza, resztę Mazowsza przy Konradzie Bracie Janusza zostawuie.

1495. Postrach, ktorym napełniały zwycięztwa Karola VIII. tyle sprawił boiaźni w umyśle Alfonsa Króla Neapolitańskiego, iż uszedł do Sycylii, i w Messyńskim Klasztorze Bogu się poświęcił, zostawuięc koronę Synowi swemu Ferdynandowi. W piętnaście dni Karol zawoiował całe Królestwo Neapolitańskie, i z wielkim tryumfem wszedł do miasta Neapolu, siedząc na koniu białym, w paludament przybrany Cesarski, koronę na głowie maiąc, w iedney ręce Swiat złoty, a w drugiey Berło trzymaiąc, Baldakin nad nim pierwsi tego kraiu Panowie nieśli, a lud zgromadzony wołał: *Vivat Cesarz August*, Bajazet o swoy lękał się Konstantynopol, oraz o całą Grecyą, nad którą panowanie Papież oddał był Królowi: twierdzą atoli, że potym sam Papież, i Wenetowie przestrzegli Sułtana, a tak wszelkie wzięte przedsię śrzodki do opanowania Grecyi i Kanstantynopola, stały się nieskuteczne, tak dalece, że Karol ustanowiwszy Gilberta Burbona Hrabię *de Montpensier* Wice-Królem Neapolitańskim, o niczym iuż nie myślał, tylko o swoim do Francyi powrocie. W czasie tym, w którym Karol w głąb

Włoch

Włoch z swoiemi pomknął się zwycięztwami, insi Mocarze Europy, między ktòremi był Sforcyusz zdraycą iego, uczynili ligę naprzeciw niemu, i powracaiącemu we 40,000. zaskoczyli, nad woyskiem tym miał kommendę Franciszek Gonzaga. Karol nie maiąc tylko 9000. woyska w pień swoich nieprzyiacioł pod Fornue wyciął, i wyzwoliwszy swego Szwagra Xiążęcia Orleańskiego, ktòrego Sforcyusz w więzieniu trzymał zamkniętego, z Nawarry przybył do Lyonu. Ztymwszystkim Krol ten nie długo skutkami swego cieszył się zwycięztwa. Nim połowę odprawił drogi, powracaiąc do swego Państwa, Ferdynand, ktòry do tego czasu na wyspie Ischia się ukrywał, połowę swoiego odebrał Krolestwa, iuż to przez złe obeyście się Francuzòw, iuż przez posiłki, ktòre mu były dane od Ferdynanda Krola Hiszpańskiego, ktory swe posłał woyska pod Hetmaństwem Gonzalwy Fernanda z Korduby, a ktory potym wielkim nazwany iest woiownikiem. Drugą połową nie dłużey się też cieszył. Hrabia *de Montpensier*, nie mogąc do skutku przyprowadzić Traktatu, ktory był uczynił, posłany iest na wygnanie na mieysce nad-morskie, kędy przez zaraźliwość powietrza wszyscy poumierali; sam zaś Hrabia w Pu-

1496 teolu umarł. Ferdynand Krol Neapolitański wkrotce po nim na lepszy przeszedł żywot, i miał następcę po sobie Fryderyka Stryia swego, a Brata Alfonsa.

1497. Portugalczykowie w swym nieprzestaiąc po morzu żeglowaniu, Wasques de Gama aż do Indow doszedł Wschodnich, do ktorych droga morzem dotąd ieszcze cale nie była wiadoma.

Ferdynand, i Izabella pięcioro mieli dzieci, Syna iednego, a cztery Corki. Jan Syn ich, zaślubił się z Małgorzatą Austryaczką, Corką Cesarza Maxymiliana; Izabella wydana była naprzod za Alfonsa Portugalskiego Krola, z ktorego nie miała potomstwa; Joanna była Małżonką Arcy-Xiążęcia Filippa Syna Cesarza. Nadto dwie ieszcze mieli Corki Katarzynę i Maryą. Infant Jan umarł zostawiwszy Zonę swoię w na-
1498. dziei, ktora umarłe urodziła dziecię. Izabella zamęście swoie ponowiła z Emanuelem Krolem Portugalskim, bliskim zmarłego Krola pokrewnym, ale powiwszy Syna, ktory się nazywał Michał,
1500. do wieczności poszła. Krol Portugalski wziął powtornie za Zonę Maryą, czwartą Corkę Ferdynanda i Izabelli, i miał z niey potomstwo, o ktorym niżey mowić będziemy.

Karol

Karol VIII. Krol Francuzki, iuż na zdrowiu zwątlony, nie był zdolny do odzyskania Krolestwa Neapolitańskiego, wkrotce potym tknięty apoplexyą w zamku Amboise dni życia swego zakończył. Ludwik XII. iego 1498.
Bratunek, Syn Karola Xiążęcia Orleańskiego iego był następcą. Krol ten mimo woli swoiey zaślubił się był z Joanną Corką Ludwika XI. ktora była chroma, i ktorą za niepłodną miano. Sarał się przeto u Alexandra VI. o rozwod, i dla ułatwienia wszelkich trudności, dał darem Xięstwo Walentyńskie Cezarowi Borgiaszowi Synowi nieprawemu tego Papieża, ktory natychmiast kapelusz oddał Kardynalski. Cezar przywiozłszy z sobą Krolowi Bullę, przez ktorą Papież wyznaczał Kommissarzow w Krolestwie do rozsądzenia tey sprawy, ślub Joanny z Krolem za nieważny iest osądzony, i Ludwik wziął za Zonę Annę Xiężną Brytanii, Wdowę po zmarłym Krolu, do ktorey zdawna miał przywiązanie. Nieszczęśliwa Joanna umartwienie swoie z wielką zniosła wspaniałością umysłu, i cierpliwością, i do miasta przeniosła się Bourges, gdzie ustanowiła Zakon Zwiastowania Nayświętszey Maryi Panny, ktorego po dziś dzień wiele znayduie się

Klasztorów tak we Francyi, iako i w Belgium Katolickim.

Królestwo Persów zostaiąc iuż pod panowaniem Saracenów, iuż Turków, i Tatarów, a potym Turków Armenów, znowu w Saracenów dostało się ręce, przez zwycięztwa Izmaela Zophi, Wnu-
1499. ka z Matki Uzuma, a Potomka z Oyca Hali Siostrzeńca rodzonego Machometa. Potomstwo iego dotychczas ieszcze w Persyi panuie.

Ludwik XII. osądził, że sprawiedliwe miał prawo do Xięstwa Medyolańskiego, wynikaiące z Walentyny Babki swoiey, Siostry ostatniego Xiążęcia, która nie zostawiła była tylko Córkę poboczną imieniem Blankę, a która zaślubiona była Sforcyuszowi, którego potomstwo panowało w Medyolanie. Wprawdzie Inwestytura tego Państwa, którą Jan Galeaz Wiskonti odebrał był od Wacława Cesarza w roku 1395. żadney o następstwie Córek nie czyniła wzmianki; atoli Jan Galeaz zaślubiaiąc Córkę swoię Walentynę Xiążęciu Orleańskiemu, utwierdził następstwo Córek, wyiednawszy sobie potwierdzenie iego od Antypapy Klemensa VII. który za prawego od Francyi uznany był Papieża, i który iako Wikaryusz Państwa Rzymskiego podczas bez-Królewia, przywłaszczał sobie władzę

dzę używania Praw, i mocy Cesarzòw. Ludwik XII. przedsięwziął zatym podbić sobie Xięstwo Medyolańskie, i w kilka dni za pomocą Wenetòw do swego to Xięstwo przyłączył panowania. Wygnał z niego Ludwika Sforcyusza, nazwanego Morus, ktòry swemu Synowcowi to wydarł był Państwo, i ktòry przez tę uzurpacyą, i zabicie Xiążęcia, wszystkim stał się był nienawistnym. Ludwik XII. opuszczaiąc Medyolan, zostawił Rządzcą na swoim mieyscu Jana Jakoba Triwalka, ktòry nie był zdolny do osłodzenia Obywatelom panowania Francuzkiego. Wygnany Xiąże znalazł sposob przez przychylność niektòrych z Obywatelòw do powròcenia się około wiosny, roku następuiącego do swego Państwa. Ale 1500.
gdy na dostatnich brakowało mu siłach do utrzymania się, powtòrnie znowu od Ludwika XII. wspartego posiłkami Szwaycaròw; iest wypędzony. Chcąc zaś uyść rąk nieprzyiacielskich, wziął był na siebie suknie Zołnierza Szwaycarskiego; gdy więc iuż do swego powracali kraiu, blisko Nawarry zdradzony iest od nich, i wydany Francuzom, w Zamku de Loches na więzienie skazany, w ośm lat w więzieniu swego dokonał życia. Kardynał Askoniusz Sforcyusz, ktòrego Krol usil-

nie dostać starał się, ponieważ Prałat ten w wielkim u Dworu Rzymskiego i w całych Włochach był położeniu, zabrany iest także, gdy się do Niemiec przebierał, zaprowadzony do Francyi, ale wkrótce wyszedł na wolność za staraniem Kardynała Amboise, któremu Sforcyusz podchlebne czynić umiał nadzieie, iż ieżeli wolność mu ziedna, Papieżem go uczynić starać się będzie.

1501. Rok ten pierwszy wieku XVI. i w którym Alexander VI. Papież Jubileusz Roku Swiętego z zwyczayną odprawił uroczystością, iest sławny Narodzeniem Karola Arcy-Xiążęcia Austryackiego. Monarcha ten, który imię swoie w późne wieki uczynił nieśmiertelnym, miał za Matkę Joannę Córkę Ferdynanda Króla Arragońskiego, i Izabelli Królowy Kastyliyskiey, a Oyca Arcy-Xiążęcia Filippa, Syna Cesarza
1502. Maxymiliana I. Rok następuiący był sławny przez odkrycie Brezylii od Alwaresa Kabrala Kapitana Portugalskiego, na którey brzegi od nawalności iest zapędzony, gdzie Kolumnę wystawił z Herbem Króla Portugalskiego na znak panowania, które potym Królowie Portugalscy w tey części nowego Swiata sobie utwierdzili. Cała ta rozległa ziemia stała, nazwana iest Ameryką, od Ameryka Wespucyusza Kupca Florenckiego,

ckiego, który swe usługi ofiarowawszy Ferdynandowi Królowi Arragońskiemu i Izabelli Królowy Kastylii do dokończenia zaczętych wynalazków od Chrystofora Kolumby przed lat kilką, doszedł do ziemi stałey, a którą imieniem nazwał swoim. W dalszym potym czasie inne poodkrywał Prowincye, pod imieniem Emmanuela Wielkiego Króla Portugalskiego, i z wielką dla niego korzyścią, oddaliwszy się od Dworu Królów Katolickich, nie będąc od nich według swego żądania, za swe nadgrodzony prace.

Albert Król Polski zniosłszy się z 1495.
Alexandrem Bratem swoim, woynę naprzeciw Wołochom podnosi, którzy podsyceni w swych buntach od Turków, po kilka razy granice Polskie naieżdżali. Soczawę oblega, lecz bezskutecznie, i gdy nazad do swego powraca Państwa, Stefan Woiewoda Wołoski w Bukowinach lesie tak nazwanym, na głowę Króla poraził. Po tey okropney klęsce, Stefan z Wołochami i Turkami do Polski hurmem wpada, Podole, Pokucie, aż po sam Lwów pustoszy. Tęga i mroźna zima w roku
1498. uwalnia Polskę od tych strasznych 1498.
nieprzyiacioł, gdy ich iuż dla zimna nadzwyczaynego, iuż dla głodu wielkiego na 40,000. wyginęło. Tą klęską

osła-

osłabieni Turcy zaprzestaią Wiarołomcę Woiewodę wspierać, co przymusiło Woiewodę do proszenia Polaków o pokoy, na który i Bajazet II. Sułtan Turecki zezwolił, obiecuiąc nie tylko Wołochów nie posiłkować, ale nadto i z Polską woyny nie prowadzić. Rok
1499. następuiący sławny iest dwóma Traktatami, przez które przyiaźń między Bracią nieco nadwątlona, utwierdzona iest. Pierwszy potwierdza dawny związek między Polską i Litwą na Seymie w Horodlu uczyniony, drugi utwierdza przyiaźń między Królami Polskim, Czeskim i W. Xiążęciem Litewskim, przyrzekaiąc sobie wzaiemnie posiłki na woynę przeciw Turkom, którey atoli bez zezwolenia wszystkich trzech stron, ani zaczynać, ani zaczętey kończyć nie mieli. W tym Moskwa do Polski wkracza, znosi woysko Alexandra, Xięstwo Siewierskie zabiera, nakoniec Traktat na lat sześć z Moskwą iest zawarty. Fryderyk Syn Alberta Wielkim Mistrzem zostawszy Krzyżackim, ociąga się oddać powinnego hołdu Królowi, i skrycie u Maxymiliana Cesarza pomoc sobie iedna do wybicia się z pod władzy Królów Polskich. Albert nie mogąc go do powinności dobrym nakłonić sposobem, woynę naprzeciw Krzyżakom prowadzić zamyśla, w tym gdy zostaie przed-

się-

się wzięciu, apoplexyą tknięty umiera, 1501.
i nie zostawiwszy Potomstwa, Alexandra Brata swego W. Xiążęcia Litewskiego następcą zostawuie, którego tym chętniey Polacy swoim obieraią Królem, im bardziey się obawiali, ażeby się od Korony z Litwą nie odłączył.

Ludwik XII. odziedziczywszy Xię- 1502.
stwo Medyolańskie, przedsięwziął roku tego podbić sobie Królestwo Neapolitańskie. Królestwo to w ostatnich tych czasach było w ręku iedney Xiężniczki imieniem Joanny II. która przez rozporządzenie uczynione Państwa swego na stronę Monarchów Francuzkich i Hiszpańskich, w iednymże prawie; okazyą dała do pretensyi tym dwom Narodom. Prawa tak zawiłe i pełne kłótni pobudziły Ludwika do ziednoczenia się z Ferdynandem Krolem Arragońskim dla zaczęcia tey woyny: zgodzili się zatym, aby podzielić to między sobą Krò- 1501.
lestwo, iak wyzuią z niego Fryderyka, który nastąpił był po Ferdynandzie II. swoim Wnuku, a Syna Alfonsa, którego Karol VIII. wyzuł był z tego Królestwa. Moc Hiszpanów i Francuzów przemogła opieraiącego się Fryderyka, któremu Ludwik chciał naznaczyć pensyą roczną, gdyby chciał w Francyi osieść po utraconym Królestwie Neapolitańskim. Królestwo to podzielone iest między tych

dwóch

dwòch Mocarstw, tak dalece, że miasto Neapol, Ziemia de Labur, i Appruzzo przy Francuzach, a Kalabrya, i Apulia przy Ferdynandzie się zostały, któremu te Prowincye zdatnieysze były, ponieważ iuż Królestwo posiadał Sycylijskie, ale Prowincya de Capitanatu i inne graniczne miasta kość między tych dwòch rzuciły Królów, zkąd woyna między niemi się zaięła; lubo zaś Francuzi w początkach nieiakie odnieśli korzyści, ztymwszystkim Hiszpani pod Hetmaństwem sławnego Gonzalwa z Karduby, który na imię wielkiego zasłużył sobie Wodza, sławną wygrawszy bitwę nad rzeką Garyllan, całego Królestwa Panami się stali, które bez przerwania przy sobie zatrzymali. Król Ferdynand w kilka lat potym zaślubił sobie Germanę Xiężniczkę Francuzką, którey w posagu wszelkie prawa swoie do Królestwa zapisał Neapolitańskiego. Utrata przez Francuzów Królestwa Neapolitańskiego przypadła w roku 1503, a zamęście Ferdynanda w roku 1505.

Podczas tych rewolucyi, i ieszcze nieco pierwey Alexander VI. Papież ślepą miłością przywiązany do Cesara Borgiasza, wspierał go w wszelkich iego gwałtownościach, które popełniał naprzeciw Miastom, i Xiążętom Włoskim.

Cezar

Cezar od Alexandra Kardynałem był uczyniony, gdy był ieszcze nader młody: ale skłonność do woyny wzbudziła w nim chęć woiowania pod pozorem przyłączenia do Kościoła, niektórych Prowincyi Włoskich, iakoby do Papieżów należeć miały. Mówiliśmy wyżey, że Ludwik XII. Xiążęciem uczynił go był Walentyńskim, że przywiozł mu Bullę Papiezką, która rozwod iego z Joanną potwierdzała. Nie maiąc dosyć na tym Ludwik, że to mu tak nadgrodził, nadto dodał mu woyska swego, przy pomocy którego, z Bulończykami, Ferraryiczykami, z Xiążęciem Urbinateńskim, którego wyzuł z Państwa, z Weranami, Panami *de Camerino*, z Malatestami *de Rimini*, i z innemi prowadził woynę, to samo uczynić zamyślał, i z innemi nayznacznieyszemi Familiami Rzymskiemi, iakoto: Kolumnów, Saweliuszów, Ursynów, gdy niespodzianie śmierć trefunkowa Alexandra Papieża, tym wszystkim gwałtownościom koniec uczyniła. Alexander VI. następcę miał po sobie Piusa III. Wnuka, Piusa II. obydwa z Familii Pikolomini, z Syenny. Ale Pius III. we 20. dni zszedłszy z tego świata, na iego mieysce obrany iest Juliusz II. z Sawony, przedtym nazywał się Kardynał Julian Wnuk Syxtusa IV. Papieża z Domu *de la Rovere*. Nowy ten Papież

pież Cezara Borgiasza wyzuł ze wszystkich godności i włości, które posiadał, i sprawdził przysłowie, które często miał ten dumny Pan w używaniu: *Aut Cæsar, aut nihil.* Jakoż po tylu gwałtownościach, i niesprawiedliwie dzierżanych włościach, w ostatnim zostawał niedostatku, i umarł w Hiszpanii roku 1507. Obwiniaią go, że ręce swoie krwią swego zfarbował Brata Jana Borgiasza Xiążęcia Gandyi. Juliusz II. wsławił się przez swoy umysł woienny, i pierwszy był z Papieżów, który w ostatnich tych wiekach ponowił zwyczay noszenia brody zapuszczoney. Miasto Boulogne opanował, z którego Jana Bontywoglio wygnał, i pierwszy był Sprawcą Ligi Kambryiskiey, która Wenetów wyzuła ze wszystkich zawoiowanych Prowincyi, na ziemi stałey, przy samych tylko ich zostawuiąc iezioraeh. Ztymwszystkim w dalszym czasie ich wspomogł, gdy się z Królem poróżnił był Francuzkim.

1504. Król Ferdynand Arragoński utracił Izabellę Zonę swoię, Królową Kastylii, iednę z Dam nayrozumnieyszych, które korony nosiły. Z takim zaś była do swego Męża przywiązaniem, iż łacińskiego uczyła się ięzyka, ażeby służyć mu mogła za tłumaczkę. Ferdynand żadney nie miał wiadomości nauk wyzwolo-

zwolonych, lubo go maią za wzor nay-biegleyszych Polityków. Izabella w całym swoim życiu mocno wspierana była, przez Kardynała Xymenesa z Zakonu Swiętego Franciszka. Z początku iey był tylko Spowiednikiem, ale doznawszy iego rozsądku, i poczciwości, swoim go naprzód uczyniła Ministrem, a potym o Kardynalski postarała się mu Kapelusz, umieraiąc zaś, Exekutorem swego ogłosiła go Testamentu. Urodzona była Xiężniczką, czyli Królową Kastylii, a którą przez swoie zamężcie z Arragońskim złączyła Królestwem, którego Ferdynand był Królem. A tak wszystkie Królestwa Hiszpańskie w iedno były złączone, samo tylko Królestwo Grenady przy Maurach zostało, a które potym podbite iest od Ferdynanda i Izabelli, albo raczey od Kardynała Xymenesa, który to wielkie przedsięwziął był dzieło, i który wszystkie dochody swego Arcy-Biskupstwa Toletańskiego obracał na werbunek woyska, które służyć miało do zawoiowania tego Królestwa. Ztymwszystkim Ferdynand i Izabella w iakoweyś między sobą żyli oboiętności, rządząc każde z nich swoiemi Państwami bez podległości, lubo Ferdynand po kilkakroć zamyślał Panem wielowładnym całey uczynic się Monarchii. Smierć Królo-

wy

wy do ponowienia tych swoich zamysłów była mu pobudką: tym końcem poddał iey Testament do podpisu, przez który Dziedzicem swoich go czyniła Państw. Atoli Filip Arcy-Xiąże Austryacki, z Małżonką swoią Joanną Córką ich iedynaczką, którzy dawniey za prawych Dziedziców Izabelli ogłoszeni byli, pośpieszywszy do Hiszpanii, za Panów od Kastyllanów są przyznani, którzy Ferdynanda nie lubili, i którzy z przybycia nowych swoich Panów wielkie radości okązywali dowody. Radość ta, atoli nie długo trwała, nowy bowiem Król Filip nazwany: *Piękny i Szczęśliwy*, umarł w roku następuiącym, z okazyi wody zimney, którą pił będąc zagrzany w grze wolanta. Filip lat dopiero miał 27. gdy swe skończył życie. A Królowa Joanna, która z wielkim do niego była przywiązaniem, nie mogąc w swym miarkować się żalu, niedozwalała, ażeby ciało zmarłego małżonka miało bydź pochowane, żal ten tak potym iey osłabił rozum, iż przez cały bieg życia swego, widzianą od swych poddanych bydź nie mogła.

1505.

1506.

Tegoż samego roku Tatarowie wpadłszy do Litwy onę pustoszą, Alexander Król Polski nakazuie naprzeciw nim Pospolite ruszenie, złożony w tym śmiertelną chorobą, Michałowi Glińskie-

mu

mu oddaie kommendę, który dopędziwszy pod Kleckiem nieprzyiacioł, onych na głowę poraża. Król przed samym skonaniem, o tym zwycięztwie wiadomość odebrał, wkrótce potym umarł w Wilnie, nie tak z choroby, iako bardziey z Lekarzów niebiegłości. Po śmierci Króla sprzeczka się wszczęła między Polakami, i Litwinami, względem mieysca pochowania Króla. Kanclerz Łaski chciał, aby go w Krakowie pochowano, lecz Litwa obawiaiąc się, aby Michał Gliński, maiący przyiaźń na Rusi Oyczyznie swoiey, i wielką powagę, oraz władzę, którey mu świeżo odniesione zwycięztwo przymnożyło, nie stał się tego Xięstwa w ich nieprzytomności udzielnym Panem, domagała się, aby w Wilnie Król był pochowany. Jakoż dowody te przemogły, i pogrzeb Alexandra w Wilnie iest odprawiony.

Ludwik XII. stawszy się Panem Medyolanu, przez zabranie w niewolą Ludwika nazwanego Morus, odebrał hołd od Genueńczyków, których wkrótce potym doznał rebellii, a którey pomścił 1507.
się w roku 1507. i znowu do powinności ich przywiodł, wszedł on do miasta umysłem ich ukarania, ale ubłaganym został, przez Niewiasty i Dzieci, które naprzeciw niemu wyszły były, żebrząc z wielką pokorą, i ze łzami,

imie-

imieniem całego Miasta odpuszczenia winy.

Roku tego Maxymilian Cesarz przeniosł się do Włoch, gdzie zamyślał pomnożyć chwałę Cesarstwa Niemieckiego, do czego mniey był zdatnym przez wrodzoną sobie powolność, i opieszałość, oraz zbytnią rozrzutność, dla ktorey często w wielkim zostawał niedostatku pieniędzy. Naypierwszych Wenetów zastał gotowych do dania mu odporu, którzy z Ludwikiem XII. sprzymierzeni byli; nie tylko więc w samym go wstrzymali marszu, ale nadto kilka mu obronnych zabrali miast, w Fryolu, i Karnioli, co go też przymusiło do zawarcia pokoiu na trzy lata. Pokoy ten zawarty od Wenetów bez zniesienia się z Ludwikiem, poróżnił ich z tym Królem, który chciał był tego pokoiu, nie tylko sam, ale i ze wszystkiemi z sobą sprzymierzonemi bydź uczestnikiem. Między temi Xiążę był Geldryi, który dawno w woynie był z Maxymilianem, i Filippem Arcy-Xiążęciem Austryi, iako Dziedzicami Domu Burgońskiego. Maxymilian, i Filip utrzymywali, że Xięstwo Geldryi należało do Domu Burgońskiego, z przyczyny kupna uczynionego, przez Karola śmiałego od Xiążęcia Arnolda, który Syna swego wydziedziczył był za iego rebellie. Ale

po

po śmierci Karola śmiałego Obywatele Geldryi za swego przyznali Pana Syna Adolfa Karola, który za pomocą Króla Francuzkiego, bronił tey Prowincyi naprzeciw Arcy-Xiążętom Austryackim.

Ludwik XII. zawarłszy pokoy z Cesarzem, ich Posłowię ziechali się do Cambrai, dla ułatwienia i zaspokoienia interessów Geldryi w przytomności Arcy Xiężniczki Małgorzaty Córki Maxymiliana, która imieniem Oyca swego całym rządziła Belgium. W tym mieście ułożona iest owa sławna Liga naprzeciw Wenetom, która nazwana iest 1508. Ligą Kambryiską. Wenetowie sami prawie handel prowadzili z Indyanami, ich tylko okręty z towarami Europeyskiemi do Alexandryi spływały, zkąd wszelkie bogactwa wschodnie do Europy sprowadzały. Handel ten nader ich uczyniwszy mocnemi, różnemi sposobami wiele miast, tak Stanu Papiezkiego, iako i Królestwa Neapolitańskiego do swoiey przyłączyli Rzeczypospolitey, a potym i naywiększym Monarchom w Europie prawa chcieli dawać. Szczególny interes pociągnął był do tey Ligi Juliusza II. Papieża, człowieka Marsem tchnącego woiennym, oraz Ferdynanda Króla Katolickiego, który był także i Królem Neapolitańskim, każdy zaś z Sprzymierzonych obiecy-

wał sobie, że odzyska na powrot to, co im Wenetowie pozabierali byli. Maxymilian czynił sobie otuchę, iż odbierze miasta wzięte sobie w Fryolu, Ludwik XII. nie wątpił, iż odzyska te miasta, które do Xięstwa należały Medyolańskiego; Papież spodziewał się odebrac miasta Marchii, i Romanii, a Ferdynand Apulią, którą Wenetowie opanowali byli. Liga ta mimo ich uczyniona wiadomości, tak ich pomięszała, że w początkach tey woyny rozpaczać o swoim zdawali się stanie, uwalniaiąc lud swoy od przysięgi wierności, i pozwalaiąc im poddać się tym, którzyby na nich nacierali, sami zaś wszelką swoię obrócili moc do obrony miasta Wenecyi. Ludwik XII. naypierwszy na nich uderzył, i zniosłszy ich przy rzece Adda, tak wielką w nich uczynił klęskę, że przerażeni boiaźnią, broń im z ręku wypadać się zdawała; i po tey to klęsce do tey przyszli rozpaczy, iż swych poddanych od wierności uwolnili, iakośmy iuż wyżey mówili. Wprawdzie wysłali oni byli Poselstwo do Maxymiliana Cesarza, ofiaruiąc mu nie tylko powrot tego wszystkiego, co tylko nieprawnie przywłaszczyli sobie byli, tak z włości należących do Państwa Rzymskiego, iako i Domu iego; ale nadto obiecuiąc uznać,

iak

iak przedtym czynili naywyższą Cesarzów nad sobą władzę, byle tylko w swoię ich wziął Protekcyą. Mowa ich Posłów po dziś dzień widzieć się daie, lubo o niey Dzieiopisowie nie wzmiankuią, tylko o obietnicy uczynioney, przyzwoitey dania Maxymilianowi nadgrody. Ale opieszałość Maxymiliana, któremu Rzesza Niemiecka woyska na tę woynę dać odmówiła, przez to, iż bez Jey wiadomości, tę przedsięwziął rezolucyą, i że absolutnie nadał Ludwikowi Królowi Francuzkiemu, i iego Następcom Inwestyturę na Xięstwo Medyolańskie, zatamowała skutek Poselstwa Wenetów. Zazdrość, którą tknięty był Juliusz Papież, z przyczyny wielkiey mocy obcego woyska we Włoszech, i oddalenia się Ludwika do Francyi, dały czas Wenetom do odetchnienia, oraz do zgromadzenia nowych sił. Zaczęli naprzód odbierać miasta te, które się poddały Cesarzowi, a potym resztę Państwa swego, oprócz tych Prowincyi, które zabrali byli w Stanie Papiezkim, i Królestwie Neapolitańskim, które Juliuszowi II. w całości zostawili. Papież ten, naypierwszy z Wenetami się poiednał; Ferdynand wkrótce w iego poszedł szlady, waruiąc sobie prawo do ustąpionych tym Traktatem Prowincyi. Z tym Wenetowie podczas tey woyny po-

1509. (margin, beside "i oddalenia się Ludwika do Francyi, da-")

stradali wielkie korzyści, które mieli z swego handlu z Egiptem: Portugalczykowie bowiem wzdłuż i wszersz przeszedłszy Azyą, przez wynalezioną żeglugę około Przylądku: *Bon-Esperance*, czyli *Dobrey Nadziei*, tym sposobem wszystkie skarby Indyanów do siebie pociągnęli, które taniey do Wenetów przedawali.

W tym to ieszcze czasie Florenczykowie podbili sobie Pizanów, po długim ich oblężeniu, i Kardynał Xymenes, wziął miasto Oran w Afryce, na stronę Króla Hiszpańskiego.

1506. Smierć Alexandra Króla Polskiego, wstęp na Tron uczyniła Zygmuntowi, Pierwszemu Bratu iego, który natenczas iuż lat miał 40. W roku następu-
1507. iącym Traktaty rozpoczęte z Moskwą. Gliński, człowiek pełen dumy, ambicyi, i cale niespokoyny, zbuntowawszy się naprzeciw Królowi, uciekł do Moskwy, która Litwę podtenczas pustoszyła. Ten więc Gliński obległ Mińsk, a za nadciągnieniem woyska Królewskiego, od miasta tego odstąpiwszy, uszedł ku Dnieprowi, Moskale, którzy mu na odsiecz w 60,000. woyska regularnego przyszli, także uciekli. Nastąpiła zatym ugoda między Moskwą i Polską, przez którą niektóre zabrane zamki Polakom są przywrócone. Gliński wraz w swo-

iemi

iemi Towarzyszami w Litwie osądzony, z kraiu iest wywołany.

Juliusz II. wzbudzony sławą, któ- 1510.
rey się nabyć spodziewał, przez wyrugowanie z Włoch obcey Potencyi, zaczął do rebellii pobudzać Genueńczyków i Szwaycarów naprzeciw Królowi Francuzkiemu: wypowiedział woynę Xiążęciu Ferrary, przeto, iż był pokrewnym i z Królem Francuzkim sprzymierzonym, i zabrał mu miasta Modenę, i Reggio. Ludwik urażony temi postępkami Juliusza, przedsięwziął zemścić się. Zaczął naprzód od rozrzucenia Medalów, które wybić rozkazał, na tych Papież wyrażony był pod Figurą Nabuchodonozora, a Rzym pod wyrazem Bybilonu, z tym napisem: *Perdam Babilonis nomen.*

Gdy te dwie nieprzyiazne a mocne Strony do woyny przygotowania czyniły, Hiszpanie nie przestaiąc swoich zwycięztw po nadbrzegach Afryki, zawoiowali ieszcze miasta Bugie, Trypoli, i Algerczyków, rozboyników morskich swoiemi uczynili dannikami. Portugalczykowie także w Indyach nie przestawali swego utwierdzać panowania, gdzie tego roku miasto Goa sobie podbili, w którym Stolicę założyli swego w tey części świata panowania.

Ludwik XII. między innemi rozrządzeniami, które poczynił naprzeciw

Papieżowi, zgromadził do miasta Toura Biskupów swego Królestwa, i otrzymawszy od nich deklaracyą, iż sprawiedliwa iest iego woyna, zakazał wszystkim swoim poddanym, ażeby u Dworu Rzymskiego żaden o Beneficya się nie starał, ani żadnych nie wywoził pie-
1511. niędzy. Juliusz z swoiey strony, sam woysko prowadząc, obległ Mirandolę szczególnie, ażeby się pomścił nad Obywatelami tego małego Państwa, którzy pod protekcyą zostawali Ludwika. Po dziś dzień ieszcze okazuią w Lorecie kulę armatnią, która około głowy tego przeszła Pipieża, którą on do Loretu posłał na dowod osobliwszey nad nim Boga opieki, że z tak wielkiego wybawił go niebezpieczeństwa. Ludwik z woyskiem do Włoch wkroczywszy, miasto Boulogne opanował, z którego zaledwie Juliusz uszedł; Francuzi przez zemstę Statuę iego, która mu w tym mieście wystawiona była, wywróciwszy, po ziemi ią włóczyli. Naywiększy zaś cios, który Ludwik zadał Papieżowi, był Sobor Pizański, który za pozwoleniem Cesarza zwołał był, dla naprawy złych zwyczaiów wprowadzonych u Dworu Rzymskiego, i dla zganienia postępków Juliusza, któremu wyrzucano, iż życie swoiemu nieprzyzwoitę prowadził stanowi, że w woynie

się

się kochał, i onę między Panami Chrześciańskiemi wzniecał. Juliusz chcąc ten Sobor rozpędzić, wyklął naprzód wszystkie członki tego Soboru, między któremi pięciu było Kardynałów, i nowy zwołał do Rzymu na rok przyszły, który miał się odprawiać w Kościele Lateraneńskim. Wyklął także Pizanów, za to, iż pozwolili, żeby zgromadzenie iego nieprzyiacioł u nich się stało. Lud przestraszony, począł obelgami nakarmiać Prałatów, co przymusiło Króla do przeniesienia swego Soboru do Medyolanu. Tym czasem Juliusz nową zawarł był Ligę z Ferdynandem Królem Hiszpańskim, i z Rzecząpospolitą Wenecką, i złączywszy woysko swoie z ich woyskiem, obległ Boulogne, które przez długi czas żwawie odpor dawało, temu na odsiecz przybył Gaston de Foix Siestrzeniec Ludwika XII. z Matki swoiey, a z Siostry Króla. Gaston nie maiąc dosyć na tym, że woysko nieprzyiacielskie odpędził, pogonił za niemi aż do Romanii, gdzie sam obległ Rawennę sławne miasto przez batalią pod iego wydaną murami, na 1512.
którey ten młody poległ Xiąże, ale woysko iego, nieprzyiaciela pokonało, miasto dobyło, i zburzyło, mszcząc się śmierci Wodza swego. Przed obleżeniem Rawenny Gaston zwyciężył był

iuż

iuż Wenecyanów, którzy odebrali byli Bryscyą miasto; wszedł on był do miasta przez zamek, który ieszcze był w ręku Francuzów, i wydał im batalią wśrzod samego miasta, których pokonawszy, miasto woysku swemu podał na rabunek, który przez siedm trwał dni. Zwyciężył był także Pawła Bailona Wodza Wenetów. Słowem Francuzi nigdy we Włoszech nie byli strasznieyszemi, iako pod Hetmań, stwem Gastona, którego Król postanowił był Rządzcą tego wszystkiego, co we Włoszech posiadał; gdy tym czasem śmierć iego pomyślne Francuzów zatamowała powodzenia. Nie tylko zaś Szwaycary,
1512. ale nawet Henryk VIII. Król Angielski ieszcze podtenczas młody i pełen żwawości powstał naprzeciw Francuzowi na usilne proźby Papieża, który wszelkich używał sposobów do pomnożenia mu nieprzyiacioł. Cesarz Maxymilian z swoiey strony odstąpił Soboru z Pizów do Medyolanu przeniesionego, idąc za wyrokiem Biskupów Niemieckich, którzy ten Sobor osądzili za nieprawy, i nieznacznie od Ligi oddalił się Ludwika, czyli przynaymniey odciągnął woysko Niemieckie, które wraz z iego woyskiem woynę prowadziło. Nadto Ludwik przez niezgodę Wodzów iego woyska, o kommendę po zmarłym Gastonie,

stonie, oraz przez oszczędność nieczasową iego Kommissarzów, ktorzy Żołd woysku nie tylko zatrzymali, ale nawet dla uniknienia wielkiego wydatku, część iego zwinęli, wielkim podpadł we Włoszech odmianom i rewolucyom. Naprzod Xięstwo utracił Medyolanu, do ktorego Szwaycarowie przywrocili Maxymiliana Sforcyusza Syna starszego Ludwika w niewoli u Francuzow zostaiącego. Rzeczpospolita Genueńska zrebellizowała, i obrała za Dożę Jana, czyli Janusa Fregozę, ktory z obozu powrocił był Wenetow. Bentywogliuszowie z Bulonii znowu są wygnani nazawsze; Bulończykowie bowiem nie śmieli iuż im sprzyiać przerażeni Juliusza klątwami, i innemi pogrożkami, przez ktore srożyć się obiecywał nad temi, ktorzyby ich utrzymywać mieli stronę.

Gdy Medyolan od Ludwika przeszedł w ręce i panowanie Maxymiliana Sforcyusza, Oycowie Soboru Pizańskiego przenieśli się iuż byli do Lionu, ażeby tam swoie daley odprawiali Sessye, lecz w małym iuż u wszystkich byli poważeniu; wszyscy bowiem byli poddanemi Ludwika, i wszyscy po iego chodzili woli. Sobor Lateraneński w większym nierownie u wszystkich był poważeniu, dla wielkiey liczby Bisku-

skupòw, i róźnych Prałatów ze wszystkich Narodów, którzy się nań ziechali byli. Podczas tey odmiany Fortuny Ludwika, Ferdynand Król Hiszpański uderzył na Nawarrę, zasadzony na Bulli Juliusza Papieża, albo raczey na klątwach, które rzucił był przeciw Ludwikowi, i iego Sprzymierzonym, a przez które wszystkich wyzuwał nie tylko z godności, ale i z włości, które posiadali. Ferdynand Królestwo to sobie podbił, oprócz Prowincyi de Bearn, z tamtey strony gór Pireneyskich, na którey Król Jan i iego Następcy przestać musieli, nie wyrzekaiąc się atoli nigdy tytułu Króla Nawarry, którym zawsze się mianowali, ponieważ oderwanie iego za nieważne zawsze mieli.

Bajazet II. Cesarz Turecki od swoich zdradzony Janczarów, którzy przedsięwzięli byli zgubić go, przymuszony był przez większych Panów oddać Państwo Synowi swemu starszemu Selimowi, który chcąc lepiey się na Tronie ugruntować, otruć go kazał wtenczas, gdy się wybierał na mieszkanie o milę, gdzie przedtym Cesarzem był uznany. Rozszerzył on swoie Państwo, wiele zdobył na Wenecyanach, ale w Egipcie fortuna mu nie posłużyła.

W tych

W tych to prawie samych czasach panowanie Szeryfów się w Afryce zaczęło przez iednego imieniem Machomet Benhemet, ktòry powiadaiąc się, iż z krwi pochodzi Machometa, i wielkie u Pospolstwa ziednawszy sobie poważenie, przez długą osobność, na ktòrey zostaiąc, udawał, iż o wielkości Boga rozmyślał, nagle zaś z niey wyszedłszy, wszystkich swoich naśladowników pobudził do niewymowney zapalczywości naprzeciw Chrześcianom, i Maurom, ktòrzy w przyiaźni i w pokoiu z Chrześcianami zostawali. Przez dwòch Synòw swoich podbił sobie Kròlestwo Fez, Maroko, i Tremecen. Słowo to *Szeryf* znaczy tłumacz Prawa, a sposoby, ktòrych Synowie iego użyli do opanowania tych Państw, były, zdrady, i zaboystwa prawych dziedziców tych Państw, a tak fałszywa i mniemana gòrliwość za Prawo, była tylko pozorem bezprawnego wydzierstwa. 1509.

Bogdan Woiewada Wołoski, nieodrodny Wiarołomstwa Oycowskiego Dziedzic, i naśladowca, wtargnąwszy z woyskiem na Pokucie, one pustoszy, 1512.
o wzięcie Kamieńca, Halicza, i Lwowa prożno się kusi. Od Mikołaia Kamienieckiego Woiewody Krakowskiego, a pierwszego w Polszcze Hetmana przymuszo-

muszony iest do powrotu do własnego kraiu. Wkrótce potym za pośrzednictwem Władysława Króla Czeskiego i Węgierskiego ugoda między nim i Polakami stanęła, przez którą hołd z Multan, i Wołoszy Polakom iest warowany, zkąd wielkie potym wyniknęło źrzodło kłótni, i woien między Polską, i Portą Ottomańską. W tymże czasie stanęła Konkordata względem Biskupstwa Warmińskiego, samey tylko Stolicy Apostolskiey podlegaiącego, mocą którey po zeszłym Biskupie Król czterech Kanoników Warmińskich Indygenat w Prusiech maiących mianuie, z których iednego obiera Kapituła.

1513. Juliusz II. dni swego życia zakończywszy, Ludwik XII. który nowe poczynił był przymierza we Włoszech, znowu swe do nich wyprawił woysko, które Xięstwo Medyolanu na Króla odebrało, oprócz niektórych zamków, i Genueńczyków do posłuszeństwa Królowi przywiodło. Ale nie długo mu fortuna sprzyiała, woysko bowiem iego iest zniesione przy obiężeniu Nowary, którey Szwaycarowie bronili; niespodzianą bowiem uczyniwszy wycieczkę, na głowę woysko porazili Francuzkie. Francuzi całą swoię straciwszy Artyleryą, do swego cofnęli się kraiu, a Szwaycarowie zwycięzcy wkroczyli

czyli do Francyi, gdzie miasto Dijon oblegli. W tym okropnym razie Xiąże de Trimouville innego nie miał sposobu do cofnienia ich do swego kraiu, tylko ten, iż co mògł mieć pienięd zy, dać im musiał, i więcey im przyobiecał, byleby z Francyi wyciągnęli. Kròl, nowy ieszcze odniosł cios z strony Pikardyi, gdzie Maxymilian Cesarz, i Henryk VIII. Kròl Angielski z woyskiem wtargnęli byli, i w sam dzień Orderu Podwiązkowego znaczne z Francuzòw odnieśli zwycięztwo. Zwycięztwo to Panami ich uczyniło Teruanu miasta, ktòre iest zruynowane i spalone, z przyczyny, iż obydwa ci Monarchowie przywłaszczyć go sobie chcieli. Angielczykowie wzięli ieszcze byli Tornakum miasto: ale Henryk z swego szczęścia niechcąc daley korzystać, powròcił się do Anglii, do ktòrey Jakob IV. Kròl Szkocki w przymierzu z Ludwikiem XII. będący, wkroczył był z woyskiem, lecz podczas pierwszey zaraz batalii na placu poległ.

Ludwik XII. do pierwszego swe interessa przyprowadził stanu, odstępując Soboru Pizańskiego, przez wzgląd na nowo obranego Papieża Leona X. z Domu Medyceuszòw, ktòry samemi tchnąc myślami pokoiu, i publiczney przywròcenia spokoyności, nakłonił Ludwika

dwika, iż za iego poszedł radą. Niektòrzy twierdzą, że Anna Angielska Zona iego, ktòra boiaźnią przerażona była z przyczyny klątew, ktòre na Kròla rzucono, wiele dopomogła do tey ugody z Papieżem, w czym tym większą miała łatwość, iż Sobor ten nie był zgromadzony, tylko naprzeciw gwałtownościm Juliusza, ktòre gdy przez śmierć iego były zakończone, tedy i Sobor ten przestać był powinien. Królowa ta tegoż roku dni swego zakończyła życia, i wkròtce po iey śmier-
1514. ci Kròl wziął sobie za Zonę Maryą Siostrę Henryka Kròla Angielskiego. Lecz nie długo z nią żył; w następuiącym
1515. bowiem roku sam do wieczności się przeniosł, zostawiwszy koronę i swe wojenne zamysły Franciszkowi Walezyuszowi Zięciowi swemu, a Synowi Karola Hrabi d'Angouleme, i Ludowiki Xiężniczki Sabaudzkiey.

1514. Moskwa niespokoyna podnosi znowu woynę naprzeciw Polakom, Smoleńsk zabiera, ale po kilku znacznych odniesionych zwycięztwach nad nią przez Konstantego Xiążęcia Ostrogskiego, znowu przymierze iest zawarte, przez ktòre Smoleńsk przy Moskwie został. Ro-
1515. ku zaś następuiącego Maxymilian Cesarz ziazd wielki składa, na ktòrym Krolowie Zygmunt Polski, i Władysław

sław Czeski się znayduią. Na tym zieździe Przymierze między Cesarzem i Królem Polskim iest zawarte, mocą którego Cesarz obowiązał się postarać o przystoyny między Polską i Moskwą pokoy, oraz Wielkiego Mistrza Krzyżackiego nakłonić do zachowania dawnych Traktatów, gdyby zaś iego łagodne namowy miały bydź bezskuteczne, tedy woyskiem Króla wesprzeć przeciw Krzyżakom wziął oblig na siebie, Król zaś Polski posiłkować Cesarza naprzeciw Turkom przyobiecał, gdyby się woyna z nim otworzyć miała. Jan Lasko Arcy-Biskup Gnieźnieński na Soborze Lateraneńskim II. u Leona X. Papieża otrzymał dla siebie, i dla swoich Następców godność *Legati nati* Stolicy Swiętey. Godność ta daie Prymasom władzę nad całym Duchowieństwem Polskich krain w niebytności Nuncyusza Apostolskiego.

Xiąże Tryumwilski czyniąc pokoy z Szwaycarami, obiecał im 500,000. Talarów, i tak imieniem Króla, iako i całego Królestwa Francuzkiego zupełnie wszelkiego do Xięstwa Medyolańskiego wyrzekł się prawa. Ludwik XII. zamiast potwierdzenia tego przyrzeczenia, umieraiąc, wielką do woyny prowadzenia zostawił gotowość dla odebrania Xięstwa Medyolańskiego. Franciszek I. za- 1515.

I. zastawszy wszystko w pogotowiu, chciał pierwsze swego wsławić panowania początki przez wykonanie ułożonego zamysłu. Ruszył więc w woyskiem do Włoch, ponowiwszy wprzód pokoy z Królem Angielskim, i z Karolem Arcy-Xiążęciem Austryackim i Królem Kastylii, który przez swego Prokuratora hołd oddał z Hrabstw Flandryi, i Artezyi, które hołdowały Koronie Francuzkiey. Cesarz, Ferdynand Król Arragoński, i Franciszek Sforcyusz Xiąże Medyolański, wzburzył naprzeciw niemu Szwaycarów, iako tych, do których naybardziey należało utrzymywać Cessyą uczynioną tego Xięstwa, i wszelkie Prawa do niego od Ludwika XII. Narod ten zamknąwszy przeyście w górach Alpeyskich, przez które spodziewał się, iż Franciszek z woyskiem do Włoch miał wkroczyć, bezpiecznie iego oczekiwał przybycia, ale Franciszek inszą drogą dotąd ieszcze nieużywaną przebywszy góry Alpes, wkroczył do Hrabstwa Saluceńskiego. Ztamtąd daley z woyskiem postępuiąc, miasta Alexandryą, Pailę, Tortonę, Nowarę, Pawią, zawoiował, i spotkawszy się blisko Marygnan z Szwaycarami, bitwę z niemi stoczył, która przez dwa dni trwała. Szwaycarowie zachęceni przez Kardynała de Sion, przez obydwa

dwa

dwa dni z wielką odwagą potykali się: lecz gdy Wenetowie Królowi na pomoc przybyli, przymusili ich do ustąpienia z placu, i do cofnienia się do Medyolanu, zostawiwszy na placu zabitych swoich 18,000. co też dowodem iest wielkiego ich męztwa złączonego z zapalczywością. Xiąże Franciszek Sforcyusz, który się zamknął był w zamku Medyolańskim, gdy widział, że miasto poddaie się Franciszkowi Królowi Francuzkiemu, on też zamek i siebie samego poddał Królowi, przestaiąc na 30,000. talerach, które Król wypłacać mu przyobiecał póki żyć tylko będzie. Franciszek Sforcyusz nie mógł lepiey sobie poradzić, zwłaszcza gdy postrzegł, że Papież, (który w początkach zdawał się przeciwnym okazywać Królowi Francuzkiemu) oddał mu miasto Parmy i Placencyi, iako do Xięstwa należące Medyolańskiego, oraz Modenę, i Regio Xiążęciu Ferrarskiemu, który sprzymierzonym będąc z Franciszkiem I. iego szczęścia był uczestnikiem. Król Francuzki odebrawszy te miasta, poiechał do Bulonii, oddać w osobie swoiey hołd posłuszeństwa, które Monarchowie Katoliccy zwykli oddawać nowym Papieżom* przez swoich Posłów. Pogodził się także Franciszek z Papieżem, uczyniwszy sławną owę ugodę,

Sanctio Pragmatica nazwaną, ugoda ta, czyli iak pospolicie nazywaią, *Concordatum*, była zawarta między Leonem Papieżem i Franciszkiem, odebrała Prawo wszystkim Kapitułom Królestwa Francuzkiego obierania sobie Biskupów i innych Prałatów, a Królowi obierania ich zupełne nadała prawo, waruiąc Papieżowi Annaty, czyli daniny, lub dochody roku iednego ze wszystkich wielkich Beneficyów, którychby używanie tym, Papież swym potwierdził zezwoleniem, którymby ie Król nadał. Prócz tego Franciszek zawarł ieszcze pokoy z Szwaycarami, którym roczny pieniężny naznaczył dochod, prócz owych 60,000. Talarów przyobiecanych im przez Traktat w Dionie z niemi zawarty, które dopiero wtenczas Król im wypłacił, z warunkiem, ażeby woyskiem go swoim wspierali. Wiedzieć zaś trzeba, że Szwaycarowie czyniąc przyrzeczenie wspomagać Króla Francuzkiego swym woyskiem, wyraźnie Papieża, i Cesarza excypuią, przeciw którym do żołdu woiennego obowiązanemi bydź nigdy nie mogą.

1516. Roku następuiącego Król Ferdynand umarł, zostawiwszy Alexandrowi Xymenes rządy Królestw Hiszpanii, których Arcy-Xiąże Karol dla swoiey młodoletności sprawować ieszcze nie mógł.

Co-

Codzienne lekarstwa były przyczyną śmierci Ferdynandowi, do których używania przynaglony był od swoiey Zony Germanii de Foix, a to, ażeby mógł zadosyć uczynić wielkiemu pragnieniu, które oboie mieli mienia potomstwa, lubo Ferdynand za życia ieszcze Królowy Izabelli uznał był Arcy-Xiążęcia Karola za prawego Dziedzica i Następcę swego.

Jan Albert z Królestwa wyzuty Nawarry, tego samego umarł także roku. Syn iego Henryk zaślubił sobie był Siostrę Franciszka I. i z tego małżeństwa narodziła się Matka Henryka Burbońskiego, który był potym Królem Francuzkim imienia tegoż IV.

Cesarz Maxymilian wkroczywszy z woyskiem do Włoch, które złożone było z 30,000. a po większey części z Szwaycarów, takie sprawił pomięszanie, że Francuzi iuż byli w pogotowiu opuścić Xięstwo Medyolańskie, widząc, że nie mogli zabronić mu przeyścia rzek Mincio, Oglio, i Addy. Waleczność Wenetów, i posiłki, które odebrali, równie dopomogły do poparcia się Francuzom, iako i opieszałość Maxymiliana. Cesarz ten zatrudniaiąc się obłężeniami miast cale niepotrzebnemi, nadto nie maiąc dosyć pieniędzy do zapłacenia żołdu Szwaycarom, którzy

przeto do swego powròcili się kraiu, wkròtce do tego przyszedł stanu, iż nie mògł daley utrzymać owey trwożliwości, ktòrą przez swoie do Włoch wkroczenie wszystkich był napełnił. Przymuszonym więc został opuścić Włochy, a Wenetowie po iego się oddaleniu wsparci od Francuzòw, odebrali Weronę, miasto szczegòlne, i iedyne ich Państwa, ktòre pod panowaniem zostawało Cesarza.

Leo X. chcąc iedynie swego zbogacić Synowca, a Syna Brata swego Wawrzyńca Medyceusza, szukał iakiego pozoru do wydania woyny Franciszkowi Maryi de la Rovere Xiążęciu Urbińskiemu, i wygnawszy go z swego Państwa, natychmiast Synowca swego Xiążęciem ogłosił Urbińskim, otrzymawszy wprzòd od wszystkich Kardynałòw pozwolenie. Leo, gdy tą się zatrudnia woyną, omało otrutym nie został od Kardynała Petrucci, ktòrego z Syenny wygnał był Familią, przeto, iż sobie tam iedynowładztwo przywłaszczyć chciała. Zamysł Patruccego, gdy był
1516. odkryty, Leo z iego wyzuł go godności, i w więzieniu śmiercią go ukarał, wspòł zaś Winowaycòw ćwiertować rozkazał.

Dania smutnieyszą ieszsze widziała u siebie scenę, i ktòra większego, niżeli

żeli śmierć tego Kardynała przyczyną była rozruchu. Krystyern II. ktory od lat trzech Krolestwo posiadał Duńskie, zaślubił był sobie roku przeszłego Izabellę Corkę Arcy-Xiążęcia Karola, ktory potym był Cesarzem. Lecz z młodych lat swoich uwiodłszy się miłością ku iedney Hollenderce, ktorą poznał był w Bergen w Norwegii, gdy tą rządził Prowincyą imieniem Oyca swego, nie mogł się od niey wstrzymać iuż nawet podczas swoiego z Izabellą zamęścia. Gdy więc tę swoię przy sobie trzymał Metressę iawnie i publicznie, Panowie pierwsi Krolestwa na ten iego nieprawy rozgniewani występek, spiknęli się naprzeciw tey nałożnicy, i otruli ią. Naywiększe było podeyrzenie na Rządzcę zamku Kopenhagi, iakoby on był pierwszym sprawcą śmierci tey niewiasty; lubo według innych mniemania, w wielkich i on był u niey łaskach. To podeyźrzenie pobudziło Krola, iż go na śmierć skazał, mimo usilnych proźb za nim tak Krolowy, Posła Papiezkiego, iako i wielkich Panow i Pań, przeto też Okrutnym iest nazwany, ktore imię w dalszych czasach doskonaley na swoiey wyraził osobie, potym *Nerona Połnocnego* imię iest mu przydane dla okrucieństw, i nieszczęśliwości, ktorym z ich podpadł okazyi.

Dla okazania swego przywiązania do swoiey *Gołembicy* (tak bowiem tę swoię nazywał Metressę, a która się nazywała Sybeka,) pierwsze miał względy na iey Matkę, która się nazywała Sygebryta, i przy sobie ią trzymał. Z miłości i iey szacunku, wiele Hollenderskich sprowadził Familii, którym wyspę nadał Amagrę, położoną o milę od Kopenhagi, tę iedyną tylko kładąc im kondycyą, aby na Stoł Królewski masło, i ser, sposobem robili Hollenderskim. Zwyczay ten trwa po dziś dzień, i wyspa ta nazywa się wyspa Hollendrów: Mieszkańcy swoim tam mówią ięzykiem, i suknie noszą Hollenderskie, i Królowie raz w rok na tę wyspę ieżdżą na Promenadę w maskach, w ostatni Wtorek Zapust.

Selim Oyca swego Bajazeta zabiwszy, oraz dwóch swoich Braci, i siedmioro ich dzieci, Tron posiadł Tureckí. Chcąc zaś swoie rozszerzyć panowanie, podniosł woynę naprzeciw Kampsonowi Sułtanowi Egipskiemu i Syryiskiemu, który u siebie dał schronienie iednemu z iego Synowców imieniem Aladyn. Zwyciężył tego Sułtana blisko Alepu, którego Rządzca przekupiony z woyskiem naprzeciw swemu obróciwszy się Monarsze, zwycięzcą uczynił Nieprzyiaciela. Po przegraney tey

bata-

batalii, na ktòrey Kampson ranny i z konia zrzucony był, i od swoich własnych stratowany, Mammelusowie, ktòrzy pierwszeństwo w woysku Sułtanòw Egiptu trzymali, obrali następcą iego Synowca imieniem Toman-Bey, ktòry w Czyrkassyi się urodził był, zkąd Mammelusowie swoy wiedli początek. Selim z zwycięzkim swym woyskiem poszedł do Egiptu naprzeciw temu nowemu swemu nieprzyiacielowi, w dwòch go pokonywa bitwach, w trzeciey w niewolą go zabrawszy, w iedney bramie Wielkiego Kairu Mieście Stolecznym Sułtanòw Egipskich wieszać go każe, i całe to miasto do poddania się sobie przymusza. A tak zakończone iest pokolenie, i Monarchia tych Sułtanòw, i imię Mammelusòw, ktòrzy przez kilka wiekòw strasznemi byli. Egipt Prowincyą Państwa staie się Ottomańskiego. 1515.

Leo X. obawiaiąc się, aby Selim nadęty tak wielkim zwycięztwem, i wzmocniony zawoiowaniem tak wielkiego kraiu, swego naprzeciw Chrześcianom nie obròcił oręża, iako iuż tym grozić poczynał, wysłał swych Posłòw do wszystkich Panòw Europeyskich, zachęcaiąc ich do iedności naprzeciw tak mocnemu, a powszechnemu nieprzyiacielowi, oraz rozkazał ogłaszać Odpusty dla tych, ktòrzyby się

na

na koszta przez iałmużny przykładali woienne. Od dawnych zaś bardzo czasów był zwyczay w Niemczech, iż takowe opowiadania Odpustów, Augustyanie czynili; mimo więc tego zwyczaiu Arcy-Biskup Moguńcki przedsięwziął był na ten raz użyć Dominikanów, czym obrazili się Augustyanie, iuż to, że Dominikanów nad nich przeniesiono, iuż, że im odięta iest korzyść, którą mieć mogli były z tego opowiadania. Marcin Luther Augustynianin natenczas Professor Teologii w Akademii Wirtemberskiey, począł bronić Praw i Przywileiów swego Zakonu, i naprzeciw Dominikanom, oraz i samym Odpustom kazać począł. Z Ambony rozprawa ta do Szkoł się przeniosła, w których Marcin Luther utrzymywać począł różne Propozycye naprzeciw ważności władzy Kościelney, a która przez się iest oczywista, i żadney wątpliwości i rozprawie nie podległa. Emulacya tych dwóch Zakonów nader po całych Niemczech rozkrzewionych, i nader mocnych, pociągnęła za sobą naprzód uczonych ze wszystkich Zakonów, potym Swieckich, a nakoniec i samych Panów, Xiążąt, Monarchów, z których iedni Augustyanów, drudzy Dominikanów utrzymywali stronę. Panowie i Xiążęta niecierpliwi inney prócz swo-
iey

iey zwierzchności i władzy, z Propozycyi, które były w rozprawie, i z wniosków, które z nich czynili, przez związek materyi, wnosili sobie, że Kościoł nad zamiar granice swey przechodzi władzy, przeto wielkie okazywali ukontentowanie, znaleźli przyczynę i przygodę wyzucia Kościoła pod pozorem Reformy z wielkich bogactw, które dziedziczył, a dla których podtenczas Duchowni w wielkim zbytku, niewiadomości i nieumieiętności stanowi swemu nieprzyzwoitey dni życia swego pędzili. Marcin Luther znalazłszy protekcyą i mocną podporę u Elektora Saskiego, sam swoią powagą uczynił się Sędzią Wiary Chrystusowey. Ustanowił Artykuły, przypuszczaiąc to, co mu się podobało, a odcinaiąc z prawey Nauki Wiary Swiętey to wszystko, cokolwiek iego zdaniu i wyrokom było przeciwne. A że Biblią, czyli Pismo Swięte wszystkim czytać pozwolił, dawszy wolność każdemu tłumaczenia go, i swą kierowania wiarą według swego własnego rozumu, przeto też iego Naśladowcy i Uczniowie na nieźliczone podzielili się części, i tyleż nowych sprawcami byli kacerstw, które tak sobie wzaiem były przeciwne i nienawisne, iako i Kościołowi Swiętemu Rzymskiemu Katolickiemu. Zwingli-

usz

usz Pleban w Zurych w Szwaycaryi i iego Towarzysze, pierwszemi byli z Reformatorów, którzy się odpisali od Lutra względem Artykułu Nayświętszego Sakramentu: Artykuł, który nieumorzoną między niemi utrzymywał nienawiść, mimo usilney staranności Anabaptystów, którey używali w pogodzeniu tych dwóch stron sobie przeciwnych.

1518. Arcy-Xiążę Karol urodzony w Flandryi, gdzie pospolicie przemieszkiwał, zostawszy Panem Królestw Hiszpańskich po śmierci Króla Ferdynanda, która w roku 1516. przypadła była, oraz po zeyściu z tego świata Kardynała Xymenesa w roku 1517. rządy tych Państw powierzył Flamańczykom. Postępek ten iego o mało go nie przywiodł do utraty tego Państwa; Hiszpanowie bowiem nie mogąc znieść wielkiey powagi i władzy Cudzoziemców, uczynili Ligę, którą nazwali Swiętą do wyrugowania z Hiszpanii tych Cudzoziemców, ale w iedney na głowę porażeni batalii, poddali się Karolowi, i dopomagali mu do odebrania Korony Cesarskiey w Niem-
1519. czech po śmierci Maxymiliana Dziada iego. Cesarz ten umarł 12. Stycznia, i Elektorowie nie mało użyli mozołu w obraniu Następcy po nim. Franciszek I. Król Francuzki wielkie uczynił usiłowania,

wania, ażeby mògł był bydź Cesarzem obrany. Papież z swoiey strony mocno mu dopomagał, prócz Elektorów Duchownych, z tey, między innemi przyczyny; że Karol iuż był Królem Neapolitańskim, a dawna ustawa zabraniała, ażeby żaden z udzielnych Panów tego Państwa nie mògł Tronu posiadać Cesarskiego, którego rządy całe zgodzić się nie mogą z rządami tego Królestwa. Wnoszono także, że maiąc inne Królestwa oddalone od Państwa Niemieckiego, nie mògłby w iednymże czasie doskonale ich sprawować rządy, ani bydź zawsze w pogotowiu do bronienia tegoż Państwa naprzeciw niewiernym. Lecz z drugiey strony Franciszek I. nie był rodem z Niemiec, ani żadnym kształtem do Niemiec nie należał, byłaby to zaś hańba dla Narodu, gdyby Cudzoziemcowi swoię dawał koronę, który poniekąd mógłby ią był w czasie sobie przywłaszczyć, iako dziedzictwo Przodków iego, i wyzuć Elektorów z prawa, które mieli obierania sobie Cesarzów. Uwagi te, przywiodły Elektorów, iż koronę Cesarską ofiarowali Elektorowi Saskiemu, ale Xiąże ten sądząc się niesposobnym do noszenia tak wielkiego ciężaru, sam zniewolił swemi namowami Elektorów, ażeby obrali Króla Karola, iako naysposobnieyszego do go-

dnie

dnie sprawowania tey tak wysokiey godności, lubo, pierwiey sam ieden swey odmòwił był kreski na niego, gdy ieszcze za życia Maxymiliana Dziada iego, chciano Karola Następcę na Tron ogłosić Cesarski po Maxymilianie. Po-
1519. słowie Karola, ofiarowali Elektorowi Saskiemu na znak wdzięczności trzydzieści tysięcy Czerwonych Złotych, ale przyiąć ich niechciał. Gdy zaś upraszali go, ażeby dozwolił przynaymniey, ażeby ta kwota mogła bydź między iego rozdana Dworskich, odpowiedział: iż żadnemu z swoich nie zabraniał Dworzan przyiąć tego dobroczynnego podarunku, atoli ten, ktòryby go przyiął oddalony od iego zostanie Dworu. Karol dowiedziawszy się w Hiszpanii o swoim nowym wybraniu, wybrał się do Niemiec, i rządy Królestwa Hiszpańskiego zostawił przy Kardynale Tortozańskim, ktòry był iego Nauczycielem. Oddalenie się od Państw Hiszpańskich Cesarza, dało pochop Franciszkowi I. do myślenia względem powròcenia Henryka Alberta do Kròlestwa Nawarry. Wysłał więc woyska swoie, dawszy nad niemi Kommendę Generałom *de Lautrec*, i *de Lescun*, ktòrzy w kròtkim czasie podbili wprawdzie całe to Kròlestwo, ale wkròtce znowu go utracili; tak dalece, iż nayprzod

do Królestwa Hiszpańskiego iest przyłączone.

Szwecya tegoż samego roku w wielkim bardzo zostawała zamięszaniu. Królestwo to po kilka razy z Królestwem Duńskim złączone było, i po tyleż razy przez emulacyą Szwedów, którzy obcych cierpieć nie mogli rządów od tegoż Królestwa oddzielone bywało. W tym zaś czasie Szwecya rządzona była przez Administratora udzielnego, imieniem Stenona Stura, który wraz z Stanami rządy sprawował Państwa. Ten przeniesiony był w obraniu swoim na tę godność znakomitą, nad Eryka Trolla, Męża wielkiey powagi w Królestwie, osobliwie dla Syna swego imieniem Gustawa Arcy-Biskupa Upsalskiego i Prymasa Królestwa. Ten chcąc się zemścić tey pogardy, począł spiski i fakcye robić, ażeby Królestwo to w ręce dostało się Chrystyerna II. Króla Duńskiego; który przykładem swych pobudzony Przodków, wszelkie czynił usiłowania, ażeby mógł tey dopiąć korony, która iuż iego Przodków wieńczyła skronie. Ale, gdy spisek Arcy-Biskupa był odkryty, Stenon oblega go w iedney fortecy, w której się był zamknął, i spodziewaiąc się posiłków od Chrystyerna, żadney niechciał przyiąć ugody. Nadszedł był wprawdzie

ten

ten spodziewany od Arcy-Biskupa pośiłek: ale zniesiony iest, i przeto nie był w stanie uwolnienia Arcy-Biskupa, który zatym przymuszony iest poddać się. Stany Królestwa chcąc ukarać rebellią Arcy-Biskupa, z iego złożyły go godności, i zamek iego zburzyć rozkazały. Gustaw uszedł do Chrystyerna, który przez swoie proźby, nakłonił Dwor Rzymski, iż się wdał za Arcy-Biskupem. Papież Juliusz II. rozkazał, aby na godność był przywrócony, i rzucił klątew na Administratora, i Stany Szwedzkie, ieżeliby temu rozkazowi zadosyć nie uczyniły, i nie nadgrodziły szkody, którą poniosł Arcy-Biskup przez zburzenie zamku swego. Chrystyern, któremu Papież dał zlecenia do przyprowadzenia do skutku tego swego wyroku, wielkie zebrawszy woysko, obległ Sztokolm, i nie mogąc go dobyć, ofiarował ugodę, i wzywał Administratora, aby do iego chciał przybyć Flotty. Administator, ani na Flottę przyiść, ani ugody żadney przyiąć niechciał. Chrystyern ofiaruie znowu, iż sam w osobie swoiey do miasta wniydzie, dla ułożenia punktów ugody, byleby dano mu zastawników dla ubezpieczenia iego do Flotty powrotu. Daią mu zastawników, ale on zamiast udania się do miasta, odsyła do Danii w

za-

żastaw danych sobie Szwedów. Zostawuie nadto woysko lądowe, aby miasta dobywało, naprzeciw ktoremu, gdy Administrator z miasta czyni wycieczkę, w potyczce iest zabity. Smierć Stenona Administratora, na dwie części dzieli Szwedów, iedni zezwalaią, ażeby Chrystyern Król Duński za ich Króla był uznany, drudzy przy wolności obstaią. Ostatnia ta Partya, nie maiąc Wodzów między sobą wielkiey wagi, przymuszona była do uznania Królem Chrystyerna, który pod przysięgą przyrzekł w niepamięć puścić to wszystko, cokolwiek naprzeciw niemu czyniono, oraz wszystkie prawa, i wolności w całości zachować Królestwa Szwedzkiego. Ale nie dotrzymał ten warołomca słowa swego; Roku bowiem następuiącego, przy- 1520.
bywszy do Szwecyi dla odziedziczenia Tronu, wielką w Sztokolmie sprawił ucztę wszystkim tego Królestwa Panom, po zakończonych obrządkach swoiey koronacyi, iakoby tym sposobem, chciał swoie poiednanie się z niemi utwierdzić, i zapieczętować. Przy końcu atoli tey uczty, pod pozorem wypełnienia Bulli Papiezkiey, która wyklinała i z godności wyzuwała wszelkich nieprzyiacioł Arcy-Biskupa, na tymże samym mieyscu uczty, siedmdziesiąt, (insi zaś mówią) dziewięćdziesiąt i czte-

i cztery Osob, tak Biskupów, iako i Senatorów, pod miecz skazał katowski; nazaintrz zaś woyska swe po mieście rozesłał, które w pień wycinało wszystkich, którzy uyść szalonego żołnierstwa nie zdołali oręża. Kazał także wykopać ciało zmarłego Stenona, i twierdzą niektórzy, iż wprzód zębami go szarpiąc, i gryząc, spalić go kazał. Potym wszystkim wydał regestr tych, którzy nie byli przytomnemi ani tey uczcie, ani w mieście się znaydowali, i tych wszystkich za bannitów, i wywołanych z kraiu, oraz teyże co i inni podległych ogłosił karze. Ta to krwawa, i pełna okrucieństwa scena, ziednała Chrystyernowi imię *Nerona Północnego*, i przyczyną oraz była, że nazawsze Królestwo utracił Szwedzkie, mimo wszelkich zabiegów, i usilności, którey używał w iego odzyskaniu.

Gdy Ferdynand Cortes rozszerzał panowanie Karola Cesarza w Nowym Swiecie, gdzie Mexyk zawoiował był, woyska tego Monarchy spotykały się w Belgium niższym z Xiążęciem Geldryi, który chciał stać się udzielnym Panem wszystkich Prowincyi swemu przyległych Xięstwu, a osobliwie Fryzyi Cesarskiey, czyniąc, i łamiąc Traktaty, według potrzeby swoiey. Z drugiey

giey strony wzniecone zamięszania w Niemczech względem Wiary, codziennie bardziey się pomnażały. Ekkiusz i insi Teologowie strony Katolickiey, swoie rozprawy i Xiążki naprzeciw Lutra wydawali Xiążkom. Melanchton, i inni, którzy się do zdań Lutra przywiązali byli, bronili go wszelkiemi sposobami. Tymczasem Luter, który w swych zdaniach nie był ieszcze tak stały, iak w dalszym potym okazał się czasie, nie przestawał swych zdań pod zdanie poddawać Papieża, obiecuiąc więcey nigdy ani mówić, ani pisać w materyi Odpustów, które tak wielkie wzniecity były zamięszanie, owszem przyobiecał zachęcać lud do uznawania, i czczenia władzy Swiętego Kościoła Rzymskiego Katolickiego, oraz żeby nienaśladował sposobu gwałtownego, którego on naprzeciw temuż użył Kościołowi. Kardynał Kaietan, Poseł Papiezki w Niemczech, i Militz Saxon Podkomorzy Leona Papieża, przez którego ten Papież złotą *Rożę* posłał był Elektorowi, prożno usiłowali zniewolić Lutra, ażeby swoie odwołał błędy, na wszystko bowiem pozwalał, prócz tego iednego punktu. I toć to było przyczyną Leonowi, iż znużony zaciętością Lutra, wydał nakoniec w Rzymie dekret, którym na ogień skazał

naukę, i Xiążki Lutra, osobę zaś iego na męki naysrzoższe, ieżeliby rzetelnie w czasie dni 60. swoich nie odwołał błędów po ogłoszeniu iego Bulli, którą tym końcem do Niemiec posłał. Natenczas Luter, z większą niż przedtym czyniąc, i mówiąc stałością, rozkazał spalić kopią Bulli Papiezkiey, i całe Prawo Kanonów za murami miasta Wittemberga, i Elektor Saski Ustanowiciel Akademii Wittemberskiey, wziąwszy iawnie w protekcyą swoię Lutra, iawnie przez łaskę swoię okazaną nieprzyiacielowi Kościoła, dał do wyrozumienia Papieżowi, iż nic cale na iego władzę nie zważał, ani o iego dbał łaskę.

Leo X. zasadzony na obietnicah Karola V. spodziewał się, iż otrzyma sprawiedliwość tak z pierwszego, iako i z drugiego. Karol V. wybieraiąc się z Hiszpanii do Niemiec dla odebrania Korony Cesarskiey, obowiązał się Leonowi dać mu dowody prawdziwey w
1521. tey sprawie gorliwości. Jakoż na początku roku następuiącego, zgromadził Seym Rzeszy Niemieckiey w mieście Worms, na który pozwać kazał Lutra, dawszy mu list gleytowy, ażeby bezpiecznie mógł przybyć do dania z siebie sprawy. Chciano go nakłonić, ażeby swych wyrzekł się Xiążek, oraz

Pro-

Propozycyi, które utrzymywał naprzeciw powszechnemu zdaniu, i nauce Kościoła Świętego; Luter niechciał tego uczynić, twierdząc, iż mu niedowiodą, że iego nauka przeciwna była Pismu Świętemu. Nieposłuszeństwo to Lutra, wzięte iest za dowod oczywisty kacerstwa z uporem złączonego, przeto wielu było takich, którzy radzili Karolowi, ażeby Lutra przytrzymał, ale Karol list swoy gleytowy szacuiąc, dozwolił mu powrócić się do Saxonii, przestaiąc na tym, iż go z Państwa wywołał Niemieckiego, z temi wszystkiemi, którzyby iego przyięli naukę, albo też iakimkolwiek mu dopomagali sposobem. Elektor Saski, niechcąc iawnie okazać się przyiaźnym Lutrowi, kazał go do zamku zaprowadzić Waltbourskiego, gdzie ukryty przez dziesięć zostawał miesięcy, udaiąc, że tam pod protekcyą iednego partykularnego zostaie Szlachcica. Ukrycie to Lutra, nie przeszkodziło bynaymniey rozkrzewieniu się nauce Lutra po całych Niemczech, a co więcey, i do Anglii iuż przeszła była, gdzie Henryk VIII. który w naukach ćwiczył się, w czasie tym, w którym nadziei nie miał na Tronie zasiadać, będąc naymłodszym z Synów Królewskich, pisał naprzeciw Lutrowi, i iego nau-

ce przeciwney nauce powszechney całego Kościoła, względem Sakramentów. Leo Papież z przyczyny tey, nadał mu tytuł *Obrońciela Wiary*: tytuł, którego Następcy iego używać nie przestali, lubo od Swiętey Wiary Rzymskiey Katolickiey odstąpili. Luter nie omieszkał odpisać temu wielkiemu swemu Przeciwnikowi, ale nader przyostro, i bez pomiarkowania w swych uszczypliwych wyrazach, tak dalece, iż iego adherenci usprawiedliwić wcale go nie mogą w tey mierze.

Karol Cesarz, i Franciszek I. Król Francuzki, w takiey między sobą zostawali oboiętności, osobliwie gdy Karola nad Franciszka przeniesiono w wybraniu na godność Cesarską, że wszyscy rokowali, iż do iawney między niemi przyidzie nieprzyiaźni. Jakoż wkrótce do woyny między niemi przyszło. Hrabia de Nassau Generał woysk Cesarskich, miasto Mouzon odebrał, ale Bayard przymusił go, iż od oblężenia Mezieru odstąpić musiał. Franciszek sam w osobie swoiey odebrał na powrot Mouzon, Baupome miasto spalił, i iego zruynował mury, Landreci i Bouchain sobie podbił. Henryk VIII. który w Calais się znaydował, chciał tych dwóch pogodzić Monarchów, i iuż ugoda ze wszystkim stanęła

nęła była, gdy w tym nadeszła wiadomość, że Amirał Bonniwet opanował Fontarabią. Franciszek niechcąc oddać na powrot tey fortecy, idąc za radą Bonniweta, wprawił Francyą w przepaść nieszczęśliwości, i wielkie straty. Papież, i Cesarz wypędzili Francuzów z Xięstwa Medyolańskiego, i z Genuy, 1522.
gdzie życie utracił ieden z nayznakomitszych Ministrów Franciszka, którego on Oycem nazywał swoim, z przyczyny iego wierności, i lat sędziwych, obwieszony bowiem iest, a to, iż ważył się zadawać Matce Królewskiey, iż utraciła 300,000. Talarów, które naznaczone były na koszta tey woyny. Franciszek roziątrzony tym bardziey, Henrykowi Synowi Jana Alberta daie woysko swoie, do odebrania Królestwa Nawarry. Swięty Ignacy znayduiąc się przy oblężeniu Pampelony, która wzięta iest, dostał postrzału w nogę od kuli armatni. Gdy więc leczył się, tak był tknięty czytaniem Xiąg pobożnych, które mu dawano do czytania, iż przedsięwziął był założyć Zgromadzenie Osob, któreby zupełnie się poświęciły wraz z nim, do podeymowania pracy, i starania około zbwienia bliźniego. Francuzi zawoiowawszy Nawarrę, gdy chcieli swe zwycięztwa rozszerzyć w Kastylii, od Hiszpanów walecznie są

odpędzeni, ktòrzy napowrot Nawarrę odzyskali, z taką łatwością, z iaką Francuzi ią sobie podbili byli.

Leo X. dni swego zakończył życia, będąc otruty, iak wielu twierdzi, Kardynałowie przez względy na Karola V. który w wielkim w całey Europie był podtenczas poważeniu, obrali na iego mieysce Kardynała Tortozańskiego, ktòry się nazwał Adryanem VI. Z Nauczyciela Karola V. został Kardynałem, i stateczną zaszczycony Cesarza przyiaźnią, naywiększe Królestwa sprawował urzędy, samym nawet Królestwem rządził Hiszpańskim, gdy Karol do Niemiec się był wybrał, dla odziedziczenia Tronu Cesarskiego. Papież ten większą miał nauk wiadomość, niżeli iego Poprzednik, ktòry dosyć miał
1522. na tym, iż ludzi uczonych swą zaszczycał łaską, i że dobrze im czynił, iako z urodzenia swoiego wrodzoną maiący skłonność, do wspaniałości, i okazałości; gdy przeciwnie Adryan urodzony z mieyskiey i niebogatey Familii, w mieście Utrecht, oraz będąc Professorem w Lovanium, zawsze nauk pilnował, ile tylko iego mu dozwalały zabawy. Nadto, do pomnożenia czci Boskiey nader był przywiązany, i na naypierwszą w Kościele Bożym wywyższony godność, z takim żył pomiar-

kowaniem, iak ów, który cale od świata iest oddalony. W pierwszych zaraz latach rządów swoich, dał miasto Viterb, Kawalerom Swiętego Jana Jerozolimskiego, którym Soliman II. Syn, i następca Selima, po wzięciu Belgradu w Węgrzech roku przeszłego, wydarł był wyspę Rodu. W siedm lat potym Karol V. Cesarz, nadał im wyspę Maltę, przy którey Kawalerowie ci, po dziś dzień się utrzymuią.

Luter, który w swoim ukrywał się zamku, a który potym nazwał był Patmos, dowiedziawszy się, że Jędrzey Bodensztein, potym nazwany Karolstadiusz nowym w Wittembergu uczynił się Reformatorem, rozkazuiąc z Kościołów zdzierać i wyrzucać obrazy, znosząc ofiarę Mszy Swiętey, i że pod dwòma przymiotami chleba i wina Swięty Ludowi rozdawał Sakrament, wyszedł natychmiast z swey pustyni, i do Wittembergu się powròcił, chcąc zbić te iego nowości, których on ieszcze dotychczas nie nauczał. Jakoż powiodło mu się. Karolstadiusz bowiem ustąpił z miasta, i w iedney osiadł wsi, chcąc tam żyć z pracy rąk swoich. Tego bowiem był u siebie zdania, że nauki bardziey szkodziły, niżeli pomagały człowiekowi, i że każdy iakis umieć

mieć kunszt powinien. Tego to Karolstadiusza maią za Oyca Fanatyków, którzy mniemaiąc się być natchnionemi Duchem Bożym, wszystkie swego rozumu imaginacye, za prawidła swoiey poczytywali wiary.

Potrzeba, którą miał Karol V. posiłków od Panów Niemieckich dla obrony Węgier, i swych Państw dziedzicznych, w które Soliman usiłował wtargnąć, uczyniła go powolnym naprzeciw tym, którzy nauki chwytali się Lutra, a którego on był z Państwa wywołał. Franciszek I. ostrzey sobie w
1523. swym postąpił Państwie, rozkazuiąc, ażeby z naywiększą i naysroższą z niemi wszędzie obchodzono się sprawiedliwością. Jan le Clerc, gręplownik wełny, nie tylko u pręgierza od Kata był rozgami ocięty, ale nadto w Meldzie piątno na czele z liniami według zwyczaiu Francuzkiego odebrał, za to, iż powiedział, że Papież iest Antychrystem, a w krótkim potym czasie w Metz spalony był, że Obrazy Swiętych Pańskich psuł, i znieważał. Niektórzy także z Lutrów w Meldzie spaleni byli; karność ta odstręczyła lud od kacerstwa Lutra, ale na iego mieysce nowe we Francyi ziawiło się kacerstwo, które Kalwin rozsiewać począł w roku następu-

stępuiącym; kacerstwo, ktòre po całey rozkrzewiło się Francyi, tak dalece, że nie tylko wielu Dworskich, ale i sami Xiążęta krwi Królewskiey, iego błędami zarażeni zostali.

Gdy te surowe nad kacerzami sprawiedliwości we Francyi wykonywaią się wyroki, Franciszek I. wielką miał chęć Xięstwo odzyskać Medyolańskie, ale rebellia Karola Burboniusza, którego Matka Królewska przez niechęć ku niemu, ze wszystkich dòbr wyzuła była, oraz strata Fonterabii, ktòrey Rządzca za pierwszym poddał ią szturmem, oraz wkroczenie Anglików do Pikardyi, nie dozwoliły mu samemu w osobie na tey znaydować się wyprawie. Posłał więc Amirała Bonniweta, który z początku dosyć miał pomyślne powodzenia, ale przymuszony nakoniec do odstąpienia od oblężenia Medyolanu, zbity iest, gdy się miał do odwodu. Waleczność sławnego Bayarda, który w potyczce poległ, ocaliła woysko od zupełney przegrany. Miasta Pawia, Nowarra, Alexandrya, Lody, i zamek Kremoński, które w ręku zostawały Francuzów, poddały się znowu Cesarzowi, który zdawszy zupełną nad swoim woyskiem władzę Karolowi Bourboniuszowi, posłał go do Francyi, gdzie w następuiącym roku bez skutku obległ Marsylią, Fran- 1524.
ciszek

ciszek bowiem natychmiast z całym Rycerstwem swego Królestwa na odsiecz temu przybył Miastu. Zamysł ten Karola, bardziey przez niedostatek pieniędzy na wypłacenie żołdu, aniżeli przez słabość sił, swego nie wziął skutku: Cesarz bowiem, ktòremu iako i Dziadowi iego Maxymilianowi na pieniądzach zbywało, nie mògł w czasie dostawić pieniędzy Bourboniuszowi. Jeszcze bowiem Monarchowie nie przywykli byli do wkładania rozmaitych podatkòw na swoich poddanych, dla wykonania swych prędzey zamysłòw. Karol VIII. pierwszym był z Krolòw Francuzkich, ktòry na swoich nałożył poddanych podatki, ażeby miał o czym swą do Włoch odprawić podroż; i Hiszpanowie odmòwili iawnie Karolowi V. swemu Krolowi wsparcia pieniężnego, do prowadzenia woyny za granicami ich Krolestwa.

Tego roku Francuzi odkryli Kanadę w Ameryce Pòłnocney, ktòrą też sobie przywłaszczyli, ale z ktòrey nie tyle korzystali, ile Hiszpani i Portugalczykowie z Prowincyi wynalezionych w Ameryce Południowey.

Franciszek I. przedsięwziął był pomścić się na Bourboniuszu i Hiszpanach, ktòrzy do Prowincyi wkroczyli byli, i wzaiemnie do Włoch za niemi się udali; wkroczenie to Franciszka do Włoch ròwną

wną Cesarskich napełniło boiaźnią, iaką i Francya przerażona była. Boiaźń ta sprawiła, że Xiąże Medyolański opuścił miasto, aby się w zamku bronił, mniemaiąc, iż Kròl obledz go nieomieszka. Ale Franciszek idąc za radą Bonniweta samego, ktòry radził, ażeby Kròl obległ Pawią, mimo zdania wszystkich innych 1524.
Generałów, nie tylko utracił sposobność odzyskania wszystkiego, ale sam przy tym obłężeniu wielkiemu podpadł nieszczęściu; Lanoy Vice-Kròl Neapolitański, widząc w iakim Cesarscy byli niebezpieczeństwie, na pomoc im śpieszył. Posiłek ten, z ktòrym Vice-Kròl Neapolitański szedł, przyczyną był drugiego błędu, ktòry Kròl popełnił, że osądziwszy u siebie, iż z ròwną Kròlestwo Neapolitańskie zawoiuie sobie łatwością, iako i Xięstwo Medyolańskie, oderwał część woyska swego pod Kommendą Xiążęcia Albańskiego, i do tego wyprawił go Kròlestwa, z resztą zaś Pawią w oblężeniu trzymał. Podbicie mòwię tego Kròlestwa przyczyną było zguby Franciszka, ktòre tym łatwieysze mu się zdawało, że woysko Cesarskie nie maiąc pieniędzy, iuż bunt w mieście wznieciło było, grożąc, iż wcale bronić się nie będzie. Rezolucya, ktòrą w tym razie wzięli przedsię Generałowie Cesarscy, ażeby uderzyć na woy-

sko

sko Franciszka, i miasto Pawią posiłkować, była skutkiem rozpaczy. Radzono Franciszkowi, ażeby lepszemu zostawił czasowi swoie przedsięwzięcie, oraz, ażeby od oblężenia odstąpił, czyniąc mu nadzieie, że woysko Cesarskie będąc bez pieniędzy, musi swe zwinąć chorągwie, i że miasto samo się podda dobrowolnie z podobneyże przyczyny, i które iuż garnizon zbuntowało było. Ale Król ten, który po kilkakroć oświadczył się był, iż wolał umrzeć raczey, aniżeli odstąpić zaczętego oblężenia, zachęcony przytym od swego Amirała Bonniweta, który łatwość zwycięztwa przed oczy mu przekładał, przed-
1525. sięwziął czekać nieprzyiaciela. Ztoczona więc iest bitwa, i na głowę przegrana, Król w niewolą zabrany, Bonniwet z trzydziestu naypierwszych Panów Dworu Francuzkiego na placu poległ. Skutki okropne i pełne dla Francyi nieszczęśliwości z złey wynikaiące rady. Król od zwycięzców zaprowadzony do zamku Pizzighitone, ztamtąd do Hiszpanii, iako sam sobie życzył.

W Polszcze roku tego po długich woynach z Krzyżakami, które na wzaiemnych kraiu spustoszeniach i rabunkach się zakończyły, nakoniec pokoy w Krakowie iest zawarty, między Albertem Wielkim Mistrzem Krzyżackim, (który

(który z Zofii Siostry Zygmunta pochodził), i Rzeczą-Pospólitą Polską. Mocą tego Traktatu Albert, wprzód Sekty chwyciwszy się Luterskiey, i godności Wielkiego Mistrza Krzyżackiego się zrzekłszy, zostaie Xiążęciem dziedzicznym Prus Wschodnich, na które uroczyście i osobiście w Krakowie Inwestyturę odbiera, waruiąc dla siebie, i Potomków płci męzkiey, oraz dla Braci własnych lenność, których gdyby Familia zgasnąć miała, tedy do Króla, i Rzeczy-Pospolitey wrócić się powinny. W tymże ustanowiono Traktacie, aby na wszystkich Seymach, Ziazdach, i publicznych Obrządkach Xiążęta Pruscy zaraz po Królu mieysce mieli, oraz żeby na woynę pewną kwotę woyska posyłali.

Fortuna, która woysku Cesarskiemu we Włoszech sprzyiała, nie tak przyiażną mu się okazała, w przywiedzieniu do skutku w Niemczech zamysłów ułożonych. Interessa Religii, którey nowi Opowiadacze tak usilnie wolność opowiadali, przysposobiły Pospolstwo do przedsięwzięcia wybicia się z wszelkiego poddaństwa. Odgłos woyny, która iuż była, i która po całey rozszerzyć się miała Europie, przymusił Xiążąt Niemieckich do uciążania niezwyczaynemi swych poddanych podatkami,

a to,

a to, żeby w stanie byli bronienia się, Duchowni naprzeciw których zbytkom nowi Opowiadacze fałszywey wiary, nie przestali swey rozwierać gęby, nie przestali podobnie czynić w Państwach swych udzielnych. Ich uciąźliwe podatki tym były nieznośnieysze, im bardziey lud miał ich za ludzi niegodnych dobrego się mienia. Te uciąźliwości nader przykre, po całych prawie Niem-
1525. cach wzbudziły do buntu chłopstwo, które pod pozorem wolności Ewangeliczney, mniemało, iż godną swey wiary czyniło ofiarę, gdy swoim Panom uszanowania, i posłuszeństwa oddawać nie chciało. A że bunt ten, był bardziey skutkiem rozwiozłości, i rozpusty, aniżeli rostropności, i rozsądku dziełem, przeto wszędzie z wielkim krwi wylaniem był poskramiany, i ta rebellia inszey nie miała korzyści, prócz wstydu, niesławy, i kary haniebney.

Ztymwszystkim, kacerstwo Lutra nie przestało się krzewić, osobliwie, gdy wielu Xiążąt publiczne iego czynić poczęło wyznanie, a co załośnieysza iest, że wielu nawet Królów iadem tchnących tey Sekty, tak swoim przykładem, iako i swemi wyrokami całe swe Państwa do wyznania i utrzymania tey nowey wiary przywiodło. Jan Elektor

Saski

Saski nastąpił po Fryderyku Bracie swoim, zeszłym bezdzietnie, który sprzyiał Lutrowi, i iego wspierał, lubo Wiary Swiętey Katolickiey nie porzucił był, albo przynaymniey, iż niezupełnie od Kościoła Rzymskiego się oddalił, ponieważ Luter, podtenczas opowiadał tylko reformę niektórych Artykułów, i cale o odłączeniu się od Kościoła Rzymskiego wzmianki nie czynił Jan zaś, zupełnie Luterskiey Sekty wyznawcą bydź się ogłosił, i wszelkiego wyrzekł się społeczeństwa z Swiętym Kościołem Rzymskim Katolickim, oraz Filippa Landgraffa Hassyi do porzucenia Wiary Swiętey nakłonił. Jak pierwszy, tak i drugi nalegali, ażeby Sobor powszechny był zwołany, dla rozsądzenia nowych wznieconych wątpliwości względem Artykułów wiary; i Cesarz przeświadczony, iż ten iedyny był sposob do przywrócenia pokoiu Kościołowi, z podobnąż usilnością domagał się u Papieża Klemensa VII. który nastąpił po Adryanie VI. w roku 1523. zmarłym, ażeby iak nayprędzey Sobor zgromadził powszechny.

Odmiana, która się przytrafiła w Państwach Północnych, dała sposobność Sekcie Luterkiey, iż do Danii, Szwecyi, i Norwegii przeszła, Chrystyern II. Neron, albo raczey Tyran północny,

któ-

ktòremu te trzy poddane były Kròlestwa, będąc z Tronu złożony, Fryderyk Xiąże Holsztyński został Panem Danii, i Norwegii, gdy Gustaw Waza Kròlem iest ogłoszony Szwedzkim. Obydwa ci Kròlowie wprowadzili Luterską Sektę do swych Państw. Liwonia, i Prussy tęż do siebie przyięły Sektę, Albert bowiem Margrabia Brandeburski, a W. Mistrz Krzyżacki maiąc wolą żenić się, wprowadził do swych Państw tę Sektę, a to, ażeby nie miał takiego, ktòryby mu wymawiał i wyrzucał bezprawne iego Małżeństwo, ktòrego mu prawa iego zabraniały Zakonu.

Zazdrość, ktòrą Kròl Angielski tknięty był z przyczyny pomyślnych powodzeń Karola V. iedyną była dla Kròla Franciszka nadzieią, ktòry w Madrycie w niewoli zostawał. Franciszek żądał, aby mògł się widzieć i mòwić z Cesarzem, ale nie mògł tego otrzymać, kazał tylko donieść Cesarz Franciszkowi, że wszelkie dowody gotòw mu szczerey i niezawodney okazać przyiaźni, iak tylko stanie umowa względem warunku iego uwolnienia, przez
1525. ich Ministrów. Długo bardzo tę między sobą układali ugodę, Franciszek zaś w wielkim zostawał podziwieniu, iż tak wielkich z iego nieszczęścia szukano korzyści. Ale nakoniec, ażeby

by iak nayprędzey mògł wniyść na wolność, przyrzekł: iż odda bez zawodu Xięstwo Burgundyi, ktòrego się Cesarz dopominał iako dziedzictwa iego osobie służącego po Babie swoiey, wyrzekł się przytym wszelkiego prawa do tych Prowincyi w Belgium, ktòre hołdowały Francyi, i przyobiecał dać dwòch w zastaw Synòw swoich, pòkiby zupełnie tych swoich do skutku nie przywiodł obietnic, a ktòre on nie czynił szczerze, tylko na pozor, i żeby z rąk swego mògł się był wydobydź Zwycięzcy, iako się z tym oświadczał przed temi, ktòrzy mu usługowali; iednę tylko wypełnić miał kondycyą, to iest: zamęźcie z Eleonorą Siostrą Cesarza, a pozostałą Wdową Emmanuela Krola Portugalskiego, z ktòrą się i zaślubił był. Powròciwszy do Francyi, kazał przez wyrok swego ogłosić Parlamentu, iż żadna kondycya ugody uczynioney nie obowiązywała go do wypełnienia, ponieważ nie z dobrey woli, ale z musu uczynione i przyięte były, i z wielkim swego Krolestwa przesądem.

Z drugiey strony Xiążęta Włoscy 1526.
obawiaiąc się, ażeby Césarz nader mocnym w ich nie stał się kraiu, zawarli między sobą Ligę, do ktòrey pociągnęli i Franciszka Sforcyusza, ktòry ocalenie Xięstwa swego Medyolańskiego winien

był Karolowi V. Karol o tym związku powziąwszy wiadomość, ktòrego Wenetowie naywiększemi byli Promotorami, wysłał swe do Włoch woyska, ktòre wyzuły Sforcyusza z Xięstwa Medyolańskiego, iako odstępnego od powinności Panu Lennemu. Też same woyska uciążliwemi nader okazały się Papieżowi, ktòry pod pozorem przymuszenia Cesarza, ażeby z większą ku Franciszkowi I. obchodził się dyskrecyą, iawnie naprzeciw niemu w tęż co i inni wszedł był Ligę,

Gdy więc Wodzowie Cesarza tak pomyślnych fortuny we Włoszech doznawali powodzeń, taż sama fortuna nowemi darami napełniła Karola w nowym Swiecie, gdy mu w ręce oddała skarb nieprzebrany bogactw. Franciszek Pizarre opanował w Ameryce Południowey Prowincyą naybogatszą imieniem Perou, z przyczyny złota, w ktòre ze wszystkich Ameryki Prowincyi naybardziey obfituie.

Jak tylko Franciszek I. powròcił do Francyi, dawszy w zastaw dwòch Synòw swoich, ktòrzy do samego odesłani są Cesarza, wszelkich używał sposobòw, ażeby z uczynionych obietnic chytrze mògł się wywikłać. Krolowa Matka iego, iuż wszelkiego przyłożyła była starania, ażeby inne Dwory Europey-

ropeyskie na stronę przeciągnęła Syna swego. Jakoż dokazała iuż była we Włoszech, gdzie Papież Klemens, Wenetowie, Floreńczykowie, i Xiąże Medyolański, razem z sobą się związali, ażeby przymusili Cesarza do powròcenia Franciszkowi dwòch iego Synòw. Franciszek I. ktòrego Kanclerz Gatynara nie chciał zawartego podpisać Traktatu, ofiarował Cesarzowi znaczną kwotę pieniężną, ażeby od danego słowa mògł bydź wolnym, i żeby do przyrzeczonych obietnic wykonania iuż więcey nie był obowiązanym. Ale Cesarz żadney inney nie chciał przyiąć nadgrody, i domagał się, ażeby Kròl, gdy nie mògł dopełnić obowiązkòw przez ugodę na siebie zaciągnionych, powròcił się do Madrytu w niewolą, iak był przyobiecał. Nakoniec widząc Cesarz, 1526.
iż ieżeli po tyłu zwycięztwach odebranych zadosyc żądaniom Franciszka, i iego Sprzymierzonym nie uczyni, tedy trzeba będzie z Kròlem i z Sprzymierzonemi woynę prowadzić, obiera więc raczey woynę, i posyła flottę dla obrony Genueńczykòw, Jerzego zaś Fronsperga z nowym do Włoch posyła woyskiem, ktòre Wodz ten po większey części swoim wystawił kosztem, a ktòre z samych prawie złożone było Lutrów; tak bowiem nowe zdania o Re-

ligii Niemcom się podobały, że hurmem nie tylko Xiążęta, Miasta, ale i Lud pospolity one przyimował. Generał ten, który pod Pawią dobrego Wodza wypełnił powinność, z wielkim nader do Luterskiey Sekty był przywiązaniem, Osobę zaś Papieża nad zamiar nienawidził. Twierdzą niektórzy, iż z tym się miał chełpić, że własnemi rękami udusi Papieża, i że przeto zawsze powróz przy sobie nosił iedwabny, obiecuiąc Lutrom zburzenie Rzymu, którego atoli nie widział, umarłszy w drodze. Karol Burboniusz zupełną nad tym woyskiem miał władzę, którego zbliżenie się, wszelkie ułożenia i przedsięwzięcia Papieża pomięszało, który w swych wachaiąc się zdaniach, i iuż tę, iuż owę zabawiaiąc stronę Proiektami ugody, lub też przymierza, do żadney prawdziwie nie był przywiązany strony, lubo od woyska, które z Związkowemi złączone było, za nieprzyiaciela Cesarza był osądzony. Dosłyszawszy więc Papież, że woysko Karola podbiło iuż w Lombardyi tych wszystkich, którzy się przeciwnemi okazali Cesarzowi, że iuż ku Toskanii się miało, i że ztamtąd prosto do Rzymu iść przedsięwzięło, natychmiast z Cesarzem się poiednał, waruiąc sobie, ażeby Lonoy Wice-Król Neapolitański

ski zakazał Burboniuszowi szturmowania Rzymu. Wice-Król napisał do woyska, ale że nie było płatne od tego czasu, iak do Włoch weszło było, Zołnierze nadzieią pobudzeni zbogacenia się przez wzięcie Rzymu, naśmiewali się ze wszystkich rozkazów swych Wodzów; Burboniusz nie mogąc sprzeciwić się woysku, podstąpił pod Rzym, 1527.
i dopraszał się u Papieża, o przeyście przez miasto do Królestwa Neapolitańskiego, a to tym końcem, iż gdyby mu odmówiono, iako tak w rzeczy samey uczyniono, mógł był sobie postąpić po nieprzyiacielsku. Obiegł zatym Rzym, i drabiny do murów przystawić rozkazał. Burboniusz, aby nie zdawał się mniey czynić od innych, pierwszy wszedł na drabinę, gdzie też na placu został. Woysko tchnące zemstą z okazyi śmierci Wodza swego, iako i pragnieniem zbogacenia się, w krótkim czasie dobyło miasta, w którym bez wszelkiego pomiarkowania użyło praw zwycięzcy, popełniaiąc wszelkie bezprawia, gwałty, okrucieństwa, słowem: to wszystko, cokolwiek tylko wyuzdana rozwiozłość wymyślić może. Papież w tym okropnym zamięszaniu, z niektóremi uszedł Kardynałami do zamku Swiętego Anioła, gdzie oblężony przez sześć miesięcy zostawał, póki

warunki uwolnienia iego nie były ułożone. Cesarz powziąwszy wiadomość w Madrycie o tym Papieża oblężeniu, rozkazał natychmiast modły publiczne, nie dla uwolnienia go, gdyż to rzecz godna byłaby śmiechu, od iego to bowiem zawisło było woli; ale ażeby Bóg wstrzymał zaiadłość rozhukanego iego woyska, które tak prędko dla odległości mieysca, iego rozkazów odebrać nie mogło, i które żyiąc w obfitości, i iarzmo zruciwszy z siebie posłuszeństwa, i karności, natychmiast powolnym i posłusznym im bydź nie zechciałoby.

1527. Niewola ta Papieża, dała pochop Floreńczykom, iż Medyceuszów z swego wygnali miasta, i że Statuy Leona, i Klemensa Papieżów powywracali. Xiąże Ferrarski odebrał na powrot Modenę i Reggio; Zygmunt Malatesta, do Rymini, swego powrócił się dziedzictwa, i Wenetowie odebrali Kościołowi Rawennę, i Cerwią. Lantrek, którego Franciszek I. wysłał był z woyskiem do Włoch, część Xięstwa opanował Medyolańskiego, miasto zaś Genua, widząc się uciążoną przez Jędrzeia Dorye, który podtenczas w służbie zostawał Francuzkiey, poddało się Królowi, aby z tego uwolniło się uciemiężenia. Z Xięstwa Medyolańskiego

Lan-

Lantrek do Królestwa przeszedł Neapolitańskiego, i tam roku następuiącego miasto iego obległ Stołeczne. We cztery atoli miesiące od tego oblężenia odstąpić musiał, z przyczyny zaraźliwych chorob, które w iego wdały się woysko, a z których on sam życia dokonał. Jędrzey Dorya służbę Króla porzucił Francuzkiego, a do Cesarza przeszedł, z okazyi iakiegoś nieukontentowania, co nie mało interessa we Włoszech nadwątliło Franciszka.

Smierć Ludwika młodego, tak nazwanego, Króla Węgierskiego i Czeskiego, który zabity był w batalii pod Mohatz stoczoney, okropnieysze dla Królestwa Węgierskiego za sobą pociągnęła skutki, aniżeli dobycie i zrabowania Rzymu dla Państwa Papiezkiego, ponieważ to Królestwo tak piękne, i bogate, łupem stało się niewiernych, i które Soliman II. opanował potym, przez wzięcie miasta iego Stołecznego. Zabrał on z tego Królestwa więcey iak 200,000. Niewolników, paląc, i burząc wszystko, cokolwiek pod iego zwycięzki nawinęło się oręż. Węgry w tak smutnym i opłakanym zostaiąc stanie, dwóch ieszcze oglądały Antagonistów, którzy się o koronę tego dobiiali Królestwa; ieszcze bowiem podtenczas wolność miało obierania sobie Królów. Ar-

cy-

cy. Xiąże Ferdynand, Brat Cesarza Karola, zasadzał się na prawie Anny Małżonki swoiey, Siostry ostatniego zmarłego Króla, i na pewnych warunkach Traktatu iednego, zawartego między Cesarzem Maxymilianem Dziadem swoim, i Władysławem Królem Węgierskim, przez które Król ten, swey ustępował korony Domowi Austryackiemu, ieżeliby bezdzietni z tego zszedł świata. Część więc Szlachty Królem go ogłosiła swoim, ale druga część swych zawistna Przywileiow, obrała Jana de Zapol Hrabię Spiskiego, i Woiewodę Siedmiogrodzkiego, i przed przybyciem Ferdynanda ukoronowali go. Ferdynand z woyskiem przybywszy, swego zwycięża przeciwnika, który pod protekcyą udał się Solimana, przyrzekaiąc mu, iż iego będzie hołdownikiem. Soliman udał, iż mu na pomoc przybywa, ale zamiast przywrócenia go na Tron, sam na siebie odbiera Węgry, i znakomitsze opanowawszy miasta, miasto Wideń oblega, od którego, roku następuiącego odstąpić był przymuszony, straciwszy wprzód swoich 60,000.

Gdy Cesarz żalił się, że Franciszek I. słowa mu nie dotrzymuie, i że zamiast powrócenia przyrzeczonych Prowincyi, albo powrócenia się do niewoli, woy-

ną

nę z nim prowadzi; Franciszek o tych uwiadomiony zażaleniach, posłał do niego z karteluszem, w którym wyzywał go na poiedynek z zadaniem fałszu, 1527.
że swego nie uchybił słowa, a zatym i honoru. Cesarz kartelusz ten odebrawszy, roześmiał się, i odpowiedział mu, iż póki zadosyć swym nie uczyni obietnicom, nie miał żadnego na poiedynek wyzywać go prawa, to zaś co mu wyrzuca, będąc całemu wiadome światu, nie może bydź przez żadne odwołane Protestacye: gdy więc zadosyć danemu uczyni słowu, wtenczas weźmie na uwagę, coby miał czynić.

Zygmunt I. Krol Polski dla uspo- 1526.
koienia zamieszków w Gdansku wszczętych z okazyi Religii, do Gdańska iedzie. Gdańszczanie chwyciwszy się nowości Sekty Luterskiey, dawne z Urzędów poskładali Magistraty, rzucili się potym na Kościoły i Klasztory Katolickie. Zygmunt przybywszy do Gdańska, nie omieszkał natychmiast tych bezprawiów i gwałtów popełnionych przykładnie ukarać, skazawszy na śmierć czternastu pryncypalnych do buntu i rozterków dowodzców, a innych na wygnanie z miasta wysławszy.

Mia-

1528. Miasto Genua roku tego wolność dla siebie otrzymało, i Stan Wolnorządny ustanowiło przez przyczynę i staranie Jędrzeia Doryi, który oddaliwszy się od Dworu Francuzkiego, a do Cesarza przystawszy, otrzymał od niego na tę dla Genueńczyków wolność, lubo Karol zezwalał, aby się sam w tym mieście iedynowładnym uczynił Rządzcą.

W tymże samym czasie początek kładą Dzieiopisowie Schizmy Angielskiey. Kardynał Wolsey urażony, że Cesarz tych iuż mu nie okazywał względów, które dawniey od niego odbierał, oraz chcąc swoię okazać Franciszkowi przyiaźń, który iego podchlebiał dumie, perswadował Henrykowi VIII. Królowi swemu, ażeby starał się w Rzymie o rozwod z Katarzyną Arragońską Ciotką Cesarza. Użył zaś tego pozoru, że Katarzyna, którą sobie był zaślubił Henryk, była pozostałą Wdową po Bracie iego starszym Artusie, dopraszał się więc imieniem Króla, ażeby mógł wziąść sobie za Zonę Małgorzatę Siostrę Króla Francuzkiego, a Wdowę zmarłego Xiążęcia d'Alençon. Henryk, który inne swoie miał zamysły, łatwe tym mowom dał ucho, i Klemens VII. Papież mianował iuż był tego Prałata, i Kardynała Campeyga, do rozsądzenia

nia na mieyscu tey sprawy. Ale Wolsey pomiarkowawszy, że Król nie chciał rozwodu, tylko ażeby Annę de Boulen wziął sobie za Zonę, która była przy Dworze Królowy, i Luterską iuż zarażona Sektą, począł przewłóczyć zaczętą sprawę. Papież zaś obawiaiąc się niełaski Cesarza, który codzień mocnieyszym się stawał, do siebie tę przywołał sprawę, i przerwał zaczęte iuż w tey okoliczności rozprawy. Wytoczenie sprawy tey do Stolicy Rzymskiey przyczyną było wypadnienia z łaski u Króla Kardynała Wolseia, który wyzuty będąc z godności Kanclerskiey, obwiniony nadto iest o występek popełniony naprzeciw Maiestatowi, i we dwa lata potym umarł, gdy go do Londynu do Sądu prowadzono.

Nie tylko zaś Papież obawiał się Cesarza, ale szczerze życzył sobie z nim się pogodzić, a to, ażeby przy iego łasce, i pomocy, mógł swoię do Florencyi powrócić Familią. Zaczął więc umowę w Barcelonie względem zawarcia pokoiu, oraz podał Artykuły zupełney między niemi zgody; iuż bowiem między sobą byli się poiednali na pozor, ale z tak wzaiemną nieufnością, że Papież mimo ugody, po swoiey niewoli wyszedł z Rzymu potaiemnie, nie chcąc się podawać na dyskrecyą woy- 1529.

ska Cesarskiego. Pokoiu tego zawartego te były Artykuły: Ze Cesarz Alexandra de Medicis powròci do Florencyi z godnością Gonfaloniera wieczystego, że swoię Còrkę poboczną Małgorzatę da mu za Zonę; że dopomoże Papieżowi do odebrania wszystkich miast oderwanych od Państwa Kościoła Rzymskiego. Papież zaś z swoiey strony miał Karolowi dać Inwestyturę na Królestwo Neapolitańskie; i obydwa razem obowiązali się, utwierdzić pokoy we Włoszech, i nowe zdania względem Religii wygubić, i wykorzenić.

Zwyciężenie Hrabi de S. Paul, przez Antoniego de Lewe, Rządzcę Medyolanu na mieyscu Cesarza, który w niewolą zabrał Generała Francuzkiego woyska z innemi znacznieyszemi Officyerami, oraz wszystkie tabory, i Artylleryą iego woyska, przyśpieszenie pokoiu we Włoszech czynić zdawało się, zkąd też reszta wyszła była iuż Francuzów. Jakoż Franciszek I. widząc nieprzyiazną dla siebie fortunę, zawarł znowu pokoy z Karolem V. za staraniem Matki swoiey Ludwiki Sabaudzkiey, która z Małgorzatą Ciotką Cesarza w Kameracum ten układała pokoy. Po długich sprzeczkach, stanęła pod temi warunkami ugoda: Naprzód, że Król Francuzki

ki zapłaci Cesarzowi summę dwòch Milionòw, wykupuiąc dwòch Synòw swoich, że ustąpi mu wszelkich swoich do Królestwa Neapolitańskiego pretensyi, oraz i do Xięstwa Medyolańskiego, że wyrzecze się wszelkiego prawa do Hrabstw Flandryi, Artezyi, i do miast Arras i Tournai, że miasto Ast w Pedemoncium powròci, ktòre ieszcze dotychczas trzymał, ale że Xięstwo Burgundyi otrzyma. W tym Traktacie żadney nie uczyniono wzmianki o sprzymierzonych we Włoszech z Franciszkiem, iako to o Floreńczykach, o Xiążęciu Ferrarskim, i Sforcyuszu, ktòrym atoli Franciszek potylekroć razy przyobiecał, iż żadnego nie zawrze pokoiu, w ktòrymby i oni mieścić się nie mieli, a tak na dyskrecyą i łaskę są porzuceni Cesarza. Ale Karol skłaniaiąc się na proźby Papieża, a bardziey przerażony przygotowaniem Solimana na woynę, ktòry groził, iż w roku następuiącym z większemi siłami do Austryi powròcić miał, na pokoy z Weneтami zezwolił. Wenetowie dla prędszego iego otrzymania, oddali Papieżowi miasta Rawennę i Cerwią, a Cesarzowi to wszystko, co w Królestwie dzierżyli Neapolitańskim. Przywròcił ieszcze i Franciszka Sforcyusza do Xięstwa Medyolańskiego, ale tak od niego, iako

iako i od Wenetów znaczne wymógł pieniądze na zapłacenie woyska swego, zupełnie zaś daruiąc winę Xiążęciu Ferrarskiemu pokoy Włochom przywrócił; roku atoli następuiącego przymuszony był obledz Florencyą, chcąc zniewolić Obywatelów iey, aby Medyceuszów na powrot przyięli, Floreńczykowie tak w swym byli zacięci przedsięwzięciu, iż Mikołaia Kaponi, z godności Gonfaloniera złożyli, który więcey rozumu, i światła od nich maiąc, radził im, aby czasowi ustąpili, i żeby się nie podawali, żadney posiłków nie maiąc nadziei, do znoszenia tych nieszczęśliwości, które woyna prowadzi za sobą z tak potężnym nieprzyiacielem, tak słabemu iak ich Państwu. Nieprzestali na tey iego zbawienney radzie, i wytrzymali ciężkie przykrości oblężenia, które Filibert Xiąże d'Orange statecznie utrzymywał. Nakoniec przymuszeni są poddać się i przyiąć prawa, które im podał Zwycięzca.

Roku tego po wygasłym Domu Xiążąt Mazowieckich na Januszu, Mazowsze do Korony Polskiey się wróciło; roku zaś następuiącego, to iest 1530. za staraniem Zygmunta, Zygmunt August Syn iego, ogłoszony iest W. Xiążęciem Litewskim, oraz następcą na Tron po Oycu, i lubo dziesięć dopiero miał

lat,

lat, koronowano go atoli w Krakowie, z tym warunkiem: aby za życia Oyca do rządów się nie mieszał, a co iest dowodem wielkiey władzy i powagi Zygmunta I. oraz miłości, którą u swych miał poddanych.

Karol V. dla dopełnienia umowy 1530. uczynioney z Papieżem, przybył do Bulonii, gdzie z niemymownemi od Klemensa VII. Papieża przyięty był honorami, Cesarską na głowę położył mu koronę w Kościele wielkim Swiętego Petrona dnia 24. Lutego w dzień Narodzenia iego: dzień, który w całym życiu swoim miał zawsze za nayszczęśliwszy, iako to mu przepowiedziała była Babka iego Izabella Królowa Kastylii. Papież rozstaiąc się z Cesarzem, mocno mu zalecał, ażeby naprzeciw Nowatorom woynę prowadził, i żeby do wykorzenienia ich ognia użył i miecza. Cesarz przyrzekłszy mu, iż iego zadosyć uczyni żądaniu, Papież przyobiecał mu także, iż ieżeli moc, i siła nie będą skuteczne do naprowadzenia ich na drogę, tedy zwoła Sobor powszechny, na którym tak przez powagę Biskupów, iako i przez gruntowne wywody i obiaśnienia pracować będą do naprowadzenia ich do owczarni Chrystusa.

Karol zwołał był Seym Rzeszy Niemieckiey do Auszpurga na miesiąc Luty, ale nie mògł go otworzyć aż w
1529. miesiącu Czerwcu. Roku przeszłego pod iego niebytność, inszy Seym w Spirze był złożony, na ktòrym pierwszy Edykt Seymu Wormackiego naprzeciw Lutrom wydany, był potwierdzony, i zniesiono to wszystko, cokolwiek tylko mogło bydź ustanowionego od Xiążąt i Panòw, ktòrzy tey byli Sekty, naprzeciw prawowierney Religii Swiętey. Ustanowiono na tym Seymie, ażeby Ofiara Mszy Swiętey przywròcona tam była, gdzie ią zniesiono, żeby nikt nie ważył się kazać propozycyi wątpliwości podpadaiących, żeby wszystkie rozprawy względem wiary zawieszone były do Soboru powszechnego. Elektorowie Jerzy Brandeburski, i Jan Saski, Xiążęta Luneburscy, Landgraf Hassyi, Xiąże Anhalcki, i 14. miast Imperii publicznie naprzeciw tey protestuiąc się ustawie, nazwani są *Protestantami*, imię, ktòrym nazwani są potym ci wszyscy, ktòrzy Sektę przyięli byli Luterską, albo ktòrzy do niey potym przystąpili nowe zdania względem Religii wznawiaiąc, a od Swiętego Kościoła Rzymskiego się oddalaiąc.

1530. Na Seymie Auszpurskim, ktòry tego roku się odprawiał, Protestanci ułożywszy

żywszy swey wiary wyznanie, podali go Cesarzowi, który go nie potwierdził, i Katolicy na to ich wyznanie dali odpowiedź na piśmie, którą Cesarz podczas tego Seymu czytać kazał, zachęcaiąc Lutrów, ażeby uznali prawdę, i żeby do łona prawego powrócili się Kościoła. Gdy zaś niczego dokazać nie mógł, i nie chcąc ieszcze do śrzodków przystąpić surowszych, a to, iż miał potrzebę posiłków naprzeciw Turkowi, dał im frysztu aż do miesiąca Kwietnia Roku przyszłego, obiecuiąc im, iż przez ten czas wszystek, żadney naprzeciw nim używać nie będą gwałtowności, byle i oni wzaiemnie wstrzymali się od wszelkiego naśmiewiska z Katolików, i żeby żadnego z nich do swego nie przyimowali społeczeństwa. Wyraźnie zaś od tey wyłączył Amnestyi, i Traktatu tego Anabaptystów, i Sakramentaryuszów, którzy iuż okazywać się poczęli w Prowincyach Niemieckich, a pogranicznych Szwaycaryi; gdzie Zwingliusz naypierwszy swoię ogłaszać względem Sakramentów począł naukę. Protestanci i ci, którzy od Kościoła Rzymskiego odłączyli się byli, poznali, iak wielki przesąd czyni im ta odmienność zdań względem Artykułów wiary, a które oni za poprawione od siebie mieli, przeto Roku 1529. zwołali zgro-

madzenie, które się z naycelnieyszych ich składało Teologów do Marpurgu w Hassyi, dla obmyślenia środków iednomyślności. Melanchton, Justus Jonas i Luter z iedney strony, Zwingliusz, Oekolampadyusz i Bucer z drugiey, nader żwawo swoię każdy utrzymywał naukę, w obecności Landgraffa Hassyi, którego przytomność przywiodła Lutra, iż zdał się na stronę nakłaniać Szwaycarów. Ale co tylko do Saxonii powrócił, inaczey cale mówić począł, i do tego przyszedł stopnia, iż zniewalał Xiążąt swoiey Sekty, ażeby się z temi łączyli, którzy z Zwingliuszem trzymali, „ maiąc za pełne bezbożności i obmierźliwości wszelkie społeczeństwo, nawet dla obrony Religii, (o czym Protestanci iuż zamyślać poczęli byli) z takiemi ludźmi, którzy w naycelnieszym błądzili Artykule Religii, toiest: o Sakramencie, Ciała i Krwi Chrystusowey."

Wyiazd taiemny Landgraffa Hassyi z Seymu Auszpurskiego iako i podobnyż zamysł Elektora Saskiego, dał pochop Cesarzowi do sprawiedliwego porozumienia, że ci dway Xiążęta Wodzami są tey strony, która się iego sprzeciwia wyrokom, i że zamiast pokornych proźb i supplik, maią przedsięwzięcie inszey użyć broni do otrzymania

nia wolności trzymania się swoiey Sekty. Jakoż nie zawiodł się na swoim zdaniu. Lubo zaś nadchodził ten czas, w którym nowe te kacerstwa publicznie w Niemczech miały bydź wyznawane, ztymwszystkim ci dway Xiążęta przypłacili drogo swego usilnego starania, które czynili dla utrzymania wolności tych nowych kacerstw.

Cesarz, który dla rozległości swych Państw przymuszony był częstokroć z Niemiec się oddalać, żądał, i otrzymał w Roku następuiącym, żeby Ferdynand 1531. Brat iego obrany był Królem Rzymskim, lubo niektórzy z Elektorów zezwolić na to nie chcieli, a to przez zemstę za przyostre sobie z Protestantami postępowanie. Większą ieszcze rzecz zrobili, zgromadziwszy się bowiem do Smalkaldy wraz z Xiążętami ich Partyi, sławną Ligę zawarli, która nazwana iest Liga Smalkaldzka, a która była pierwszą, którą Protestanci uczynili dla zastawienia się naprzeciw wyrokom Cesarza, wydanym naprzeciw tym, którzy się od Kościoła odłączali Rzymskiego. Jerzy Elektor Brandeburski w tę nie wszedł był Ligę, obawiaiąc się Cesarza, którego Państwa na koło go otaczały, i od którego on naypierwszy mógł bydź ztarty, gdyby oczywiście przeciwnym miał mu się okazać. Nie

tylko zaś Protestanci tę Ligę między sobą zawarli byli, ale nadto uwiadomili o niey Cesarza, iako o sposobie, ktòrego koniecznie chwycić im się przynależało dla utrzymania wolności swoiego sumnienia. Przełożyli mu także pobudkę, ktòrą mieli, iż nie chcieli wdawać się w obranie Krola Rzymskiego; a to, że Bulla Złota zakazywała do takowego przystępować obrania, pòki Cesarz czerstwym cieszy się zdrowiem.
1532. Karol, ktòry wybrał się był do Flandryi, z namowy Arcy-Biskupa Moguncżkiego i Elektora Palatyna, przytym z boiaźni Solimana wielkie do woyny czyniącego przygotowania, i ktòry zawsze powrotem przegrażał się pod Wideń, zezwolił na ich żądania, i zawiesił przez publiczny Edykt wszystkie Dekreta Sądowe naprzeciw Protestantom, a osobliwie konfiskacye ich dòbr z przyczyny prawey porzuconey Religii. Tym Edyktem ziednał sobie od nich pomoc naprzeciw Niewiernym, ktòrzy do Węgier wkroczywszy, wpadli byli wprawdzie do Austryi we 12,000 Jazdy, umysłem zrabowania, i spalenia tego kraiu, ale Cesarz 26,000. stawiwszy naprzeciw nim woyska swego, wszyscy co do iednego zginęli, co też przymusiło Cesarza Solimana do cofnienia się do swego kraiu.

Cesarz

Cesarz wybrał się potym do Włoch, aby się naradził z Papieżem względem zwołania Soboru powszechnego, o ktòrym od dawnego iuż myślano czasu. Odnowił tam także swe przymierza na ośmnaście miesięcy z Papieżem i z innemi Włoskiemi Xiążętami, a to, ażeby ich sobie ziednał naprzeciw Francuzom, ktòrzy przedsięwzięli byli znowu do tego powròcić kraiu. Jakoż Posłowie Francuzcy wielkie zanieśli zażalenie względem tego odnowienia przymierza, a osobliwie Papieżowi swoie oświadczyli nieukontentowanie, ktòry ich uspokoił, upewniaiąc ich, że to uczynił dla uwolnienia Włoch z wielkiey liczby woyska Hiszpańskiego, a ktòre Karol wyciągnąć miał z nich w nadziei tego pokoiu, i że Kròl po nie długim czasie nie będzie miał przyczyny bydź ku niemu zażalonym. Klemens chciał nowe z Franciszkiem zawrzeć przymierze, i iednę z swoich Synowic wydać za Henryka Xiążęcia Orleańskiego, Syna drugiego Franciszka I. w nadziei, iż w posagu dla tey młodey Xiężniczki otrzyma Xięstwo Medyolańskie. Urażony był Papież na Cesarza, przeto, iż polubownym go obrawszy Sędzią w sprawie, ktòrą miał z Xiążęciem Ferrarskim: Cesarz nie przestał na racyach, dla ktòrych chciał Papież te-

1533. go Xiążęcia z iego wyzuć Xięstwa. Mimo atoli tego wszystkiego, wysłał Posła do Niemiec, dla umówienia się z Xiążętami Protestantów, o przedugodne Punkta służące do zwołania Soboru powszechnego. Poseł ten Papiezki, który był Biskupem de Reggio, złączył się z iednym Ministrem Cesarza; i że Luter, nayw iększego od Elektora Saskiego doznawał wsparcia, który głową się uczynił wszystkich tych Xiążąt, którzy się oddalili byli, albo też oddalić się mieli od Kościoła Rzymskiego, przeto wybrali się do Weymaru, gdzie ten przemieszkiwał Elektor, i przełożyli mu zdanie Papieża względem zwołania przyszłego Soboru, oraz sposobu, i mieysca tego zgromadzenia: że Klemens życzył, aby ten Sobor we Włoszech w iednym z tych trzech miast, iako to w Bononii, albo w Mantuy, lub też w Placencyi był zgromadzony. Elektor Jan Fryderyk odpowiedział, że mocno się cieszył z tego zamysłu Papieża, i który może przywrócić pokoy Kościołowi; ale ponieważ nie do niego samego interes ten należał, przeto nie może im dać odpowiedzi bez uwiadomienia innych, a którym donieść przyobiecał o tym zamyśle Papieża na Zgromadzeniu, które w Smalkaldzie wkrótce miało się odprawować. Jakoż zgromadzi-

madzili się Protestanci do Smalkaldy, 1533.
i naradziwszy się, tę dali odpowiedź;
ponieważ Cesarz zwołanie Soboru powszechnego potwierdza, przeto na iego samey powadze, i władzy przestaią; Sobor ten atoli, którego oczekuią, powinien bydź wolny, i bez wszelkiey podległości Papieżowi, iako równą z niemi maiący sprawę, oraz żeby Teologowie, którzy składać będą ten Sobor, roztrząsali wszystkie wątpliwości na fundamencie i powadze Pisma świętego, a nie na podaniach ludzkich, oraz nie przez wykrętne i szkolne dowody: co wszystko gdy dopełnione będzie, przyrzekli poddać się pod ten Sobor, byle na nim poprawili, i oczyścili wiarę z zabobonów.

Jeżeli Papież nie mógł bydź kontent z tego Protestantów poddania się pod władzę Soboru, a które zależeć miało od warunków, których on przyiąć nie mógł, iako uwłaczaiących pierwszeństwu Swiętey Stolicy iego; niemniey Henryk VIII. Król Angielski dotkliwość swoię okazał, z okazyi deklaracyi porywczo od Klemensa naprzeciw niemu wydaney. Król ten zaślepiony miłością ku Annie de Boulen, rzadkiey piękności Pannie, nie mogąc otrzymać rozwodu z Katarzyną Arragońską Ciotką Cesarza, przedsięwziął

1533. wziąść ią sobie za Zonę, mimo zakązu Papieża, i zaciągnąwszy rady od niektórych Biskupów, i Teologów swego Królestwa, którzy chcąc się swemu przypodobać Monarsze, pierwsze za nieważne osądzili Małżeństwo, przywiodł drugie do skutku, na fundamencie zawziętey od swego Duchowieństwa rady. Jak tylko doszła o tym wiadomość Papieża, natychmiast wydał dekret naprzeciw Henrykowi, w którym go od społeczeństwa wyklął Kościoła; atoli na proźbę Franciszka I. klątwę tę zatrzymał, aż póki łagodnych nie użyje sposobów do oświecenia, i na lepszą naprowadzenia drogę Henryka.

To wszystko podtenczas prawie się działo, gdy Papież usilnie pracował około zaślubienia Katarzyny z Medyceuszów z Xiążęciem Orleańskim, dla którego uskutecznienia Papież do Marsylii poiechał, gdzie go Król przez cały miesiąc z wszelką trzymał ludzkością. Biskup Paryzki posłany był od Króla do Anglii, ażeby nakłonił Henryka do odstąpienia tego powtórnego małżeństwa, które całe przyzwoite nie było iego urodzeniu i godności. Dosyć szczęśliwym był Biskup w nakłonieniu umysłu Królewskiego do porzucenia tego powtórnego Małżeństwa, i natychmiast wybrał się do Rzymu z doniesieniem tak

po-

pomyślney Klemensowi Papieżowi wiadomości, czyniąc mu oraz pewną otuchę, iż wkrótce od Króla Angielskiego niewątpliwe odbierze uwiadomienie o zupełnym poddaniu się iego rozkazom. 1533.
Lecz gdy Goniec, którego oczekiwano, dwoma spóźnił się dniami, Klemens mniemaiąc, iż żart z niego uczyniono, rozkazał klątew wydaną na Henryka, przybić po Kościołach nayznakomitszych miasta Rzymu, co tak Henryka rozgniewało, iż się zupełnie od Kościoła oddalił Rzymskiego.

Franciszek I. wszedłszy w Ligę, którą Protestanci zawarli byli w Smalkaldzie, znacznemi podparł ich pieniądzmi, i wraz z niemi przymusił Ferdynanda Króla Rzymskiego do oddania Xiążęciu Wirtemberskiemu iego Państwa. Xiąże ten przed lat kilką opanował był iedno miasto Imperii Reutlingen nazwane, przez co podał się w woynę z Cyrkułem Szwabskim, w którym to miasto iest położone. Król Ferdynand iako Xiąże tego Cyrkułu, z przyczyny, iż w nim niektóre posiadał włości, tą zawiadywał woyną, i po wywołaniu z Państwa Niemieckiego tego Xiążęcia, iego otrzymał Państwa. Ale Landgraff Hassyi iego pokrewny, poiechawszy do Francyi, i otrzymawszy posiłki, odzyskał na powrot Roku tego

1533. go Xięstwo Wirtemberskie, z którego woysko Ferdynanda zupełnie wyrugował. Jawne to i oczywiste Franciszka I. Protestantom sprzyianie naprzeciw Domowi Austryackiemu sposobiło do prędkiego między niemi zerwania pokoiu. Franciszek z swey strony utrzymywał, iż od Cesarza, i Xiążęcia Medyolańskiego Franciszka Sforcyusza, który pod iego zostawał Protekcyą, był urażony. Przyczyna zaś tey urazy ta była: Ponieważ Król Francuzki nie wyrzekł się zupełnie chęci powrócenia się do Xięstwa Medyolańskiego, i że Klemens Papież świeże czynił mu nadzieie, wysłał przeto był do Medyolanu iednego Szlachcica rodem Medyolańczyka, który u Dworu iego zostaiąc, urząd sprawował Koniuszego, ażeby on nakłonił Xiążęcia do zezwolenia na przemianę swego Xięstwa na inne, którеby mu dał we Francyi, a w którym z większą mógł sobie żyć beśpiecznością i spokoynością, niżeli we Włoszech, gdzie zazdrość i woyny nieuchronne między Francuzami i Cesarskiemi w ustawney trzymały go boiaźni podpadnienia kiedyżkolwiek stracie swego Xięstwa, albo przynaymniey prowadzenia życia w podległości niemniey dla siebie przykrey iako i haniebney. Zeby zaś zlecenie to dane

temu

temu Szlachcicowi tym bardziey ukryte było, całe go charakterem nie ozdobił Posła. Cesarz dowiedziawszy się iakim końcem Medyolanczyk ten przybył do Medyolanu, a chcąc utrzymać przy sobie Sforcyusza, kazał mu powiedzieć, iż dobrzeby uczynił, gdyby tego oddalił Ministra, ieżeli chce uniknąć podeyrzenia, iakiegoś porozumienia się z nim przeciwnego tey wierności, którą swemu Lennemu powinien Panu. Xiąże z początku dał z siebie wymowę, iż nie mógł przez uczciwość rozkazywać ustąpić z Medyolanu Rodakowi tegoż kraiu, który do niego przybył dla odwiedzenia swych krewnych: ale Cesarz gdy pogroził Xiążęciu, i gdy ten Szlachcic zadufany aż nadto w swoim charakterze zabił iednego tegoż kraiu Kawalera, Xiąże zapozwać go kazawszy, pod miecz skazał go katowski. Uczynek ten Król Francuzki przypisał Cesarzowi, iakoby przez swoie groźby przymusił Xiążęcia do popełnienia tey gwałtowności. 1533.

Klemens VII. umarł roku tego, pełen ukontentowania, iż swoy Dom podwyższył na godność Xiążąt Florenckich w Osobie Alexandra swego Bratunka, i że spokrewnił go z Xiążęciem Orleańskim, przez ślubne związki z Katarzyną 1534.

1534. rzyną iego Synowicą. Nadto odebrał był wielkie do siebie Poselstwo od Cesarzów Abissyńskiego i Mexykańskiego, którzy nie dawno do Wiary Swiętey się nawrócili byli. Miał po sobie Następcę Pawła III. który przedtym nazywał się Kardynał Farnezyusz.

Za tego Papieża Kalwin swe począł rozsiewać błędy, które bardziey z Sakramentaryuszów, aniżeli z Lutra miały związek błędami, i które wszelkie obrządki odmieniały Religii. Kalwin rodem był z Nowiemu; twierdzą; iż swego kacerstwa pierwsze rzucił początki w Piktawie w iednym ogrodzie; że tam obrządek ustanowił Wieczerzy Pańskiey, i że tam pierwszy raz odprawował tę swoię Wieczerzę, czyli pożywanie, które między iego po dziśdzień trwa uczniami. Ztamtąd wysłał natychmiast niektórych swoich uczniów w różne mieysca, aby iego rozsiewali naukę, sam zaś z Neraku wybrał się do Gaskonii, i do Ferrary, ażeby mógł się widzieć z Xiężniczką Małgorzatą Siostrą, i Renatą Bratową Franciszka I. które iego dały się uwieść nowościami. Gdy zaś Genewa swego wygnała Biskupa, Kalwin swoie w niey założył sobie mieszkanie, i w niey aż do śmierci, nie bez przerwania atoli przemieszkiwał.

Tegoż

Tegoż samego roku Anabaptystowie wzniecili bunt nader wielki w mieście Munster; gdzie Króla sobie obrali imieniem Jana z Leydy, który przedtym był krawcem. Ale Biskup miasta tego obległszy ich, do pierwszego przywiodł posłuszeństwa, skazawszy na śmierć pierwszych Hersztów tego buntu. 1534.

IRLANDYA tytuł odebrała Królestwa od Henryka Króla Angielskiego, który lekce sobie ważąc klątwy Papiezkie, które z Dostoieństwa wyzuwały go Królewskiego; tey wyspy Królem się ogłosił, a która dotychczas imieniem nie zaszczycała się Królestwa.

Paweł III. wstąpiwszy na Stolicę Rzymską, wysłał Posłów do Niemiec, ażeby zachęcali Protestantów do wzaiemnego starania się o zwołanie powszechnego Soboru, lecz podług woli i ułożenia Stolicy Swiętey, oraz ażeby ich pobudzili do prowadzenia woyny naprzeciw Królowi Angielskiemu. Protestanci, nie tylko tych nie przyięli łagodnych kroków Papieża; ale nadto Ligę Smalkaldzką odnowili, do którey wielu Xiążąt i Miast Imperyalnych przybyło. Twierdzi wielu Dzieiopisów, że Paweł Werger, który był ieden z tych Posłów, których Paweł III. wysłał był do Niemiec, zszedł się był z Lutrem, i iuż wielkiemi obietnicami, iuż

inne-

1534. innemi sposobami usiłował go do iedności z Kościołem przyprowadzić Rzymskim Katolickim, lecz gdy Luter w swym trwał uporze, Poseł ten napisał do Papieża, że ponieważ niektóre bezprawia Dworu Rzymskiego naywiększą do zgody czynią tamę, przeto póty żadney mieć nie można nadziei zawarcia ugody, póki przyzwoite do poprawy tych bezprawiów nie będą użyte srzodki. Papież tę odebrawszy przestrogę, rozkazał niektórym Dworu Rzymskiego Prałatom, aby służący do tego ułożyli proiekt.

Franciszek I. Xięstwa Medyolańskiego z swey nigdy nie spuszczał pamięci. Powziął on był wiadomość, że Szwagier Cesarza Xiążę Sabaudzki, przestawał na umowie, którą Cesarz chciał z nim czynić, to iest: iż inne chciał mu dać Państwo za to, które on we Włoszech dzierżył. A że odmiana ta, zgruntu zamysłowi Franciszka była przeciwna, który koniecznie Xięstwo Medyolańskie odzyskać przedsięwziął był, i że nader mocnego miałby był Sąsiada, postanowił uprzedzić go. Pod pozorem więc, że Xiąże Sabaudzki zadosyć mu nie czynił w iego pretensyach, które sobie zakładał i rościł na prawie Ludwiki Sabaudzkiey Matki swoiey, która od kilku lat zmarła była, wkroczył

z woy-

z woyskiem w iego Państwo, i zabrał 1535.
mu Bryścią i całą Sabaudyą aż do góry Cenis. Cesarz woyną Afrykańską był zatrudniony, gdzie Rózboynik morski Barbarossa przy pomocy Solimana Królestwo opanował Algeru, i Królestwo Tunetańskie, z którego wygnał Muleia Assena. Ten pod protekcyą udał się Cesarza, który z 50,000 woyska przeszedł do Afryki, dobył fortecy Gonsettę, którą przy sobie zostawił w zastaw wierności, Muleia. Barbarossę, który z woyskiem zaszedł Cesarzowi zwyciężył, Muleia Assena na Królestwo przywrócił, waruiąc sobie daninę, którą na niego włożył, i 20,000. Niewolników Chrześcian z rąk tych wyzwolił Niewiernych.

Xiąże Franciszek Sforcyusz umarł w tym samym czasie bezpotomnie; i niemasz pewności czyli Córka Chrystyerna II. Króla Duńskiego, z którą go Cesarz zaślubił dwoma laty przed iego śmiercią, była do Włoch sprowadzona. Po iego śmierci Cesarz przez to odziedziczył Xięstwo, i nieiakie Franciszkowi czynił nadzieie, że iednemu z iego Synów to miał nadać Xięstwo: lecz gdy swe obietnice Cesarz puszcza w zwłokę, Franciszek nie przestaie Xiążęcia Sabaudzkiego z iego wyzuwać Państwa, co większą nad inne czasy

1535. we Włoszech wznieciło woynę. Karol V. powracaiąc z Afryki, przez Rzym przeieżdżał; gdzie w mowie, którą miał w obecności Papieża i Kardynałów względem potrzeby zwołania Soboru powszechnego, który sam mógł koniec uczynić zamieszaniom Kościoła, nader żwawo naprzeciw Franciszkowi I. mówił, że on oczywiście na stronę przeszedł Protestantów; że na wszystkie ich zgromadzenia swoich wysyłał Posłów, którzy ich do rebellii pobudzali, żalił się, że Franciszek swoiemi ich wspierał posiłkami, a to szczególnie dla większego zadania mu mozołu: że bez żadnego prawa, i pod pozorami błahemi, Państwo Xiążęcia opanował Sabaudzkiego, i z niego wygnał; a to szczególnie ażeby większą miał łatwość do podbicia sobie Xięstwa Medyolańskiego, do którego żadnego nigdy nie miał prawa, a które chciałby opanować iakimkolwiek bądź sposobem, mimo zrzeczenia się wszelkiego do niego prawa, potylekroć powtórzonego; nakoniec, że wielowładnym we Włoszech czynił się Panem.

Paweł III. pełen obrotu i żwawości, udaiąc, że wchodził w żal sprawiedliwy Cesarza, obwieścił wszystkich, iż bez wątpienia w roku następuiącym Sobor powszechny do Mantuy zgromadzi:

madzi. Ztymwszystkim wszelkiey kra- 1535.
somowskiey użył wymowy do zniewolenia Cesarza, ażeby swoy naprzeciw Protestantom oręż obrócił, twierdząc: iż ten był sposob naywłaściwszy iego godności, a to, iż chodziło o ukaranie tych, którzy lekko sobie ważyli wszelkie iego wyroki naprzeciw nim wydane. Co się tycze Xięstwa Medyolańskiego, przyobiecał Cesarzowi, iż wszelkich użyie sposobów, ażeby Francuzi tego Xięstwa Panami się nie stali, i że do tego użyie sił i woyska Rzeczypospolitey Weneckiey, oraz, że i swych żałować nie będzie. Karol V. atoli osądził u siebie, iż iużto dla pewnieyszego naprzeciw zamysłom Franciszka I. ubezpieczenia się iuż, żeby tym snadniey pomścić się mógł krzywd uczynionych Xiążęciu Sabaudzkiemu Szwagrowi swemu, trzeba mu było koniecznie w samey woynę prowadzić Francyi. Tym więc końcem wtargnął z woy-
skiem swoim do Prowancyi, i w niey 1536.
Marsylią obległ. Franciszek żadney nie stoczywszy bitwy, odebrawszy tylko sposob żywności, trzecią część woyska iego przy tym wygnębił obłężeniu. Sławny ów Antoni de Leya, którego Cesarz zostawił był w Medyolanie za życia Franciszka Sforcyusza, dla zważania wszelkich iego czynności, i któ-

1536. remu po śmierci tego Xiążęcia rządy tegoż oddał był Xięstwa, życie swe na tey wyprawie położył. Nie lepsze miało szczęście woysko Cesarza przy oblężeniu Peronu w Pikardyi, dobyło atoli miasta Gwizyi, i Cytadelli.

Po stracie miasta tego Franciszek większą ieszcze poniosł stratę, utraciwszy Syna swego starszego, ktory w szklance zimney wody był otruty, gdy grą się zabawiał wolanta. Hrabia Monteculli z Ferrary ten napoy podał mu śmiertelny; niektorzy twierdzą, iż umieraiąc obwiniał niektorych Wodzow Cesarza, że go pobudzili do popełnienia tego szkaradnego kryminału. Insi zaś przypisuią ten występek Xiężniczce Katarzynie z Medyceuszow, ktora będąc zaślubiona Henrykowi drugiemu Synowi Franciszka, przez śmierć Delfina godność Krolowy Francuzkiey ubezpieczyć sobie chciała.

Jakob V. Krol Szkocki powziąwszy wiadomość o wtargnieniu Cesarza z woyskiem do Francyi, pomniąc na dawne swey Korony z Francuzką przymierza, i nie będąc cale proszony, z dobrey woli 16,000. woyska na pomoc Krolowi przyprowadził Francuzkiemu. Mile nader tę przysługę przyiął Franciszek, i wzaiemność okazuiąc, Corkę swoię starszą Magdalenę dał mu za Zo-

nę,

nę, ktòra gdy w rok z tym się roz- 1536.
stała światem, Jakob powtòrnie zaślubił sobie Maryą Còrkę Xiącęcia de Gvise, a Wdowę Xiążęcia Ludwika de Longueville.

Henryk VIII. Kròl Angielski niechętnym patrząc okiem na to odnowienie przymierza między Francyą i Szkocyą, pogodził się z Cesarzem, co tym łatwiey się stało, gdy Katarzyna Aragońska życie to doczesne w wieczne przemieniła, i gdy Henryk Annę de Boulen pod miecz skazał katowski, ktòra przyczyną była rozwodu z Katarzyną. Kròl ten, przez swoie odszczepieństwo całe zamięszał Kròlestwo, lubo zdawał się na pozor nic nie odmieniać w Religii, pròcz tego; iż się głową Kościoła ogłosił Angielskiego, i że z posłuszeństwa wybił się Papieżòw, ztymwszystkim wiele takowych poczynił rzeczy, ktòre Chrześciańskiego nie zdobiły Monarchę. Bo że nie wspomnę o wolności pełney zgorszenia, ktòrą dał wszelkim Zakonnikom swego odstąpienia powołania, że wzmianki nie uczynię o bezprawnym ich dòbr sobie przywłaszczeniu, nie można atoli zamilczeć niepomiarkowaney iego złości i wściekłości, ktòra się w nim wydała, gdy przez nienawiść prawey Religii i Duchowieństwa naprzeciw zwło-

1536. kom powstał zmarłych, gdy chcąc w wieczystą puścic niepamięc sławę świątobliwości Swiętego Tomasza Arcy-Biskupa Kantuaryiskiego, iuż zmarłego przed sąd swoy zapozwawszy, iego za Buntownika osądziwszy, przeto, iż się wyrokom sprzeciwnym wolności Kościoła sprzeciwiał iego Poprzedników, grob iego zruynowac, a kości iego święte spalić rozkazał. A że niektòrzy duchem prawey tchnący Religii, i pełni cnoty ten iego postępek ganili, przeto wielu z nich pod miecz skazał katowski, między niemi był Tomasz Morus iego Kanclerz, i Jan Biskup de Rochester, ktòrego Papież w nadgrodę iego gòrliwości Papieżem był uczynił.

Franciszek I. zważaiąc skutki przymierza zawartego między Henrykiem VIII. i Cesarzem, zawarł także nowe z Solimanem przymierze, ktòry w kròtkim potym czasie dwie znaczne w Węgrzech wygrał był batalie, i ktòry przez nie zawoiowane w tym Kròlestwie utwierdził sobie Prowincye.

1537. Nowe poròżnienie, ktòre w tym trafiło się Roku, nieśmiertelną między Cesarzem i Kròlem Francuzkim groziło woyną. Franciszek I. zrzeczenie swoie, ktòre był przez Traktaty uczynił od wszelkiego prawa do Prowincyi Flandryi, i Artezyi maiąc za nieważne, rozkazał

kazał zapozwać Cesarza do słuchania 1537.
dekretu, ktory wydał był na niego w swoim Parlamencie, przez ktory z tych go wyzuwał Państw, z przyczyny oczywistey niewierności popełnioney przeciwko sobie, gdy ustawną z nim prowadził woynę, a ktory iego był Lennym Pannem. Ztymwszystkim Papież wymogłszy na tych dwoch Monarchach, iż się przy iego bytności ziadą do Nicei miasta, nakłonił ich, iż pokoy między sobą na dziewięć lat zawarli, i tym sposobem Ligę zawarł między Cesarzem, Franciszkiem, Wenetami naprzeciw Turczynowi. Jędrzey Dorya naywyższą miał nad Flottą władzę, ktora nie osobliwszego nie dokazała, luboby powinna była postrach rzucić na całe Państwo Ottomańskie.

Alexander de Medicis Xiąże Florencki, ktoremu Cesarz dał był za Małżonkę Corkę swoię poboczną, mniey dbały o utrzymanie honoru tego związku, i łaski swego Dobroczyńcy, puściwszy się na wszelkie rozpusty, dał się dnia iednego namowić, ażeby noc przebył u iednego z swych krewnych imieniem Wawrzyńca Medyceusza, maiąc nadzieię, iż tam wolniey z pewną mogł się zabawić Damą, w ktorey się był zakochał, a ktorą mu sprowadzić

1537. przyobiecano. Ale w śrzod nocy od tegoż samego pokrewnego iest zabity, który twierdził, iż nie innym końcem tę popełnił zbrodnię, tylko żeby wolność swoiey przywrócił Oyczyznie. Kardynał Cybo Wnuk Papieża Leona X. będąc natenczas w Florencyi, w którey Alexander iuż był wystawił Cytadellę, przyniewolił Alexandra Witellego nad garnizonem pierwszą maiącego władzę, ażeby młodego Kozmę Medyceusza utrzymywał stronę, który w szesnastym podtenczas był roku życia swego: co gdy uczynił, Xiążęciem go Florenckim ogłosił, mimo wszelkiey przeciwności Strozego i innych, którzy wołali, lecz po niewczasie, o wolność, i którzy próżne czynili usiłowania dla iey odzyskania. Wawrzeniec z Medyceuszów Zaboyca Xiążęcia Alexandra tak był we Florencyi osławiany, i za nie miany, iż gdy tę popełnił zbrodnię, i onę rano po całym rozgłaszał mieście, aby lud wzbudził do odzyskania dawney swoiey wolności, żaden mu wiary dać nie chciał, co go też przymusiło, iż swego bezpieczeństwa w ucieczce szukać musiał. Po iego dopiero ucieczce Strozzi, i iego przyiaciele do broni się wzięli przy wolności, ale nowy Xiąże iuż swe utwierdził był panowanie, i łatwo nader otrzymał od

Cesa-

Cesarza potwierdzenie tego wszystkiego, cokolwiek ku iego stało się wywyższeniu. Temu to Kożmie Pius V. Papież nadał tytuł *Xiążęcia Wielkiego Toskanii.* 1537.

W Polszcze Zygmunt Król, chcąc raz na zawsze zapobieżeć naiazdom od Wołoch, Seym składa w Krakowie, na którym naradzić się miano względem poparcia woyny Wołoskiego. Lecz Seym ten pierwszym, a dla następuiących wieków gorszącym przykładem bez skutecznie się rozszedł. Przyczyną tego nieszczęśliwego dla Polski przykładu była złość i fakcya Królowy Bony powtórney Zygmunta Żony, oraz Piotra Kmity Woiewody Krakowskiego, i Jędrzeia Krzyckiego Prymasa, którzy na Króla urażeni byli, iż po Krzysztofie Szydłowieckim Pieczęć nie Piotrowi Gamratowi człowiekowi całe podeyrzanych obyczaiów, ale wielkiemu Królowy Faworytowi, lecz Janowi oddał Choińskiemu. Gdy więc Seym ten z wielkim Króla i dobrych Patryotów rozszedł się żalem, gdy na obronę iuż prawie straconey Wołoszczyzny nic nie obmyślono, Król na Pospolite ruszenie wydał Wici. Stanęło wprędce 150,000. Szlachty w broń dostatecznie opatrzoney pod Lwowem, lecz zamiast myślenia o walce z nieprzyiacielem, i straconc-

1537. conego odzyskaniu kraiu, powstaie taż z powodu niektórych Malkontentów naprzeciw naylepszemu z Królów, i prawdziwemu Oycu Oyczyzny: domaga się z wrzaskiem, ażeby naprawione było to, co z swey wyszło kluby, i co uszczerbek wolnościom przynosiło Szlacheckim, a osobliwie, ażeby Król zniszczył Instrument naznaczaiący Mazowsze Królowy na oprawę wdowią. Król iedne Szlachty pragnienia do skutku przywiodł, inne do przyszłego odłożył Seymu, słowem: usilnie starał się zawzięte naprzeciw sobie ułagodzić umysły, lecz nic nie wskurawszy po dwóch miesięcznych kłótniach i sporach, z wielkim żalem Króla i dobrych Patryotów gmin ów do domów rozszedł się własnych. A tak liczne owe, i nie tylko na obronę Wołoszczyzny, ale i na pohamowanie Ottomańskiey potęgi zdatne woysko, nic chwalebnego nie uczyniwszy, czas pogodny Multanom zostawiło do zrabowania granic Polskich, a Turkom do opanowania Wołoch, którzy w następuiącym Roku swego Woiewodę czyli Hospodara osadzili. Autorami i podżegaczami tego Rokoszu byli Piotr Kmita, Zborowscy i Odrowążowie, nie kontenci z naylepszego Króla, iż ich nasycić i napchać nie mógł ambicyi.

Cesarz

Cesarz nie mogąc otrzymać, ażeby Protestanci taki przyięli Sobor, iaki go mieć chciał Papież, sprawił to w tym Roku, że Panowie Katoliccy Rzeszy Niemieckiey związek z nim uczynili, naprzeciw Związkowi Smalkaldzkiemu. Nowy ten związek zawarty iest w Norymberdze na lat iedenaście, lecz nie wszyscy Panowie Katoliccy w tym się znaydowali związku. Podobnież nie wszyscy Protestanci w Lidze byli Smalkaldzkiey, wzmocniła się atoli bardziey ieszcze ta Liga przez przystąpienie do niey Chrystyerna III. Króla Duńskiego, i Jana Brata Elektora Brandeburskiego, który posiadał część Państw tego Domu, Elektor bowiem dopiero w Roku następuiącym Luterską przyiął Sektę. Jerzy Xiąże Saski, który Panem był Misnii i Turyngii, i który wielkim zawsze był Lutra nieprzyiacielem, umarł tegoż roku bezpotomnie, dway bowiem iego Synowie przed nim do wieczności przeszli. Henryk Brat iego, który po nim nastąpił, do tych dwóch Prowincyi Sektę wprowadził Luterską, którą sam był napoiony, co tym bardziey Ligę wzmocniło Protestantów. Ferdynand Król Rzymski nie mogąc się obeyść bez posiłków Niemieckich, dla obronienia i utrzymania tych włości, które ieszcze trzymał w Węgrzech,

1538.

1539.

przy-

1539. przymuszony był nieiako do zgromadzenia obydwòch stron do Frankfortu. Na tym Zgromadzeniu zezwolił na pokoy, czyli raczey przedłużył go na czas nieiaki, i wszelkie naprzeciw Lutrom Sądowe zatamował wyroki, aż do piętnastu miesięcy, tym sposobem otrzymał posiłki od nich, o ktòre się starał. Nadto postanowiono na tym Zgromadzeniu, ażeby tegoż roku w Norymberdze odprawowały się schadzki Teologòw oboiey strony, dla wynalezienia śrzodkòw zdolnych do skliienia ugody i iedności zdań ròżniących się względem niektòrych Artykułòw wiary. Poseł Papiezki, który przy Ferdynandzie zostawał, za złe miał Ferdynandowi, że takowych chwycił się śrzodków, przeto wszelkich użył sposobów, że Cesarz tey nie potwierdził schadzki.

Tegoż samego Roku Obywatele miasta Gand, w którym rządy sprawowała Marya Wdowa Królowa Węgierska Siostra Cesarza, która rządy obięła była po Małgorzacie Królowy Ciotce swoiey, bunt naprzeciw niey podnieśli pod pozorem pewnych podatków, które na nich włożono, a które ich prawom miały bydź przeciwne. Wtrącili do więzienia niektórych Ministrów Królowy, i iednemu z nich głowę uciąć kazali, którego obwiniali, iż był przyczyną tych

gwał-

gwałtowności, które znosili. Występek który popełnili, nie czynił im nadziei otrzymania odpuszczenia winy od Cesarza, przeto wysłali do Franciszka I. Posłów, którzy ofiarowali mu swoie poddaństwo i posłuszeństwo. Ale Franciszek, który zawsze się spodziewał od Cesarza otrzymać Xięstwo Medyolańskie, i który więcey go sobie ważył, iak iedno miasto Gand, uwiadomił Cesarza o tych krokach Rebellizantów, oraz ofiarował mu konwoy, ażeby z wszelkim bezpieczeństwem mógł przez iego przeyść Królestwo, ieżeli chce prędzey do winnego przywieść ich posłuszeństwa. Cesarz ludzkością i wspaniałością Franciszka ukontentowany, przyiął chętnie konwoy, który mu był ofiarowany. Franciszek naprzeciw Cesarzowi swoich wysłał Synów, i z wszelkiemi go wszędzie przyimowano honorami, sam Krol aż do Swiętego Kwintyna miasta go odprowadzał, Synowie zaś iego odprowadzali go aż do Walentynianu miasta w Belgium położonego. Karol V. Zwycięzca i Mściciel rebellii z swym wszedł woyskiem do miasta; Naypierwszych miasta Obywatelów pod miecz skazał katowski, którzy tey rebellii przyczyną byli, innych na wielką pieniężną skazał winę, oraz wszystkie dawne miasta zniosł

1539. 1540.

przy-

1540. przywileie, i obronną w nim wystawić rozkazał Cytadellę. Obwiniaią Karola V. iż wiele obietnic uczynił Franciszkowi, gdy przez iego przechodził Królestwo, których całe nie dotrzymał, przywiodłszy Obywatelów miasta Gand do swoiey powinności. Zadney atoli nie czynią Dzieiopisowie wzmianki, ażeby iaki między niemi zawarty był Traktat, ani iaka umowa zwykłemi przepisami i warunkami; i ieżeli Franciszek I. był zwiedziony obietnicàmi, i że utyskiwał na swoię lekkowierność, podobno Cesarz dla tego uczynił, ażeby przypomniał Franciszkowi, iż i on podobnym z nim obszedł się sposobem, czyniąc mu nayuroczystsze potylekroć obietnice, a których nigdy przecię nie dotrzymał, Franciszek, według niektórych Pisarzów, innym ieszcze sposobem od Cesarza był oszukany, a którego on nie spostrzegł. Karol przez swoię szczodrobliwość, którą w oczach samego okazał Franciszka, uiął sobie pewną osobę, która wiele władnęła u Króla. Postrzegłszy bowiem, że Franciszek I. z wielką ku Xiężnie d'Etampes okazywał się przychylnością, iednego przeto wieczora, gdy się umywał maiąc siadać do stołu, i gdy Xiężna Serwetę mu podawała, Cesarz nieznacznie

cznie pierścień dyamentowy na ziemię 1540.
upuszcza; ta podniosłszy go, Cesarzowi do rąk oddaie, ale Cesarz prosił iey aby go przy sobie zatrzymała. Tym sposobem i innemi podobnemi, których użył Karol, Damę tę tak dobrze na swoię przeciągnął stronę, iż wielką część praktyk Dworu Francuzkiego iey przypisuią, a które w naywalnieyszych okazyach interessa psuły Królestwa.

Węgry od dawnego czasu okropnym krwawey woyny były widowiskiem. Smierć Hrabi Spiskiego, nową większey ieszcze woyny dała okazyą. Król Ferdynand uczynił był z nim umowę, że część Królestwa, którą trzymał, przy nim zostanie aż do śmierci iego, i że Królem mianować się będzie, a ieżeliby zostawił dzieci prawe, tedy Ferdynand opatrzyć ie miał włościami i dochodami przyzwoitemi ich godności. Hrabia ten wziąwszy potym Zonę, iednego z niey zostawił Syna; pozostała zaś Wdowa widząc, że Ferdynand zawartą umowę do skutku chce przyprowadzić, oddała się pod Protekcyą Solimana, który wkroczywszy do Węgier, do Siedmiogrodzkiey Ziemi wraz z Synem ią wygnał, i Budę, oraz tę część, która do przeszłego należała Króla, sobie przywłaszczył.

Tegoż

1540. Tegoż samego Roku Luter, Melanchton, Bucer, i inni Teologowie ich Sekty, swoie dali potwierdzenie na powtórne Małżeństwo Landgraffa Hassyi, który nie maiąc dosyć na iedney Zonie, a nie chcąc napełniać świat swoiemi cudzołoztwy, mniemał, iż swoiemu poradził sumnieniu, gdy dwie mieć będzie Zony.

Henryk de Brunświk-Hanovre zakończywszy swe życie w tym roku w Wierze Swiętey Rzymskiey Katolickiey, pozostała iego Wdowa, która była Siostrą Elektora Brandeburskiego, Sektę Luterską do swych Państw wprowadziła, mimo oppozycyi i sprzeciwieństwa Synowca zmarłego Xiążęcia, który wszelkiemi sposobami chciał dawną utrzymać Religią.

Paweł III. Papież widząc pożytki i owoce, które Zakon ustanowiony od Swiętego Ignacego de Loyola w Rzymie i po innych Państwach czynił, i wydawał, potwierdził iego ustanowienie, oraz i iego reguły.

1541. Król Ferdynand dopraszał się pomocy od Niemiec naprzeciw Turkom, którzy mu Węgry odebrali byli. Z drugiey strony Franciszek I. na wielką przeciw Cesarzowi gotował się woynę, chcąc się zemścić, iż iego Posłów, których on wysłał był do Konstantynopola

pola, Margrabia de Guast pozabiiać ka- 1541.
żał nad rzeką Padus, gdy przez Medyolan przeieżdżali, maiąc wiadomość, iż wysłani są do czynienia praktyk szkodliwych iego Monarsze.

Ponieważ Protestanci nie przestawali żalić się na ustawne wyroki i dekreta Kamery Spirskiey, oraz Ministrów Cesarza, Karol przymuszony był obiecać im zwołanie nowego oboiey strony ziazdu do Ratysbony, na którym miano znowu pracować około iedności wiary względem niektórych Artykułów w rozprawie będących. Kardynał Kontaryn, który był Posłem w Niemczech, wszelkiemi temu nowemu ziazdowi sprzeciwiał się sposobami. Ztymwszystkim, że posiłków potrzebowano Protestantów, i że Papież zwłoczyl zwołanie Soboru powszechnego w Niemczech, iako Cesarz domagał się dla zadosyć uczynienia żądaniom Niemców, którzy chcieli mieć Sędziów z swoiego Narodu, albo przynaymniey, ażeby w ich Narodzie roztrząsano ich rozprawy względem Raligii; Ziazd przeto iest naznaczony w Ratyzbonie, i trzey Teologowie z oboiey strony naznaczeni ziechali się do odprawowania dysputy pod dozorem Elektora Palatyna, i Perensta Kanclerza Cesarskiego. Skutek tey rozmowy ten był co i z pierwszych.

Zgo-

1541. Zgodzono się w niektórych mnieyszey wagi punktach; większey zaś wagi w swoiey zostawiono wątpliwości, i dalszym zostawiono rozprawom.

Prócz tych schadzek Teologów, zwołał ieszcze Cesarz Seym do Ratysbony, na którym Xiąże Kliwii wywołany iest z Państw Niemieckich, a to, iż wsparty posiłkami i pomocą Króla Francuzkiego, Xięstwo Geldryi był opanował z przyczyny prawa, które zlał na niego Karol Egmont umieraiący, a do którego Cesarz iako Dziedzic Burgundyi prawo sobie rościł. Zrzodło prawa tego było kupno, które od Karola Smiałego uczynione było tey Prowincyi. Jużeśmy wyżey mówili o częstych rebelliach Adolfa naprzeciw Arnolfowi Xiążęciu Geldryi Oycu swemu, który chcąc ukarać Adolfa Syna swego, umowę uczynił z Karolem względem Xięstwa Geldryi. Lecz po śmierci Karola Obywatele Geldryi, pogardzaiąc Maxymilianem Austryackim mężem iego Córki, poddali się pod rządy Siostry Adolfa, która będąc zaślubiona Frydetykowi Brunświckiemu, rządziła niemi podczas młodoletności Karola Egmonta Syna Adolfa wydziedziczonego, który umarł w czaie swych usług czynionych Domowi Burgońskiemu. Maxymilian

lian mocą odzyskał Xięstwo Geldryi, 1541.
ale Obywatele iego powtórnie z pod iego wybili się panowania, i Roku 1492. Karola za swego uznali Pana, który całe swoie życie z Domem Austryackim ustawną prowadził woynę, i który przy mocy i wsparciu Francyi pobliższe Prowincye Geldryi do swego przyłączył panowania. Ztymwszystkim część z nich w Roku 1529. utracił. Biskup Utrechtcki udawszy się pod protekcyą Karola V. i ustąpiwszy mu doczesnego panowania swego Biskupstwa, chcąc się pomścić na swoich poddanych, którzy mu sprawowania rządów w mieście zabraniali, a co większa, że bramy miasta przed nim zamknęli, wsparci będąc posiłkami, które im Xiąże Geldryi był przysłał; przeto Cesarz swey używszy mocy, zwycięzcą z tych wszystkich stał się przeciwności, i przymusił Xiążęcia do ustąpienia mu wszelkich włości Biskupstwa, które był sobie przywłaszczył, oraz do ogłoszenia go Dziedzicem po swoiey śmierci wszelkich Państw do siebie należących. Po śmierci więc tego Xiążęcia, Xiąże Kliwii wezwany od Obywatelów Geldryi, tę opanował Prowincyą, a że widział to dobrze, iż Cesarz na to nie zezwoli łatwo, przeto poiechał do niego do miasta Gand dopraszaiąc się o potwier-

1541. dzenie obiętego rządu Geldryi, ktòrego otrzymać nie mògł. Widząc więc, iż iego prożba od Cesarza była odrzucona, udał się do Francyi, gdzie znalazłszy gotowego Króla do utrzymywania iego strony, uzbroił się naprzeciw Cesarzowi, ktòry iakośmy iuż wyżey mòwili, Bannitem go ogłosił. Xiąże w początkach tey woyny dosyć był szczęśliwym, ale we dwa potym lata będąc w Geldryi pokonany, i Francuzi dla odległości swoiey nie mogąc go posiłkować, musiał nakoniec upokorzyć się. Przymuszony był nawet odstąpić ślubnych związków, w które go Franciszek I. wciągnął był, lubo iescze nie były uskuteczniene z Joanną Albertą, w zamianę ktòrych musiał się poślubić Còrce Ferdynanda Kròla Rzymskiego; a że miano o nim podeyrzenie, iż skłonny był do nowo wszczętey Sekty, przeto przyrzec musiał, iż w Wierze Swiętey Rzymskiey Katolickiey stale trwać, i onę w swych utrzymywać będzie Państwach.

Cesarz przeciw radzie naylepszych swych Radzców, i zdaniu samego Papieża, z którym w Luce się był ziechał, przedsięwziął podbicie sobie Algeru, a to dla uczynienia rozdwoienia sił Solimana, ktòry woynę w Węgrzech prowadził. Zamysł ten cale był nie-

szczę-

szczęśliwy, ustawne deszcze niedozwo- 1541.
liły woysku żadnych znakomitych okazać czynności, nawałność zaś nader wielka większą część okrętów iego flotty porozbiiała i potopiła, tak dalece, iż musiał z resztą do Włoch powrócić. W tym atoli nieśmiertelney godnym czynią go chwały, że więcey całość, i zdrowia swego szacował ludu, a niżeli kosztowne swoie ruchomości; wszystkie bowiem swoie bogate sprzęty, dzielne konie w morze rzucać kazał, broniąc swoy lud od zatonienia.

Roku tego Franciszek I. prowadził 1542.
woynę z Cesarzem w Hiszpanii, we Włoszech, w Flandryi. W Hiszpanii woysko iego nic nie zrobiło, od oblężenia Perpignianu odstąpić iest przymuszone. W Xięstwie zaś Luxemburskim niektóre poodbierało miasta, ale wkrótce nazad powrócić one iest zniewolone, we Włoszech zaś nic całe osobliwszego nie dokazało.

Wzmogła się atoli woyna między temi dwoma stronami, gdy mocnemi wsparły się przymierzami. Franciszek I. zawarł przymierze z Solimanem, przez osoby, które aby były nie poznane, żadnym ich nie ozdobił charakterem, i podtenczas owo trafiło się zaboystwo, (o którym iużeśmy mówili) Rynkona i

1542. Fregozy iego dwòch Ministrów, którzy nad rzeką Padus byli zabici. Osądzono, iż prawa Narodów nie przestępowano, życie im odbieraiąc, ponieważ takie sprawowali Poselstwo, które pełne było niesprawiedliwości, toiest: iż wysłani byli do wzbudzenia naprzeciw Cesarzowi Chrześciańskiemu, nieprzyiaciela poprzysiężonego Swiętey Religii. Nadto Rynkon bannitowany, i na śmierć skazany był w Hiszpanii, nosząc przeto zawsze z sobą dekret śmierci, nie mògł uyść sprawiedliwości Cesarza w iego własnym Państwie, mimo charakteru, który miał na sobie, a o którym żaden z ludzi nie wiedział, ani też nikt go poznać nie mògł. Z drugiey strony Cesarz wzmocnił się przez przymierze z Królem Angielskim, który świeżo zwaśnił się z Franciszkiem I. z przyczyny Jakoba V. Króla Szkockiego. Henryk Król Angielski szukał przyiaźni Jakoba dla wzmocnienia się naprzeciw Papieżowi, i chcąc go tym lepiey uiąć, ofiarował mu w dożywotnią przyiaźń Maryą Córkę swoię, pod warunkami dosyć dla Jakoba pożytecznemi, ponieważ Henryk nie maiąc potomstwa, Jakob mògł się spodziewać, iż po nim na Tron nastąpi, i że za swego panowania Anglią złączy ze Szkocyą. Lecz gdy ofiara

ſiara ta nie była przyięta, Henryk nie 1542.
przestał w Roku 1541. wzywać Króla Szkockiego na Kongres do Yorku, ażeby względem nowego między sobą przymierza umówić się mogli. Gdy więc Henryk przygotowania czynił do przyięcia Króla Szkockiego z naywiększemi honorami, radzono Jakobowi, aby na tym nie znaydował się Kongressie, pod pozorem tym, iż Henryk będąc nieposłuszny Kościołowi, nie inszym chciał go sprowadzić końcem, tylko ażeby go na swoie od Kościoła namówił odszczepieństwo. Henryk rozgniewany, że mu Jakob nie dotrzymał słowa, posłał swe woysko dla pustoszenia granic Szkockich: Jakob wzaiemnie swe naprzeciw niemu wysłał woysko, które nader źle swoię sprawiło powinność, z okazyi nieposłuszeństwa niektórych Wodzów temu, któremu Król generalną nad woyskiem swoim zdał był kommendę; ztąd poszło, że woysko iego na głowę iest porażone, i około 200. Szlachty w niewolą zabranych zostało. Król wkrótce potym umarł, i twierdzą niektórzy, że smutek z przegraney, śmierci mu przyśpieszył. Królowa Małżonka iego, pięcią dniami przed śmiercią Króla, powiła Córkę, którey imię dano Marya. Henryk powziąwszy o tym wiadomość, odesłał zabranych Szko-

1542. tów, i znacznemi opatrzył ich podarunkami, nie domagaiąc się od nich innego zastawu, ani nadgrody, tylko aby wszelkiemi starali się sposobami, ażeby Marya dostać się mogła w dożywotnią przyiaźń Edwardowi Synowi iego, a który podtenczas lat miał dopiero siedm, chcąc tym sposobem upewnić i ubezpieczyć sobie złączenie tych dwóch Królestw. Ale Szkotowie, którzy ieszcze natenczas wszyscy prawowiernemi byli, nie smakowali sobie w tym ślubnym związku, i Maryą Królewnę, Królewicowi zaślubić przedsięwzięli Francuzkiemu. Jakoż w rzeczy samey w dalszym czasie zaślubiona iest Delfinowi Franciszkowi II. i toć to było przyczyną Henrykowi do uczynienia przymierza z Cesarzem naprzeciw Franciszkowi.

Od dawnego bardzo czasu pracowano w Londynie względem poiednania Henryka z Cesarzem; naybardziey zaś w tey mierze Katolicy pracowali, spodziewaiąc się, iż przywiodą tego Króla do iedności z Kościołem Rzymskim Katolickim, lubo przez publiczne klątwy od niego zupełnie iuż był odcięty. Wszelkich także używali sposobów, ażeby wzniecili w nim niechęć naprzeciw Zwinglianom, z przyczyny, że ich nauka w obmierżeniu była u

Xią-

Xiążąt Niemieckich, ktòrzy się oddalili byli od Kościoła Rzymskiego. Jakoż Henryk, ktòry się miał za umieiętnego i rozumnego, wszedłszy w rozprawę z pewnym Lambertem Sekty Zwingliańskiey, i widząc go niegruntownym w swoich odpowiedziach, na ogień go skazał, ktòry dekret nie tylko na Lamberta osobie wykonał, ale i na wielu innych, ktòrzy się tey trzymali Sekty. Nadto przekładano mu, iż nader wielka byłaby dla niego hańba, gdyby za nauką poyść miał Lutra, naprzeciw ktòrey z wiekopomną swoią pisał chwałą. Te wszystkie pobudki i uwagi przekonały go, iż zezwolił, ażeby wyięto z Xięgi iego sześć Artykułów nayznacznieyszych, i żeby podano ie do Parlamentu, ktòre gdy będą potwierdzone od tego Zgromadzenia, tedy uznane bydź powinny za iego niby Naukę, oraz za powszechne całego Narodu o tych Artykułach zdanie. Artykuły te, to utrzymywały: 1.) Obecność rzetelną i prawdziwą Ciała JEZUSA Chrystusa w Nayświętszym Sakramencie. 2.) Iż niemasz potrzeby żadney przyimowania tego Sakramentu pod dwoma przymiotami. 3.) Bezżenność Kapłanòw iako powinność i obowiązek do ich stanu nierozdzielny. 4.) Swiątobliwość i potrzebę ślubów Zakon-

1542. 1539.

konnych. 5.) Używanie Mszy prywatnych. 6.) Spowiedź taiemną grzechów szczególnych i osobistych. Wszystkie te Artykuły były przez Parlament potwierdzone, mimo wszelkich przeszkod i sprzeciwienia się tych, którzy przeciwney byli nauki, a osobliwie Krammera, który iuż poiął był sobie Zonę, i kilku innych Biskupów, którzy też przeto z swych są złożeni godności. Miano iuż przystąpić do kar naprzeciw tym, którzy przeciwney trzymali się nauki, gdy Henryk niespodzianie odebrał Posłów od Xiążąt Niemieckich, którzy się złączyli byli z Franciszkiem naprzeciw Cesarzowi, przez których swe oświadczyli Henrykowi nieukontentowanie, z okazyi tak surowego obeyścia się z temi, którzy nowey chwycili się nauki, a zatym wszczęte prześladowanie w odwłokę puszczono.

Tomasz Kromwel ieden z pierwszych Ministrów Henryka, chcąc go odwrócić skuteczniey od tego prześladowania, radził mu, aby wziął sobie za Zonę Siostrę Xiążęcia Kliwii, która równie iako i iey Brat będąc przychylna nowym Sektom, oraz Francyi nader przyiazna (Xiąże bowiem Kliwii, a Brat iey odstąpił był Cesarza) mogła umysł ułagodzić Króla i nakłonić go ku tym, których prześladował. Maryaż

ten

ten do skutku iest przywiedziony, Xiężniczka do Anglii sprowadzona, ale Krolowi tak się nie spodobała, iż szczególnie dla dotrzymania danego słowa ślub z nią wziął. Wkrotce potym o rozwodzie myśleć począł, na ktory gdy sama zezwalała Xiężniczka, naznaczył iey 40,000. ſ Szterlingow rocznego dochodu, i o nowym myśleć począł zamęściu. Wziął więc sobie za Zonę Katarzynę Stoward Synowicę Xiążęcia de Norfolck. Zamęście to wywyższyło Xiążęcia do naypierwszych łask i względow u Krola, a Kromwela o śmierć przyprawiło, ktory z wyroku Parlamentu głowę utracił, za to, iż na złe użył swego kredytu, gdy Urząd Ministra sprawował. Xiąże de Norfolck, oraz i Krolowa sprzyiali Katolikom, i względem ugody i przymierza Henryka z Cesarzem, wzaiemnie pracowali. Krolowa atoli zapomniawszy stanu swego Krolewskego, oraz Henryka Małżonka swoiego cale nieprzystoyne prowadziła życie. Doszła nakoniec wieść do uszu Krolewskich, że przed swoim zaślubieniem nie tylko wstydliwości Panieńskiey nie przestrzegała, ale że po swoim zamęściu, wiarę gwałciła małżeńską. Henryk rozgniewany, głowę iey uciąć kazał, oraz ustanowił prawo, ażeby żadna Dama nie ważyła się ślu- 1540.

bnych

bnych z Królem zawierać związków, ieżeliby Panną nie była, i gdyby kto radził Królowi zamęście a nie z Panną, tedy i on i Dama życie tracić powinni. W krótkim potym czasie szosty raz ponowił zamęście z Damą iedną imieniem Katarzyna Parr. Ta iuż kacerzów nauką zarażona była, lecz nie śmiała nic czynić dla odciągnienia Henryka od zaczętego naprzeciw Protestantom prześladowania. Henryk z okoliczności zawartego z Cesarzem przymierza, przywrócił honor pierwszey swoiey Małżonki Katarzyny Arragońskiey, z którą się był rozwiodł, a to przez publiczne ogłoszenie i potwierdzenie wyrokiem swego Parlamentu za prawego Następcę
1543. po sobie Xiążęcia Edwarda Syna swego, który gdyby miał zeyść z tego świata, tedy Marya Córka Królowy Katarzyny po nim nastąpić powinna była, mimo wszelkich przeszłych przeciwnych temu iego ninieyszemu rozrządzeniu wydanych od niego wyroków.

Gdy Soliman swe w Węgrzech powiększał zwycięztwa, gdzie Roku tego wziął był miasto nazwane Alba-Regalis, pięć Kościołów, Strygonią, flotta iego złączona z flottą Króla Francuzkiego przedsięwzięła oblężenie Nicei, ale bezskutecznie.

W Niem-

W Niemczech Herman Arcy-Biskup Koloński przyiąwszy Luterską Sektę, i wszelkie czyniąc usiłowania, aby w całey iego Dyecezyi taż była przyięta Sekta, od swey własney Kapituły, która pod protekcyą udała się Cesarza, naprzeciw iego zamysłom iest wzięty, i pod straż oddany. Gdy więc Arcy-Biskup w swym trwał stale kacerstwie, w krótkim czasie nie tylko z Państw Niemieckich iest wywołany, ale i z Biskupstwa wyzutym został. Biskup Munsterski, Osnaburski i Mindeński podobnego uszli losu, mieli oni wprawdzie podobnyż co i Arcy-Biskup zamysł, ale widząc, że ich Papież i Cesarz iednostaynie ścigaią, Ligi wyrzekli się Smalkaldzkiey, i poiednali się tak z Papieżem, iako i Cesarzem. Ztym wszystkim wolność sumnienia, którą wprowadzili byli, a którey potym nie przeciwili się, do tych trzech Biskupstw, których oni Administratorami byli, była przyczyną, że te trzy Biskupstwa kacerstwem zarażone były.

Henryk Król Angielski nie przestaiąc od woyny ze Szkotami, którym zabrał był i spalił miasta Leith i Edymburg, obrócił swe woysko naprzeciw Franciszkowi I. i wziął miasto Boulogne w Pikardyi po dwumiesięcznym iego oblężeniu. Cesarz z swoiey strony 1544.

z nie

1544. z nie iednaką pomyślnością potykał się z Francuzami. Margrabia Guast Wodz iego zbity był w Pedemontium przez Xiążęcia d'Angvien, który opanował Karygnan; wkrótce potym Piotr Strozzi z większą częścią woyska Xiążęcia d'Angvien pokonany iest od Xiążęcia Salernu Wodza Cesarskiego. Ten we Flandryi wziął miasto Luxemburg, Ligni, i Saint Dizier. Ostatnie to miasto dobyte iest po długim i uporczywym iego oblężeniu, podczas którego Renaty ostatni Xiąże z Domu d'Orange zabity iest od kuli armatniey, zostawuiąc przez Testament następcę po sobie Gwilhelma de Nassau, w którego Domu Xięstwo to, aż do tych ostatnich zostawało czasów. Cesarz zwycięzca ku Paryżowi swe poprowadził woysko, gdzie Król Angielski z swoiey strony z swym miał także pociągnąć obozem. Ciągnąc z woyskiem Cesarz pod Paryż, opanował miasto Epernay, Zamek Thierri, Soissons, i inne fortece, i taką Obywatelów przeraził boiaźnią Paryzkich, iż wielu z nich miasto opuścili, szukaiąc gdzie indziey dla siebie bezpieczeństwa. Ale Franciszek I. wszystkę zabrawszy, lub spaliwszy żywność, woysko Cesarza bez żywności zostało. W tym to razie Cesarz skłonił się do pokoiu, do którego Siostra iego, a Małżonka Fran-

ciszka

ciszka przez swego namawiała Spowie- 1544.
dnika, który zaczęty i dokończony iest w Krepi w Prowincyi Landoneńskiey, bez wiadomości i wezwania do niego Króla Angielskiego, przeciw któremu Karol był zażalony, przeto, że z swym pod Paryż nie pociągnął woyskiem. Warunki tego pokoiu te były: Naprzód Cesarz i Król Francuzki, mieli sobie wzaiemnie wszystkie pooddawać miasta i fortece, które wzaiemnie sobie pozabierali byli, począwszy od Traktatu w Nicei zawartego za namową Papieża. Powtóre Cesarz powinien był dać Córkę swoię albo iednę z Córek Ferdynanda Brata swego za Żonę Xiążęciu Orleańskiemu drugiemu Synowi Franciszka, a w posagu Xięstwo Medyolańskie, albo też Flandryi, z tym warunkiem, iż gdyby Xięstwo Medyolańskie dostać się miało w posagu Xiążęciu Orleańskiemu, tedy przy Cesarzu Zamek Medyolański i Kremony zostać się był powinien, do tego czasu, pókiby Syn z tego małżeństwa nie był spłodzony; ieżeliby zaś Flandrya dostała się, tedy Franciszek I. wszelkiego zrzec się był powinien prawa do Xięstwa Medyolańskiego, i powrócić Xiążęciu Sabaudzkiemu to wszystko, cokolwiek w czasie woyny mu zabrał był. Smierć Xiążęcia Orleańskiego, która po tym Trakta-

Traktacie we dwa przypadła lata nie- skuteczne te wszystkie pokoiu tego u- czyniła warunki. Krol Angielski w tym Traktacie był także pomieszczony, lubo uczyniony iest mimo iego wiadomości i przytomności ktorego z iego Ministrow; a że ręczono imieniem iego, iż odda Boulogne Krolowi Francuzkiemu, on zaś tego uczynić zbraniał się, przeto woyna między niemi nie ustała. Naywiększa zaś przyczyna ponowienia tey między niemi woyny, było przedsięwzięcie Franciszka I. odzyskania Boulogne, o ktorego odebranie próżno się kusił. Ztymwszystkim we dwa potym lata pokoy między temi Krolmi iest zawarty. Henryk czuiąc się bydź słabym i na zdrowiu zwątlonym, oraz obawiaiąc się, ażeby Synowi swemu młodoletniemu Krolestwa nie zostawił woyną zakłóconego, oddał Boulogne Franciszkowi, ktory mu przyobiecał w czasie lat dziesięciu zapłacić 800,000. Talarow.

Cesarz widząc się bydź wzmocnionym w woysko po pokoiu zawartym w Krepi, chciał swego ogromnego użyć woyska dla przymuszenia Protestantow, ażeby się poddali pod Sobor, kto-
1545. ry Papież po zawartym pokoiu z Karolem V. i Franciszkiem złożył był w Trydencie. Będąc w woynie z Fran-

ciszkiem

ciszkiem I. znosił ich, ale zawarłszy z nim pokoy, którym obowiązał się z swey strony ich prześladować, i posiłkować Cesarza naprzeciw Niewiernym, swoię począł im okazywać władzę, i chciał przymusić Protestantów, ażeby wszystkie dobra i dzierżawy Kościołów, które pozabierali byli, pooddawali. Zwołał zatym Seym do Wormes, lecz dla podagry znaydować się na nim nie mógł, przeto na samym zaraz iego zaczęciu odłożył go do Ratysbony na Rok przyszły. Ze zaś Cesarz nie przestawał straszyć Protestantów, iż swey użyie mocy do przymuszenia ich, aby się dobrowolnie poddali pod ustawy Soboru względem Religii, przeto Protestanci, którzy przedsięwzięli byli nie poddawać się pod Sobor, do woyny przygotowania czynili. Zgromadzili się zatym do Frankfortu, gdzie swoię przedłużyli Konfederacyą, i uczynili potrzebne rozporządzenia do obrony. Smierć Lutra, która w tym przypadła czasie, zasmuciła ich, ale naybardziey tym się trapili, iż rozdwoienia między niemi się zagęściły, i co im wielką czyniło przeszkodę do wspólney siebie obrony. Maurycy Xiąże Saski lubo Luter, publicznie się z tym oświadczył, iż niechciał woyny prowadzić z Cesarzem. Jan Ferdynand tegoż samego Domu poróżnił

1546.

1546. różnił się z Landgraffem Hassyi, i z całym zgromadzeniem Protestantów, ktòremi chciał sam rządzić i podług swoiey woli, co wszystko było przyczyną do zaniedbania pomyślnych okoliczności zawarcia przymierza z Królami Angielskim i Francuzkim, imieniem ktòrych wielkie im obiecywano posiłki, oraz z Helwetami z przyczyny, że Luter miał ich za gorszych kacerzów, niżeli są Diabli. Sami nawet Dzieiopisowie Protestantów, ganią zbytnią i cale nieprzyzwoitą wolność Lutra, któréy używał w mowach, i Pismach swoich o Papieżu, Prałatach i Duchowieństwie Kościoła Rzymskiego, o Soborze Trydenckim, i o tych wszystkich, ktòrzy iego byli przeciwni zdaniom. Wprawdzie podobneyże używał wolności, i naprzeciw samym Protestantom, ktòrych karcił o to wszystko, cokolwiek mu się zdawało bydź przeciwnego pobożności albo iego Naukom, przez słowa pełne gniewu i zapalczywości, oraz groźby, iż się od nich oddali; iakoż raz z miasta Wittemberga wyszedł był, ktore on Sodomą nazywał, do ktòrego za wielkiemi Elektora Saskiego i całey Akademii prożbami zaledwie powròcił. Ztymwszystkim mimo tey swoiey gòrliwości niechętnie przystawał na zdanie swey nauki Wy-

zna-

znawców, którzy przedsięwzięli byli bró- 1546.
nić orężem swoiey wolności: owszem zachęcał wszystkich, ażeby ufność w Bogu pokładali, który umieć będzie (mówił im) swoiey bronić sprawy, gdy tego widzieć będzie potrzebę. Wszystkie te okoliczności tamowały przygotowania potrzebne do woyny.

Przeciwnie zaś Cesarz z swoiey strony wielkie do woyny czynił przygotowania. Nie przestaiąc bowiem na Traktacie zawartym z Franciszkiem I. przez który z oboiey strony stanęła umowa, iż każdy z nich pracować będzie względem zagubienia i zniszczenia tego odszczepieństwa, oraz, że przymuszać tych będą, którzy nowych chwycili się nauk, ażeby do dawney powrócili się wiary; zawarł przy tym z Papieżem osobne przymierze, mocą którego Papież obiecał go i woyskiem i pieniądzmi wspierać, oraz pozwolił mu od Duchowieństwa Hiszpańskiego pieniężne wybierać posiłki. Tym sposobem stawszy się mocnym, był oraz w stanie ścigać tych, którzy nie przestaiąc na wolności im pozwoloney w początkach, trzymania się swoich nowych zdań względem Religi, z tym warunkiem, aby się pod wyroki poddali Soboru powszechnego, nie chcieli potym ani powagi uznać zgromadzonego Soboru,

1546. boru, ani pod iego poddać się wyroki. Cesarz inne ieszcze przyczyny swego tak wielkiego uzbroienia publicznym ogłosił pismem, to iest: Niedotrzymanie wszystkich ugodnych Punktów, które był uczynił z Protestantami, którzy potylekroć przyrzekli byli nikogo więcey do swego nie przyimować zgromadzenia. Powtóre zabranie dobr Kościelnych, które do nich należeć żadną miarą nie powinny były mimo odmiany Religii. Potrzecie gwałty, i użycie mocy oręża dla utrzymania przy possessyi Państw niektórych Xiążąt Swieckiego i Duchownego Stanu, którzy ich przyięli byli Sektę, mimo opierania się Kapituł i ich poddanych. Te od Cesarza wyrażone przyczyny tak sprawiedliwe niektórym Xiążętom Protestantów widziały się, iż nie tylko naprzeciw niemu, z niemi się nie wiązali, ale nadto i woyskiem swoim i swoiemi osobami mu dopomagali. Elektor Jan Fryderyk Saski, i Filip Landgraf Hassyi Wodzami byli woyska, które Protestanci zebrali byli; równą obydwa mieli powagę, lubo Elektor pierwszeństwa w rządzeniu woyskiem domagał się. Cesarz każdego z nich w pierwszych zaraz woyny początkach za Bannitów i wygnańców z Państw ogłosił Niemieckich. Ale że dobre o swoich

ich siłach mieli mniemanie, chcąc okazać, iż wszystkie wyroki Cesarza nic im zaszkodzić nie mogą, sollenny naprzeciw Cesarzowi i iego wyrokowi zanieśli Manifest, w którym Cesarza nie nazywali tylko *Karol z Gand*, *czyli iak się nazywa Cesarz.*

Karol zebrawszy swe woysko, co z wielką przyszło mu trudnością, gdyż dla wielkich mrozów, które tey panowały zimy, iuż biegunką, iuż innemi zarażone było chorobami, a co nie małe przyniosłoby było Cesarzowi zatrudnienie, gdyby Bóg w tym nie wsparł był go razie; Królowie Francuzki i Angielski, na których pomocy Protestanci mocno się zasadzali, obydwa do wieczności przeszli w samych początkach 1547.
Roku tego 1547. Z drugiey strony Konfederaci, którzy wiele mogli byli sobie obiecywać, gdyby byli uderzyli na Cesarza, swe woysko na kwatery rozłożyli zymowe, dozwoliwszy Cesarzowi zabrać różne miasta Konfederatów, z swoich nie ruszywszy się stanowisk. Elektor Saski naygórliwszy ze wszystkich Konfederatów, maiąc nadzieię, iż całe do rebellii wzbudzi Królestwo Czeskie, nie tylko próżno z tey strony czynności zaczął woienne, ale nadto widział swe Państwo obarczone od Króla Ferdynanda i Xiążęcia Maurycego.

1547. go. Wszystkie te przypadki teką napełniły Wodzów Protestanckich boiaźnią, iż o pokoy Cesarza dopraszali się. Cesarz odmówił im go, ieżeli go sobie nie kupią od niego przez kondycye, które im zdawały się nieznośne, a które ztymwszystkim ten sprawiły skutek, iż wielu od Ligi oderwało się Protestantów, a osobliwie wiele miast Imperyalnych naymocnieyszych. Rozpacz zatym na mieysce waleczności i rostropności nastąpiła. Elektor przedsięwziął sam z dziewięć tylko tysięcy luda woynę utrzymywać, z któremi udawszy się do Meissen nad Elbą, spotkał się z Cesarzem 22. Kwietnia wtenczas, gdy swoy błąd poznaiąc, chciał się pod mury miasta Wittembergu cofnąć. Cesarz przebywszy rzekę w iego oczach, i mimo odporu od niego uczynionego, woysko iego na głowę poraził i samego w niewolą zabrał. Obległszy potym Wittemberg, sądzić rozkazał Elektora, który będąc iuż wprzód bannitowany, nadto osądzony był na utracenie godności Elektoralney, Państw które dziedziczył, i życia nawet samego, że ważył się broń podnieść naprzeciw Panu swoiemu. Elektor Brandeburski, który w tę nie wchodził woynę, tak mocne swe do Cesarza za tym winowaycą zanosił prożby, iż nako-

niec

niec życiem go darował, ale pod kondycyami nader przykremi, a które Elektor musiał potwierdzić trzynastego Maia. Między innemi, wyrzec się musiał godności Elektorskiey, tak swoim, iako i swoich następców imieniem, i na inne przystał podobne punkta, które go do nędznego przywiodły stanu. Nadto zezwolił na to, iż póty w więzieniu u Cesarza zostawać będzie, pókiby Cesarz swego nie dopełnił zwycięztwa, owszem pókiby wola nie przystąpiła iego, uwolnienia go. Cesarz wyzuwszy Jana Fryderyka z godności Elektoralney, oddał ią Maurycemu z tegoż samego Domu Xiążąt Saskich. Namienia Dzieiopisowstwo, że Elektor w niewoli będący, i stawiony przed Cesarza, w swey do niego mowie nazwał go *swoim nayłaskawszym Cesarzem.* Cesarz na to odpowiedział mu z urągaiem się z niego: *Cóż to, iuż odtąd nie iestem Królem z Gand, którego przed kilką dniami za nic sobie w waszym buntowniczym ważyliście związku?* 1547.

Landgraf Hassyi ieden z pierwszych Wodzów Protestantów, nie znaydował się na batalii wzwyż wzmiankowaney. Gdy więc oddał dziedzictwem Maurycemu Elektorską godność, oraz miasto Wittemberg zaczął czynić przygotowania do przywiedzenia mocą Landgraffa

1547. do winnego sobie posłuszeństwa, tak iako uczynił był z Janem Fryderykiem. Ale Elektor Brandeburski, i Maurycy nowy Elektor Saski, umowę czynili z Cesarzem o przepuszczenie winy Landgraffowi, lubo pod kondycyami równie przykremi, iakie były i przeszłego Elektora Saskiego, pod które atoli Landgraf poddać się musiał, ażeby ze wszystkim nie zginął. Przybył do Hali dla widzenia się z Cesarzem, który go przyiął siedząc na wysokim Tronie. Landgraf klęczący prosił go o darowanie mu winy, i żeby z swey dobroci do pierwszego przywrócił go honoru. Cesarz przez swego odpowiedział mu Kanclerza, iż przez wzgląd na proźby niektórych Xiążąt chętnie mu daruie, tak dalece, iż ani swych Państw, ani życia nie utraci, ani też więzionym nazawsze nie będzie, byleby to wszystko stale dochował, cokolwiek z iego Pośrzednikami iest ułożono. Gdy więc Cesarz klęczącego wytrzymywał Landgraffa, on podziękowawszy Cesarzowi, powstał bez iego rozkazu; postępek ten iego żadnego natychmiast Cesarza nie doznał nieukontentowania, lecz gdy na wieczerzą z Elektórem Brandeburskim i Xiążęciem Maurycym był u Xiążęcia d'Albe zatrzymany, i gdy z niey odchodził do siebie, zatrzymany iest, i

wartę

wartę mu przydano. Żalił się Landgraf 1547.
o to przed swoiemi Pośrzednikami, którzy obiecali mówić w tym z Cesarzem, i w rzeczy samey z nim mówili; ale Cesarz im odpowiedział: iż im obiecał nie odbierać Landgraffowi Państw i życia, ale nie żeby go w niewoli zatrzymać nie mógł, zwłaszcza ieżeliby sądził, iż przytrzymanie iego byłoby potrzebne dla ubezpieczenia pokoiu. Odpowiedź ta zasadzała się na oboiętnym iednym słowie Niemieckim, które się zamykało w ugodzie Landgraffa z Cesarzem, a które nie będąc czytelnie i wyraźnie napisane, w dwoistym wyrozumieniu brane bydź mogło. Bo czytaiąc *Einige*, iako go czytał Landgraf, powinien był bydź wolny od wszelkiego więzienia, lecz złączywszy dwie litery, to iest: *i*, *n*, można było czytać *Ewige*, co znaczyło, iż od wieczystego tylko wolen był więzienia.

Podstęp ten wszystkich obruszył umysły, ztymwszystkim moc i potęga Cesarza, gdy żadnych uwag i sprawiedliwego utyskiwania nie przyimowała, Elektor z swey wyzuty godności, i Landgraf przymuszeni są zostać się w niewoli u Cesarza, który od reszty Partyi Protestantów odebrał oświadczenia swego poddaństwa, nie maiąc iuż śmiałości

1547. łości do sprzeciwienia się po rozproszeniu sił powszechnych, i zabraniu w niewolą ich Wodzów. Cesarz przyniewolił wszystkich Xiążąt Protestanckich i ich miasta przy zezwoleniu na pokoy i darowaniu im winy, ażeby mu znaczną Summę wypłacili; a gdy podobney wymagał od tych, którzy mu wierności dochowali za koszta podczas tey podięte woyny dla ich bezpieczeństwa, twierdzą Dzieiopisowie, iż wybrał więcey iak szesnaście milionów Złotych Niemieckich, i więcey iak 500. armat, które porozsyłał po miastach innych Państw swoich, iako to do Włoch, do Flandryi i do Hiszpanii. Ale co iest uwagi godnego, i co całą zadziwiło Europę, iest to: że żaden z Xiążąt, ani z miast, które się poddały Cesarzowi, nic na stronę nowych Sekt nie obwarowały, każdy bowiem po zniesieniu Xiążęcia Saskiego o swoim tylko myślał bezpieczeństwie, a Cesarz przepisuiąc wszystkim takie, iakie chciał, prawa, żadney między niemi nie uczynił wzmianki względem zabronienia publicznego wyznania inney Religii prócz Swiętey Religii Rzymskiey Katolickiey.

Podziwienie i to także nie mnieysze sprawićby powinno, że Cesarz z swey strony żadnych nie uczynił przepisów

pisów względem Religii, i że zwycię- 1547.
żonych nie obowiązał, ażeby się do Kościoła powrócili Rzymskiego Katolickiego; i zdaie się, iż tę iego oboiętność sam tylko Stan Niemiecki, w którym zostawał, i czas teraźnieyszy w którym Sobor powszechny Trydencki się odprawował, wymówić może, spodziewaiąc się, iż wszyscy iednomyślnie pod iego poddadzą się wyroki. Albo też, że Cesarz wszystkie swoie obracał starania dla ugruntowania swey mocy i powagi, spodziewaiąc się, iż iey potym użyie, w czasie naypotrzebnieyszym. Ztymwszystkim Papież Paweł III. wszystkie te iego zganił zamysły, i zamiast cieszenia się z zwycięztwa, które z Protestantów odniosł, wyrzucał mu iego małą górliwość o Religią.

Włochy w tym roku na dwa wielkie zapatrywały się dzieła. Cesarz chciał dać Państwo Genueńskie Jędrzeiowi Doryа, w nadgrodę zasług sobie czynionych, ale ten swego szczególnego zrzekaiąc się dobra, wolność w Genuy przywrócił, i Rząd Wolnorządny wprowadził. Jan Ludwik Hrabia de Fieschi ieden z pierwszych Familii Genuy, zapatruiąc się zazdrosnym i nienawistnym okiem na szacunek i przywiązanie, które Genueńczykowie oświadczali Doryi, przedsięwziął go zabić, iako też i Jana

1547. na Doryą Synowca iego, który w tymże był wzięciu z przyczyny Stryia swego. W tych ostatnich czasach Król Chrześciański przymuszaiąc Rzeczpospolitą Genueńską do zapłacenia znaczney Summy pieniężney Hrabiom de Fieschi, którzy się do Francyi przenieśli byli, zdawał się potwierdzać przedsięwzięcie Jana Ludwika, iakoby postępek ten miał uczyniony dla poparcia pretensyi Korony Francuzkiey do tey Rzeczypospolitey. Zdanie to było niektórych, gdy zamysł ten był wykonany; ale większa nierównie liczba przypisywała go nienawiści osobistey Fieschiego naprzeciw Doryi i wyniosłości iego, którą podbudzony chciał w swey Oyczyznie Panem uczynić się samowładnym. Jakożkolwiek iest, Fieschi, wziąwszy potrzebne śrzodki do wykonania przedsięwziętego zamysłu, wielką zebrał liczbę Koniuratów ze wszystkich Stanów, których zgromadziwszy do siebie dnia 15. Stycznia, wyszedł z niemi, i po mieście ich porozsyłał, ażeby uderzył na pałac Doryi i iego przyiacioł. Jan Dorya zadziwiony hałasem i wrzaskiem, który czynili, a którzy nakształt szalonych po mieście biegali, przez ciekawość wyszedłszy z pałacu, zabitym został. Togdy się dzieie, Jan Ludwik przestrzeżony był, że Niewolnicy na Galerach będący

dący

dący usiłowali z swych wydobyć się 1547.
kaydan, chcąc korzystać z zamięszania, które było w mieście, i gdzie głosy pomięszane słyszeć się dały tak zaboyców, iako i tych, którzy zabiiani byli: Pośpieszył zatym na galery dla uspokoienia Niewolników, lecz gdy z iedney do drugiey przechodził galery, deska iedna się oderwała po którey szedł, wpadł więc w morze, a broń, w którą był przybrany, nie dozwalaiąc mu pływać, utonąć musiał. Koniuraci powziąwszy o tym przypadku wiadomość, boiaźnią byli przerażeni, i przedsięwziętego zaprzestali zamysłu.

Fieschi miał był zmowę z Piotrem Ludwikiem Farnezym Xiążęciem Parmy i Placencyi, i od niego odebrał był posiłki do wykonania przedsięwziętego zamysłu. Piotr Ludwik był Synem Papieża Pawła III. który dał mu był Inwestyturę na te Xięstwa, ale bez dołożenia się Cesarza, który twierdził, iż te dwa miasta do Xięstwa należały Medyolańskiego. Jakoż w rzeczy samey Wiskontowie, Sforcyuszowie i Francuzi zawsze ie dzierżyli póki tylko Panami Medyolanu byli. Farnezyusz biegły nader w dyssymulowaniu, lubo był uczestnikiem Koniuracyi Fieschiego, przecięż nie omieszkał posłać z powinszowaniem do Jędrzeia Doryi z okoliczno-

ści

1547. ści szczęśliwego wyiścia z tak wielkiego niebezpieczeństwa, oraz z oświadczeniem swego żalu z straty, którą poniosł Synowca swego. Ale Dorya, który równie umiał rzecz udać iak i on, udał, iż mile przyiął to przyiacielskie oświadczenie, a oddaiąc za swoie Farnezemu, usilnie starał się zgubić go, i oddać mu podobnie iak on chciał mu był uczynić. Piotr Ludwik od swoich poddanych nie bardzo był kochany, a osobliwie od Szlachty, która dumy iego cierpieć nie mogła, a osobliwie wyuzdaney wolności, którey używał względem odbierania honoru Damom wszystkim, gdy mu się która spodobała. Do tego przyszedł nakoniec był stopnia gwałtowności, że czterech Kawalerów z pierwszych Domów Placencyi, gdzie podtenczas Xiąże się znaydował, na iego spiknąwszy się życie, onego zabili, i pod protekcyą udali się Cesarza. Natychmiast Ferdynand, czyli Ferrand Gonzaga Xiąże de Gwastalla, i de Melfi Rządzca Medyolanu posłał imieniem Karola Garnizon Hiszpański do Placencyi, które to miasto przez nieiaki czas w iego zostawało mocy.

Wśrzod pomyślności, któremi cieszył się Cesarz, o mało Królestwa nie utracił Neapolitańskiego. Wice-Król Don Piotr z Toledu, na proźby usilne

Papie-

Papieża chcąc świętą wprowadzić Inkwizycyą, Pospólstwo się zbuntowało, rzecz ta gdy do Cesarza była doniesiona, rozkazał ażeby od przedsięwziętego wstrzymano się zamysłu, a tak Neapolitańczykowie zostali bez Inkwizycyi. 1547.

Drugi także zamysł większey nierównie ieszcze wagi, cale się Papieżowi nie powiodł. Miał wielkie nader pragnienie przenieść powszechny Sobor z Trydentu do Włoch, podobnież i kilku Kardynałów tego sobie życzyli, a to, iż gdyby Papież miał umrzeć, Sobor niechciał im odebrać wolności obrania Następcy, tak iak się trafiło podczas Soboru Konstancyeńskiego, gdzie Marcin V. był obrany Papieżem od Soboru, a nie od Kardynałów samych. Nieiakie w tym choroby okazały się w Trydencie, które kilka znacznych osob o śmierć przywiodłszy, Papież wziął sobie za pozor sprawiedliwy wołania, iż wszyscy Oycowie pomrą Soboru, ieżeli z tego zarażonego ustąpić nie zechcą mieysca. Obwieścił więc, że iuż Sobor w Trydencie odprawować się nie będzie, ale w Bononii, dokąd iego przenieśli się byli Posłowie z niektóremi Kardynałami, ktorzy chętnie do Bononii za niemi się udali. Cesarz manifestował się naprzeciw tey odmianie, i Bi-

1547. i Biskupom Hiszpańskim i Niemieckim rozkazał, ażeby się w Trydencie pozostali, dla dotrzymania słowa, które dał był Protestantom, iż Sobor powszechny w Niemczech będzie trzymany, na którym ich zdania roztrząsać mieli. Wysłał potym Posłów do Papieża z prozbą, aby raczył zważać złe skutki, i nieprzyzwoitości, któreby z tey odmiany wypłynąć mogły: rozkazał przełożyć Papieżowi, że odebrawszy zwycięztwo z Protestantów, i przymusiwszy ich do poddania się pod wszystko, cokolwiek tylko Sobor ustanowi, teraz uchybiłby naylepszey okazyi korzystania z ich przegraney, daiąc im okazyą i pochop do mówienia, że przeto Sobor z Niemiec przeniesiono, iż Papież się obawiał, ażeby na większości wotów Biskupich mu nie zbywało, gdyby ich do takiego nie przeniosł miasta, w którym sam byłby Rządzcą i Panem, i gdzie mógłby ich przymusić do dawania zdań podług woli i żądania swego. Uwagi te nie zmiękczyły cale Papieża, który naprzeciw Cesarzowi był rozżalony, iuż z przyczyny Traktatu zawartego z Protestantami, bez włożenia na nich obowiązku, ażeby mu się poddali, iuż z przyczyny zabicia Piotra Ludwika Farnezego, którego zaboystwa uczestnikiem Cesa-

rza

rza czynił, iuż nakoniec, że miasto w swey utrzymywał mocy, i swoią Zaboyców wspierał protekcyą. Niewzruszonym więc na wszelkie uwagi okazał się względem przeniesienia Soboru do Bononii, owszem chciał koniecznie, ażeby ci, którzy za nim do Bononii się przenieśli byli, swoie daley odprawiali Sessye.

Cesarz widząc, że iego zażalenia i proźby były nieskuteczne, i obawiaiąc się, ażeby Niemcy zupełney nie stracili nadziei względem powrotu do siebie Soboru, ułożył Dekret, przez który do czasu uczynił rozrządzenie wszelkich rozpraw względem Wiary i karności, aż do powrotu Soboru do Trydentu. W tym dekrecie wszystko z dawną zgadzało się Religią, prócz tego, iż pozwalano Kapłanom Zon, i Kommunii Swieckim osobom pod dwoma przymiotami. Posłał Cesarz ten swoy Dekret Papieżowi, który go w tych dwóch osobliwie zganił Punktach. Ale że Paweł III. do niczego przystąpić niechciał, i w swym trwał uporze, Cesarz swoy Dekret ogłosić kazał, który to Dekret nazwany był *Interim*, to iest: rozrządzenie czasowe, pókiby Sobor innych nie wydał ustaw i wyroków, a któreby za trwałe i wieczyste osądzone bydź powinny, i pod które każdy 1548.

poddać

1548. poddać się koniecznie będzie obowiązany. Gdy niektórzy z Katolików utyskiwali na ten ogłoszony Dekret; Cesarz odpowiedział im, że Dekret iego nie iest rozkazem przymuszaiącym wszystkich do zachowania go, ale, że to iest tylko pozwolenie dane Lutrom, czyli znoszenie do czasu ich Sekty: co się zaś tycze dwóch tych Punktów, tedy nie tylko nie zakazuie Duchownym stanu prowadzić bezżennego, ani Swieckim przyimowania Kommunii pod iednym przymiotem, ale owszem przykazuie im iedno i drugie zachować według dawnego zwyczaiu Kościoła Rzymskiego. Lutrzy niemniey z tego Dekretu *Interim* nie byli kontenci, a to, iż ich poddawał pod wyroki Soboru Trydenckiego, iakieżkolwiek one bydź miały; ale dla mocy wielkiey Cesarza musieli równie iako i Katolicy przyiąć to, co on ustanowił był.

Cesarz do liczby Prowincyi Cesarstwa Niemieckiego przyłączył Roku tego Belgium którego był Panem, a to, ażeby z Niemiec prędsze miało wsparcie gdyby tego potrzebowało. Dziesiąty z Belgium zrobił Cyrkuł, ale z uwolnieniem go od wielu publicznych ciężarów i podległości Kamerze Spirskiey, a to, iż dzierżąc Belgium iako dziedzictwo własne, chciał zupełną nad

nim

nim zostawić władzę swoiey Familii. 1548
Od teyże Kamery wszystkich oddalił Lutrów, i niechciał w niey innych cierpieć Rayców tylko samych Katolików, usilnie staraiąc się i swey używaiąc mocy i powagi, ażeby wszędzie prawdziwą utrzymywał Religią. Sami mu to Dzieiopisowie Protestanccy przyznaią, iż gdyby Paweł. III. swoią wspierał go był powagą, tedy nowe zagęszczone Sekty wielką w rozkrzewieniu i utrzymaniu się miałyby były trudność, gdy ci, którzy ich się chwycili, przez boiaźń wielkiey potęgi Cesarza nie mogli ani publicznemi ich okazać się wyznawcami, ani też mocą nowe swe utrzymywać zdania.

Edward Syn Henryka VIII. wstąpiwszy na Tron Angielski Roku ieszcze przeszłego, w wieku życia swego dziesiątym, Kościoł Angielski swoię zupełnie odmienił postać, przez wprowadzenie nowey Religii, która się składa z Rzymskiey Katolickiey i Protestanckiey. Xiąże de Sommerset, Stryi Króla Edwarda, wszelką sobie ziednawszy władzę i powagę, napoiony błędami Zwingliusza, pracował z Tomaszem Krammerem Arcy-Biskupem Kantuaryiskim, który Sekcie Lutra był przyiazny, względem ułożenia nowego Systema Religii, a który przez wyrok Parlamentu

1548. potwierdzili, i oraz znieśli w całym Królestwie Religią prawdziwą Rzymską Katolicką. Henryk VIII. przed swoią śmiercią powrócił się był do świętey Wiary, którey nigdy zupełnie nie porzucił, lubo z nienawiści ku Papieżowi, który niechciał był potwierdzić iego rozwodu pierwszego z Katarzyną Arragońską, wiele wprowadził był rzeczy przeciwnych wierze i karności Kościoła Katolickiego. Edward nie będąc zdolnym sam z siebie do rozeznania dobroci lub złości tego nowego Religii ułożenia, zdał się zupełnie na swego Stryia i Protektora Królestwa, i dozwolił czynić wszystko podług iego woli. A tak Religia Angielska ustanowiona tak, iak dziś iest, zupełnie utwierdzoną i ugruntowaną została, rozdzieloną będąc na dwie części, czyli zgromadzenia, które wzaiemnie się nienawidzą, i które pokoiu i iedności powierżchowney między sobą nie zachowuią, tylko przez wzgląd na interes polityczny Narodu, i moc, która obydwie zniewala do winnego poddaństwa, przy zupełney która im iest nadana, wolności.

Roku tego Zygmunt I. Król Polski laty obciążony, oraz zmartwiony, że swoie starania o dobro Oyczyzny i swych Poddanych uszczęśliwienie bezskute-

skuteczne widział, z tym się w Krakowie pożegnał światem, panowawszy lat 41. Zaden prawie z Królów doskonaley nad niego utrzymać powagi nie potrafił Królewskiey. Do czego mu nie mało dopomógł wiek iego obfity w wielkich bardzo Ludzi, iacy byli Jan Łaski, któremu winna Polska Zbiór swych Praw, i Jędrzey Krzycki Arcy-Biskupi Gnieźnieńscy. Samuel Maciejowski Biskup Krakowski Kanclerz Koronny, Piotr Tomicki Podkanclerzy Koronny, a potym Biskup Krakowski, który dla pięknej i gładkiey wymowy Oycem i wzorem Kanclerzów był nazwany. Mikołay Kamieniecki, Krzysztof Szydłowiecki, Jan Tarnowski, Mikołay Firley, Piotr Myszkowski, Mikołay, Jerzy, i Jan Radziwiłłowie, Konstantyn Xiąże Ostrogski, dobrzy i cnotliwi Obywatele i wielcy Woiownicy, i tylu innych godnych Mężów nauką, miłością Oyczyzny i męztwem zaszczyconych. Sprawiedliwie zatym napisał Paulus Jowius, iż Karol V. Cesarz Rzymski, Franciszek I. Król Francuzki, i Zygmunt I. Król Polski, każdy z osobna pierwszeby między współ-żyiącemi Monarchami trzymali mieysce, gdyby razem nie żyli. Zygmunt I. z Barbary de Zapol Córki Stefana Woiewody Siedmiogrodzkiego Żony swoiey, dwie miał Córki, Jadwi- 1548.

gę, ktòrą wydał za Joachima II. Elektora Brandeburskiego, i Annę, ktòra w młodym umarła wieku. Z powtòrnego zaś małżeństwa, to iest z Bony Còrki Jana Galeusza Sforzia, Xiążęcia Medyolańskiego, i Izabelli Krolewny Arragońskiey zostawił Syna iednego Zygmunta Augusta, ktòry po nim Tron osiadł Polski, i Còrek cztery, to iest: Elżbietę zaślubioną Janowi de Zapol Krolowi Węgierskiemu, Zofią wydaną za Henryka, Xiążęcia Brunświckiego, Annę zaślubioną Stefanowi Batoremu, ktòry był Krolem Polskim, i Katarzynę wydaną za Jana Xiążęcia Finlandyi, a ktòry potym w Szwecyi panował pod imieniem Jana III. i był Oycem naszego Zygmunta III. z Domu Wazòw.

1549. Roku następuiącego, to iest 1549. Karol V. Filippa Syna swego lat 21. maiącego z Hiszpanii sprowadził, a to, ażeby Flamańczykowie za swoiego przyznali Dziedzica, i żeby na wierność i posłuszeństwo poprzysięgli iako swemu Panu. Niektòrzy Pisarze twierdzą, że inny Karol V. miał zamysł w tym sprowadzeniu Filippa do Niemiec z Hiszpanii, a ktòry gdyby miał bydź prawdziwy wielkąby uymę chwały temu przyniosł Monarsze. Już lat ośmnaście minęło było, iako za Karola staraniem Ferdynand Brat iego od Elektora Krolem był

obra-

obrany Rzymskim, przez co iuż do Korony Cesarskiey prawo miał niezawodne. 1549.
Ztymwszystkim Karol iuż to z miłości ku Synowi swemu iedynakowi, iuż podobno duchem pobudzony ambicyi, ażeby w Domu od siebie pochodzącym zostawił dziedzictwo Korony Cesarkiey, oraz obszernych Państw Monarchii Hiszpańskiey, przedsięwziął starać się nakłonić Krola Ferdynanda, ażeby na stronę Filippa wszelkiego swego zrzekł się prawa, i tym końcem sprowadził Filippa z Hiszpanii, ażeby gdy Ferdynand Brat iego po woli iego będzie, prędszą miał sposobność do zalecenia Filippa Niemcom, aby go na mieyscu Ferdynanda Krolem obrali Rzymskim, ale Ferdynand, ktorego Syn Maxymilian iuż był wziął za Zonę Corkę samego Cesarza, nie miał cale woli tey uczynić ofiary, a tak zamysł zpełzł Cesarza.

Paweł III. w tym umarł Roku z smutku, ktory w nagłą wprawiwszy go gorączkę, w czasie dni trzech bieg życia iego przerwał. Smutek ten ztąd poszedł, że Paweł chcąc przeszkodzić Cesarzowi, ażeby miasta Parmy do swego nie przyłączył panowania, iako uczynił był z Placencyą, chciał miasto to do Państwa Swiętey przyłączyć Stolicy, a inne w zamianę dać Włości Oktawiuszowi Farnezemu Wnukowi swo-

 iemu,

iemu, lecz on na to zezwolić niechciał. Paweł III. miał lat 82 gdy z z tego zszedł świata. Juliusz III. Roku
1550 następuiącego Stolicę posiadł Swiętą. Cesarz powziąwszy o iego wybraniu wiadomość, posłał do niego Posłów, przez których domagał się, ażeby w Trydencie Sobor powszechny był kotynuowany. Też same przyczyny, które nakłonić nie mogły iego Poprzednika, skłoniły Juliusza do przywrócenia Soboru w mieście Trydencie.

W tym to Roku Cesarz znayduiąc się w Flandryi z Synem swoim Filippem, wydał Edykt surowy naprzeciw nowym Religiom, i ustanowił Trybunał Swiętey Inkwizycyi, który sądzić miał tych wszystkich, ktòrzyby odmienney byli Religii, od Religii Swiętego Kościoła Rzymskiego Katolickiego. Surowość ta wznieciła woynę, w czasie którey Rzeczpospolita się uformowała Prowincyi Związkowych, które temu poddać się niechciały Edyktowi. Po wydaniu tego Edyktu Cesarz do Niemiec się przebrawszy, złożył Seym w Auszpurgu, na którym usilnie od wszystkich domagał się, aby się powszechnemu poddali Soborowi, który miał się znowu w Trydencie rozpocząć, i żeby iego *Interim* do iakiegoś zachowali czasu. Niektòrzy z Xiążąt mieli śmia-

śmiałość dopraszania się, ażeby pierwszego Punktu nieiakie nastąpiło pomiarkowanie, oraz domagali się, ażeby na nowo roztrząsano to, co iuż w Trydencie ułożone i ustanowione było, żeby ich przypuszczono Teologów, i żeby i oni swe mieli Wota; nadto żądali, ażeby ani Papież w osobie swoiey, ani przez Posłów swoich, nie był uznany za Sędziego, lub Potwierdziciela wszelkich tego Soboru Ustaw. Wielu z Xiążąt i z miast odmówiło swych przysłać Posłów na ten Seym Auszpurski. Miasto Magdeburg nad inne swe okazało nieposłuszeństwo, wypędziło bowiem wszystko Duchowieństwo Rzymskie Katolickie, i iego opanowało dobra. Te gwałtowności karę wywołania z Państw Niemieckich na to sprowadziły miasto, a Karol posłał woyska złożone ze swego i z Xiążąt iemu posłusznych, do oblężenia iego, nad któremi Hetmaństwo trzymał nowy Elektor Saski. 1550.

Młodoletność Edwarda Króla Angielskiego była okazyą emulacyi między Xiążęciem de Somerset, i Xiążęciem de Warwik, a która nie tylko Narod na dwie rozdzieliła części, ale nadto pamięć o dobro Oyczyzny z serc tych wygluzowała Obywatelów. Henryk II. Król Francuzki z krytycznych tych Anglii

1550. glii korzystaiąc okoliczności, odebrał Boulogne, które odzyskał przez ugodę, dawszy znaczną kwotę srebra Protektorowi Królestwa, a Stryiowi Edwarda; przez podobnąż ugodę Szkotowie odzyskali napowrot wszystkie miasta, które im były zabrane.

Król Francuzki przyprowadziwszy swe do skutku zamysły, nową we Włoszech przedsięwziął woynę, naprzód naprzeciw Papieżowi, a potym naprzeciw Cesarzowi, który tey woyny po części był przyczyną. Don Ferdynand Gonzagve Rządzca Medyolanu, nie tylko opanował był Placencyą po śmierci Piotra Ludwika Farnezego, ale nadto roszcząc sobie prawo równie do Parmy, iako i Placencyi, iakoby obydwa te miasta do Xięstwa należały Medyolańskiego, upatrywał sposobności przyłączenia Parmy do swoich Rządów. Papież chcąc zaraz temu zapobiedz zamysłowi, przedsięwziął był (iakośmy wyżey namienili byli) przyłączyć to miasto do swego Państwa, daiąc inne w zamian włości Xiążęciu Oktawiuszowi, który na tę niechcąc zezwolić zamianę, chciał, aby Papież przeciwnym się oświadczył Cesarzowi i Rządzcy Medyolanu, i żeby wyklęciem od Kościoła Swiętego im pogroził; lecz Juliusz Papież dalekim od tych gwałtownych oka-

okazawszy się śrzodków, Oktawiusz udał się do Króla Francuzkiego, który polubiwszy sobie Brata nieprawego Xiążęcia Oktawiusza, imieniem Horacyusza, który u iego zostawał Dworu, i któremu nawet zaślubił iednę z Córek swoich, które miał z iedney swoiey Metressy nazwaney Diana dla swoiey piękney urody; Posłał swe Oktawiuszowi woysko na proźby Horacyusza, które Oktawiusz w mieście Parmie osadził. Postępek ten Oktawiusza równie Papieżowi, iako i Cesarzowi cale się nie podobał; przeto Cesarz iawnie swe naprzeciw Królowi Francuzkiemu okazuiąc nieukontentowanie, woynę mu wypowiedział, i miasto obległ Parmę. Henryk z swoiey strony pobudził Solimana do wypowiedzenia woyny Cesarzowi, a chcąc pomścić się na Papieżu, niedozwolił Biskupom swego kraiu iechać na Sobor Trydencki; nadto solenną zaniosł Protestacyą, iż Sobor ten za prawy nie uznaie, i że żadnych iego wy- 1551.
roków w swym nie przyimie Królestwie; zakazał przytym wywozić do Rzymu pieniędzy dla iakieyżekolwiek bądź przyczyny i potrzeby. Wypowiedział także wzaiemnie woynę Cesarzowi, którą przeciw niemu we Włoszech i w Flandryi prowadził, a co większa zdradą postąpił sobie przed wypowiedze-

dzeniem woyny, gdy flotta iego kilka Hiszpańskich zabrała okrętów.

1409. 1550. &c. Zygmunt August Król Polski co tylko powziął nowinę o śmierci Oyca swego, gdyż w Wilnie podtenczas się znaydował, natychmiast z wielką okazałością Barbarę Radziwiłłownę Córkę Jerzego Kasztelana Wileńskiego, a Wdowę po Stanisławie Gasztoldzie Woiewodzie Trockim do Zamku sprowadza Wileńskiego, z którą w Roku 1423. potaiemnie ślubne zawarł Kontrakry, po śmierci Elżbiety pierwszey swoiey Małżonki, z Domu Austryackiego Corki Ferdynanda wtenczas Króla Węgierskiego i Czeskiego, a potym Cesarza Niemieckiego. Wkrótce potym z Wilna Król z Królową do Krakowa się udał, i wspaniały pogrzeb Oycu swemu tamże sprawił, po którym zakończonym Seym Zygmunt August w Piotrkowie składa, maiąc wolą wolności i swobody Narodowe dawnym potwierdzić zwyczaiem, tudzież naradzić się o niektórych Królestwa nagleyszych potrzebach. Seym ten na samych płynął roztęrkach, z okazyi potaiemnie zawartego od Zygmunta z Barbarą Radziwiłłowną Małżeństwa, które zaraz niektórzy Biskupi i Senatorowie rozwieść usiłowali, a mianowicie Mikołay Dzierżgowski Prymas, i Kmita pobudzeni od Królowy

Matki

Matki, ktòra nie mogła cierpieć tego, że iedna Poddanka w dostoieństwie z nią porównaną została, i sercem młodego zupełnie kierowała Krola. Mimo atoli tych zamachòw Zygmunt nieporuszonym w tey okazał się mierze, i owszem gdy żwawo Posłowie przez Piotra Boratyńskiego na niego nacierali, wyraźnie tę im dał sam odpowiedź: *I toż się spodziewacie, że wam poprzysiężoney dotrzymam wiary w przyobiecanych obowiązkach, gdy chcecie bym iey Zonie moiey niedotrzymał?* Gdy więc przeciwna strona widziała w swym przedsięwzięciu nieporuszonego, a niechcąc, aby Seym ten swoy wziął skutek, iak Krol sobie życzył, poczęła nalegać na Krola, aby Litwę z Polską wiecznemi złączył czasy, tey będąc nadziei, iż ieżeli Krol pozorney ich o dobro publiczne nie dogodzi gorliwości, tedy piękny mieć będą pozor do pokrycia swey prywaty, i zerwania Seymu. Jakoż Seym ten rozszedł się, gdy Krol wymòwił się: iż tak wielkiey wagi sprawa, w tak krotkim nie może bydź dopełniona czasie. Tym czasem Zygmunt zażalony tą niezgodą Polakòw, powraca do Krakowa, aż oto przypadek następuiący nie małego zmartwienia był mu przyczyną. Studenci Akademii Krakowskiey, nie mogąc takiey otrzy-

mać

mać sprawiedliwości, iakiey żądali za zaboystwo kilku swoich współ-Towarzyszów, a które popełnione było przez służących Czarnkowskiego, Szkoły porzucaią, hurmem z miasta wychodzą, i iuż do Niemiec, iuż do Czech i Prus rozchodzą się, gdzie Lutra nauki zachwyciwszy, gdy nazad do Polski powracaią, onęż rozsiewać zaczęli. Tatarzy do Polski wpadaią i kray niszczą, atoli od Hrabi Tarnowskiego pod Tarnopolem doścignieni, na głowę od niego zostali porażeni. Panowie Polscy i Szlac ta rozlicznemi widząc się bydź obarch onemi nieszczęściami, które pospoliciz nierządu są owocem, domagali się od e róla, aby Seym powtórny zwołał. ZKsgmunt pamiętnym będąc iako na przeszł im Seymie Osoba i Maiestat iego byy zelżony, długo z złożeniem onegoż,y ię ociągał; skłoniony atoli uwagam Tarnowskiego, zwołał Seym do Piotrkowa, który po długich o władzę Biskupią w sądzeniu Szlachty w sprawach do wiary należących sporkach między Duchownemi i Swieckiemi zniszczał: a które osobliwie wyniknęły z okazyi Stanisława Orzechowskiego, który nowości chwyciwszy się Heretyckich, będąc Duchownym, Zonę był poiął, i naprzeciw bezżeństwu Duchownych powstawał, za co

od

od Jana Dziaduskiego Biskupa Przemyskiego a swego Pasterza wyklętym został. Wkrótce potym Koronacya Królowy Barbary nastąpiła w Krakowie za powszechną wszystkich Stanów zgodą, nie długo atoli Królowa ta zwycięznie z swych cieszyła się nieprzyiaciol, gdyż w sześć miesięcy po swoiey Koronacyi z tym się rozstała świątem.

Franciszek Dorya na morzu utrzymywał sławę woysk Cesarskich, gdy po kilkakroć zbił tak Dragutę Rozboynika Morskiego, iako i Turków, i kilka w Afryce im Zamków obronnych pozabierał: atoli Synan Basza, którego Soliman posłał na pomoc Dragucie, i który zawsze miał przy sobie Posła Francuzkiego, inne poodbierał miasta, i wpadłszy nad podbrzeża Sycylii, wiele w niey miast spalił i zruynował. Soliman z swey strony nie mało zadał mozołu Ferdynandowi Bratu Cesarskiemu, z przyczyny Siedmiogrodzkiey Ziemi, którey dziedzictwo obiął był Roku tego Ferdynand przez Izabellę Matkę Jana Woiewody, czyli Króla tey Prowincyi. Izabella w tey Prowincyi osadzona iest przez Solimana, który równie Panem iey się czynił, iako i tych kraiów, które w Węgrzech zawoiował był. Królowa ta we wszystkim 1551.

stkim

1551. stkim radą rządziła się Biskupa Waradyńskiego Jerzego Martynuzyusza, który podczas woien nader był użytecznym Królowi iey Małżonkowi. I Król ten zgruntu stan swego znaiąc Państwa, oraz wiedząc, iż nikt zdolnieyszym nie był do wspierania Królowy użytecznemi radami, umieraiąc naznaczył go Konsyliarzem, i Opiekunem swego mianował Syna. Ferdynand Roku przeszłego zdobył był w Węgrzech miasto Agrya czyli Erla, i posłał Gastalda iednego z swych Wodzów do Siedmiogrodzkiey Ziemi do Królowy, ażeby tak Królową, iako i Biskupa nakłonił, ażeby mu tę poddali Prowincyą, przekładaiąc im, iż przyzwoitsza rzecz była, ażeby hołdowali Monarsze Chrześciańskiemu, aniżeli Niewiernemu, który iuż raz obłudnie sobie z niemi postąpiwszy, i z Królestwa ich wyzuwszy Węgierskiego, teraz iako swoich trzymaiąc ich niewolników, wkrótce i z tey reszty wyzuć ich nie omieszka. Ferdynand w zamianę Siedmiogrodzkiey Ziemi przyobiecał Królowy znaczną dać Summę pieniężną, i Xięstwo Opolskie i Raciborskie w Szląsku, które znaczne dochody miały, i w których Królowa w bezpieczeństwie, i w wszelkiey wolności żyćby mogła. Biskup skłonił się do żądania Ferdynanda,

da, i Królową nakłonił do zezwolenia 1551.
na te podane sobie od Ferdynanda propozycye. Ferdynand zawdzięczaiąc Biskupowi, nie tylko Arcy-Biskupstwo Strygońskie iedno z naybogatszych Biskupstw Węgierskich dał mu, ale Kapelusz Kardynalski mu wyrobiwszy, mianował go nadto Woiewodą czyli Rządzcą naywyższym tey Prowincyi, a to, aby większą w nim wzbudził chęć do bronienia tey Prowincyi naprzeciw niewiernym.

Zamysł Ferdynanda dosyć pomyślnie przez czas nieiaki swym cieszył się skutkiem, nowy Kardynał nie tylko wiernym, ale i odważnym okazał się Wodzem (sam bowiem hetmanił) naprzeciw woysku Solimana, który rozgniewany, że Izabella swego do Transylwanii Ferdynandowi ustąpiła prawa, wszelkiemi chciał tę Prowincyą do swego Państwa przyłączyć siłami. W tym Kardynała kroki podeyrzenie wzniecać poczęły w umyśle Ferdynanda. Niektórzy z iego podchlebców przekładać mu poczęli, że Kardynał prowadzi woynę na wzor owego, który chce Panem się stać zdobyczy z krzywdą dwóch Antagonistów, którzy się o nię dobiiaią. Uwagi te pobudziły Ferdynanda, iż namówił Gastalda, ażeby go zgładził ze świata, który zmyśliwszy sobie, iż

nie-

1551. niektòre iego rozrządzenia miał mu podać do podpisu, rano do iego wszedłszy pokoiu, gdy on Pancierze mòwił, przy pomocy niektòrych Officyalistòw Włoskich śmiertelny raz puinałem mu żadał. Smierć ta okrutna Kardynała, była przyczyną nowych kłòtni między Papieżem i Ferdynandem, ktòre osobliwie wyniknęły z przyczyny Sukcessyi po Kardynale, lecz Papież musiał nakoniec czasowi ustąpić, widząc, iż wszelkie iego groźby żadnego nie czyniły skutku.

Mòwiliśmy, że miasto Magdeburg samo tylko prawie było, ktòre niechciało bydź posłuszne nie tylko Dekretowi *Interim* nazwanemu, ale i Soboru powszechnego Trydenckiego nie przyimowało i że wypędziwszy od siebie Duchowieństwo Kościoła Rzymskiego, pobudziło Cesarza, iż obledz go rozkazał. Ale Maurycy Elektor Saski, ktòry woyskiem hetmanił Cesarza, nie mogąc strawić tego, że Karol wolnym nie uczynił Langraffa Hassyi swoiego Teścia, za ktòrym on przez pięć lat swe do Cesarza usilne wnosił proźby, umyślił użyć mocy do wyzwolenia go z tey niewoli. Zeby więc miał czas do wypełnienia swego zamysłu, oblężenie miasta Magdeburga przez Rok wytrzymymał cały, czyniąc sekretnie przez ten cały czas taiemne

a na-

a nader potrzebne rozrządzenia do uskutecznienia pomyślnego swego zamysłu. Chciano wydobyć Landgraffa z Mechliny, gdzie był więziony, zabiwszy wprzód Officyera tego, który go miał w straży; ci, którzy na to odważyli się dzieło, mieli rozsadzone po drodze konie, ażeby łatwiey wszelkiey uyść mogli za sobą pogoni; lecz gdy ten zamysł nie udał się, Maurycy przedsięwziął nakoniec przymusić Cesarza mocą oręża, do dania wolności Landgraffowi. Tym końcem iuż z niektóremi Xiążętami Niemieckiemi, iuż z Henrykiem II. Królem Francuzkim przymierza poczynił, do którego Henryk posłał Biskupa Baiońskiego, ażeby ułożył kondycye, pod któremi Monarcha iego miał mu swych poddać posiłków. Chcąc zaś całą na Cesarza swey rebellii złożyć winę, nowe wraz z Elektorem Brandeburskim za Landgraffem wnieśli proźby, przekładaiąc Cesarzowi, że honor ich od wolności Landgraffa zawisł zupełnie, a to, iż mu swe dali słowo, że w niewolą nie poydzie, byleby się przed Cesarzem stawił, prosząc go o darowanie winy. Ale Ministrowie Cesarza zawsze iednymże odpowiadali sposobem, iż nic się nie dzieie naprzeciw obietnicy Karola, który obiecał był wprawdzie Landgraffowi, że go w wieczystym trzymać nie 1551.

nie będzie więzieniu, ale, nie żeby żadney czasowey nie poniosł niewoli, ieżeliby sądził, iż iego niewola odebrałaby sposobność Protestantom do czynienia zamięszania, którego bez wątpienia czynić nie omieszkaliby byli, gdyby na ich słowo wolnością darował był Wodzów ich partyi przed zaspokoieniem i rozporządzeniem wznieconych względem Religii nowości za powagą i władzą Soboru powszechnego.

Odmowa ta ostatnia pobudziła Maurycego i Protestantów do oręża, i lubo całe Niemcy, aż do Oyców zgromadzonych na Sobor Trydencki, przewidziały, co się stać miało, lubo ze wszystkich stron Cesarz był przestrzeżony, ażeby miał się na baczności, ztymwszystkim tak był na wierności i przywiązaniu ku sobie Maurycego zasadzony, iż wszystkich upewniał o iego wierności, i żadney nie dawał wiary temu, cokolwiek mu o zamysłach nowego Elektora Saskiego donosili. Maurycy, aby tym lepiey i kształtniey omamił Cesarza, rozkazał w Inszpruku naiąć kamienicę, daiąc pozor, iż chciał do tego ziechać miasta, żeby się z Cesarzem rozmówił względem Soboru, na który on swoich wysłał był Teologów
1552. Luterskich. Lecz z znacznym ruszywszy się woyskiem, i gdy wszyscy Biskupi

i Po-

i Posłowie Papiezcy z Trydentu wyie- 1552.
chali, zbliżył się do Inszpruk, zabieraiąc wszystkie po drodze miasta, które żadnego nie czyniły mu odporu. Postępek ten Maurycego otworzył oczy, lecz po niewczasie Karolowi, do którego Ferdynand Brat iego przybył był, chcąc go nakłonić, ażeby o swoim radził bezpieczeństwie; oba więc razem przymuszeni zostali w nocy przy pochodniach uciekać z wielkim pomięszaniem i niewygodą, która w tak nieprzeyrzanych trafiać się zwykła przypadkach. A że Cesarz nie miał żadney fortecy w tym swoim kraiu, ani żadnego takiego mieysca, gdzieby mógł bydź bezpiecznym, do Karyntyi się udał, i przybywszy do Willak małego tey Prowincyi miasteczka, i więcey iak 40. mil od Inszpruk odległego, tam się zatrzymał iako na mieyscu bezpiecznym, z przyczyn gór wielkich, które niedozwalały Maurycemu i iego woysku daley ścigać Cesarza.

Karol, który zawsze przy sobie miał Jana Fryderyka Xiążęcia Saskiego wyzutego z godności Elektorskiey po przegraney pod Mulberg, gdzie się też i w niewolą dostał był, wtenczas wolnym go uczynił. Ale Xiąże wolności tey przyiąć nie chciał, boiąc się, aby w ręce nie wpadł Maurycego, od

1552. którego gorszego z sobą obawiał się obeyścia, niżeli od Cesarza; lubo zdawało się, że równie woyna wszczęta iest dla ziednania iego, iako i Landgraffa wolności.

Maurycy teyże nocy, w którey Cesarz uszedł był, przybył z woyskiem do Inszpruk, gdzie na łup podał woysku swemu to wszystko, czego Cesarz i iego Dwor zabrać nie zdołał; chciał potym poyść w pogoń za uciekaiącym nieprzyiacielem, ale widząc, iż go dopędzić nie zdoła, powrócił do Niemiec, do których przyzwał na powrot wszystkich Ministrów Luterskich, których Cesarz wywołał był, i znaczne od tych powybierał pieniądze, którzy na iego przeyść nie chcieli stronę.

Powracaiąc Elektor z tey swoiey wyprawy, przybył do Passau, gdzie Król Ferdynand, Xiąże Bawarski, i Posłowie od wszystkich prawie Xiąząt Katolickich zgromadzili się do słuchania pretensyi Elektora, i wynalezienia przyzwoitych śrzodków do przywrócenia pokoiu. Gdy więc każdy z nich usilnie pragnął iak nayprędszego zaspokoienia, a to, ażeby nie byli przymuszeni do nowych na tę woynę nakładów, wszyscy razem usilne do Cesarza wnieśli proźby, ażeby uwolnił Jana Fryderyka Xiążęcia Saskiego, i Landgraffa Hassyi,

któ-

których niewola przyczyną była, albo 1552.
przynaymniey pozorem tego zamięszania. Cesarz usilnemi Brata swego pobudzony prożbami, skłonnym się do zawarcia okazał pokoiu; który chciał zawrzeć iako Monarcha, któremu nie zbywało i na sposobach bronienia się, i na mocy do uczynienia zawsze sprawiedliwości za krzywdę sobie uczynioną. Obiecał wypuścić na wolność Landgraffa, i iego mu oddać Państwo, ale pod temiż samemi warunkami, które umówione były, gdy o darowanie winy obecnie dopraszał się Cesarza. Domagał się od Elektora Saskiego i Brandeburskiego, ażeby rękoimią byli stateczney iego poprawy, żeby wszyscy Xiążęta w Lidze tey woyny będący, wszelkich przymierzów z obcemi zrzekli się Potencyami, i żeby woyska swe dali na żołd Ferdynandowi iego Bratu naprzeciw Turkom. Obiecał, iż żadnego nagabać względem Religii nie będą przez całe sześć miesięcy, owszem dotąd, dopóki na nowym Seymie zupełnego nie uczyniliby rozrządzenia; nadto i to ieszcze dodał, że pokoy ten żadney podpadać nie powinien był odmianie, choćby we wszystkich punktach zupełna nie stanęła zgoda. Pod temi warunkami Cesarz przyobiecał darowanie winy wszystkim w po-

1552 wszechności i odpuszczenie tego wszystkiego, cokolwiek na przeciwko niemu przeciwna strona czynić ważyła się; z tym się natychmiast oświadczaiąc, iż ieżeli tych nie przyimą warunków, tedy rozpocznie woynę naprzeciw rebellizantom, odsyłaiąc im głowę Landgraffa. Od tego pokoiu samego tylko wyłączał Alberta Xiążęcia Brandeburskiego, który pod pozorem woyny Xiążąt z sobą sprzymierzonych, mimo ich rady i usilnych prożb, które do niego pokilkakroć razy ponawiali, wszelkie, które tylko wymyślić się mogą gwałtowności, popełniał w Państwach Biskupi Bamberskiego, i Wirtzburskiego, oraz Elektorów Mogunckiego i Trewirskiego.

Albert nie bardzo tym się smucił, iż od tego wyłączony był pokoiu, gdyż bardziey woyny żądał. Z woyskiem swoim poszedł on na żołd Króla Francuzkiego, który wszedł był w przymierze z Maurycym Elektorem Saskim, i innemi sprzymierzonemi Xiążętami Niemieckiemi, wielkie oraz wydawszy pieniądze na rozpoczęcie woyny z Cesarzem, gdy widział, iż oni z Karolem pokoy zawarli bez zniesienia się z nim, trzy opanował Biskupstwa Meteńskie, Tulońskie i Werdunskie, z tym oświadczeniem, iż ie chce zatrzymać iako

Wika-

Wikaryusz Cesarstwa Niemieckiego dopóty, dopóki w swych zupełnie nie będzie zaspokoiony pretensyach. Chciał był także podobnie i Strażburg odebrać, ale Mieszczanie zebrawszy woysko w mieście, przywiedli go do przedsięwziętego zaniechania zamysłu. Przymusił atoli Xiężnę Lotaryńską Opiekunkę Syna iego do opuszczenia Państwa swego, która w Luxemburgu osiadła, zkąd woysko Cesarza wycieczki czynić poczęło do Kampanii. 1552.

Karol powróciwszy do Inszpruk, i przyzwawszy woysko z Flandryi, Włoch i Hiszpanii, wgłąb Niemiec się pomknął, gdzie też sprzymierzeni Xiążęta umówione warunki pokoiu w skutku iścić zaczynali. Maurycy sam w osobie swoiey z woyskiem poszedł do Węgier, gdzie nic osobliwszego się nie stało na stronę Ferdynanda, prócz, że Turkom oblężenie Agryi się nie powiodło. Wkrótce potym w Siedmiogrodzkiey Ziemi rzeczy się odmieniły, gdy w Roku następuiącym cała ta Prowincya naprzeciw Ferdynandowi się obruszyła.

Powolność ta Xiążąt Protestanckich dała sposobność Cesarzowi (po przywróceniu w Auszpurgu na urzędy tych, których Xiążęta sprzymierzeni porzucali byli) do przedsięwzięcia wyprawy woyska do Lotaryngii, iuż dla przy-

wróce-

1552. wrócenia Xiężny do swego Państwa, iuż dla oblężenia miasta Metz, którę odebrać szczerą miał wolą. Przy końcu więc miesiąca Października obległ to miasto, i to wszystko w czasie iego wykonał oblężenia, czego i walecznosć iego i doskonała wiadomość woyny złączona z doświadczeniem od niego wymagała. Ale żwawe i mocne bronienie się Xiążęcia Gwizyusza, który kommendę tego trzymał miasta, przykra iesień, choroby, oraz niedostatek żywności, gdyż Francuzi wszystkie z okolicy przed czasem pozabierali żywności, i wszystkie popsuli młyny, przymusiły Karola do odstąpienia oblężenia. Póki to trwało oblężenie, woysko Cesarza niewymowne w Pikardyi popełniało bezprawia, sam nawet Paryż boiaźnią napełniło, ruynuiąc, paląc wszystko przez zemstę, iż ich zamysł pomyślnego nie wziął skutku. Twierdzą, że Karol nader tą fortuną zmartwiony był odmianą, i że wtenczas wziął przedsięwzięcie świat opuścić, ażeby się więcey z tą nie wdawał Zalotnicą, (tym wyrazem Fortunę nazywał) która staremi pogardza, a młodym sprzyia, (Henryka II. przez młodych rozumiał.)

Interessa Cesarza we Włoszech wielkiemu i okropnemu podpadłyby były zamię-

zamięszaniu, gdyby Król Henryk był popierał, a nie utrzymywał nieukontentowania Xiążęcia Salerneńskiego z Familii S. Severin, nader znakomitey w Królestwie Neapolitańskim. Pan ten zwaśniwszy się z Wice-Królem Piotrem z Toledu, a nie mogąc otrzymać swey krzywdy nadgrody, udał się pod protekcyą Króla Francuzkiego, nieuchybną czyniąc mu nadzieię, iż to Królestwo do iego przyłączy panowania, byle cokolwiek mu dano woyska, któreby zdolne było do utrzymania wziętości i powagi w tym Królestwie. Dragut sławny Rozboynik morski, który pod protekcyą Turków nadbrzeża tego naieżdżał Królestwa, pod ten sam czas na Morzu znaydował się Włoskim. Saint Severin miał zamysł złączyć swe Galery, których od Henryka się spodziewał, i które mu był przyobiecał z Galerami tego Rozboynika. Ale Henryk chcąc wesprzeć Syeńczyków do wypędzenia Garnizonu Hiszpańskiego, który pod pozorem obrony ich wolności przy wielowładney protekcyi Cesarza dziko się z niemi obchodził, przeto, iż płatnym nie był, utracił nader pomyślną chwilę do korzystania z obietnic, które mu czynił Saint Severin, i posiłki, które dał był Syeńczykom, na nic się nie przydały, owszem okazyą były, iż w 1552.

kró-

krótkim potym czasie Syeńczykowie wpadli w ręce Kozmy Medyceusza Xiążęcia Florenckiego, który za znaczną Summę pieniężną odebrał od Cesarza pozwolenie podbić sobie to miasto przy posiłkach, których mu użyczał.

1552. W Polszcze tym czasem Lutra i
1553. Kalwina błędy coraz bardziey się szerzyły, znalazłszy schronienie i podporę w naypierwszych Domach Królestwa. Na samego nawet Króla, ile przy rozwiozleyszym iego życiu padło podeyrzenie, iż bliskim był do ogłoszenia się na stronę kacerzów, zwłaszcza, że w ścisłe listowne wdał się był z niemi spółkowanie, i od Kalwina przyiął przypisany sobie wykład Listu S. Pawła do Żydów, a Lutrowi Biblią imieniem swoim zaszczycić dozwolił, co wszystko Prawowiernemu Królowi i w prawey wierze Swiętey Rzymskiey Katolickiey wychowanemu czynić cale nie przynależało. Prymas Dzierżgowski, chcąc z urzędu swego szerzącym się zapobieżeć błędom, złożył Synod Narodowy w Piotrkowie, na którym wyznanie Wiary ułożone od sławnego Hozyusza, pod imieniem wyszło Arcy-Biskupa. Król Seym znowu składa, gdzie rozpoczęte względem Juryzdykcyi Biskupiey w sprawach Wiary zatargi, znowu były wznowione; Król na stronę

Bisku-

Biskupów wyrok wydaie, Panowie i Szlachta swe ztąd okazuią nieukontentowanie. Biskupi roziątrzone chcąc godzić umysły, przyrzekaią zawiesić swoię na Rok cały Jurysdykcyą, zaczymby inny nie był obmyślony sposob sądzenia spraw Wiary się tyczących, a któryby nicby ani prawom Kościoła, ani Koronnym nie ubliżał ustawom. Na tym Seymie Orzechowski z Prymasem i z swoim poiednał się Biskupem, i do iedności powróciwszy się Kościoła, wielkim potym stał się obrońcą władzy Duchowney, którey naruszenia pierwszą przedtym był sprężyną. Po skończonym Seymie Król Zygmunt wybrał się do Gdańska dla uspokoienia wszczętych tam rozruchów z przyczyny nowo wprowadzoney Sekty Luterskiey, zkąd do Królewca udał się dla widzenia się z Albertem Xiążęciem Pruskim. Tam podczas Faierwerku przez nieostrożność Puszkarza wystrzeloną z Armaty kulą, o mało życia nie utracił, Xiąże tylko Wiśniowiecki przy Królu stoiący, trupem poległ, i muzgiem swoim suknie Króla oprysnął.

Roku następuiącego, to iest 1553. woyna nieprzerwanie we Włoszech trwała. Xiąże Karol Sabaudzki, który całe swoie stracił był Państwo, oprócz Vercelli, życie nawet Roku tego utracił do- 1553.

cze-

1553. czesne. Emmanuel Philibert Syn iego, i z tego iednego wyzuty iest miasta, i ze wszystkich ruchomości i skarbów swego Domu, które Marszałek de Bryzak zabrał z tego miasta, dobywszy go szturmem, co też uczynił i z innemi małemi miasteczkami. Zdawało się, że fortuna opuściła sławnego Ferdynanda Gonzagę, Rządzcę Medyolanu, który tak sławnym i potężnym stał się podczas woyny Medyolańskiey i Pedemonckiey. Rozboynik morski Dragut nie przestaiąc swych sił udzielać Henrykowi, opanował wyspę Korsykę, ale wkrótce potym tak iego flotta, iako i Francuzka tę opuściła wyspę, a Rzeczpospolita Genueńska za pomocą Jędrzeia Doryi odebrała ią. Rzeczpospolita ta, nie przestawała bydź celem gniewu Króla Francuzkiego, a to, iż pod protekcyą Cesarza swą się cieszyła wolnością.

Karol V. zawsze o pomnożenie chwały swoiey myślący, która nieco nadweręźoną bydź się zdawała przez odstąpienie od oblężenia miasta Metz, wkroczył z woyskiem do Flandryi i obległ miasto Teruan w Hannonii, które było iedno z niedobytych, pod którego cieniem zwykł był mawiać Franciszek I. iż w spokoyności spoczywał. Henryk mocnym nader miasto to i bitnym osadził garnizonem, ale szturm

tak

tak był gwałtowny, że mury obalone 1553.
od kul armatnich, wszędzie wolne nieprzyiacielowi uczyniły wniyście. Syn Montmorancego woysk Marszałka, który był Rządzcą tego miasta, nie pospieszywszy się do uprzedzenia nieprzyiaciela dla zbytniego w swych siłach zadufania, dał czas nieprzyiacielowi do opanowania miasta; do którego gdy wszedł, w pień wszystkich wyciął, prócz tego rozkazał Karol zburzyć to miasto, ażeby Francuzom nie służyło napotym za obronę naprzeciw niemu. Wkrótce potym woysko Cesarskie obległo Hezdin, które z podobnąż gdy się broni odwagą, podobnyż co i Teruan los ponosi: lubo nieszczęście miasta tego hazardowi albo raczey złości iednego prywatnego człowieka przypisać potrzeba, który wtenczas, gdy punkta Kapitulacyi układano, podpalił prochy, zamek wysadził, i wielką liczbę ludu z oboiey strony zgubił. Cesarscy rozumieiąc, iż złośliwie z strony oblężonych to uczyniono, weszli do miasta, i podobnąż co i w Teruanie okazali zemstę, w pień wszystkich wycinaiąc, i do szczętu Miasto i Zamek ruynuiąc. Dwa te okropne oblężenia pobudziły Henryka, iż sam przedsięwziął woynę w osobie swoiey naprzeciw Cesarzowi prowadzić. Cesarz zawsze

1553. wsze dotychczas przebywał w Bruxeli, a woysko swoie zdał pod rząd Emmanuela Filiberta, który po Oycu swoim Xiążęciem został był Sabaudzkim, lecz powziąwszy wiadomość, że Henryk sam na czele woyska stanął, i on do swego przybył woyska. Przytomność atoli tych dwóch Monarchów, nic osobliwszego nie sprawiła.

Niemcy w większym ieszcze niżeli Flandrya zostawała zamięszaniu przez gwałty Alberta Brandeburskiego, który sam uczyniwszy się Sędzią naywyższym, i Exekutorem swoich wyroków naprzeciw różnym Xiążętom Niemieckim, rozliczne popełniał rabunki, pustosząc wszystko ogniem i mieczem, a osobliwie w Frankonii. Przymusił Biskupów i Xiążąt tego Cyrkułu do zapłacenia mu znacznych Summ pieniężnych, i ustąpienia niektórych miast i włości. Karol i Kamera Spirska wszystkie z nim zawarte ugody za nieważne osądziła, iako przez moc wymuszone. Kamera ta, która wszystkim rządzić się zdawała, przecięż iuż to Panią, iuż poddaną była według liczby i godności Xiążąt, którzy albo się łączyli z Albertem, albo też od niego odstępowali. Nakoniec Albert dwie przegrawszy batalie, przymuszony iest znowu uciekać do Francyi, w którey iuż raz był służbę

żbę odprawował woyskową, gdy Protestanci, iakośmy iuż wyżey mówili, pod Hetmaństwem Maurycego Elektora Saskiego z Karolem V. pokoy zawierali byli. Albert gdy Cesarz Metz w oblężeniu trzymał, przybył do Cesarza poddaiąc się mu, lecz wkrótce znowu zrebellizował naprzeciw niemu dla zadosyć uczynienia swey wyniosłości i niepomiarkowanemu łakomstwu. Mimo atoli tey niewierności, uszedł kary, na którą sobie zasłużył był, a to przez ten Traktat, który Henryk zawarł był we dwa potym lata z Karolem V. 1553.

Smierć młodego Edwarda Króla Angielskiego wielkiego zamięszania była przyczyną w tym Królestwie. Xiąże de Northumberland nakłonił Edwarda, iż przez Testament Dziedziczką Tronu naznaczył Joannę de Suffolck Xiężniczkę ze krwi Królewskiey przez Maryą Siostrę Henryka VIII. pochodzącą, a która zaślubiona była Synowi tego Xiążęcia. Jakoż po śmierci Edwarda Joanna podług rozrządzenia Testamentu za Królową uznana była, i do Londyńskiey przyięta wieży. Lecz gdy Xiąże z woyskiem po Państwie krąży, ażeby mógł zabrać Maryą Siostrę Edwarda, a Córkę Katarzyny Arragońskiey, która swoię miała także Partyą, w iednym prawie momencie na stronę Maryi rzeczy się odmie-

1553. odmieniły. Joanna do więzienia iest zaprowadzona, a Marya z wielkim tryumfem do Londynu przyięta; gdzie nieszczęśliwą Joannę na śmierć skazała; lubo innego nie popełniła występku, tylko, iż ambicyi Stryia swego uwieść się dała, który równie iak ona głowę pod miecz poddać musiał. Marya Królową zostawszy, Wiarę Świętą Rzymską Katolicką przywróciła do Anglii, i żeby tym bardziey się wzmocniła, Roku następuiącego poślubiła się Filippowi Królowi Hiszpańskiemu Wdowcowi po Maryi Infantce Portugalskiey, z którey iednego miał Syna.

Dwor Konstantynopolitański napełniony był zamięszaniem i morderstwem przez słabość umysłu Solimana, który wielkim okazawszy się żołnierzem, nader podległym i powolnym okazał się małżonkiem; i przez tę swoię powolność swe zafarbował ręce w krwi swoiey familii. Miał Syna naystarszego imieniem Mustafa piękney urody, i który od woyska był ukochany, i który według prawa i porządku Następca, Tron Oyca byłby był odziedziczył. Roxana iedna z nałożnic Solimana na złe zażywaiąc przyiaźni, którą iey okazywał, a chcąc iednego ze czterech swoich Synów, których wydała Solimanowi wywyższyć na Tron, porozumiawszy

się z swoim Teściem Austanem pierwszym Wezyrem, ułożyli zgubić Mustafę, co i wykonali, gdy go wprawili w podeyrzenie u Oyca, iakoby on szukał ziwązku i przymierza u Króla Perskiego, ażeby za iego pomocą mógł go z Tronu wyzuć. Woysko przez przywiązanie do Mustafy o mało samego Solimana za Synem do wieczności nie przesłali, gdyby był tey zemsty woyska nie zwalił na Wezyra, którego złożył z Wezyrostwa, ażeby tym bardziey niewinnym się okazeł. Roxana nie przestaiąc ieszcze na śmierci Mustafy, temiż samemi Syna iego z tego świata sprzątnęła sposobami, któremi i iego z życia i z Tronu wyzuła, a to dla większego dwóch swych Synów bezpieczeństwa Bajazetta i Selima, którzy ieden drugiemu nie dowierzaiąc, woynę z sobą prowadzili ieszcze za życia Oyca; Bajazet z pięciu swoiemi Synami zdradzony od Króla Perskiego, do którego był się uciekł, zginął od woyska Oyca, i Brata swego

Roku tego różne ugody i umowy 1554.
stanęły między Xiążętami Niemieckiemi, gdy tym czasem inni nowe wznawiali w Niemczech zamięszania. Jan Fryderyk wyzuty z Elektorstwa Saskiego, przed samą śmiercią zawarł Traktat z Augustem Bratem Mauryc ego, a które-

1554. mu Cesarz Elektorstwo oddał był Saskie, i przestaiąc na niektórych włościach, i pewney Summie pieniężney, zapobiegł wszelkim rozterkom, które mogłyby były kiedyżkolwiek między ich wszcząć się Potomkami. Xiąże Henryk Brunświcki, wielu bardzo z swoich Sąsiadów swym naprzykrzał się orężem, i znaczne od nich powymagał pieniądze, pod pozorami na których nie zbywa tym, którzy się mocnieyszemi bydź nad innych sądzą. Cesarz zabawny woyną, którą prowadził z Królem Francuzkim, oraz Ferdynand Brat iego woyną z Turkami, i naprzeciw Wdowie Woiewodzinie Siedmiogrodzkiey zatrudniony, zostawili Niemieckie Państwo, chciwości i łakomstwu prywatnych osob.

Henryk II. do żywego tknięty i rozgniewany zburzeniem miast, które woysko Cesarskie wzięło było Roku przeszłego, sam woysko prowadząc, w niższym Belgium zabrał miasta Maryenbourg, Bovines, Dinant, Maubego, Buvai i Binch, gdzie zruynował i spalił piękny Pałac, który Królowa Węgierska Wdowa i Siostra Cesarza i Wielkorządczyna Flandryi wystawiła była, i ogrod niemniey piękny i wspaniały, który miała ta Królowa w Marymoncie, do szczętu zruynować kazał. Ztamtąd udał się do Artezyi, i obległ miasto

Renti,

Renti, ale Cesarz za przybyciem swoim przymusił go do odstąpienia. Obydwie strony sławę zwycięztwa sobie przypisywały: Cesarz, że miasto od oblężenia uwolnił, Francuzi zaś, że kilka zabrali Chorągwi, zostawiwszy kilka sztuk na placu armat podczas odwodu. 1554.

We Włoszech Kosmus z Medyceuszów z woyskiem Cesarskim zbił na głowę Strozzi, ktòremu Henryk zdał był władzę nad swoim woyskiem. Xiąże Kosmus Florencki, chcąc wieczną uczynić pamiątkę tego swego zwycięztwa, ktòre otrzymał w dzień Swiętego Szczepana Papieża, ustanowił Oder pod imieniem tegoż Swiętego. Po tey przegraney Genueńczykowie stracili całe swoie Państwo, a Roku następuiącego i samo nawet miasto, ktòre przymuszone było poddać się poniosłszy głod niewypowiedziany. Generał Monluk i iego żołnierze wyszedłszy z ośmiuset Genueńczykami oboiey płci, woleli raczey swoię opuścić Oyczyznę, aniżeli pod panowaniem zostawać Florenczykòw. Woysko Cesarskie i Xiążęcia Florenckiego odebrał ieszcze Port-Hercole, i inne miasta, ktòre Genueńczykowie posiadali na pograniczu Toskanii; zkąd Francuzi, ktòrzy dotąd mieli się za obrońcòw ich wolności, ustąpić musieli, zostawuiąc pod zupełną władzą Wielkiego

Xiążęcia niektórych wywołańców z pierwszych Familii Florenckich, którzy wygnani byli, iż panowania znosić nie mogli Medyceuszów. Marszałek Bryzak pomyślniey woynę w Pedemoncyum prowadził, gdzie kilka miast zawoiował, i Rządzcę Medyolanu Figvera nazwanego w Kassel zabrał, gdzie rozrywkami karnawału się zabawiał. To niedbalstwo sprawiło, że Cesarz rządy mu odebrał, a oddał ie Xiążęciu d'Albe.

1555. Juliusz III. Papież z tym się rozstawszy światem, a Marcelli iego następca 22. dni życiem i Stolicą ciesząc się Papiezką, obrano Pawła IV. z Domu Karaffów, Kardynała i Biskupa Ostyeńskiego, który wprzód będąc Arcy-Biskupem Teatyńskim, nie przestaiąc na świątobliwości pospolitey Chrześcian, odnowił górliwość i doskonałość Apostołów ustanawiaiąc Zakon Kleryków Regularnych, którzy od Arcy-Biskupstwa iego Teatynami są nazwani, a którzy czynią Professyą tak wielkiego ubóstwa, które im zakazuie naywiększych potrzeb do życia żebrać, ale tylko ich oczekiwać od starowney Opatrzności Boga naywyższego, i miłości dobrowolney tych, których Bóg natchnie do wspomożenia ich. Papież ten pierwszych zaraz dni swoich odebrał Poselstwo, które Marya Królowa Angielska i Król Filip

lip iey Małżonek posłali byli do niego 155
imieniem całego Narodu Angielskiego, dla poiednania tego Królestwa z Kościołem Rzymskim Katolickim, które Henryk VIII. odłączył był od niego.

Karol V. Cesarz, który iuż Synowi swemu ustąpił był Xięstwa Medyolańskiego, i Królestw Neapolitańskiego i Sycyliyskiego, tego Roku ustąpił mu ieszcze Belgium, Królestwa Hiszpańskiego i Indyą. Nie zostawił sobie tylko Państwo Cesarskie, którego po nieiakim czasie ustąpił Ferdynandowi Bratu swemu Królowi Rzymskiemu, oddalaiąc się na osobność, chcąc tego kosztować pokoiu i spoczynku, którego mu rząd tylu Państw używać nie dozwalał. Twierdzą niektórzy, iż dlatego Cesarstwo przy sobie zatrzymał był, iż chciał nakłonić Ferdynanda, ażeby Prawa swego ustąpił Filippowi; lecz gdy tego dokazać nie zdołał, złożył koronę we dwa potym lata, iako niżey o tym mówić się będzie.

Roku tego w Polszcze pierwsza tych, co od Wiary Katolickiey odstąpili, w Koźminie pod Kaliszem była schadzka, Synodu imieniem od nich ochrzczona; na tey schadzce Hussytów wyznanie iest przyięte, i związek między niemi i Kalwina Sektarzami uczyniony. Drugie takież zgromadzenie na-

stąpiło w Pińczowie, które to miasto gniazdem Kacerzów było, dla mocney, którą im tam Dziedzic tego mieysca Mikołay Oleśnicki dawał obrony. Trzecia nakoniec była ieszcze Dyssydentów schadzka w ostatnich dniach panowania Zygmunta Augusta w Sandomierzu, na którey ściśley ieszcze z sobą się ziednoczyli.

1556. Filip, który opuścił był Anglią, dla odebrania Państw, których mu Cesarz ustąpił był, powrócił napowrot do Anglii, chcąc nakłonić Królową Maryą, ażeby z nim się złączyła w woynę, którą mu Francuzi wydali byli. Uczyniła to Królowa, i cały Narod w tę wciągnęła woynę, który tego potym żałował. Henryk odebrał Angielczykom Calais, które więcey iak dwieście lat trzymali. Ztymwszystkim Francuzi sławną Roku następuiącego przegrali bataliią w teyże samey Prowincyi, gdzie woysko Filippa, obległszy miasto Swiętego Kwintyna, a Marszałek Montmorancy podstąpiwszy z wyborem Szlachty Francuzkiey, dla dania miastu odsieczy, od Emmanuela Filiberta Xiążęcia Sabaudzkiego, który nad woyskiem hetmanił, zbił Montmorancego tak samego, iako i Syna iego, i więcey iak 900. Szlachty zabrał, a według innych powieści, iż 16000. na placu położył,

miasta przez szturm odebrał, i garnizon 1556.
w pień wyciął. Twierdzą, iż z bogatych zdobyczy, ktòre w obozie znaleziono Francuzkim, Filip Kròl wystawił sławny Klasztor w Eskuryał o mil kilka od Madrytu, ktòrego Kościoł poświęcony iest na cześć Swiętego Wawrzyńca, gdyż w Wigilią Swięta tego Swiętego sławna ta stoczona iest bitwa.

Niemcy, ktòre zaspokoione były Roku ieszcze przeszłego, przez zgodę zawartą na Seymie Auszpurskim, tym większym ieszcze cieszyły się pokoiem, gdy taż ugoda potwierdzona iest na Seymie Ratyzbońskim. Paweł IV. Papież nader tą ugodą został zasmucony, i naprzeciw Kròlowi, i Ferdynandowi nader się zażalonym bydź okazał, iż na tę zezwolili ugodę. Do tego iuż były przyszły rzeczy kresu, iż żadney nie było nadziei, ażeby oddalonych od Wiary Swiętey do iedności z Kościołem Rzymskim przyprowadzić było można. Karol zaś i Ferdynand, ktòrzy zawsze czuwaiącego na siebie przed sobą mieli Turczyna, przeciw ktòremu stawić się bez posiłkòw Niemieckich nie mogli byli, odważyli się nakoniec pozwolić Protestantom wolne wyznanie swey Sekty. Wolność ta tym tylko służyła, ktòrzy się trzymali wyznania Auszpurskiego, nic bowiem ieszcze ustanowionego

1556. nego nie było na stronę Sakramentaryuszów, ktorzy potym nazywali się byli Reformatorami. Mocą tey więc ugody obiecali Karol i Ferdynand, iż odtąd o Religią zapozywani nie będą, że każdy w pokoju żyć będzie, i że nikomu nie będą przeszkadzać pełnienia obrządków swoiey Religii. Że Duchowni, tak Katoliccy iako i Protestantcy, swemi prawami i dobrami cieszyć się będą, i że Protestanci w mieyscach tych, gdzie większa ich iest od Katolików liczba, i gdzie swoię przyięli Religią za panuiącą, używać będą dobr Duchownych, ktore obrocili na utrzymanie swoich Ministrow i Szkoł Nauczycielow: że ci, ktorzy inney będą Religii od tey, ktora iest panuiąca, gdy będą chcieli do innego przeyść Państwa, wolno im będzie, i że żadney im czynić nie będą przeszkody; oraz że odtąd za niesławę i kaźń poczytano nie będzie Katolikom, gdy na Protestancką przeydą Sektę. Że w publicznych przysięgach zamiast przysięgania na Imię Boga i wszystkich Świętych, przysięgać napotym będą na Imię Boga i Swiętą Ewangelią; że Kamera Spirska przypuści pewną liczbę Konsyliarzow czyli Sędziow z Sekty Protestanckiey. Dekret ten ugodny co tylko był ogłoszony, natychmiast Protestanci

Au-

Austryaccy i Bawarscy domagali się, aby 1556.
i im pozwolono było wolne i publiczne swey Religii wyznanie, tak iako i innym Prowincyom, ale im to odmòwiono, a to, iż ich Monarchowie Wiary Swiętey Rzymskiey Katolickiey byli wyznawcami, to tylko im pozwolono, iż wolność mieli wyprzedać się, i do innych przenieść się Państw, gdzieby mogli swoię w wolności wyznawać Religią.

Królowa Bona otrzymawszy od Stanów Królestwa Polskiego pozwolenie, wyiechała z Polski do własney Oyczyzny, zkąd już więcey potym się nie powròciła. Wyiazd iey całe Polakom żadnego nie sprawił smutku, pròcz, że znaczne Summy, i bogate sprzęty z kraiu wywiozła, ktòre przez intrygi i przedaże dostoieństw zebrała. Osiadła ona w Barze miasteczku Apulii. Pożyczyła Filippowi II. Królowi Hiszpańskiemu i Neapolitańskiemu 430,000. Czerwonych złotych, pod obowiązkiem odbierania z nich prowizyi na Komorze Celney Foggia. Summa ta dziedzicznym prawem na Zygmunta Augusta i Siostrę iego spadaiąca, wiadoma iest pod imieniem *Summ Neapolitańskich*.

Henryk II. mimo zawartego Traktatu z Papieżem naprzeciw Cesarzowi, w kilka miesięcy zawarł pokoy na lat

pięć

1556. pięć z Karolem V. i Synem iego Filippem względem interessów Włoskich, co wbrew stało się zamysłom Papieża, który też przeto równie zagniewanym był naprzeciw Henrykowi iako i Cesarzowi. Ztymwszystkim musiał nieco podlegać Henrykowi, którego wszelkiemi starał się sposobami nakłonić do zerwania tego pokoiu. Jakoż posławszy powtórnie Paweł IV. Synowca swego do Francyi, nakłonił nakoniec Króla do zerwania poprzysiężonego pokoiu, i iawnie swoy gniew naprzeciw Królowi okazał Hiszpańskiemu, którego Posła do więzienia wtrącił, a to, iż przez listy cyframi pisane uwiadomiał Vice-Króla Neapolitańskiego o wszystkich czynnościach Rzymu.

Postępek ten nader porywczy, ponieważ zasadzał się na nadziei prędkich posiłków od Króla Francuzkiego, Filip wydał rozkazy swoie Xiążęciu Albańskiemu Vice-Królowi Neapolitańskiemu, aby woysko uprzedził Francuzkie; natychmiast Xiąże wkroczył z woyskiem do Państwa Papiezkiego, gdzie wiele miast odebrawszy, pod sam się Rzym zbliżył, i tak boiaźnią go napełnił, że Papież o pokoy prosić był przymuszony. Zezwolono na pokoy, lubo Xiąże Albański wiedział dobrze, iż Papież szczególnie o ten prosił pokoy dla da-

nia

nia czasu na przybycie posiłkow, ktorych 1556.
z Francyi się spodziewał. Jakoż w rzeczy samey Xiąże Gwizyusz na początku R. następuiącego nadszedł z woyskiem, i kilka iuż odebrał był miast w Xięstwie Medyolańskim, i mògłby był większe odnieść korzyści, gdyby woysko iego serca nie było utraciło dla niedostatku pieniędzy, i gdyby Synowiec Papiezki nie był go zniewolił, ażeby opuścił Lombardyą, a w Krolestwo wkroczył Neapolitańskie. Lecz i tam podobnemuż podpadł losowi: Papież bowiem nie był w stanie dostarczenia pieniędzy woysku Francuzkiemu, iak był przyobiecał, co też było przyczyną nieukontentowania Gwizyusza naprzeciw Papieżowi.

Xiąże Albański, ażeby wyprowadził Francuzòw z Krolestwa Neapolitańskiego, wròcił się ku Rzymowi, udaiąc, iż chciał szturmem dobyć Rzymu, czego łatwo byłby dokazał, gdyby był chciał. Lecz zamysł iego był nastraszyć Papieża, i żeby go odwiodł od prowadzenia woyny według rozkazu danego sobie od Filippa, ktory podczas tey nawet niezgody i woyny myślał był dać miasto Syennę iego Familii, ażeby się zupełnie z nim był poiednał. Ale chęć ta dobra Filippa, swego nie wzięła była skutku, tak z okazyi Papieża,

pieża, iako i przez obrot Kozmy Xiążęcia Florenckiego, ktory znacznych pożyczywszy tak Filippowi, iako i Cesarzowi Oycu iego pieniędzy, domagał się, aby mu w długu to miasto oddane było, na ktore tak on, iako i iego Poprzednicy zawsze chciwym zapatrywali się okiem.

1557. Sławna owa batalia pod miastem Swiętego Kwintyna wygrana przez Filippa Krola Hiszpańskiego, odmieniwszy zupełnie powodzenia Francuzów, przynagliła Henryka, ktory widział się bydź bliskim utracenia wszystkiego, do przyzwania z Włoch Xiążęcia Gwizyusza i złączenia wszystkich swoich sił w iedno, ażeby mogł bydź w stanie dania odporu zwycięzcy. Zaden powątpiewać nie mogł, żeby Filip nie mogł był wziąść Paryża, i woyny wśrzod samey prowadzić Francyi, gdyby więcey był miał zaufania w Xiążęciu Sabaudzkim. Ale że Xiąże ten ze wszystkich swych był wyzuty Państw, przeto według niektorych mniemania, Filip obawiał się, ażeby Emmanuel Filibert z iego szkodą i krzywdą ich nieodzyskał, godząc się z Krolem Francuzkim, wszelkich ustępuiąc mu korzyści zwycięztwa, ktore nad nim odebrał był.

Gdy Filip bitwę tę wygrał, znaydowało się także w obozie iego i woy-

ško Angielskie, ktòre mu Marya Krò- 1557.
lowa na większe wsparcie posłała była. Kròl zatym Francuzki chcąc zemstę swoię okazać na Kròlowy, pobudził naprzeciw niey Regentkę Szkocyi Xiężniczkę z Domu Gwizyuszòw, ktòra zupełnie sprzyiała Francyi, i iuż Maryą Còrkę swoię iedynaczkę a dziedziczkę Kròlestwa Szkocyi wysłała była do Francyi, ażeby tam na Dworze Henryka zostawała aż do czasu zaślubienia swego z Delfinem. Ale że Szkotowie niechętnie w te wchodzili intrygi, przeto też woyna ta nader z wielkim szła oporem; a co większa, że Generał Francuzki, ktòry ich hetmanił woyskiem, i ktòry z posiłkami przybył był do nich, osądzony był od Parlamentu Szkockiego, iako za zdraycę ich Oyczyzny, ktòrą wciągnął w woynę cale iey niepotrzebną. Zaślubienie Maryi z Delfinem, ktòry potym panował pod imieniem Franciszka II. na początku Roku następuiącego do skutku iest przywiedzione. Marya nazwana iest Kròlowa Delfinowa, a Delfin Kròlem Szkockim, Parlament atoli Szkocki warował sobie, ażeby mimo tytułu tego Kròla Szkockiego, żadnego prawa do rządòw Kròlestwa nie rościł sobie; lubo więc Delfin domagał się, ażeby mògł Korony, i innych znakòw godności używać Kròle-

wskiey,

1557. wskiey, przecięż Szkotowie zezwolić na to nie chcieli.

Wzięcie miasta Swiętego Kwintyna, Kaletu i Noionu, przymusiło Króla Francuzkiego do ostatnich zażycia sił i sposobów, ażeby nieprzyiacielskiey odpor dał sile, zatym domagał się od Paryża i innych miast znacznych posiłków pieniężnych, które natychmiast odebrał. Wsparty więc temi posiłkami, Szwaycarów i Niemców zaciągnął, przy których pomocy nieprzyiaciela w swych wstrzymał zapędach, którego Angielczykowie i Niemcy iuż odstąpili byli. Henryk szukał ieszcze pomocy u Solimana, który obiecał mu swoię posłać flottę do Królestwa Neapolitańskiego i Sycyliyskiego; co się zaś tycze pieniędzy, których chciał Henryk od niego zaciągnąć, Soliman wymówił się swoim Alkoranem, który mu zakazuie, pożyczać pieniędzy Monarchom nieprzyiaznym iego Religii.

Filip spodziewaiąc się przybycia flotty Solimana, wszelkie z strony Włoch uczynił przygotowania, gdzie też wszelką znalazł łatwość do poiednania się z Papieżem, który opuszczony będąc od Francuzów, nic lepszego nie mógł uczynić, iako z tak mocnym pogodzić się nieprzyiacielem. Pokoy ten zawarty iest przez zbytnią dobroć Filip-

Filippa, pod takiemi warunkami, których 1557.
Papież, gdyby nawet był zwycięzcą, nie mógłby był tak łatwo otrzymać. Warunki zaś te były: Naprzód, że Filip dozwolił Francuzom do swego powrócić się kraiu przez Xięstwo Medyolańskie i inne Państwa pod iego władzą będące, bez naymnieyszey przeszkody; Powtóre, że dopraszać się będzie o darowanie winy i wszelkiey czynności naprzeciw Swiętey Stolicy popełnioney, oraz, iż wszystko cokolwiek zabrał był Papieżowi, nazad powróci; że da Xięstwo iakie w Krolestwie Neapolitańskim Synowcowi Papiezkiemu, że fortecę Palliano odda w zakład, ale bez przywrócenia iey Domowi Kolumnów, którzy od tey wyłączeni byli ugody. Filip za wielkiego w wieku swoim miany był Polityka, ztymwszystkim przyznać trzeba, iż gdyby był nie miał taiemnych iakich zamysłów w tych warunkach pokoiu, pełnych uniżoności, tedy iego postępek cale przeciwnym byłby czynnościom Monarchów wieku naszego, którzy gdy się mocnemi widzą, na nikogo względu nie maią, zwłaszcza gdy się czuią, iż pokonać kogo mogą, mimo naywyższego iego dostoieństwa.

Filip poiednawszy się z Papieżem, ugodził się także i z Xiążęciem Ferrary,

1557. ry, który przy Francyi obstawał, i który był naywyższym Wodzem woysk Francuzkich. Xiąże Parmy Oktawiusz Farnezy odstąpił był Francyi ieszcze Roku przeszłego, pod kondycyą, iż Placencya mu będzie przywrócona, ale w Zamku Garnizon Hiszpański trzymać będzie obowiązany, oraz że tym wszystkim daruie, których obwiniono o spisek uczyniony naprzeciw Oycu iego, i że przyśle do Hiszpanii Alexandra Syna swego w zakład stałey swey wierności ku Filippowi, oraz żeby pod okiem Filippa winne swemu stanowi miał wychowanie. W dalszym czasie Alexander od Filippa Rządzcą Belgium iest uczyniony. Xiąże Florencki, który do tey przyłożył się był ugody, był ieszcze Poprzednikiem zgody Xiążęcia Ferrary z Filippem: Xiąże Ferrary nadgradzaiąc przyiacielską usługę Xiążęciu Florenckiemu, zaślubił Syna swego starszego Alfonsa z Lukrecyą Córką iego. Od tego czasu Włochy pokoiem cieszyć się poczęły, a które iuż potym nie były zamięszane, osobliwie w Państwach tych Xiążąt, o których teraz mówiliśmy; ieżeli bowiem nastąpiły potym we Włoszech woyny, to te w samych tylko Medyolańskim, Montferackim i Pedemonckim były prowadzone Xięstwach.

Pokoy

Pokdy we Włoszech przywrócony 1558.
powiększył przykrość woyny w Belgium niższym, gdzie Xiąże Gwizyusz z Królestwa Neapolitańskiego przyzwany naywyższym Wodzem nad woyskiem Francuzkim uczyniony, sławę iuż zatartą tey przywrócił Koronie. Angielczykowie Calais miasto posiadali, i inne niektóre w Pikardyi Prowincye, od czasów panowania Edwarda III. który ie sobie był zawoiował za panowania Filippa Walezyusza Króla Francuzkiego; i od tego to czasu Angielscy Królowie chełpili się tym, iż u swoich pasów noszą klucze do Królestwa Francuzkiego. Xiąże Gwizyusz obległ Calais wśrzod naycięższey zimy, i tak mocne przypuścił szturmy do murów miasta, iż w czasie ośmiu dni odebrał to miasto pod warunkami nader ciężkiemi i haniebnemi dla Angielczyków, którzy przymuszeni byli wyniść z niego bez wszelkich honorów, zostawiwszy w niewoli wszystkich swoich Officyerów. Król Filip ofiarował Angielczykom swym woyskiem ich wesprzeć garnizon, ale oni rozumieiąc, iż sam chciał Panem stać się tego miasta, tego przyiąć nie chcieli posiłku. Dwa także Powiaty bliskie Calais, to iest Gvines i Ham, podobnym są odzyskane sposobem, a tak Angielczykowie tym spo-

1558. sobem utracili wszystko, cokolwiek iészcze dzierżyli we Francyi, i nie zostali się tylko przy dwóch wyspach Jersse i Gvernese, które po dziś dzień do Anglii należą.

W krótkim po tym czasie przyłożyli się do zwycięztwa iednego, które przyczyną potym było pokoiu. Henryk dwa wysłał był woyska do Flandryi. Xiąże Gwizyusz, który iednym z tych hetmanił, obległ i dobył Thionville i Arlon. Czynił potym przygotowanie do oblężenia Luxemburgu, gdy w tym odebrał rozkaz od Króla, aby poszedł na pomoc Marszałkowi de Tremes, który drugiego woyska był Wodzem. Ten podbiwszy Dunkierkę i Berg S. Vinoc, i zabawiaiąc się pustoszeniem i rabunkiem kraiu, spotkał się z Hrabią Egmuntem, który niespodzianie na niego blisko Grawelinu napadł był, a którędy woysko Marszałka de Tremes, którego podagra nieco przytrzymała była w Berg S. Vinoc, uyść chciało z łupami zabranemi z tego kraiu. Gdy więc woysko Francuzkie nad brzegami szło morskiemi, Hrabia Egmunt w samym go wstrzymał marszu: który pierwszy Artyleryi wytrzymawszy ogień, oślep na nieprzyiaciela uderzył. Francuzi zatrudnieni swoim łupem, i pobudzeni chciwością utrzymania się przy nim, z równą bronili

nili się odwagą. W tym razie dziesięć 1558.
woiennych okrętów Angielskich płynąc brzegami tego morza, i widząc żwawą bitwę, w sam czas tak dobrze naprzeciw Szwadronom Francuzkim ognia z armat dawać poczęli, że ci pomięszawszy szyki, i niespodzianym przerażeni nowym nieprzyiacielem, na głowę są porażeni, tak przez Hiszpanów na placu potyczki, iako i w ucieczce od chłopów. Gdy bowiem po swoim rozpędzeniu cofáć się poczęli w głąb kraiu, który zrabowali byli, chłopi roziuszeni, widząc swe wsie i domy popalone i zruynowane od Francuzów, nigdzie im spocząć i wytchnąć nie dozwolili, same nawet niewiasty okazuiąc swoy gniew i zemstę, wiele się do ich zaboystwa przyłożyły. Marszałek Trems i wielu Officyerów zabrani są przez Egmunta w niewolą.

Henryk tknięty tą przegraną, widząc oraz, że Filip, (którego zbytnia powolność i opieszałość w zgromadzeniu woyska przyczyną były tych korzyści, które Francuzi dotychczas odnosili) był w stanie korzystania z tego ostatniego zwycięztwa, i że Xiąże Gwizyusz, naprzeciw któremu wysłał był Filip Xiążecia Sabaudzkiego, przymuszony był do powrotu do Pikardyi, zezwolił nakoniec na zawarcie pokoiu.

1558. Marszałek Montmorancy naybardziey go do niego nakłaniał, a to z nienawiści Xiążęcia Gwizyusza, którego wziętości u Króla nader się obawiał. Zaczęto więc układać warunki pokoiu, ale Angielczykowie nie małą do uskutecznienia czynili trudność, przez domaganie się o przywrócenie sobie Calais miasta, a w czym Filip przez sprawiedliwość odstąpić ich nie mógł, gdyż oni z iego powodu w tę weszli byli woynę: iakoż pokoy ten nie byłby do końca pożądanego przyprowadzony, gdyby śmierć Maryi Królowy Angielskiey w czasie samym układu przedugodnych warunków nie była się trafiła; wtenczas bowiem Filip wolnym się bydź osądził od obstawania za Angielczykami względem przywrócenia im miasta Calais, a tak ułatwiwszy naywiększą przeszkodę, pokoy szczęśliwie iest zawarty. Niektórzy z Dzieiopisów twierdzą, że Filip chciał dla siebie albo też dla Karola Syna swego za dożywotnią otrzymać przyiaciołkę Elżbietę, która na Tron Angielski po Maryi nastąpiła, i że odmowa związku tego od tey uczyniona Monarchini pobudziła Filippa do zaniedbania interessów tey Korony. Jakożkolwie iest, pokoy, który na początku dopiero Roku następuiącego iest zawarty, pod temi był warunkami podpisany:

ny: Naprzód, że każdy powróci to wszy- 1558.
stko, co podczas tey woyny zdobył i zabrał był, a w czym Henryk nader był ukrzywdzony, gdyż za 198. miast, które powracał we Włoszech i w Flandryi, trzy tylko swoie odzyskał. Powtóre Henryk powinien był Córkę swoię Izabellę zaślubić Królowi Filippowi, ktôra była natenczas Wdową, a Małgorzatę Siostrę swoię Emmanuelowi Filibertowi Xiążęciu Sabaudzkiemu, któremu iego powrócił Państwo, zatrzymuiąc atoli przy sobie Turyn i Pignerol, dla bezpieczeństwa swych pretensyi do Sabaudyi po Babce swoiey.

KONIEC CZĘŚCI PIERWSZEY.

